DiZbi.HAZU | Digitalna zbirka i katalog Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

Preuzimanjem digitalne kopije pristali ste na uvjete korištenja
https://dizbi.hazu.hr/a/?terms

Zapis je preuzet s web adrese
https://dizbi.hazu.hr/a/?pr=i&id=169447

Knj. 15(1886)=knj. 82

Impresum	1886.
Materijalni opis	236 str.
Nakladnička cjelina	Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. ; knj. 82
Ostali naslovi	Rad 082
Licencije	PDM
Nakladnička cjelina	Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (1867-1940)
Dio skupa	Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Razredi filologičko-historički i filosofičko-juridički

©DiZbi.HAZU

RAD

JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE

ZNANOSTI I UMJETNOSTI.

KNJIGA LXXXII.

RAZREDI FILOLOGIČKO-HISTORIČKI I FILOSOFIČKO-JURIDIČKI.

XV.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

Sadržaj.

Strana

Priorat vranski sa vitezi templari i hospitalci sv. Ivana u Hrvatskoj. Od Ivana Kukuljevića Sakcinskoga. (Ostatak.) 1

O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba. Od dra. T. Maretića. (Ostatak.) 69

Kriminalitet žiteljstva u Hrvatskoj i Slavoniji Od dra. Fr. Vrbanića. (Ostatak sledi.) 155

Svečana sjednica jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 25. studenoga 1886.:

I. Besjeda predsjednika dr. Fr. Račkoga 201

II. Izvještaj tajnika dra. P. Matkovića 211

III. Poruka pokrovitelja J. J. Strossmayera 224

Izvodi iz zapisnika 229

Darovane knjige 235

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

Priorat vranski sa vitezi templari i hospitalci sv. Ivana u Hrvatskoj.

Čitao u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije znanost i umjetnosti dne 25. veljače 1885.

Ivan Kukuljević Sakcinski.

(Ostatak iz LXXXI. knjige Rada.)

Mirko Bubek od Plešovca[1].

Porodica Bubeka potekla je iz kraja slovenskog u gornjoj Ugarskoj. Ona se proslavila u Hrvatskoj jur za vrieme tatarske navale. Tada branijaše jedan član iste porodice grad Kalnik, kojega je i obranio od Tatara.

Mirkov djed Juro bijaše veliki župan liptovski. Isti imao je dva sina Mirka I. i Detrika.

Mirko I., stric Mirka II., bijaše od god. 1380. do 1385. ban hrvatski i knez zadarski. Postavši kapetanom u Haliču, uzme za banskog namjestnika svoga brata Detrika (1382—1389). Mirko I. postade kasnije dvorskim sudcem (1389—1391).

Detrika nalazim ponajprije kao bana severinskog. Od g. 1389 do 1395 bijaše ban čitave Slavonije.

Ovoga Detrika sin bijaše Mirko II. Oko g. 1395 imenovan je priorom vranskim. Kao takova spominje ga prvi krat jedna listina hospitalaca stolnobiogradskih dne 25. travnja 1395. Tu dolazi medju podpisanimi svjedoci. (Coram Emerico *filio Detrici bani*, generationis Bubek, priore Auranae, domino et Prelato nostro.)[2]

---

[1] Ime ove porodice pisalo se je različno, Bobek, Bebek i Bubek. Narod slovački kao i listine nazivahu ga najčešće Bubek.

[2] Codex dipl. patrius. Hazai Okmánytár. P. III p. 253. Dojakošnji pisci rodoslovja porodice Bubeka, kao Wagner: „Collect. Genealogica“

©DiZbi.HAZU

Odmah u početku svoga predstojničtva umoli on kralja Sigmunda, da mu dozvoli u svih zemljah njegove krune, u kojih se nalaze posjedi priorata vranskog, sudbenim putem natrag tražiti izgubljena nepokretna dobra. Bijaše naime u vrieme bune mnoga prioratska imanja, u raznih županijah ležeća, stranom sasvim, stranom dielomice, ili na silu oteta, ili po priorih darovana, razprodana, založena ili u najam dana. Kralj Sigmund uslišavši molbu priorovu, naloži listinom pisanom u Moslavini 24. kolovoza 1395, palatinu, dvorskom sudcu, banovom hrvatskim i svim sudcem i činovnikom crkvenim i svjetskim, neka idu Mirku prioru vranskomu na ruku, i neka podignute parnice poradi hospitalskih dobara što prije i što pravednije rieše[1].

Godine 1398. mjeseca kolovoza primi Mirko Bubek kao prior vranski i župan dubički od kralja Sigmunda zapovied, da povrati dubičkim Pavlinom njeke zemlje. Ove im bijahu gradjani dubički darovali, a njeki prior oteo[2]. On nemogaše zadovoljiti nalogu kraljevom, jer one godine bijaše oteo županiju dubičku bosanski vojevoda Hrvoja.

Sve do godine 1400 malo se iztiče u javnom životu prior Mirko Bubek. Njegov stari otac Detrik, bijaše medjutim uzvišen na čast ugarskoga palatina. Njegov stric Mirko I., bivši ban, i zatim dvorski sudac, primi čast vojvode erdeljskog. Oba ova brata otac i stric Mirkov bijahu na čelu onih velmoža, koji g. 1401. dne 28. travnja nevriednoga kralja Sigmunda odsudiše na zatvor. Oni odvedoše ga u tamnicu, najprije u Višegrad, zatiem u Šikloš. Kraljeve razuzdane čete iz Njemačke, Franceske, Italije, Češke i Poljske biše protjerane preko granice kraljevstva.

Kod odsude kraljeve sudjelovao je po svoj prilici i prior Mirko. Dva dana prije desio se u hospitalskom samostanu stolnobiogradskom. Tu je 26. travnja 1401, kao prelat viteza sv. Ivana, izdao listinu braći Tinodom, o diobi materinskih dobara[3]. I sliedeće godine spominje se prior Mirko u dvih listinah od 1. lipnja i 17. studenoga, izdanih takodjer u Stolnom Biogradu[4].

U obćenitom metežu, koj nastade poslie zatvora kraljeva, povjeriše prioru vranskomu Mirku, čast bana hrvatskoga; premda je tada u ime kralja Ladislava napuljskoga i Dabiše kralja bosan-

[1] Fejér. Cod. D. T. X vol. 2 p. 279.

©DiZbi.HAZU

skoga obnašao istu čast bansku slavni vojevoda Hrvoja Hrvatić, koj stajaše u sporazumljenju sa ugarskimi i hrvatskimi nezadovoljnici.

Kad se kralj Sigmund rieši svoga zatvora, odstrani on Detrika Bubeka, otca Mirkova, sa časti palatina ugarskog. Stališi hrvatski pridieliše pako Mirku u časti banskoj Eberharda Albena, biskupa zagrebačkoga, privrženika Sigmundova. Ovim činom pokazaše oni svoje nepovjerenje u priora vranskog. Slavohlepni prior Mirko umio je svoju ogorčenost na njeko vrieme prikriti. Prema svomu drugu u časti banskoj hinio je prijateljstvo, jer u to doba bijaše stranka Sigmundova u Hrvatskoj znatno ojačala.

Početkom g. 1402. mjeseca veljače sudjelovao je prior i ban Mirko Bubek zajedno sa biskupom i banom Eberhardom u Križevcu na banskom sudu. Tu odsudiše konačno Dioniza i Nikolu sinove Ivana od Vrbovca, koji biše Nikoli sinu Dioniza od Pakraca na silu oteli ovoga imanje Trstenicu[1].

Pomoću biskupa Eberharda i njekih velmoža hrvatskih oteo je prior Mirko iste g. 1402 iz rukuh vojevode Hrvoje županiju dubičku. Sad ga odmah sjeti Toma, prior pavlina dubičkih, na onaj nalog, što ga bijaše dobio od kralja Sigmunda još g. 1398 radi otetih mu pavlinskih dobara. Mirko zadovolji tomu nalogu i uvede Pavline natrag u svoj posjed[2].

Držeći u Križevcih banski sud potvrdiše oba bana 7. travnja 1402 dvie osude proti Stjepanu Prodaniću, nazvanom Vrag, koj sa svojim sinom Nikolom i sa sinovi Petra Heninga bijaše oteo imanje Botunova gorica Tomi od iste Botunove gorice, vikaru biskupovom[3].

Dok se prior Mirko bavio sa poslovi banskimi u današnjoj Hrvatskoj, spremao se u Dalmaciji Hrvoja da osvoji Vranu. Šestoga rujna 1402 odpremi on iz Zadra svoje čete put Vrane, da osvoje grad. U vojski bijaše 500 Hrvojevih konjanika, 300 De Mareskovih vojnika, oko 400 Zadrana, Pažana i Kotarana pod Šimunom Detrikom, sa jednom stotinom susjednih seljana i stotinom strielaca pučkih i gradjanskih[4].

Čini se ipak, da obsjednuće grada ne bijaše veoma ozbiljno. Prior Mirko nije se ni pobrinuo, da priskoči u pomoć Vrani. Još

[1] Izvorna listina u mojoj zbirci.

[2] Zem. arkiv. Acta mon. Dubic. Fasc. I p. 19.

©DiZbi.HAZU

istoga mjeseca ode on u Požun na sabor. Tu je uz 100 velmoža i plemića podpisao kao svjedok znamenitu povelju, kojom kralj Sigmund svoga sinovca Albrehta IV., vojvodu od Austrije, proglasi svojim nasljednikom na priestolju ugarskom i hrvatskom.

U rečenoj povelji ne spominje se više prior Mirko kao ban hrvatski. Valjda bijaše jur tada po Sigmundu imenovan Pavao Bešen[1] banom.

Mirko vrati se s toga veoma nezadovoljan iz Požuna kući. On ode u Dalmaciju i predade 12. listopada 1402 grad Vranu napuljskom kapetanu brodovlja Alojziju Aldemarizku. Prizna ujedno Vladislava za svoga kralja.

Admiral povjeri zapovjedničtvo grada Vrane Filipu Gjorgjiću. Čini se dakle, da Ladislavovi Taljani neimahu veliku vjeru u viteze vranske.

U tadašnjoj Hrvatskoj bijaše ipak red hospitalaca još uviek u velikoj cieni. Eberhardo biskup zagrebački, sa svojim vikarom u svjetskih poslovih Tomom Stjepanovim Botunovićem, podigoše g. 1402 novi samostan vitezova sv. Ivana u Čazmi, u ulici zvanoj Vur. Tu sagradiše oni crkvu na čast ss. Kuzme i Damjana i ss. Dore i Jelisave. Na uzdržavanje samostana darovaše desetine pripadajuće im od Moslavine, zatim 200 vedara vina i desetinu kaptola časmanskoga, pripadajuću biskupu. Sve to odobriše kaptoli časmanski i zagrebački[2].

U ovo doba bijahu protivnici Sigmundovi u Požegi odabrali za svoga kralja Vladislava napuljskoga, dočim se Sigmundovi privrženici sakupiše u Zlatniku (Salatnok), gdje privoliše u izbor Albrechta od Austrije za kraljeva nasljednika.

Početkom g. 1403 posla kralj Sigmund u Dalmaciju novoga bana Pavla Bešena. Čuvši to vojvoda Hrvoje ode sa povećom vojskom banu u susret. Hrvoji pridruži se i prior vranski Mirko Bubek. Kod Bišća sretoše oni bana, udariše nanj, razbiše mu vojsku, i zarobiše samoga bana njegdje blizu Zadra. Još isti dan dovedoše zarobljenika u Zadar, i predadoše ga kapetanu Aldemarizku, koj ga pridrža u zatvoru[3].

---

[1] Listine imenuju ga Besenus i Bysenus. Moguće je, da Rački pravo ima, kad drži Bešene za vlasteline od Bešinca (Beši) u požežkoj županiji. Prem da nalazim da su Bešeni imali svoj posjed i kod Streze u križ. žup., a ban Pavao Bešen nosio je prezime od Ezdega.

©DiZbi.HAZU

Po svjedočanstvu samoga kralja Sigmunda uhvatio je bana Pavla prior Mirko na prievari. On mu je ponudio, da može bez opasnosti dolaziti u Dalmaciju i odlaziti po svojoj volji. Nu jedva se dade povjerovati, da je noviban, na čelu vojske, tako lakouman bio, te se sliepo povjerio svomu protivniku, kojemu je uprav bio oteo čast bansku.

Odkad prior Mirko predade pristašam Vladislava napuljskoga hospitalski grad Vranu, držaše ga kralj Sigmund početnikom i uzrokom pobune i odmetničtva u Dalmaciji[1]. I doista povede Mirko pomoću svoga mogućega roda mnoge velmože i plemiće za sobom. Medju ovimi bijaše i bogati knez senjski i modruški Nikola Frankapan.

Uz svojega otca Detrika prisustvovao je prior Mirko kod krunjenja Vladislava napuljskoga u Zadru dne 5. kolovoza 1403. Hrvatski ustaše izabraše tu Mirka svojim vojskovodjom. On krenu do skora preko Velebita u Hrvatsku, kamo bijaše Sigmund poslao proti buntovnikom bana mačvanskoga Ivana Morovića. Njegdje u Slavoniji srazio se Mirko sa banovom vojskom Bitka izpade nesretno zanj. Morao je uteći preko Save u Bosnu Ban Ivan nije pošao za njim poradi pomanjkanja veće vojske, ali poče obsjedati grad Tornu što je pripadao prioratu vranskom, jer je taj grad zadavao mnogo jada pristašam Sigmundovim. Pri obsjedanju grada ranjen bje ban Ivan od strelice u glavu. Od ove rane bolovao je do četiri godine[2].

U to doba podignu pred palatinom Nikolom Gorjanskim kaptol stolnobiogradski parnicu proti prioru vranskom poradi posjeda Lulje. Nu poradi odsuća priorova bješe rok odgodjen do Miholja t. j. do 29. rujna.

Do skora bude prior Mirko po kralju Sigmundu, valjda na molbu njegovih rodjaka, uvršćen u onu amnestiju, koju 29. listopada 1403 podieli kralj primasu Ivanu Kanižaju i njegovoj braći Nikoli i Stjepanu, zatim Mirkovomu otcu Detriku, bivšemu banu i palatinu,[3] kao i bratu Mirkovu, takodjer Detriku[4].

---

[1] Kralj Sigmund kaže: Emericus Bebek, prior Auranae, qui ferme totius rebellionis et defectionis auctor fuerat et causa efficiens. Fejér C. D. Tom. X vol. IV, 298. Pray. De prior. Aux. p. 35.

[2] Fejér. Cod. Dipl. X vol. IV p. 298.

[3] Tamo p. 230—233.

©DiZbi.HAZU

Kraljevom listinom povraćena su prioru Mirku osvojena imanja priorata vranskog uz uvjet, da ima i on vratiti zarobljenike i oteta po njem imanja. Medju hrvatskimi imanji priorata bješe spomenuta Dubica i Torna.

Ali uz prkos kraljevoj amnestiji ostade prior Mirko i nadalje vjeran sljedbenik kralja Vladislava. S toga liši ga kralj Sigmund poveljom od 28. studen. g. 1405. časti priorata vranskog[1] i oduzme opet sva imanja priorata vranskog. Rečena povelja izdana je po Eberhardu biskupu zagr. i kraljevskom kancelaru, a njegdašnjem drugu Mirkovom u časti banskoj.

Upraviteljima priorata vranskog imenova tada kralj Sigmund iste g. 1405 hrvatske banove Pavla Peća i Pavla Bešena. Javne listine od gg. 1045. 1406 i 1408 priznavahu mjesto priorovo izpražnjeno (quia idem Prioratus ipso Priore ad praesens carere dinoscetur. — Prioratus rectore ad praesens vacare dinoscitur.[2])

Čini se ipak, da stolica rimska nebijaše zadovoljna time, da se crkvena dobra prioratska povjeravaju upravi svjetskih ljudih. Ona postavi ponajprije komendatorom vranskim *Bartola Caraffu,* priora rimskih hospitalaca. Kad ovaj umre, imenova papa Inocenco VII Ivana Farkašića (Varcassii) predstojnika kaptola časmanskog upraviteljem Vrane i priorata vranskog. Papa pozivlje se na starodavno pravo, po kojem je Vrana stolici rimskoj darovana i njoj neposredno podčinjena. On uztvrdi, da komora rimska ima pravo na sve dohodke vranske. „Po pripadajućem si dakle pravu imenujem“ veli papa „Ivana providnikom i upraviteljem (yconomum et administratorem) svih imanja i dohodaka prioratskih. Zabranjujem prodavanje bud gibućih bud negibućih dobara“ itd. Papa naloži napokon, da obični broj vitezova (fratrum et ministrorum) ima i nadalje ostati u prioratu[3].

Iz svega, što iztaknuh, može se razabrati, da Mirko Bubek nije nikada više natrag dobio čast priorsku, niti upravu dobara prioratskih. O njegovom kasnijem životu nezna se u obće ništa. Jedna listina kralja Sigmunda od god. 1412 spominje ga kao pokojna (quondam Emerici Bubek prioris Auranae)[4]. Moguće je dakle, da je Mirko jur prije više godina umro.

---

[1] Fejér. X vol. VIII p. 470 priobći žalibože samo u izvadku rečenu povelju iz rukopisa Prajovih.

[2] Tamo. X. vol. IV. p. 463, 590, 704.

©DiZbi.HAZU

Godine 1409 prodao je kralj Vladislav napuljski republici mletačkoj, zajedno sa pravom na čitavu Dalmaciju, gradove *Vranu,* Zadar, Novigrad i Pag za 100.000 dukata[1]. Tako dodje Vrana, glavno mjesto i sielo priorata, u ruke mletačke Nu samostan hospitalaca osta još netaknut kao i čast priora vranskog.

Mletčani bijahu jur g. 1413 u podpunom vlastničtvu grada Vrane. To nam dokazuju dva zaključka velikog vieća. Rečene godine 16 ožujka odluči vieće da se imadu nadoknaditi štete Ivanu Bretaniću i Ivanu Ocilù, gradjanom vranskim, koje oni pretrpiše prilikom obsjedanja grada po Ugrih (tempore quo Hungari obsiderunt dictum castrum Vrana.) Drugim zaključkom od g. 23. srpnja i g. nadoknadiše štetu Krstu de Cividado, gradjaninu vranskom, pretrpljene u ratno doba od g. 1411 i 1412.[2]

Mihajlo Ferrandi.

Odkad Mletčani preuzeše grad i samostan Vranu, i odkad za vrieme buna u Hrvatskoj i Ugarskoj mnoga imanja priorata vranskog propadoše, počelo se najviše poglavarstvo hospitalaca u Rimu i u Rodu revnije brinuti za priorat vranski. Ono je nastojalo, da spasi ugled i da opet podigne moć njegda toli slavnoga priorata. Ali dobroj volji nedoteče ni vlast ni sredstvo.

Iztaknuo sam gore, da je iza odstranjenja priora Mirka Bubeka kralj Sigmund po pravu vrhovnoga patronata predao bio upravu priorata vranskog banovom hrvatskim. Odmah zatim preuze komendaturu ponajprije Caraffa, veliki meštar hospitalaca rimskih, a po njegovoj smrti, preda papa upravu priorata predstojniku kaptola časmanskoga.

Veliki meštar hospitalaca rodskih, proslavljeni vitez Filibert od Mailbat'a ili Maillac'a, bojeći se kao prvi glavar vitežkoga reda, da bi pod raznimi upravitelji priorata vranskog sam priorat razpasti, a red po tom veliku štetu podnieti mogao, odluči od sele veću pozornost obratiti na priorat vranski. S toga imenova on oko g. 1410 priorom vranskim Mihalja Ferranda, viteza savjestna i sebi sasvim pouzdana. Nu čini se, da taj vitez u ono nemirno vrieme do svoje vlasti nikada dospio nije. O životu i djelovanju njegovom nije barem ništa sačuvano u suvremenih spisih. Jedino znamo iz jedne listine rečenog velikog meštra, da se je Ferrandi

[1] Lucius Hist Lib. V cap. 5.

©DiZbi.HAZU

svojevoljno odreko svoje časti i da je bio neposredni predšastnik priora Alberta od velikog Mihalja.

Alberto Velikomihaljski.

Alberto bijaše sin Grgura Ivanova sina Jakova Velikomihaljskog. Rodio se u gornjoj Ugarskoj, u mjestu Tiba županije Ungvarske, S toga nosio je takodjer ime de Ung. Iz njegove plemenite porodice proizlaze kasniji grofovi Staraji. U mladosti bijaše Alberto svjetskoga stališa i oženjen. Kao hrabar vitez na glasu vojevao je u Hrvatskoj, u Bosni i u Erdelju sa Štiborom Štiborićem pod erdeljskimi vojvodami Nikolom Marcaljem i Nikolom Čakom. U vrieme raznih buna osta postojano vjeran stranci Sigmundovoj. Radi ove često dokazane vjernosti povjeri mu kralj Sigmund vodstvo jednoga odiela vojske, koja je g. 1411 pod Florentincem Popom od Ozore vojevala proti Mletčanom u Istri, Furlanskoj i Lombardiji. U tom ratu odlikova se on zajedno sa Stjepanom Babonićem Blagajem često puta.

Neznam kada je stupio u red hospitalaca. Nu prije rodio je sa svojom ženom više sinova. Godine 1414 bijaše kao ljubimac kraljev u redu onih 1000 vitezova, koji na sam badnjak dopratiše cara i kralja Sigmunda na crkveni zbor u Kostnicu.

Čini se, da je u to vrieme jur kao vitez sv. Ivana bio imenovan priorom vranskim. Kao takav uvršćen je barem sliedeće godine 1415 u popisu prelata boravećih na zboru kostničkom[1].

Nu tekar godine 1417 dne 12. veljače potvrdio ga u časti priora vranskog veliki meštar hospitalaca Filiberto de Maillbato, boraveći takodjer na zboru kostničkom. U povelji imenovanja hvali ga v. meštar radi njegove pobožnosti, radi čistoće života i poradi viteštva. On izjavljuje svoju nadu, da će prior Alberto zanemareni svoj priorat iz nova podići. Ujedno daje mu vlast, da u napried, pri imenovanju preceptora i drugih glavara kao i pri izboru vitezova može veći obzir uzeti na urodjenike Ugre (i Hrvate). Na dalje, pošto je priorat vranski u vrieme posljednjih buna spao na posve malene dohodke, s toga odredi veliki meštar, da prior vranski u buduće svake godine samo 400 zlatnih forinti u općinsku blagajnu hospitalsku plaćati ima[2].

Kralj Sigmund potvrdi takodjer još u Kostnici 16. listopada 1417 priora Alberta u svojoj časti. I to, kako sam kaže, poradi

©DiZbi.HAZU

njegovih vjernih i prijaznih služba, poradi odlučnih i vitežkih djela i poradi iskrene i povoljne privrženosti[1].

Iznovice potvrdi Sigmund Albertu njegovu priorsku čast doživotno 10. studenoga iste g. 1417. za njegove vojničke zasluge i od mladosti učinjene vjerne službe. Odmah zatim 22. prosinca potvrdi kralj Sigmund prioru Albertu onu povelju naimenovanja i osiguranja (litteras provisionales), koju je primio od svog velikog meštra Filiberta. A po treći put potvrdi isto naimenovanje g. 1418, pozivajući se na nepoznatu povelju velikog meštra Filiberta od 15. prosinca 1417.[2]

Rečene g. 1418 dne 24. kolovoza podieli kralj Sigmund u Ravensburgu prioru Albertu i njegovim sinovom Ivanu, Vladislavu i Gjorgji, kao i mnogobrojnoj njegovoj braći i srodnikom, sa novom darovnicom imanje Stara. Ovaj veliki posjed uživaše njegova porodica jur od prije, nu bješe ga razdielila medju sobom. Ovu diobu potvrdi takodjer kralj pod uvjetom, da od diela Albertova neima ništa pripasti prioratu vranskom, nego da ga imadu naslieditи njegovi baštinici. Ujedno dozvoli kralj ukupno svoj rodbini novi plemićki grb[3].

Grad Vranu držaše u to doba podjedno republika mletačka. Ona dade g. 1415 i 1416 gradske zidine popraviti i sagradi njeka nova utvrdjenja. Vitezi sv. Ivana gledahu to krivim okom. Veliki meštar Filibert upravi na mletačku vladu četiri molbe, da grad Vranu redu hospitalaca, kao njegovu pravu svojinu, povrati. Veliko vieće odgovori na ove molbe 5. ožujka 1420, da je taj grad sa čitavom Dalmacijom od kralja Ladislava kupila. Da su i prvašnji vladaoci Dalmacije taj grad držali u svojih rukuh. Da je s toga i vlada mletačka odlučila taj grad i nadalje držati, tim više, jer ga je dala iz nova popraviti i jer ga pod dobrom stražom drži[4].

Nezna se, da li je u to doba uz grad obstojao i nadalje samostan hospitalaca. Svakako bijaše posjed vranski za priorat, koji je od ovoga mjesta ime nosio, za dugo vrieme izgubljen.

Prior Alberto Velikomihaljski spominje se g. 1419 i kao ban Hrvatske i Dalmacije, zajedno sa Dionizom Marcaljem, banom čitave Slavonije.

---

[1] Tamo p. 307—308.

[2] Tamo p. 309—310.

[3] Pray. De prior Aur. p. 40—45. Fejér X vol. VI p. 113—116 i 128.

©DiZbi.HAZU

U tolnanskoj županiji imao je prior Alberto imanje Buška i Varašd. U njegovoj odsutnosti počiniše njegovi susjedi tamo mnogo štete. S toga dade on 7. srpnja 1419. po svojih činovnicih pred podžupani i sudci sa svečanim prosvjedom sve dalnje štete i napadaje sudbeno zabraniti[1]. Sedam dana kasnije podieli kao prior i ban Dalmacije i Hrvatske gradjanom i podložnikom Fadskim (Faad) njeke sloboštine. Godine 1421 potvrdi u Pakracu, 22. veljače kao prior gradjanom i občini Ivanca u kotaru belskom sve one slobodštine, koje im bijaše podielio prior Ivan od Paližne god. 1396.[2]

Sliedećih godina spominje se prior Alberto višekrat u listinah. Iz njih se vidi, kojom revnošću brinuo se on da sačuva i da poveća posjed priorata vranskog. Pošto je u ono doba grad Čakovac u Medjumurju pripadao prioratu, prosvjedova god. 1421 proti Stjepanu i Nikoli Geletićem, koje htjede sud uvesti u posjed njekih zemalja pripadajućih gradu Čakovcu.[3] Iste godine prepirao se i sa kaptolom stolnobiogradskim poradi njeke zemlje pripadajuće posjedu prioratskom Lulja; zatim g. 1422 poradi njekog ribnjaka pripadajućeg samostanu hospitalskom u Halasu. Opet g. 1423 sa opatom seksardskim radi njekih otetih zemalja u Halásu. Samostanu u Stolnom Biogradu darovao je četiri mlina, kupljena svojimi novci.

Kao ban hrvatski prisutstvovao je prior Alberto 25. svibnja g. 1424 onoj velikaškoj i plemićkoj skupštini u Budimu, u kojoj ovi odobriše novi ugovor Sigmunda kralja utanačen sa svojom suprugom Barbarom Celjskom. U tom ugovoru odstupi joj kralj dobrovoljno na uživanje mnoga imanja gradove i kotare u Ugarskoj i Hrvatskoj Medju hrvatskimi imenuju se i oba *Kalnika,* tvrdja i grad *Koprivnica,* mjesto *Sv. Petar, Šoplonica,* kotar i grad *Velika, Garić, Grženo* i *Palićna,* sve u križevačkoj županiji. Zatim grad *Grič* nad Zagrebom, grad *Požega,* grad *Virovitica* i sav dohodak kunovine sa osam tisuća godišnjeg prihoda od kr. komore[4].

Odmah zatim 1425 i 1426 prepirao se prior Alberto sa kaptolom stolnobiogradskim poradi njekih zemalja u Fadu i Papaju, pripadajućih redu hospitalskom.

Za vrieme Albertova priorata ističe se u Glogovnici opet prepositura hospitalaca živućih pod *zakonom sv. Augustina.* Kako je

[1] Fejér X v. VI p. 243.
[2] U odnešenih pismih zem. Arkiva N. R. A. Fasc. 207. Nr. 26.
[3] U zem. ark. N. R. A. Fasc. 1548. N. 80.

©DiZbi.HAZU

Glogovnica došla u ruke ovih hospitalaca, nisam našao pravoga traga. Predstojnikom ove prepositure bijaše g. 1425 Nikola, a uz njega fratrovi Filip župnik sv. Marije u Tkalcu, staroj imovini vitezova sv. Ivana, i Toma župnik u Planini, zatim stari Matija, sakristan, Di nis, Matija crni, Nikola organista, Dinko i stari Petar. Ova braća dadoše u ime čitavoga samostana glogovničkog svojim „purgarom“ u Planini kod Kašine njeku slobodu u ime naknade za one progone i krivice, koje pretrpiše u posljednje vrieme bune. Pod rečenom slobodom razumievahu oni točno opredieljenje daća, što su ih Planinčani, poput njekog urbara, dužni bili davati samostanu glogovničkomu[1].

Medju godinom 1425 i 1427 prisutstvovao je prior Alberto i onomu saboru hrvatskomu, na kojemu su za sigurnost zemlje stvoreni mnogi spasonosni zakoni. Ove potvrdi ban čitave Slavonije Herman grof Celjski, a uz druge velikaše podpisa se pod zaključke i Alberto kao prior vranski[2].

Posliedniji krat spominje se Alberto prior vranski u jednoj parnici, koju g. 1429 podigoše proti njemu Ivan Morović ban mačvanski i sin mu Vladislav poradi grada i trgovišta Velika, ležeća u križevačkoj županiji. Pošto parnica pred banom Hermanom Celjskim podignuta bijaše, morade ju ovaj odbiti, jer obe stranke bješe vlašću kraljevom izuzete izpod suda banskoga. Isto tako odbije parnicu i palatin ugarski od svoga suda, te je morala doći pred sud kraljevski, prem da je uprav kralj g. 1427 u pitanje stavljeno trgovište sa gradom darovao bio prioru Albertu[3].

Kasnije neima više spomena u listinah prioru Albertu Velikomihaljskomu. Godine 1432 i 1433 zastupa u listinah hospitalaca stolnobiogradskih njihov samostan mjesto priora, ili *čuvar* Benko ili fratar Toma. Ovaj posljednji dolazi g. 1433 mjeseca ožujka jedankrat pred sud u ime priora neimenovana. Kasnije se ne spominje ni *čast* priora. Može se dakle nagadjati, da je prior Alberto umro njekako oko g. 1433, nipošto pako g. 1436, kako je tvrdio Pray i Krčelić. Koncem studenog mjeseca 1434 spominju i listine priora Alberta jur pokojnim[4].

---

[1] Fejér X vol. VI p. 743, i u mojoj zbirci u prepisu od g. 1551.

[2] Jura Regni Cro. I, 179—184. Godina tamo pogriešno stavljena 1416—18.

[3] U arkivu zem. N. R. A. Fas. 1550 br. 22.

©DiZbi.HAZU

Matko Talovac.

O porodici proslavljenih Talovaca ima raznih priča. Pripoviedaju njeki historici, da je iza nesretne nikopoljske bitke (g. 1396) otac braće Talovaca, Ivan Dubrovčanin, spasio bježećega kralja Sigmunda. Da ga je na svom malenom brodiću po Dunavu i po crnom moru sretno prevezo do Carigrada, braneći ga od svih neprijateljskih napastih i nezgoda vremena. Drugi kažu, da je taj isti Ivan sa svojimi sinovi Matkom, Frankom, Perkom i Jovanom kao prosti krmnik vozio kralja Sigmunda iz Dubrovnika u Spljet i u Senj. Da je tada kralj iz zahvalnosti prema Ivanu, što ga je vješto vozio, uzeo njegova četiri sina sa sobom u Ugarsku. Treći tvrde, da je Ivan Dubrovčanin bio od stare vlasteoske porodice Lukarevića, iz koje bijaše i žena proslavljenog vojvode bosanskog Hrvoje Hrvatića. Suvremeni ljetopisac ugarski Ivan od Turca tvrdi opet sasvim protivno: da su braća Talovci iz Dubrovnika bili gradjanskog, sasvim priprostog roda. Nu da ih je kralj Sigmund u veliko cienio i mnogimi imanji i bogatstvom nadario. Drugi suvremenik, Filip de Diversis, koji je tada živio u Dubrovniku, govori o Talovcih, da su bili *bogati* gradjani dubrovački. Dočim dubrovački pisci Jakov Lukarević, Mavro Orbin, Appendini i Šibenčanin Tomko Marnavić naročito kažu: da spomenuta braća bijahu od porodice Lukarevića. To isto svjedoči i Bonfin, te kaže na pose o Marku Talovcu, da je kao veoma bogat čovjek počastio kralja Sigmunda u Dubrovniku i da mu je novce pozajmio. S toga da je i poveo kralj sa sobom Matka i braću mu, te načinio Matka svojim državnim blagajnikom ili upraviteljem financije, a u ime zahvalnosti darovao braći imanje Talovac[1], ležeće u Slavoniji ili Hrvatskoj, odkuda poprimiše novo ime.

Bilo kako mu drago, toliko je istina, da sva gore spomenuta četiri sina Ivana Dubrovčanina obnašahu u Ugarskoj i Hrvatskoj velike časti, i da se odlikovaše državnim uplivom, bogatstvom i slavnimi djeli. Lukari veli, da su ova četiri brata imali u Dubrovniku i dvie sestre Dekušu i Katarinu, i strinu Dobru, koja ode u kaludjerice.

Matko Talovac odlikovao se ne samo odvažnošću i hrabrošću, nego i mnogim znanjem. O njemu tvrde, da je bio učiteljem slavnoga Janka Hunjada Sibinjanina, koji da je Talovcem svu svoju sreću i napredak zahvaliti imao.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

U listinah nalazim jur g. 1431 Matka Talovca kao župana kovinjskog i kapetana biogradskog, a brata mu Franka takodjer kao župana kovinjskog.

Godine 1433 bijaše Matko zajedno sa grofom Gašparom Šlikom, českim kancelarom, od kralja Sigmunda poslan u Rim, da privede papu Eugena do priznanja zaključaka koncila bazilejskog. Ova dvojica položiše u Rimu i zakletvu u ime kralja Sigmunda, da će on vazda braniti crkvu i vjeru katoličku[1].

Po smrti priora Alberta Velikomihaljskog dobi Matko godine 1434 naslov *upravitelja priorata vranskog* sa uživanjem svih dobara i dohodaka prioratskih u Hrvatskoj i Ugarskoj.

Odmah u početku svoje uprave oduze Lovri, preceptoru hospitalaca šoprunskih, samostan sa crkvom i dva sela u šoprunskoj županiji, koja mu bijaše dao na uživanje pokojni prior Alberto. Preceptor Lovro potuži se kralju. Ovaj podieli iz Požuna koncem studenoga mjeseca g. 1434 Matku zapovied, da preceptoru natrag vrati što je oteo, a štetu da nadoknadi[2]. Da li se je Matko pokorio zapoviedi, neznam.

U isto doba bijaše predstojnikom glogovničkih hospitalaca Nikola Papuš. Taj bijaše prije sedam godina u Planini pobrao desetinu, pripadajuću kaptolu zagrebačkomu. Kaptol podnese tužbu koncilu basilejskomu. Izaslanik koncila Marko de Franki, predstojnik gjenoveski, odsudi Nikolu Papuša, da plati globe za svaku godinu 140 for. ugarskih. Ovu odsudu potvrdi basilejski koncil i papa Eugenio 29. studenoga 1434. Ovrhu imao je provesti *Matko Talovac*, jer bijaše medjutim na mjesto Ivana Albena imenovan upravljateljem čitave biskupije zagrebačke. Ali predstojnik glogovnički malo je držao da odsude i koncila i pape. On nehtjede platiti ni desetine ni globe. Matko postavi tad upravljateljem predstojničtva glogovničkog njekog fratra Ivana. Al i ovomu morao je kralj Sigmund g. 1437 pismeno nalagati, da izplati kaptolu planinsku desetinu. Da li je taj kraljevski nalog imao kakova uspjeha, nezna se; jer u ono doba, kad je duh Husa i Viklefa kružio po svietu, poče se svuda pojavljivati odpor proti crkvenim daćam, a navlastito proti desetini višega svećenstva.

Kralj Sigmund imenova g. 1436 svoga ljubimca Matka Talovca banom hrvatskim. Tada bijaše sakupljena u jednoj ruci uprava

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

gradjanska i vojnička zajedno sa upravom velikih dobara biskupije zagr. i priorata vranskog. Moć i ugled porodice Talovaca podignu se time do svoga vrška.

Još godinu prije bijaše kralj Sigmund Talovcem darovao znameniti grad Gjurgjevac sa ogromnim posjedom u Križevačkoj županiji[1]. Osim toga dobiše Talovci i mnoga druga imanja. Njim je pripadala čitava kneževina cetinska i grad Klis u Dalmaciji. Njihov bijaše veći dio požežke županije. Dobra priorata vranskog dao je Matko upravljati po svojih činovnicih. Ovo nam sviedoči i jedna nagoda od g. 1437, koju načiniše medju sobom Toma preceptor hospitalaca stolnobiogradskih i činovnici priora Matka s jedne strane, a Stjepan Pavlov od Dereke s druge strane. Radilo se o medjah imanja Arka i Fira u županiji stolnobiogradskoj, i o štetah, koje počiniše ljudi Matkovi i Tomini.

Prioratskim gradom Belom upravljao je u ime Matkovo kastelan Vitko Blažev od Gjeletovca. Ovaj naseli g. 1437 njekoliko predijalista na pustoselini Vuglovec, ležećoj medju riekom Bednjom i potoci Rakovcem i Vuglovcem, ne daleko kipa sv. Benka, kraj zemalja gradjana Ivanečkih. Dvie godine kasnije bijaše u gradu Beli Matkov kastelan Ladislav Daraboš, koj potvrdi slobode vuglovečkih predijalista.

Početkom godine 1439 nosio je ban Matko Talovac još uvjek naslov upravljatelja priorata vranskog. Kao takav rieši on Tomu i Ladislava od Okića, sinove Benvenuta, od plaćanja njekih daća, što su ih imali davati od imanja i grada Ostrožina, odvisna od priorata vranskog a preceptorata gorskog. Ovo dobročinstvo učini im Matko, jer ga je Toma okićki revno podupirao u „osvojivanju kraljevine Hrvatske i u proganjanju buntovnika“.

U ovo vrieme domaćih buna i bojeva izgubi Matko grad Cetin, što ga je držao u zalogu za položenu veliku svotu novaca[2].

U posjed darovana si grada Gjurgjevca dao se ban Matko uvesti tekar u jeseni g. 1439. Kaptol časmanski javi kralju, da je bana Matka i njegovu suprugu, velemožnu gospodju Margitu, kćer Petra Čeha Levanskoga, vojvode erdeljskog, uveo zakonitim putem u vlastničtvo grada Gjurgjevca, sa mnogimi poimence izbrojenimi seli i sa svimi pristojališti. U isto vrieme preuze Matko takodjer

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

imanje Prodavec, što ga je Stjepan Vrag od Prodavca izgubio poradi veleizdaje[1].

Još iste godine darova Matko, kao upravljatelj priorata vranskog, prioratsko imanje kod Glogovnice sa svimi pristojališti svomu prijatelju Stjepanu Bočkaju Rasinjskomu. Ovo darovanje potvrdi kasnije (g. 1446) Janko Hunjadi, kao upravljatelj kraljevine Ugarske i Hrvatske. Time izgubi priorat za uviek dio hospitalskog imanja Glogovničkog.

Kratko vrieme zatim odstupi ban Matko od upravljanja priorata vranskog. Mjesto njega bijaše *pravim priorom* vranskim imenovan brat mu Jovan, dočim drugi brat Perko bijaše Matku pridieljen u časti banskoj. Čini se, da je Matko u to doba tako oslabio, da je sam molio kralja, neka imenuje braću mu za namjestnike u častih, koje prvašnjom snagom obnašati mogao nije.

Jovan Talovac.

Jovana, najmladjega od braće Talovaca, spominju kao priora vranskog javne listine prvikrat početkom godine 1439. Nu pošto se ove godine i Matko kao upravljatelj ističe, to je on valjda u ime svoga mladoga brata još njeko vrieme upravljao sa imanji prioratskimi.

Kad su banovi hrvatski Matko i Perko Talovci mjeseca ožujka g. 1439. sazvali sabor u Križevac, bijaše š njimi i brat Jovan jur kao prior vranski. Trideset i pet velmoža i plemića sakupljenih na saboru dadoše svečanom prisegom i poštenom riečju, potvrdjenom sa podpisi i pečati, dozvolu Matku kao banu čitave Slavonije i njegovim podbanom i sudcem, da mogu preko uzakonjenih običaja, kratkim putem i ustmeno odsuditi svakoga, koj bi u napred otimao tudja imanja i posjede, ubijao, razbijao, krao, oskvrnjivao i progonio žene i djevice ili druga velika zla počinio. Zaključak ovaj bijaše nuždan, jer su imenovana zla i prekršaji po čitavoj zemlji mah preoteli bili. Za one, osobito mogućnije, koji pozvani pred sud doći nebi htjeli, zaključio je sabor, da im se sav imutak oteti ima[2].

Na istom saboru potvrdi Matko Talovac stališem i redovom pravo, da prabilježnika zemaljskog iz svoje sredine birati mogu. Prabilježnik taj zastupao je vazda u Hrvatskoj kancelara ili taj-

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

nika banova i bilježnika saborskoga. Ujedno je čuvao zemaljski pečat i najvažnija pisma zemaljska.

U jeseni (27. listopada) iste godine 1439 umre kralj Alberto, kojemu Talovci, kao zetu prvog svog štićenika Sigmunda, do smrti vjerni ostaše. Albertova udova, tašta i tvrdoglava kći razkalašene Barbare Celjske, probudi prema sebi općenito nezadovoljstvo. Mnogi velikaši odrekoše joj pokornost. Medju ovimi bijahu i Talovci. Oni odlučiše pozvati na prestol Vladislava Jagelonca.

Na čelu sjajnoga poslanstva, koje ode iz Ugarske u Krakov, da pozove Vladislava i da mu ponudi krunu, bijahu tri Hrvata: Matko Talovac, ban Hrvatske Dalmacije i čitave Slavonije, Ivan Gospodnetić (de Dominis), biskup kninski, ujedno legat papinski, i Mirko Marcalj virovitički. Kao tajnik pridružio se četvrti Hrvat iz križevačke županije mladi Ivan Vitez od Sredne, kasnije slavni državnik, odgojitelj kralja Matije Korvina, prvi promicatelj kulture, umjetnosti i književnosti u Ugarskoj.

Kad se rečeni poslanici sa podpisanim od Vladislava ugovorom natrag vratiše, dade razjarena kraljica udova, po naputku Ulrika grofa Celjskoga, bana Matka i Mirka Marcalja zatvoriti. Matka odvedoše celjski ljudi u njeki tvrdi grad Deneburg, i staviše ga pod pazku plemića Hinka Rudeika ili Rudeića[1].

Medjutim uvedoše sretno Vladislava u Budim i okruniše ga za kralja. Matko Talovac izbavi se iz tamnice pomoću svoga brijača i tamničara. Tad pohiti u Ugarsku i pokloni se medju prvimi sa svojom braćom novomu kralju.

Jovana Talovca, priora vranskog, imenova kralj kapetanom i zapovjednikom Biograda, najznamenitije tvrdje i prevažne strategičke točke proti Turkom u ono doba.

Car Murat znajući za nemire u Ugarskoj, čuvši da tu imaju dva krunjena kralja, oba Vladislava, jedan iz Poljske, drugi novorodjenac i sin pokojnoga Alberta kralja, odluči prodrieti u Ugarsku, i osvojiti ponajprije Biograd. Prijašnje godine bijaše on jur osvojio Smederevo, premda je taj grad najvećom hrabrošću branio Grgur Branković, mladi sin despote srbskog Gjorgja, a brat Muratove žene carice Mare. On plati u robstvu svoju hrabrost obima očima.

Ali beg, sin Evrena, dodje g. 1440 pod Biograd sa silnom vojskom. Prior Jovan podje mu u susret sa čitavom svojom posadom. Uvidivši ipak da su mu preslabe sile, za moći se pobiti na otvo-

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

renom polju, povuče se natrag u grad, da ga junački brani proti pretežnoj sili. Do skora dodje i sam car Murat, da pospješi osvojenje grada, i da ohrabri jurišajuće čete turske. Ali zabadava mu bijaše sav napor. Jovan Talovac, sa odvažnimi branioci hrvatskimi i srbskimi, umio je odbiti sve nasrtaje biesnih Turaka. Po Dunavu i Savi zaploviše nebrojene neprijateljske šajke i ladje. Sa kopna opasa bedeme gradske silna vojska. Tu bijahu junak do junaka, koje porodiše tri strane svieta, a pripadaše raznim pasminam biele i crne boje. Nitko ne mogaše priteći u pomoć gradu, ni sprieda ni s traga. Obsadi bijaše prekinuto svako druženje sa kršćanskim svietom. Amo dovedoše Turci bojne strojeve razne vrsti. Iz visokih drvenih tornjeva bacahu strelivo u grad. Težke lumbarde bijahu naperene na zidine gradske. Nasipe podigoše od svih strana. Jame gradske izpunjavaše zemljom, drvljem i kamenjem. Stadoše kopati i podzemne lagume, koji dopirahu jur do zidina gradskih. Ali orlovo oko Jovanovo, njegov um i hrabre mišice branilaca nadvladaše sve opasnosti, nadmašiše svu lukavost i bjesnoću tursku. Preko sedam mjesecih stojahu Turci oko Biograda, često ponavljajući svoje juriše. Al im se izjalovi sva nada da predobe slavni Biograd. Sedamnaest, po njekih do dvadeset tisuća lješina turskih ležaše oko bedema biogradskih, kad carska trublja svoje čete natrag pozove. Nad Biogradom vijahu se veselo kršćanski barjaci. Slavoniji i Ugarskoj odlahnu. Svakomu žitelju susjednih kraljevina pade težki kamen sa srca. Da je Biograd pao, pala bi bila već tada na stranke pociepana Ugarska.

Junački vitez sv. Ivana, na čelu svojih hrabrih suboraca, ponovi staru slavu svoga reda. Hrvatski plemić Jovan Talovac pokaza na biogradskih zidina, kako imadu iza njega kršćanske bedeme braniti Hrvati Jurišić, Stančić, Nikola Zrinski u Kisegu, Sigetu i u mnogih inih gradovih.

Hvale se turski povjestnici, da su prilikom obsade biogradske Turci oplienili sav okoliš s ove i s one strane Save i Dunava. Da su zarobili toliko roblja koliko sa sobom ni povesti ne mogahu. Da su prodavali najljepšu djevojku za jednu obuću, a boljega roba za stotinu jaspra. Hvala, vriedna azijatskih barbara.

Car Murat vrati se izpred Biograda razjaren u Jedrene, da skuplja novu vojsku sa svih strana svieta. Sibinjanin Janko novi kapetan biogradski i Nikola knez Iločki spremahu čete za rat po

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

U posavskoj Hrvatskoj trajahu medjutim neprestane svadje i priepori sa višim svećenstvom poradi desetine. Ne samo vlastela nego i čitave obćine uzkratiše biskupu i kaptolu zagr. dužnu desetinu. Medju ovimi bijaše i Vugra i Čučerje, blizu Zagreba ležeća mjesta. Na pritužbu kaptola pisa ban *Matko Talovac* iz Budima 1. studen. 1442 svomu bratu *Jovanu* prioru vranskomu i knezu cetinskomu, neka priteče u obranu kaptolu zagrebačkomu, i neka prisili gore spomenuta mjesta na davanje desetine[1]. Nu ovo bijaše samo privremen liek, jer odpor proti davanju desetine uvriežio se po čitavoj zemlji, ne samo iz mržnje prema tomu nesnosnom crkvenom danku, nego takodjer s oskudice i obćenitog siromaštva.

Iza slavne bitke kod Biograda proslavi se u to doba i Sibinjanin Janko mnogobrojnimi pobjedami nad Turci. Njemu uz bok osvoji stari despot srbski Gjorgje Branković opet svoju Srbiju. Kršćanski barjaci vijahu se iz nova nad zidinami Sredca grada bugarskoga na Balkanu i na granici Rumelije. Pod brdom Kunovicom na bugarskom zemljištu i kod mjesta Jalovca svrši se koncem g. 1443 slavodobitni rat sa Turci. Neima sumnje, da je u tom krvavom boju uz druge križare vojevao i prior Jovan Talovac kao prvak svoga krstonosnoga reda.

Neznam, što je iza svršena rata dovelo priora Jovana Talovca na misao da položi svoju čast i da ostavi svoju domovinu. Početkom g. 1444 zamoli on papu Eugena IV., da mu dozvoli premjestiti se u Rod, da tamo u družtvu sa svojom redovnom braćom, pod hrabrim meštrom Ivanom od Lastica, brani krst i vojuje proti nevjernikom, koji uprav tada namjeravahu pod egipatskim sultanom osvojiti Rod, slavnu tvrdju vitezova sv. Ivana.

Papa Eugenio IV. odgovori 21. veljače 1444 svomu legatu kardinalu Julijanu Caesarinu, da rado pristaje uz pohvalnu želju Jovana Talovca. S toga naloži kardinalu, da po običaju predade Jovanu Talovcu redovnu odjeću, a meštru i samostanu rodskomu zapovjedi, da Jovana svakako u svoje družtvo primiti imadu, makar da im je od rimske stolice i dozvoljeno, da *po volji* članove primaju ili neprimaju[2].

Da li je Jovan Talovac za njeko vrieme preselio se u Rod, neznam. Ali dvojim o tom, jer ga i kasnije nalazim u Hrvatskoj. Tvrde njeki, da je vojevao u nesretnoj bitki kod Varne (11 Nov.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

1444) i da je tamo pao. Nu ova je tvrdnja neosnovana. On je mogao vojevati kod Varne uz svoga brata bana Franka Talovca, ali tamo nije pao. Franko ban, stojeći sa svojimi Hrvati po starom običaju na desnom krilu vojske, suzbijao je odvažno u ratnom vieću mnienje Ivana Hunjada, koji je silio na bitku kod Varne. On je savjetovao, da se počekaju još njeke čete, koje bijahu na putu. U samoj bitki vojevao je ban Franko veoma hrabro, ali ni on nije kod Varne pao, već se sretno kući vratio.

U Hrvatskoj steče Ulrik grof Celjski, sin Fridrika i Jelisave Frankapanke, po smrti Matka Talovca (1445) sve to veći upliv. Godine 1446 posla on u Hrvatsku svoga na glasu vojskovodju pana Ivana Vitovca, da otme imanja biskupije zagrebačke u korist Benka Solskog, kojega je grof Ulrik silom narinuo bio za biskupa. Vitovec obsjede i grad Gjurgjevac, kojega bješe ne davno kralj Sigmund darovao Talovcem. Čuvši to Jovan Talovac prior vranski, sakupi njekoliko četa da se junački opre Vitovcu. Kod Pakraca udari Vitovec na otvorenom polju na Jovanove čete. Prior vranski bude od pretežne većine svladan i pade u boju.

Vitovec pohara iza toga mnoga imanja priorata vranskog. Medju ostalimi Pakrac, Raču, Garić, Hrastovicu, kod kojega grada i jedno oko izgubi, poput svoga zemljaka Žižke. Vojevao je kasnije kao jednook vitez slavno i hrabro.

Od poharanih prioratskih imanja zadrža Vitovec njeka za sebe. Janko Hunjadi protjera ga istinabog do skora iz grada Gjurgjevca i oplieni celjske gradove Koprivnicu i Varašdin u Hrvatskoj, a Celje i Bistricu u Štajerskoj, ali ostala imanja prioratska nemogaše oteti Vitovcu. Mjesto vranskog priora osta medjutim izpražnjeno. Tekar kasnije, kad je Janko Hunjadi imenovan upravljateljem čitave Ugarske i Hrvatske, podje mu za rukom da je na saboru g. 1446 medju drugimi dostojanstvenici za priora vranskog izabran njegov rodjak Toma Sekelj[1].

Toma Sekelj od Sv. Gjorgje.

Ovoga uvrsti Pray medju priore vranske za 43 godina kasnije, to jest u g. 1489. Pray je u veliko pogriešio i u tom, što je proti naročitom svjedočanstvu suvremenika Turoca načinio iz Tome Sekelja i od Tome od sv. Gjorgje, kako ga listine pišu, dvie osobe, premda to jedna osoba bijaše. Tome Sekelja porodica no-

©DiZbi.HAZU

sijaše vlastelinsko ime od Sv. Gjorgje, dočim druga porodica Sekelja nosijaše ime de Kevend. U isto doba bila je u Ugarskoj takodjer slavna grofovska porodica, koja nosijaše ime od Sv. Gjorgje i Bozina. Od ove porodice bijaše takodjer jedan član Toma, taj je umro g. 1457. Drugi Ivan grof od Sv. Gjorgje i Bozina (Pösing) bijaše g. 1465 vojvoda vlaški. Treći Sigmund bijaše veliki prijatelj Albrechta nadvojvode austrijskog. Ali ova grofovska obitelj ne stojaše u rodbinskom savezu sa Sekelji. Listine spominju Tomu Sekelja kao novoimenovana priora vranskog jur g. 1446., dakle odmah po smrti Jovana Talovca, prem da je iste g. i Jovanov brat Franko, tadašnji ban, upravljao prioratom vranskim. Kao takav oteo je natrag imanje Božjakovinu, valjda od Vitovca ili grofova celjskih[1].

Toma Sekelj bijaše po svojoj materi, a strini Janka Hunjada, bližnji rodjak ovoga i brat Ivana Sekelja, izabrana bana Slavonije. Oba brata vojevaše pokraj Hunjada u nesretnoj bitki na Kosovom polju g. 1448. Tu bijaše ban Ivan od orijaškog Turčina posječen i osta mrtav. Zajedno s njim poginuše tada Franko Talovac, bivši ban hrvatski, i Mirko Marcalj Virovitički, oba dva proslavljeni junaci i državnici.

Iste godine 1448 vojevao je prior Toma Sekelj nesretno kod Košica proti Jiskrovim Čehom. Oni mu razbiše čitavu vojsku. Njeki tvrde, da je prior Toma u toj bitki pao[2]. Nu ja ga nalazim odmah sliedeće godine 1449 ponajprije u Hrvatskoj, gdje je otimao gradove Božjakovinu, Kalnik, Kozaru, Vrbas i Steničnjak[3]. Zatim u Dalmaciji, gdje se spremao, da Mletčanom otme Vranu. Godine 1453 na dan sv. Tiburcija i Valerijana (14 travnja) izdao je Toma prior u Budimu listinu, kojom darova u ime reda hospitalaca meštru Ivanu Vidovu Mohorskomu njeki posjed u novogradskoj županiji. Ovo darovanje uništi još iste godine njegov i Hunjadov protivnik Vladislav Gorjanski palatin ugarski. Kasnije vojevao je Toma u Hrvatskoj proti knezovom Celjskim i Janu Vitovcu, kojemu je 13. srpnja 1454 razbio vojsku; ali do skora izgubio grad Ostrvicu i još njeki grad[4].

Godine 1456 pratio je prior Toma svoga rodjaka Janka Hunjada u Peštu, da ga tamo sa ostalimi prijatelji brani od zasjeda

[1] Marcelović MSC.
[2] Klein-Fessler Gesch. v. Ung. p. 520.

©DiZbi.HAZU

Ulrika grofa Celjskog[1]. Iste godine sudjelovao je kod slavne obrane Biograda uz Janka Hunjada i Ivana Kapistrana. Sliedeće godine 1457 spominje se prior Toma dapače kao ban Hrvatske i Slavonije[2].

Prilikom biranja Matije Hunjada za kralja kod Budima g. 1455, dovede i prior vranski Toma Sekelj svoje čete na izborni sabor. Š njimi pomnoža znatno stranku Mihalja Siladja, koja izabra Matiju za kralja[3].

Prior Toma bijaše takodjer u onoj pratnji, koja sa Ivanom Vitezom od Sredne. tadašnjim biskupom varadinskim, bijaše poslana u Prag, da odonuda dovede novoizabranoga kralja Matiju u Ugarsku.

Iste još godine dobi Toma zajedno sa banom Janom Vitovcem od novoga kralja strogu zapovied, da ima u svemu slušati novoga gubernatora kraljevine Mihalja Siladja[4]. U jeseni rečene godine imao je kao kapetan vojske u Hrvatskoj i Slavoniji ljute bojeve sa Turci, koji u ono doba biše odveli iz hrvatskih pograničnih zemalja 12. do 15000 ljudi u robstvo, počinivši silne štete u zemlji. — U njekoj bitki nasrne Toma sa 300 svojih na četu od 7000 Turaka, ali bi razbijen i jedva uteče u njeki svoj pogranični grad, kojega je tad junački branio proti Turkom, gaseći vatru s pomanjkanja vode, vinom i octom. Napokon uzmaknuše Turci, pošto bude ranjen njihov vodja pod zidinami obsjednuta grada[5].

Odmah zatim vojevao je Toma u Dalmaciji proti Mletčanom, koji što silom, što mitom i kupom htjedoše osvojiti pokojnoga Perka Talovca gradove Ostrvicu, Knin i Klis. Toma obrani rečene gradove i htjede opet oteti Mletčanom grad Vranu, staro sielo njegova priorata; ali mu ne podje za rukom. Mletčani bijahu u to doba velik dio posjeda vranskog darovali u ime lena (feuda) zadarskoj obitelji Karnarutića.

Početkom kolovoza g. 1460 ističu listine kastelana priora vranskog u Božjakovini, koji je u šumi kaptola zagr. kod Kraljevca njeke kmetove kaptolske iztuko i oplienio, a veliki dio šume osvojio, i božjakovačkoj gospoštini pridružio. Na što je ban Jan Vitovec na tužbu kaptola iztragu poveo i šumu kaptolu povratio.

Prior Toma Sekelj spominje se posljednji krat g. 1461., kad je na dan sv. Stanislava u Pakracu, kao župan dubički, na čast

[1] Bonfin. Dec. III Lib. VII.
[2] Vitezović. Banologija MSC.
[3] Bonfin Dec. III Lib. VIII.
[4] U pismih odnešenih iz zem. arkiva. N. R. A. Fasc. 20. N. 96.

©DiZbi.HAZU

crkve B. D. M., od Turaka jur od davna porušene, darovao Pavlinom dubičkim njeki brod na Uni, sa kunovinom i daćom, od koje bijaše ih oprostio još u staro doba prior Baudon. Zajedno dozvoli Toma Pavlinom i gradjanom dubičkim pašu u šumah i na pašnjacih hospitalskih[1].

U ovo doba, kad je Toma Sekelj bio priorom, uvrstio je Pray sasma nepoznata priora „Algona", kojemu slična imena naša povjest neima. Pray navadja istinabog listinu Matije kralja od g. 1460, u kojoj ovaj tobož magnifico „Algonae" priori „Auranae", zabranjuje u napred pobirati desetinu u županiji baranjskoj, premda mu bijaše darovao sve daće komorske iste županije. Nu pošto je nadbiskup ostrogonski dokazao, da samo on ima pravo pobirati desetinu u svih južnih županijah, zabranjeno je prioru vranskomu svako uticanje u to pravo. Neima dvojbe, da je Pray u toj listini rieči „Algonae priori" ili krivo čitao, ili pako u prepisu (autentica copia) rieči krivo napisane našo. Mjesto „Algonae" imalo bi se svakako čitati Thomae, jer kako gore spomenuta izvorna listina odnešena iz zemaljskog arkiva svjedoči, Toma bijaše još g. 1461 prior vranski. Nije dakle ni g. 1460 mogao drugi priorom biti nego uprav Toma.

Isto tako krivo uvrstio je Pray medju priore vranske *Ivana* Sekelja. Ovaj nosio je uz svoga brata Tomu iz prvine samo naslov upravljatelja priorata, ali nije nikad bio priorom.

I po smrti Tome Sekelja nije njeko vrieme nitko obnašao definitivno čast priora. Samo *upravu* još uvjek dosta bogatih dohodaka priorata podjeljivao je kralj svojim ljubimcem.

U vrieme priora Tome Sekelja spominju se i dva predstojnika glogovnička od reda hospitalaca. Po imence Ivan i Pavao. Od ovih bijaše Pavao i biskup jegarski. Poradi zanijekanja biskupske desetine planinske bijaše na njeko vrieme izobćen iz crkve[2].

Mirko Zapoljski

upravljatelj priorata.

Porodica Zapoljskih potiče od plemena Borića bana, kojemu pripadaše u 12. stoljeću grad Zapolja, nazvan takodjer Sopolja[3], le-

[1] U pismih odnešenih iz zem. arkiva. Acta Mon. Dubic. Fasc. I. N. 43.

[2] Kerč. Hist. Eccl. zagr. p. 175, 179.

[3] Magjarski istorici počeše u novije doba pisati mjesto Zapolja, Szá-

©DiZbi.HAZU

žeći medju gradovi Moslavinom i Velikom. U XVI. vieku spominje se jedna grana iste porodice pod imenom „Gospodičić (Gozpodichich) de Zapolya“. Dvorski kapelan Ivana Zapoljskog, pop Gjuro Sriemac, veli o svom gospodaru: „Quoniam natione esset Sclauorum Bosnensium, de villa Zapulia“[1]. On navadja i rieči Magjara Pavla Vardaja nadbiskupa ostrogonskog, koj njekom prilikom rekne kralju Ivanu: „Vere tua majestas est ex genere Sclavorum“[2].

Mirko Zapoljski bijaše u svojoj mladosti nazvan Imbro Dijak (Emericus literatus), što će toliko reći, kao čovjek pismen. On je vojevao hrabro pod Jankom Hunjadom u više bitaka sa Turci. Od kraljeva Vladislava i Matije Korvina bijaše odlikovan velikimi častmi i darovi.

Kralj Matija imenova ga najprije svojim pjeneznikom, zatim g. 1464 banom hrvatskim i upravljateljem Bosne. Da može bolje braniti one gradove bosanske, koje Turci oteli nisu, podieli mu kralj upravu *priorata* vranskog, pošto čast priora od god. 1461 bijaše izpražnjena. Godine 1465 zamoli kralj Matija stolicu rimsku, da Mirka za vrieme od osam do deset godina potvrdi upravljateljem priorata vranskog, jer da to zahtieva ne toliko privatna, koliko javna korist i potreba. Kralj uztvrdi: tko hoće da brani Bosnu, treba mu svakako, da ima u svojoj vlasti takodjer gradove priorata vranskog. Valjda je kralj pod ovimi gradovi razumievao Dubicu, Kostajnicu, Pakrac, Našice i ostala imanja u Slavoniji.

Kako je dugo Mirko Zapoljski upravljao prioratom vranskim, nezna se pravo. Preko godine 1475 nije trajala mu uprava, jer tada bijaše jur izabran priorom vranskim Bartol Berislavić.

Za vrieme uprave zapoljskoga nalazim, da je redu sv. Ivana pripadao Damjan Hrvat Litvanski, bivši g. 1472 ban hrvatski[3].

Bartol Berislavić.

Nezna se pravo, kojoj lozi Berislavića pripadao je prior Bartol. Sa Berislavići grabarskimi spominje se u listinah suvremenih, ali nigdje se ne iztiče kao rodjak njihov. Osim Grabarskih bijaše u posavskoj Hrvatskoj Berislavića iz Vrhrike, iz Mlake, iz Lužana.

---

rektni htjeli biti, morali bi pisati *Sopolja,* ali na nesreću glasi to još više po slovjenski nego li Zapolja.

[1] Mon. Hung. Hist. p. 152.

[2] Idem p. 150.

©DiZbi.HAZU

U Dalmaciji poznata bijaše porodica Berislavića Trogirskih. Od ovih poteče slavni ban i biskup Petar. Neima dokaza, da je Barto i s ovimi Berislavići bio u ikakovom rodu. Svakako je najvjerovatnije, da je pripadao Berislavićem Grabarskim, jer ga listine najčešće s njimi u savezu spominju.

Kao izabrani ili imenovani prior vranski pomoljava se Bartol ponajprije g. 1475. Tada je Nikolu sina Deše i braću njegovu Martina i Berislava od obitelji Berislavića grabarskih poticao, da otmu imanja Joba Gorjanskog u Slavoniji. U otimanju pomagao ih je svojimi četami pod vodjenjem kastelana od Krasa, Broda i Ladislavca (Szent László). Radi toga otimanja bijaše po nalogu kralja Matije povedena iztraga proti rečenim Berislavićem[1].

Kasnije spominje priora Bartola tekar godine 1480 papinski legat Bartol. U svom izvješću na papu imenuje ga medju prvimi velikaši kraljevine.

U ratu kralja Matije sa carem Friderikom vojevao je prior Bartol sa svojimi četami u Austriji u vojsci kraljevoj. Odlikovao se g. 1482 kod osvojenja utvrdjenoga grada Hainburga. Tu je, kako Marnavić tvrdi, sa svojom nečuvenom hrabrošću oslobodio kralja od najveće opasnosti. Tim dodje u veliku milost kraljevu.

Velikom revnošću brinuo se prior Bartol, da dobi natrag razgrabljena imanja prioratska. Godine 1485 potuži se kralju Matiji glede grada Bele, kojega jur od davna odciepiše od priorata. Grad taj bijaše Matko Talovac kao ban i upravitelj priorata osvojio, uživajući ga kao svoje privatno dobro. Po njegovoj smrti osvoji ga Jan Vitovec, pripojivši ga svojoj županiji zagorskoj. Od Jana nasliediše grad njegovi sinovi Gjuro i Vilim Vitovci, knezovi zagorski. Kralj Matija baveći se tada u Beču podieli 18. srpnja rečene godine pismeni nalog kaptolu zagrebačkomu, da povede iztragu glede podignute po Bartolu tužbe. Kaptol odgovori kralju, da je tužba pravedna, i da je s toga u smislu zakona po čovjeku svom i kraljevom pozvao rečene knezove pred sud kraljev, sa primjetbom, da ili oni došli ili ne došli pred sud, odsuda biti će svakako izrečena[2]. Čini se ipak, da prior uza svu pravednost svoje tužbe grad Belu natrag dobio nije. Koliko povjerenja imao je kralj Matija u viteze reda sv. Ivana, potvrdjuje jedna listina od g. 1487, kojom naloži kralj samostanu križnika sv. Ivana u Stolnom

[1] U zem. arkivu, Acta mixta. Transumpte p. 422—425.

©DiZbi.HAZU

Biogradu, da pošalju od svoje strane jednoga viteza, koji je imao Petra Horvata *Oršića* uvesti u posjed imanja Slavetića, u koje imanje uveden je doista Oršić po vitezu Benku od reda sv. Ivana.

Godine 1488 podigo je prior Bartol u ime svoga reda parnicu poradi imanja i grada Velika u križevačkoj županiji. Grad taj pripadao je njegda hospitalcem i prioratu vranskom. Kralj Sigmund darovao ga iza Paližnine bune Ivanu Moroviću banu mačvanskomu i njegovu sinu Vladislavu. Po smrti ovih zadrža imanja i grad Veliku Matija sin Vladislava Morovića kao nasljedno baštinstvo. Po smrti ovoga nasliedi ga pravom rodbinstva Vladislav Egervarski. Na molbu Ivana Gusenice, odvjetnika Bartolova, naloži kralj Matija rečene godine kaptolu časmanskomu, da povede iztragu proti Egervarskomu. Posljedica bijaše, da je parnica na neizviestno vrieme odgodjena[1].

Ovi jalovi uspjesi na putu pravde i zakona mogoše u ono doba lako dovesti priora Bartola na misao, da putem sile otme ono, što nije mogao postići putem pravde. On pokuša doista njeka imanja priorata vranskog silom oružja natrag oteti. Ovo je dalo povod kasnijim povjestnikom, da ga opisaše kao čovjeka silovita i kao otimača tudjih dobara, premda mu se dokazom suvremenih izprava ova pogreška spočitnuti ne može.

Po smrti kralja Matije Korvina pomoljava se često prior Bartol u javnom životu. Kao vjeran privrženik kralja Matije bijaše on u kolu onih muževa, koji iz blagodarnosti prema svomu dobročinitelju ostadoše uslied zadane rieči vjerni i njegovomu sinu Ivanu Korvinu. Prior Bartol pridruži se odlučno onoj stranci, koja naumi Ivana Korvina podići na onu stolicu kraljevsku, koju je otac mu Matija toli dično resio.

Prior Bartol sdruži se sa njekimi hrvatskimi i ugarskimi velmožami. Medju ovimi bijaše Herceg Lovro Iločki, sin Nikole, naslovna kralja bosanskoga, zatim Gjorgje Branković despot srbski, Matija Vardaj nadbiskup kaločki, bogati biskup pečujski Sigmund Ernušt, Blaž Raškaj ban jajački, braća Juraj, Vladislav i Stjepan od Kaniže, knezovi od Sv. Jurja i Bozina, braća Berislavići Grabarski, Brnando i Gjuro od Talovca, braća Frankapani, Ivan Banfi sin Perka Talovca. Gjuro od Velike, Nikola Kalimanić, Petar Klesić, Ivan Talovac sin Nikole, braća Hlapčići iz Kamičca, braća Sekelji Kevendski, itd. Uz ove odluči Bartol svojski zauzeti se za

---

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

Ivana Korvina pri izboru. Rečeni velmože dovedoše 7000 hrvatskih i srbskih vojnika u Budim na izbor, da podkriepe stranku Ivanovu. Ugri bijahu na tri stranke pociepkani, jer toliko bijaše pretendenta iz Njemačke, Poljske i Češke. Spletkama, za mužem pohlepne kraljice udove i nevjeri Tome Bakača i Stjepana Zapoljskoga podje napokon za rukom predobiti jaku stranku za Vladislava kralja češkoga, najnesposobnijega od svih kandidata. Prestolni grad Budim, nakiti, dragocjenosti i sve blago kralja Matije bijaše u rukuh Ivanovih. Njegovi protivnici spremahu se, da obsade grad i da ga otmu na juriš. Blage ćudi Ivan Korvin nehtjede proljevanja domaće krvi. Da svoju stranku ojači prema pretežnoj većini protivnika, naumi vratiti se u Hrvatsku. On ostavi sa svojimi Budim i krene put Hrvatske sa svimi dragocjenostmi svoga otca, koje dade odpremiti što Dunavom na ladjah, što prema Pećuhu na kolih. Ali protivnici poslaše vojsku za Ivanom u potjeru. Stjepan Bátorý i Pavao Kiniži (zvan knez i knežić), koji sve zahvaliti imadoše kralju Matiji, navališe iznenada kod potoka Šare na Ivanove čete i razbiše ih. Tom prilikom uhvatiše oni priora Bartola Berislavića ranjenoga od tri sulice, a š njim i Jurja Kanižaja. Obadva odvedoše sa sedamdeset drugova kao sužnje u Budim. Surovi vojnici razgrabiše veliki dio Korvinova blaga. Ivan uteče sa ostalimi drugovi sretno preko Drave[1] u Hrvatsku.

Kraljica udova Beatrica pusti do skora na slobodu zarobljene drugove Korvinove. Prior Bartol ode u Hrvatsku i pridruži se iznova stranki Ivanovoj.

Naravna bijaše posljedica, u duhu onoga vremena, da se prior Bartol gledao osvetiti svojim glavnim neprijateljem. Medju ovimi bijaše ponajglavniji Vladislav i Petar Gereb Vinogradski, sa zagrebačkim biskupom Osvaldom Tusom, glavnim sljedbenikom Vladislava češkoga. Prior Bartol sjedini do skora svoje čete u svrhu osvete sa četami Gjure despota srbskog, Ivana Horvata Hlapčića, Lovre Banfija Gorjanskoga, Franje i Ivana Berislavića Grabarskog, Davida Dombe, Petra Ampulića, Gjure od Stresemlja i Vuka Novakovića. Ovi sjedinjeni pristaše Korvinovi osvojiše još god. 1490 Gerebjanske gradove Ivanku Sv. Gjorgje, trgovište Otin ili Voćin i trgovište Osjek u Vukovskoj, kao i Suboticu u baranjskoj županiji, počinivši kod otimanja velika bezzakonja[2].

[1] Bonfin. Dec. IV. Lib. IX. Magy. Dipl. Emlékek IV. p. 239.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

Do skora nagodiše se iz dobra pristaše Vladislavovi sa Ivanom Korvinom Ovaj odreče se krune, primi naslov vojvode Slavonije, dobi čast bansku sa neodvisnom upravom nad Hrvatskom, Dalmacijom i Slavonijom. Zadrža sva imanja i dragocjenosti svoga otca. S toga prizna Vladislava českoga kraljem ugarskim i hrvatskim. Uz Ivana Korvina pokori se Vladislavu i prior Bartol. Oba prisustvovahu i kraljevoj krunitbi u Stolnom Biogradu (18. rujna 1490). Prilikom svečana uvoda u grad nosijaše Ivan Korvin krunu pred kraljem, a prior vranski Bartol Berislavić dragocjeni krst sa svetim drvom Isusova krsta. Zagrebački biskup Osvaldo Tus stavi novomu kralju krunu na glavu, jer po zakonu za oto opredieljeni biskup vesprimski Grgur grof Frankapan, kao malodoban, nebijaše još posvećen.

Nu mnogi drugovi Korvinovi u Hrvatskoj nehtjedoše priznati Vladislava za kralja. Oni odoše na stranu kralja Maksimiljana od Austrije, koji je jur odprije u Hrvatskoj imao svojih pristaša. Mnogi od ovih sdruže se sa vojskom Maksimiljanovom, koja provali u Ugarsku i Hrvatsku. Ona prodre u Ugarskoj do Stolnog Biograda a u Hrvatskoj do Zagreba. Činilo se jur, da će stranka Vladislavova sasvim podleći. Ali dva lukava prelata, Toma Bakač u Ugarskoj i Osvaldo Tus u Hrvatskoj, umješe nadvladati sve protivnike krunjena kralja. Maksimiljanove pobjedonosne čete moradoše do skora povratiti se onamo, odkuda su došle. Iz grada Zagreba protjera Ivan Korvin Maksimiljanovu posadu, stojeću pod zapoviedju Jakova Sekelja. Vladislav utanači sa carem Friderikom i njegovim sinom Maksimiljanom u Požunu 7. studenoga 1491 konačni mir. Uz taj ugovor mira pristadoše i Hrvati. U Budimu 7. ožujka 1492 podpisaše posebni eksemplar ugovora šestdeset i tri velikaša i plemića hrvatska. Uz ugarske i hrvatske prelate nalazi se i podpis *priora vranskog* Bartola Berislavića[1].

Ali medju domaćimi strankami ostade klica mržnje i razdraženosti. U Hrvatskoj bijaše Ivanu Korvinu i njegovim starim prijateljem najomraženiji protivnik biskup zagrebački Osvaldo Tus. Ne samo radi toga, što je svojom rukom krunio protivna im kralja, nego što je poput otca si bio najlakomiji za blagom i za imanji. Biskup Osvaldo, da se osveti ponješto prioru vranskomu, upotriebi shodnu priliku, kad g. 1492 umre posljedniji predstojnik glogovnički od vitezova hospitalskih Stjepan Perović. Biskup zamoli kralja, da

---

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

izpražnjeno predstojničtvo sa Glogovnicom daruje njemu. Kralj usliši njegovu molbu. Papa Aleksander VI odobri taj dar, jer ga krivo izviestiše, da Glogovnica nenosi više od 40 for. na godinu.

Glogovnica je od starine pripadala pod nalježnost priora vranskog. Nepravedno postupanje Osvaldovo ogorči ljuto priora Bartola. Znajući da je i velika strana plemstva razdražena proti biskupu poradi silovita pobiranja desetine, sjedini se on sa Hercegom Iločkim, starim protivnikom Osvaldovim, i mnogimi drugimi plemići, a potajno podupiraše ih i herceg Ivan Korvin i Pavao Kiniži.

Sa pomoću Franje i Ivana Martinova Berislavića i drugih prijatelja osvoji prior Bartol Osvaldova imanja Zlatnik (Zalatnok), Vašku, Ratmovec, Sopje i Ivanec[1]. U isto vrieme bijaše herceg Iločki oteo njeka imanja crkve sriemske i napadaše s druge strane Osvaldove posjede. Sjedinjenimi silami navališe oni na Osvaldova imanja u kotaru dubravačkom, zagrebačkom, časmanskom i Sv. Ladislava. U izvješću kaptola zagrebačkoga na bana Ladislava Kanižaja, pisanom u Gudovcu 19. veljače 1494, kaže se: Da su ljudi Lovre hercega iločkoga, vojvode Ivana Korvina, kapetana Pavla Kinižije, priora vranskog Bartola, Jakova Sekelja, Franje Berislavića, Ivana Hlapčića nazvana mali Horvat i Baltazara Baćana, sa četami takodjer drugih plemića, navalili na biskupova imanja, razgrabivši sav žitak i stoku, uništivši strni, pogazivši podložnike, porobivši crkve i što je nečuveno kod kršćana, oskvrnivši isti najsvetiji sakramenat. Veli se nadalje, da su udove, udate žene i djevojke do gola svukli i obezčastili, a jednu nedoraslu djevojčicu dapače i zadušili[2].

Osvetljivi biskup Osvaldo, bivši u to vrieme doglavnik i doušnik Vladislava kralja, obtuži sada kod kralja Lovru hercega i priora Bartola kao najopasnije buntovnike. Na obadvojicu bijaše kralj jur odavna kivan. O Iločkom pripoviedaše mu dapače, kako svakom prilikom javno na kralja psuje, nazivajući ga „volom“. Uz to da šuruje sa Turci proti Ugarskoj. Priora Bartola okriviše, da otimlje tudja imanja, da čini nečuvena bezakonja, da oskvrnjuje djevice, kuje krivi novac i buni narod proti kralju. Dobroćudni kralj bijaše timi viestmi do skrajnosti ogorčen. On naumi svoje neprijatelje pokoriti po što po to. Podigne proti njima znatnu vojsku. Na čelu vojske posla Bartola Dragfija vojvodu erdeljskog,

[1] Arkiv nadb. zagr. Acta Juridica vol. I. N. 59.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

kojemu se pridruži koncem godine Josip Som župan temeški. Kraljevska vojska obsjede grad Ilok, glavnu stolicu hercegovu. Iza podulje obsade dodje k vojsci sam kralj. Sada osvojiše do skora njegove čete grad, što jurišem što predajom. Na čelu svoje tjelesne češke straže unidje kralj pobjedonosno u grad Ilok, gdje ga dočeka majka hercegova rodjena kneginja Gorjanska. Obučena u crnu odjeću tuge, sa razčešljanom kosom, primi ona kralja i pade mu pred koljena, moleći milost za svoga sina. Neznajući njezin jezik, dade joj kralj po jegarskom biskupu protumačiti, neka nebude u strahu, on će činiti sinu pravicu, ako se opere od krivnje.

Grad Ilok bude po kraljevoj vojsci sav oplienjen. Do tri stotine odjećah, dragocjenimi kožami obšivenih, zlatom i srebrom urešenih, nadjoše u gradu. Osim toga množtvo posuda od zlata i srebra. Veliku svotu novaca i tri stotine vedara sriemskoga vina. Sve to razgrabiše i odnesoše bez traga.

Herceg Lovro bijaše sad prisiljen, da traži milost od kralja. Stjepan Zapoljski, palatin ugarski, zauze se kod kralja za prijatelja i rodjaka svoga. Njeke županije počeše dapače doglasivati kralju svoje negodovanje poradi kraljeva nasilna postupanja prema toli uglednomu i zaslužnomu velmoži, kakav bijaše herceg Iločki. Kralj se skloni usljed toga na pomirenje. Početkom g. 1495 sazove on hrvatski sabor u Viroviticu. Tu se zauzme plemstvo za hercega Lovru i za priora Bartola. Čuvši kralj da je ovaj ostavio stranku hercegovu, primi ga u milost. Medjutim otimahu kraljeve čete i i nadalje hercegova imanja. Tako osvoji despot Srbski Vuk hercegov grad Orahovicu, kojega mu kukavno preda Ladislav Bakač. Malo zatim pozove kralj hercega Lovru, po savjetu Andrije Bota Banjskog, uz zadanu mu vjeru, u Peću h preda se. Herceg Lovro dodje s Nikolom Sečem. Da se opere pred kraljem, baci svu krivnju svoga odpora na bivšega svoga prijatelja priora Bartola Berislavića. On bude po kralju pomilovan, a priora Bartola dade kralj po Josipu Somu uhvatiti i zatvoriti. Isto tako pohvataše te izrobiše njegove sluge. Divlji vojnici razgrabiše kočije, konje i dragocjenosti priorove. Zabadava molio je prior kralja, neka mu dozvoli, da se odreče svieta i da se u gdjekom zabitnom mjestu posveti svećeničkomu zvanju. Kralj mu po njegovih protivnicih dojavi: „Da takovo družtvo pobožnih ljudih nebi našao, koji bi tolika zlotvora, kao što je on, uza se trpiti htjeli“. Okovana u veruge odvedoše ga pod

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

zaslužnim, bijaše kralj prisiljen izaslati opet svoga tumača jegarskoga biskupa Tomu Bakača, da umiri puk. Prigodom sabora otvorena u svibnju g. 1495 bude prior Bartol odsudjen na doživotni zatvor.

Kasnija sudbina priorova nebijaše poznata ni njegovomu suvremeniku Bonfinu, ni kasnijim piscem povjesti ugarske. Bonfin dovršuje opis Bartolovih zgoda ovimi riečmi: Alii Budam advectum, et quod quibusdam sacris initiatus esset, in Danubium demersum; alii, quae constantior fama est, apud Temesvarum perpetuae custodiae traditum opinantur". Kasniji Ištwanfy dodaje, da su ga u mješinu sašili i po noći utopili. Vidit ćemo, da Bartol niti je utopljen u Dunavu, niti je u temešvarskih tamnicah svršio svoj život.

Toliko je istina, da je bio na obtužbu svojih neprijatelja zatvoren. Da mu je majka u vrieme njegova zatvora tražila od kralja milostinju, da može namiriti najnuždnije potrebe[1]. Da je napokon u doba njegova zatvora prioratu vranskomu nanešena velika šteta, jer siloviti njegovi protivnici otimaše i poplieniše imanja prioratska kao da su privatna vlastitost Bartolova, a ne redovna i crkvena.

Ime priora Bartola Berislavića pojavljuje se iz nova u listinah jur sliedeće godine 1496. Ove godine podieli tadašnji ban i herceg Ivan Korvin, po nalogu kraljevom, kaptolu zagrebačkom zapovied, da sa izaslanikom banskim razvidi tužbu Sofije udove Ivana Heninga poradi njeke šume, ležeće kod Želina. Radi ove šume bijaše Bartol prior vranski zametnuo parnicu, jer je pripadala Gori, gradu priorata vranskog. Medjutim je kralj Vladislav II. grad Goru darovao biskupu Osvaldu. Ovaj je sada tvrdio, da i rečena šuma njemu pripada, kao što je prije pripadala prehvaljenomu prioru Bartolu[2].

Iz ove listine razabiremo, da je znameniti i starinski posjed božjaka sa gradom Gora otet bio prioratu vranskom. Isto tako bijaše, kako gore iztaknuh, ogromni posjed templara i hospitalaca sa gradovi Belom i Ivancem, otet prioratu ponajprije po Janu Vitovcu. Iza njega dodje na njegove sinove Gjuru, Ivana i Vilima, pod kojima je grad Bela izgorio. Kralj Matija dade grad oko godine 1480 po Jakovu Sekelju oteti za sebe. Kraljev sin Ivan Korvin založi sav posjed Belski sa Ivancem Ladislavu, Tomi

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

i Franji Petevom Gržanskim za 5600 dukata. Od onoga vremena osta čitav posjed u rukuh porodice Peteva. Glogovnicu privlasti si Osvaldo biskup. Na Božjakovinu vrebao je kaptol zagrebački uz mnoge druge vlastele. Zibka priorata, grad Vrana, stojaše još uviek pod vlašću mletačkom, ali bijaše izložena neprestanim navalam od strane Turaka. Za posjedi prioratskimi u dolnjoj Slavoniji otimaše se razni mogućnici.

Takovo bijaše stanje priorata za vrieme zatvora Bartolova. Nije se ni pomislilo, da imenuju bud koga namjestnikom izpražnjene časti priorske. Jedini Pray spominje njeku listinu, u kojoj da je našao zabilježena, nepoznata inače priora vranskog *Valentina*.

Po svjedočanstvu Prayevom spominje ovoga Valentina kao priora listina od g. 1499, kojom se rješava njeka parnica glede posjeda Čerdija u baranjskoj županiji. Nu Pray ne kaže, tko je vodio tu parnicu i proti komu. Dodaje ipak, da je listinu našao u arkivu porodice Draškovića. O drugih zgoda Valentinovih i o njegovoj porodici negovori nijedno povjestno vrelo. Mogao je dakle Pray i ovoga svoga Valentina zamieniti sa Valentinom Terekom, koji je kasnije za vrieme Ferdinanda i Ivana Zapoljskog upravljao prioratom vranskim. Moglo bi takodjer biti, da je Prayev Valentin ista osoba sa Valentinom Vukom, nećakom Ivana Filipa iz Prostjejova (Pruis) u Moravskoj, biskupa Varadinskog, kojega je sliedio na istoj stolici biskupskoj. Poznato je, da je isti Valentin na budimskom saboru protumačio stališem slovjenski govor kralja Vladislava, kojim bješe ovaj pozdravio sabor, na kom se utanačio ugovor mira medju kraljem i carem Friderikom. Nu taj Valentin umro je jur g. 1495, kako jedna bilježka svjedoči. Godine 1499 mogo je dakle Pray u spomenutoj listini samo ime toga jur pokojnoga Valentina ubilježeno naći.

Godine 1499 mogao je jedva tko drugi osim Bartola upravljati prioratom, jer ove godine bijaše on jur iz zatvora izpušten. On se ove godine 17. svibnja spominje ne samo u jednoj listini medju dostojanstvenici kraljevine *kao prior* vranski, nego vodi i parnicu radi svoga zatvora i svoje odsude pred stolicom rimskom[1]. Ova povjeri iztragu Petru nadbiskupu kaločkomu, a ovaj opet Brcku Gorjanskom, doktoru, čuvaru kanoniku i vikaru crkve bačke. U parnici bijaše naglašeno: da biskup pečujski, zajedno sa Bartolom Dragfijem vojvodom erdeljskim i Jožom od Soma, priora Bartola

©DiZbi.HAZU

krivo pred kraljem obtužiše, da ga bez znanja kraljeva okovaše i u tamnicu zatvoriše. Povod bijaše im jedini pohlepa za priorovim blagom i prioratskimi imanji.

Godine 1500 bijaše prior Bartol jur na toliko u kraljevoj milosti, da je mogao od njega moliti pomoćne čete, s kojimi je namjeravao udariti na mletačku Dalmaciju, da osvoji staro sielo svoga priorata, tvrdi grad Vranu[1]. Želja njegova ne bijaše uslišana, jer na budimskom dvoru bijaše tada dušom vlade Toma Bakač, veliki prijatelj republike mletačke. Sa druge strane bijahu i Mletci u vječnom strahu, da im Turci uz druge pogranične gradove ne otmu takodjer Vranu. Iztrošene zidine gradske jedva da je mogao obraniti kastelan vranski Franjo de Ponte.

Prior Bartol bijaše dobar prijatelj a valjda i rodjak Petra Berislavića, tadašnjega predstojnika crkve sv. Lovre od Haja i kanonika kaločkog. Ovaj proslavljeni muž zastupao je Bartola g. 1502, 12. kolovoza pred kaptolom kaločkim u njekom poslu i predao kaptolu kaločkomu njeku povelju kralja Ludovika sa molbom, da ju prepiše i prioru Bartolu predade[2].

Tri godine kasnije (1505) nalazim priora Bartola na saboru rakoškom, gdje stvoriše zakon, da za kralja ugarskog i hrvatskog unapried nikad neće birati čovjeka stranca. Godine 1507 stoji podpisan na saveznom ugovoru, utanačenom medju kraljevi Vladislavom II. i Sigmundom poljskim. Iste godine odlikova ga kralj velikim povjerenjem, dočim ga imenova banom jajačkim, podielivši mu na račun plaće 2000 for.[3] Kao prior vranski zauzeo se Bartol ove godine za svoje kmetove božjakovačke, proti kojim tjeraše kaptol zagrebački parnicu poradi šteta počinjenih u kaptolskoj šumi kod Kraljevca. Obranu povjeri Bartol svomu kastelanu božjakovačkomu Mihalju Lancošu, koji je pred sudom odvažno zastupao priorat[4]. Iste g. 1507 spominje se prior Bartol i u jednoj listini kralja Vladislava II., kojom ovaj darova palatinu Mirku Perénju njeke posjede pokojnoga palatina Petra Gereba Vingartskoga, tasta Mirkova.

Na koliko je ponarasao iz nova ugled priora Bartola, svjedoče nam tadašnja izvješća mletačkih poslanika. Oni ga uvršćuju medju prve mogućnike kraljevine ugarske. Tako piše Petar Paskvaligo duždu mletačkomu 17. studenoga 1509 o prioru Bartolu: „Da je

[1] Sanudo. Arkiv V. p. 42.
[2] Katona XVIII p. 334.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

najveći neprijatelj republike mletačke". Odmah zatim 7. siečnja 1510 javlja: „Da je prior vranski zajedno sa Ivanom Berislavićem, despotom srbskim, naznačen od vlade za vodju one vojske, koja bi imala doći u Dalmaciju, da ju otme Mletčanom".

U ovo doba nalazim i grad Goru sa svojim velikim posjedom, što ga bijaše stekao biskup Osvaldo, opet u rukuh priora vranskog. Prior Bartol postavi tamo kastelanom odvažna plemića Ladislava Pakračkoga (Pekrija). Ovaj je g. 1510 i 1511, neznam dali sa znanjem svoga gospodara, napadao imanja kaptola zagrebačkoga u Mokricah, pripadajućih gradu Gradcu. Načinio je štete i u glinskom lugu, pristajališću grada Gorice[1].

Prior Bartol pobrinuo se g. 1510 opetovano, da mu se povrati stari prioratski grad Bela, što ga je držao u ono doba Toma Petev Grženski. Na molbu Bartolovu zapovjedi kralj Vladislav II. kaptolu zagrebačkomu, da radi Bele povede iztragu. Ali nebijaše povoljna uspjeha za priora. Toma Petev, baveći se tada u Kestelju, kod Blatna jezera, odgovori kralju, da je njegova porodica primila grad Belu zakonitim putem od Ivana Korvina, da mu je zanj izplatila 5000 for. Ako kralj želi, da on grad predade prioru, neka mu povrati brojene novce. Ali novaca nebijaše ni u kralja ni u priora. Tako ostade Bela u rukuh Petevih[2].

Od 16. studenoga g. 1511 imamo izpravu kaptola zagrebačkoga kojom svjedoči, kako pred njega dodjoše plemeniti muževi Mihaljo Kerhen od Beloševca i sin mu Nikola, u ime plemenitoga muža Nikole iz Bužana. Oni prosvjedovahu proti tomu, što je kralj darovao kaštel i trgovište *Grabrovnicu* u križevačkoj županiji *Bartolu* prioru vranskomu. Ujedno zabraniše putem pravde svim i svakomu primiti u posjed i u uživanje rečeni kaštel i mjesto[3].

Početkom g. 1512 dovrši napokon Bartol Berislavić dugi tečaj svoga života. Preko 36 godina obnašao je čast priora vranskog, izuzamši kratko vrieme svoga zatvora. Od suvremenika kudjen i hvaljen, od slaba kralja usljed krivih potvora zatvoren, od kasnijih povjestnika lakoumno i pogriešno sudjen, zaslužio je barem to, da se o njemu pravedno reče, da je svršio svoj veoma okretan život tiho i skromno, da je bio zaslužan za državu i za svoj red. Imao je običnih mana velmoža i prelata onoga vremena. Imao je

[1] Marcellović.

©DiZbi.HAZU

i riedke prednosti muža odvažna i samosviestna. U povjesti svoga reda i naroda ide mu svakako odlično mjesto. Gdje je umro, gdje li zakopan, nezna se.

N. Grimani.

Po smrti Bartola Berislavića dokopa se za kratko vrieme časti priorata vranskog opet inostranac od porodice Grimana, u hrvatskoj povjesti sasvim nepoznate.

Grimani slovili su od davna u Mletcih. Upravo tada obnašahu članovi iste obitelji u Mletcih velike crkvene i svjetovne časti. Da je dakle važno dostojanstvo priora vranskog podieljeno, ako i za kratko vrieme, jednomu članu iste porodice, mora se pripisati silnomu uplivu, kojega imadoše tada lukavi i okretni poslanici mletački na dvoru slabića kralja Vladislava. Bez dvojbe kumovao je kod toga imenovanja i stari mešetar mletački kardinal Toma Bakač.

Grimani spominje se kao prior vranski u jedinih spisih zbora lateranskog od g. 1512. Tu je on dvakrat podpisan kao: „Dominus Grimanus Prior de Ungaria, miles ordinis S. Joannis Hierosolymitani“.

Neima dvojbe, da se pod priorom ugarskim ima razumievati vranski, jer samo taj obnašao je priorat hospitalaca čitave Ugarske i Hrvatske. Ovaj naslov bijaše urezan i na službenoj pečati priora vranskih[1].

Jur sliedeće godine 1513 (4. kolovoza) spominje papa Julio II, u povelji, kojom potvrdi prava nadbiskupije ostrogonske, čast priora vranskog izpražnjenu.

Na molbu kardinala i nadbiskupa Tome Bakača dozvoli papa, da u vrieme izpražnjena mjesta priora vranskog, ili kad imenovani jur prior nebi bio punoljetan, nadbiskupi ostrogonski mogu upravljati crkvenimi poslovi priorata. S toga stavi papa pod vlast nadbiskupa sve one, koji su inače zavisili od priora vranskog. Ujedno podieli nadbiskupu pravo, da može pobirati daću (contributionem) od onih, koji su podčinjeni prioratu vranskom.

Iz ove papinske bule vidi se, na kakav lukavi način nastojao je lakomi za blagom kardinal Toma Bakač dočepati se dohodaka prioratskih. Nu to mu ne podje za rukom, jer godinu kasnije bijaše čast priora vranskog opet u čvrstih rukuh.

©DiZbi.HAZU

Petar Berislavić.

Taj slavni i veliki muž obnašao je razne i visoke časti jur za rana. Rodjen je u Trogiru, gradu dalmatinskom, oko g. 1450 ili 1460. Došav još mlad u Hrvatsku i Ugarsku posveti se crkvenomu stališu. Godine 1503 bijaše jur kanonik kaptola kaločkog. G. 1502 obnašao je čast predstojnika crkve sv. Lovre od Haja. G. 1503 povišen je kao čovjek učen i vješt na čast tajnika ili kancelara kraljeva. Kao takova pošiljao ga kralj i dvor ugarski kao poslanika na razne inostrane dvorove, kao u Rim, Njemačku, Francesku i u Mletke. Imenovan zatim biskupom vesprimskim primi takodjer važnu čast kraljeva pjeneznika. Godine 1514 postade upravljateljem priorata vranskog, ujedno i vel. županom dubičkim i kapetanom grada Senja.

Koliko se Petar Berislavić odlikovao oštroumjem kao poslanik kod raznih dvorova, toliko proslavi se on i kao državnik i kao odvažan i sretan vojskovodja.

Iza Mirka Perenja, narinuta Hrvatom za bana, kojega narod banom priznati nehtjede, jer nije imao posjeda u zemlji, bude Petar g. 1513 imenovan i banom hrvatskim.

Kao ban pobiedi on još iste godine 1513 na dan 18. kolovoza u krvavoj bitci Turke kod Dubice. Tu pade preko 2000 Turaka, a veliko množtvo odvedoše u sužanjstvo. Glas o toj slavnoj pobjedi uzradova čitavo krščanstvo. Papa Leo nagradi bana blagoslovljenim mačem i klobukom. Mnogi hrvatski plemići dadoše nad vrati svojih gradova urezati dan pobjede na radostnu uspomenu.

Kad je sliedeće g. 1514 buknula u Ugarskoj grozna buna krstonosnih seljaka pod Gjurom Dožom, znao je ban Berislavić poprimiti takove obzirne mjere, da je hrvatsko seljačtvo ostalo sasvim mirno, prem da proti buntovnikom ugarskim vojevahu i hrvatske čete.

Nu pošto je za uzdržavanje mira i reda trebalo vojske i novaca, kojih ban od nikuda dobivao nije, bijaše on iste godine prisiljen uz dozvolu kraljevu založiti prioratsko imanje Goru zajedno sa gradom, Mihalju Slunjskomu Frankapanu za 2000 for. U istu svrhu založi on i prioratski grad Hrezno Ivanu Križaniću za 1000 for.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

primi g. 1515 zapovied od kralja Vladislava, da u rečena imanja nikako ne dira[1].

U isto doba bavio se Petar na svom priorskom imanju „Slobo-štini“ u požežkoj županiji. Od tuda pisa svomu podbanu Baltazaru Halapiću ili Hlapčiću i kaptolu zagr., neka dovedu svoje čete uz gotovu plaću, sa potrebitom hranom, što hitrije preko Save, jer ima zapovied od kralja, da ide u pomoć Jajčanom, i da grad obskrbi hranom[2].

Sliedeće godine 1516 založi Petar opet radi oskudice novaca prioratski posjed *Sv. Ivan* u križ. žup. Mirku Bradaču Bistričkomu. Taj bude odmah u posjed zakonitim putem uveden[3]. Iste godine darova kao upravljatelj priorata predium Jandraševec, spadajući pod grad Božjakovinu, Pavlu Borotvi gornjostubičkomu, radi zasluga učinjenih kralju, njemu i redu sv. Ivana jerusolimskoga.

Više spomenuti Mirko Bradač spominje se g. 1517 kao priorov kastelan grada Gore, koj nebijaše još predan Sluniskomu. Ovoga kastelana pozva kardinal Toma Bakač, kao skrbnik biskupije i crkve zagrebačke, po svom odvjetniku Grguru od Mikole pred banski sud glede njeke parnice, što ju je vodio sa priorom. Ali pozvanik nehtjede doći na sud[4].

U isto vrieme darova Petar Berislavić kao upravljatelj priorata Pavlu Jelačiću polovicu prediuma *Sela*, koja pripadaše gospoštini Božjakovečkoj. Obdarenik morao se obvezati, da će upravljateljem ili priorom vranskim služiti sa jednim konjanikom o svom trošku svake godine po jedan mjesec. Ako bi trebalo više vremena, to će onda trošak nositi prior vranski[5].

Ovo je sve, što mogoh sabrati o djelovanju Petra Berislavića kao upravljatelja priorata vranskog. Njegov ostali život poznat je iz djela Mesićeva. Na kratko mi je samo spomenuti, da je kao ban hrvatski skoro čitavo vrieme svoga banovanja sproveo u borbi sa Turci Uz to imao je podjedno razpre i prepiranja sa Mletci i svojim glavnim protivnikom Tomom Bakačem. Ovaj podkapao je vazda kod dvora i kod prijateljskih velmoža ugled Petrov, jer ga je svakom danom prilikom priečio u gomilanju blaga.

---

[1] U pismih odnešenih iz arkiva zem. N. R. A. Fasc. 701. N. 14.
[2] Kerč. Hist. Eccl. zagr. p. 212.
[3] Repertorium Acterum Fam. Batthyán MSC.

©DiZbi.HAZU

Sa stolicom rimskom bijaše Petar u neprestanom doticaju. On je dopisivao često sa papom Leonom X. Pošiljao u Rim višekrat svoga biskupskoga vikara Tomu Kamenjana nazvana Niger i Crnčić. Primao je legate papinske, koji mu donašahu sredstva, s kojimi je mogao uzdržavati rat sa Turci i popravljati i učvršćivati pogranične gradove. Silni car Karlo V. udostoji takodjer našega Petra Berislavića sa svojimi pismi i preporukami kod pape i Mletaka.

U privatnom životu, čini se, da je i Petar Berislavić bio isto tako sklon posvojivanju i otimanju tudjih dobara, kao i veća strana plemstva i svećenstva onoga vremena. Nemože se očistiti od ljage, da je po smrti Franje Berislavića Grabarskoga mnogobrojna njegova imanja, u ime tobož kraljeva fiska, bez privole kraljeve, oteo udovi Margiti, zadržavši do svoje smrti ista imanja u svojih rukub. Suvremeni Niemac Ivan Thurnschwam biedi dapače našega Petra sa nedozvoljene ljubavi (illicitis amoribus), o čemu da se pravedni sud izrekne, fale dokazi i vrela.

Neima ni malo dvojbe, da je Petar Berislavić junački dovršio svoj život. Viknut na boj s Turci održao je znatne pobjede nad njima kod Dubice i Jajca. S toga pouzdao se sliepo u svoju sreću.

Početkom godine 1520 bavio se Petar u krbavskom okolišu. Tu primi glas, da su Turci provalili granicu, i Orlovčićev grad Peć jurišem osvojili. Petar, sabravši u hitrini svoje čete, pohiti Turkom na susret. Dne 20 svibnja pobije se sa Turci na potoku Korjenici. U prvoj navali natjera ih u bjeg. Njegove čete polete za bježećimi Turci. U potjeri sliedjaše ih Petar neobzirno sa malenom pratnjom. Iz nenada udare Turci iz zasjede na Petra i njegovu pratnju. U junačkoj borbi pade ban Petar smrtno ranjen. Prekasno pritekoše mu njegovi u pomoć. Raztjeravši Turke spasiše banovo mrtvo tielo. Pavao Medošić odnese ga u grad Bihač, a čitava Hrvatska zaplače nad kobnim porazom 20. svibnja 1520[1]. Kasnije odvedoše po nalogu Petrova ujaka biskupa Ivana Statilejića njegovo mrtvo tielo u Vesprim, gdje ga kraj inih vesprimskih biskupa sahraniše.

Mletački poslanik na ugarskom dvoru Lorenzo Orio pisa 27 svibnja iz Budima u Mletke: „Da je kralj velikom tugom primio glas o smrti biskupa vesprimskoga i bana hrvatskoga. Ali da još

[1] Isti dan umre slučajno nakon 339 godina posljednji od Ugarske

©DiZbi.HAZU

nevjeruje tomu glasu". Mjeseca lipnja dobiše Mletčani takodjer iz Rima viesti, da je ban hrvatski pao u boju s Turci[1]. Iz toga dojavljivanja možemo zaključiti, koliko se je dojmila kršćanskoga svieta nesretna kob bana i priora Petra

Matija Barač ili Baračka.

O posljednjem ovom prioru vranskom od reda sv. Ivana jerusolimskog veli Pray: da je bio od porodice de Baračka. U suvremenih izpravah spominje se pod imenom de Barath t. j. Barać i Baracius. Tako ga zove takodjer Ištvanfy. Gjuro Sriemčanin i Tomko Marnavić tvrde: da je Matija bio rodom iz Bosne, nazivajući ga podjedno Bošnjakom. Tomko veli, da je Matija jur pod kraljem Vladislavom II. obnašao na dvoru poveće dostojanstvo („tenevə luogo di maggior dignità, tra l' essenziali di quella corte"). Isti dodaje, da ga je kralj Ljudevit II imenovao priorom, prem da je Pavao Tomori u isto doba tražio ovu čast. Da je dapače ovaj, po svjedočanstvu Ante Vrančića, iz tuge što nije postao priorom vranskim, stupio u red sv. Franje male braće. Ištvanfy potvrdjuje ovu viest. On kaže: da je Pavao Tomor, rodom iz gömörske županije (dakle Slovak) bio na glasu kao vodja konjanika. Da se je dvakrat oženiti htio, nu da su obe vjerenice prije vjenčanja pomrle. S toga htjede stupiti u red sv. Ivana. On je po smrti priora Bartola (Petra) zamolio kralja Ljudevita II., da mu povjeri čast priora vranskog. Nu kralj neusliša njegovu molbu, jer bijaše jur prije obreko priorat vranski svojemu obskrbniku (dispensatori) hrane Mati Baraču. Ovo razžalosti još više Tomora. On stupi zlovoljan u red sv. Franje i ode u iločki samostan, gdje su ležale kosti sv. Ivana Kapistrana[2].

Tomko nastavlja, da je Matija bio čovjek mudar, živahan i okretan. U svom ponašanju bijaše ljubezan, nu da je vodio razuzdan život. („Tutto che nelli costumi fusse dissoluto non pocco").

Na kraljevskom dvoru, (dodaje Tomko) steko je veći upliv po smrti kraljice Ane supruge Vladislava II.". Gjorgje Sriemac negovori, po svom običaju, mnogo dobra ni o prioru Matiji. On kaže o njemu, da je kao „šafar" ili meštar kraljevskih kuhača kod njeke gostbe htio otrovati ribom Jakova Banfija Talovca, kojega

[1] Sanudo, Arkiv XVIII. p. 81.

©DiZbi.HAZU

da je kasnije prstenom otrovao“. Gjorgje tvrdi takodjer, da je Matija bio čovjek razuzdana života (homo dissolutus et meretricarius).

Mladomu kralju Ljudevitu II. bijaše Matija Barač isto tako odan, kao i njegovomu otcu. Tomko pozivajući se na svjedočanstvo dvorskog kapelana (Gjorgje Sriemca) spominje: kako je ovaj zabilježio, da kod kraljeva dvora često na kralja svi zaboraviše, tako da kadikad nije imao ni potrebite hrane. Tad je morao meštar kuhača Matija obilaziti sve prelate i velmože proseći od njih milostinju za kralja.

U javnih izpravah spominje se Matija kao prior jur g. 1520, odmah po smrti Petra Berislavića. Kad primi čast priora, obveza se pismeno, da od Mirka Bradača založeno mu po prioru Petru imanje Sv. Ivan u križevačkoj žup. tako dugo natrag zahtievati neće, dok mu onu svotu novaca neizplati, koju bijaše rečeni prior Petar primio u ime zaloga[1].

Sliedeće godine 1521 potvrdi prior Matija Šimunu Mrsiću darovanje posjeda Sv. Jelene, Lomna i Zenkovca u zagr. županiji[2].

Iste godine spominje se prior Matija u jednoj listini kralja Ljudevita II. pisanoj 13 lipnja, kao obskrbnik kraljeva dvora u Budimu. (Provisor curiae castri nostri Budensis). U toj listini nalaže kralj Gjorgji Korlatoviću Skradinjaninu, kastelanu kastela Opatovca, neka taj grad odmah predade u ruke Matije opata sv. Martina od brda panonskog, ili u ruke priora vranskog Matije Barača, pošto mu je ona svota izplaćena, pod koju mu bijaše založena od samostana hospitalskog sv. Margerite u Beli[3].

U ovo doba bijaše Matija Barač sklopio ugovor sa Ivanom Tahom ob izkupu dobara priorata vranskog. Taj ugovor potvrdi kralj Ljudevit 13 listopada 1522. Ivan Tah obvezao se, da će sa svojimi novci izkupljevati rečena dobra. S druge strane bijaše mu dozvoljeno, da zajedno s priorom vranskim može upravljati sva imanja prioratska, i od svega dohodka potezati jednu polovicu.

Uslied ovoga ugovora dolazi u kasnijih izpravah uz priora Mate Barača imenovan takodjer Ivan Tah, kao onaj, koji stoji u stanovitih pravnih odnošajih prema prioratskim imanjem. Tako postaviše njih obojica u Božjakovini kastelanom Nikolu Mrnjavčića. Obojica bijahu odgovorna i sudu za nasilja počinjena po

[1] Repertorium Patačićianum. MSC.
[2] Tamo.

©DiZbi.HAZU

njihovih ljudih itd. Ivan Tah izkupi doista njeka prioratska imanja, ali što je izkupio, to opet uze sam u zalog za one novce, što ih je davao prioru Baraču. Tahu bijaše tim lašnji posao, što je Barač bio čovjek slab i nesposoban. On nije umio ni vršiti svoje dužnosti, koje su ga išle po njegovom duhovničko-vitežkom zvanju[1].

Dok je Matija Barač predstojao prioratu vranskom, nastadoše najžalostnija vremena po red vitezova sv. Ivana Jerusolimskog i po sám priorat vranski.

Dvie stotine i dvadeset godina bijaše glavna stolica vitezova sv. Ivana i njihovoga velikog meštra grad Rod na ostrovu istoga imena. Godine 1522 odluči car Sulejman osvojiti ga po što po to. Uništenjem vitezova namislio je riešiti se svih onih nevolja, koje oni zadavahu njegovoj mornarici i turskim gusarom na sredozemnom moru.

Na samo Ivanje 1522 dojedri Sulejman na 400 brodova sa 140.000 momaka pred grad Rod. Zapovjednik turske vojske Kurtogli, poče obsjedati dobro utvrdjeni grad. Vješti mjernik Ahmed sastavi osnovu i primi ravnanje obsade. U gradu Rodu stajaše na čelu od 600 vitezova i do 5000 služeće braće junački veliki meštar Filip Viliers d' Isle-Adam. On se odlikova jur prije u mnogih bitkah i proslavi se mnogimi pobjedami nad nevjernici.

Uz ovoga slavnoga Franceza stojao je Portugizac Andrija Amoral, ili Amaral, kancelar reda hospitalaca i veliki prior od Kastilije. Taj čovjek okaljao si ime za vrieme obsade iz prekoredna častoljubja i zavisti prema svomu vel. meštru najgadnijim izdajstvom. Dogovarajući se potajno sa Turci, htjede im predati grad. Ali izdajstvo bješe još za rana prepriečeno i kažnjeno.

Šest čitavî mjesecih branila je mala šaka vitezova svoje junačko sielo proti ogromnoj vojsci turskoj. Najhrabriji borioci padoše. Porušene zidine gradske naličile su gromadi kamenja. Veliki meštar i preostali na životu vitezi dopadoše ljutih rana. Tad ponudi velikodušno car Sulejman vitezom i gradjanom slobodan odlazak sa oružjem i imutkom, sa ženama i djetcom, prem da pred očima borilaca bijaše skoro izčeznuo predmet, kojega branijahu, a sva sredstva nestala, kojimi se u obrani poslužiše.

Junački branioci prihvatiše ponudu carevu. Sa starim i ranjenim svojim vel. meštrom ostaviše vitezovi i gradjani rodski svoj omiljeli grad, predavši ga u ruke turske. Hospitalci nadjoše novo sielo

©DiZbi.HAZU

na ostrovu Malti medju Sicilijom i Afrikom. Od ovoga mjesta dobiše i novo ime vitezova maltezkih. Ali sjaj i bogatstvo reda minu. Razsulo rodske matice vodilo je za sobom razpadnuće reda u raznih krajevih kršćanstva.

Prior vranski sa podčinjenimi vitezi ostao je kod kuće. On nepohiti rodskoj svojoj braći u najvećoj opasnosti u pomoć. Da je u to doba vladao jošte velikim imanjem Božjakovinom Sv. Martina, dokazuje nam jedna izprava kaptola časmanskog od g. 1523. Tadašnji ban Ivan Karlović bijaše rečenomu kaptolu naložio, da povede iztragu proti stanovnikom Kozinščaka, kmetom Božjakovine, imanja Matije priora vranskog. Ovi kmetovi bijahu izbili, kako se glasalo, po nalogu priorovom, njeke podložnike biskupa zagrebačkog, vraćajuće se iz sajma. Kaptol izviesti potanko o stvari, a priora pozvaše pred sud banski na odgovor[1].

Kad se iste godine 1525 slavni knez Krsto Frankapan spremao da obrani Jajce od turske obsade, bješe pozvan i prior Mato Barač, da mu dodje u pomoć sa svojimi četami, i da se pridruži banu Karloviću, Baltazaru Baćanu, Petru Kružiću, Grguru Orlovčiću, Gjuri Blagaju i Ivanu Zrinskomu, kojih čete bijahu jur sabrane. Prior Barač bijaše tad jur bolestan. On povjeri svoj prioratski banderij Ivanu Tahu, koj se pridruži Frankapanu[2].

Tahova zadaća bijaše, da čuva brodove na Savi i prelaz preko vode. Od ovuda pisà on papinskomu poslaniku kardinalu Kampegjiju, da su naši kod Jajca sakupili oko 7,000 momaka, dočim su Turci imali do 16.000. Poznato je, kako je Frankapan kod Jajca ipak slavno pobiedio i grad obskrbio hranom.

Pod konac g. 1525 primi papinski poslanik barun de Burgio nalog iz Rima, da se kod kralja Ljudevita zauzme za red vitezova sv. Ivana jerusolimskog, i da nastoji oko toga, kako da i ugarsko-hrvatski priorat vranski doprinese štogod na pripomoć raztjeranih vitezova rodskih. Legat odgovori, da je papinskomu nalogu zadovoljio, ali pripomoći valjda nije nikakove primio, jer u Ugarskoj i Hrvatskoj vladao je tada najveći metež i nered.

Uprav tada htjede kralj, poticanjem nadbiskupa ostrogonskog Salkaja, Hrvatom silom narinuti za bana Ivana Taha suupravljatelja dobara priorata vranskog. Hrvati nehtjedoše ga priznati za bana. Sazvaše na 26. siečnja 1526 sabor u Križevac. Tu zaključiše, da

---

[1] Arkiv nadb. zagr. Juridica. Vol. V N. 169.

©DiZbi.HAZU

se ima odpovjediti poslušnost kralju ugarskomu i ugovarati sa Turci. Stališi hrvatski zahtievahu dapače od kralja, da im se predadu sve tvrdje, gdje se nalazila posada kraljevska. Pozvaše i biskupa zagr. Šimuna Erdeda na sabor, nu on nehtjede doći. Ali dodjoše na sabor poslanici turski, da ugovaraju sa stališi, pod kojimi uvjeti htjeli bi priznati pokroviteljstvo cara turskog. Novo imenovani ban Tahi nemogaše doći na sabor od straha, ali papinskomu poslaniku javi, da ne može ići (do Križevca!!!) radi pomanjkanja novaca. To sve dojavi legat rimski papi, te doda: „Možemo si pomisliti, kakove će biti posljedice, kad se Hrvati predadu Turčinu[1].

Radi bolesti nemogaše se prior Mato Barač odazvati ni pozivu kralja Ljudevita, da sakuplja svoje čete proti Turkom. Ovu skrb preuze takodjer Ivan Tahi[2]. Uz bana Franju Baćana, biskupa zagr. Šimuna, biskupa sriemskog Stjepana Brodarića, Matu Frankapana sina Brnardinova, Ivana Pakračkog, Ivana Banfija Talovca, Petra Erdeda, Valentina Heninga nazvana Turčin, Turek i Török, Petra Korlatovića, Gašpara Horvat-Hlapčića, i uz ostale Hrvate, vojevao je doista kod Muhača i Ivan Tahi sa četam priorata vranskog.

Jur prije bitke muhačke umre prior Mato Barač. Pray nagadja, da je pao u nesretnoj bitci. Istvanfi javlja, kako spomenuh, da je prior Mato jur onda, kad se sakupljala vojska, bio bolestan, te da je povjerio svoje čete Ivanu Tahu. Papinski poslanik Burgio pisa pako u Rim jur 12. ožujka 1526, da je mjesto priora vranskog izpražnjeno, nu da su u smetnji šta da rade sa prioratom, pošto je velika strana prioratskih dobara založena. Legat predloži: da se podieli čast priora jednomu od sinova onoga vlastelina (Ivana Taha), koj drži u zalogu imanja prioratska, ali pod uvjetom, da po smrti ovoga sina imadu imanja ostati prosta od duga, i da se moraju vratiti budućemu prioru[3]. „Što će se zaključiti“, dodaje legat, „neznam“. Iz toga moramo nagadjati: da je prior Matija mnogo prije muhačke bitke (29. kolovoza) naravnom smrću umro. A to nam potvrdjuje i Gjorgje Sriemac i Tomko Marnavić Prvi kaže, da je Matija naglom smrću umro u krevetu, a oba se slažu, da je umro u Budimu i da je zakopan u crkvi sv. Stjepana reda Augustinaca

[1] Theiner. Mon. Hung. p. 749.

©DiZbi.HAZU

Njekoliko mjesecih prije bitke muhačke bijaše riešena i sudbina priorata vranskog u smislu predloga papinskog legata. Ovaj razloži papi 17 ožujka 1527 još obširnije stanje priorata vranskog. „Poznato je“, pisa on papi „da je taj priorat u Hrvatskoj na granici turskoj. Sama Vrana leži u Dalmaciji. U prvašnje doba bijaše njegova dobra založena po banu Berislaviću sa dozvoljom kraljevom. Berislavića sliedio je (u prioratu) Matija. Ovaj dozvoli sa priznanjem kraljevim Ivanu Tahu, da može založena imanja prioratska izkupiti. On je i za vrieme Berislavića uživao polovicu dohodaka prioratskih, jer je š njim zajedno branio imanja i založne svote izplaćivao u vriednosti od 12.000 dukata. Osim imanja, koja drži Tahi u zalogu, ima ih, koja su drugim založena za 8.000 dukata. Sada, kad je mjesto priora izpražnjeno, želi kralj predati sva imanja prioratska sinu Ivana Taha, u ime naknade za izgubljenu čast bansku, koju je Ivanu ovih dana oteti morao. Ja sam nastojao sa kraljem i sa rečenim Ivanom Tahom utanačiti sliedeći ugovor:“

„Čast priora vranskog imade se povjeriti sinu Ivana Tahe. Tomu sin, ima sada 9 godina. Otac ima se obvezati da će i dobra prioratska čuvati i braniti u ime svoga sina, tako dugo, dok ovaj ne postigne 20 ili 21 godinu. Ovomu sinu dužan je tada otac predati sva prioratska imanja bez ikakove odštete u ime zaloga brojenih novaca. Po smrti rečenoga sina imadu sva imanja prioratska bez ikakova trha pripasti budućemu prioru. Ako bi pako sin umro prije, nego li izteče 12 godina, tada imade se crkvi (t. j. hospitalcem) odpustiti dug od 6000 dukata, a imanja predati budućemu prioru sa trhom od 6000 dukata. Nadalje obvezan je otac Ivan Tahi izkupiti i polovicu ostalih založenih prioratskih imanja u tečaju od dvie godine. Drugu polovicu otih imanja izkupiti će kruna, nu stolica rimska pripomoći će sa 2000 dukata.“

Ovaj dakle ugovor preporuči legat Burgio sa dobrimi razlozi stolici rimskoj na potvrdu. Na kraju svoga pisma doda molbu: „Neka se rečenomu sinu Tahovomu pošalje krst priorski ili od pape ili od velikog meštra hospitalaca sa oproštajem manjkavih godina. Ako li se nebi mogao poslati krst priorski, neka mu se dade barem krst viteza (kavaliera). On (legat) da je za krst priorski, jer će se time obvezati čvršće na poslušnost prema velikomu meštru, prem da mu nisu potanko poznati zakoni i običaji reda“.

Kasnije posla isti legat izvornu obveznicu (obligatione) ili ugovor

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

sahranu. Tom prilikom javi legat, da je sina Tahova imenovao novim priorom vranskim (valjda dozvoljom papinskom), i primieti: da doista ne bijaše lak posao, založena imanja prioratska pod dobrimi uvjeti poslje kratka vremena osloboditi od svakoga trha, i ustanoviti da se vrate prioratu.

Mjesec dana prije bitke muhačke javlja naknadno papinski legat, da je novomu prioru vranskomu ime *Franjo Tahi*. Da mu ima po prilici 10 godina. Da želi dobiti krst ili svećenićku odjeću priorsku, sa dozvoljom, da u svojih godina može biti pravim priorom". Jedva mi treba primietiti, da je taj mladi Franjo Tahi onaj isti silnik i otimač, koji je kasnije g. 1573 prouzročio seljačku bunu Matije Gubca.

VI.

Svietovni upravljatelji priorata vranskog.

Ivan Tahi.

Iza nesretne bitke muhačke nastadoše grozna komešanja u Ugarskoj i Hrvatskoj. Naš narod imao je na čelu dva kralja, priznavao više banova, saborovao na dvih saborih. U zemlji bijaše silovitih otimača bez broja i konca. Na granicah Hrvatske i Dalmacije haraše i robiše turske razuzdane i razbojničke čete. Dolnja Slavonija došla skoro sva pod upravu tursku. Plemstvo, svećenstvo, gradjanstvo i seljačtvo oslabi i osiromaši. Razpre i svadje vladahu po svuda. Potrebna reda i pomoći ne bijaše od nikuda.

Priorat vranski pade do ruba propasti. Ugled reda vitezova sv. Ivana jerusolimskog utonu zajedno sa gubitkom grada Roda. Njihovih samostana i vitezova nestade u Hrvatskoj sasvim. Mnogi gradovi i posjedi prioratski založeni jur od prije dospješe sad podpunoma u tudje ruke privatne. Starodavni grad Bela sa Ivancem, Cerjem, Jurketincem i ostalim velikim svojim posjedom, bijaše jur od davna u svetovnjačkih rukuh. Glogovnica, Opatovce, Planina, Tkalec i Marča bijahu stranom u svjetovnih rukuh, stranom pod upravom crkve zagrebačke. Grad Gora pripadao je knezu Gjuri Slunjskomu Frankapanu. Hresno držahu Križanići. Slavonska imanja razgrabiše ili Turci ili tamošnji mogućnici. Dubica na Uni čekaše od dana do dana na svoju sudbinu od Turčina. A što je preostalo dobara, to je bilo založeno ili Tahu ili drugim vlastelim.

©DiZbi.HAZU

Nu dohodci ovih preostalih dobara bijahu u ono doba još uvjek tako znameniti, da se za upravu priorata vranskoga mogućnici uprav otimaše.

Kao što je prije Mate Barača tražio priorat Pavao Tomor, kasniji nadbiskup kaločki, tako se priča, da je po smrti Baračevoj u isto doba sa Ivanom Tahom proslavljeni junak Krsto Frankapan želio, da mu se povjeri uprava priorata vranskog, i da je tu želju putem sabora postići tražio[1]. Kako gore vidismo, pobjedu održa, pomoću papinskog legata Burgija, Ivan Tahi, tobož u ime svoga sina Franje, a u istinu u ime svoje.

Ivan Tahi nosio je jur za živa priora Barača naslov upravljatelja priorata vranskog. Naslov taj nebijaše mu nitko zakonitim putem podielio, već si ga on sám prisvoji. Pravo nanj' steko je po zalogu prioratskih imanja, za koja položi, kako gore vidismo, 12.000 dukata. Jur taj slučaj, što je u ono doba imanja u zalog primati mogao za gotove novce, svjedoči: da je pripadao u red najbogatijih vlastelina hrvatskih. Ali ujedno brojio se medju najsilovitije plemiće.

U javnih izpravah spominje se Ivan Tahi počamši od g. 1518. Često pozivlje se on pred banski sud radi počinjena nasilja ili bud koje otimačine. Kadkad uredjuje pred sudom svoje imovinske poslove. Kadkad tuži se radi nanešenih mu šteta itd. Kralj Ljudevit II podieli mu najprije kao svomu ljubimcu čast bana jajačkoga. Kasnije, godine 1525, imenova ga uz Franju Baćana banom hrvatskim[2]. Ali Hrvati, poznavajući ga kao silnika i loša vojnika, nehtjedoše priznati ga svojim banom. U prkos tomu obnašao je čast bansku preko godine dana, jer je imao kod dvora revna štitnika nadbiskupa i kancelara kraljeva Salkaja, izćuškana jednom prilikom od kneza Krsta Frankapana. Sabor ugarski i hrvatski bijaše predložio za bana kralju mjesto Taha spomenutoga Krstu Frankapana. Ali proti tomu opirao se da kako dvorski kancelar neumornom revnošću. Napokon nadvladaše Hrvati svojom postojanošću. Tahi morao se odreći banstva, on bude imenovan kraljevskim savjetnikom, a doskora i upravljateljem priorata vranskog.

U bitki muhačkoj vojevao je Tahi sa prioratskim banderijem uz bok bana hrvatskog Franje Baćana. Š njim zajedno spasi se iz grozne bitke.

---

[1] Klein-Fessler, Gesch. Ung. III. p. 344.

©DiZbi.HAZU

Iza smrti kralja Ljudevita II. bijaše Ivan Tahi ponajprije pristao uz Ferdinandovu stranku. Ovaj potvrdi ga u časti upravljatelja priorata vranskog i darova mu znatno imanje Rakovac uz gotov novac od 1800 dukata. Vrh toga obveza se Ferdinand pismeno, ako bi Tahi radi njega pretrpio kakovu štetu, bud na časti, bud na imutku, da će mu sve nadoknaditi, a kod podjeljivanja častih nanj osobiti obzir uzeti[1].

Nu Tahi prevrnu do skora vjerom i pristane uz kralja Ivana Zapoljskoga. U Hrvatskoj pridružio se on veleumnomu Krstu Frankapanu i biskupu Šimunu Erdedu, prem da mu prije obadva neprijatelji bijahu.

Kad Krsto Frankapan 27. rujna 1527 kod Varašdina zaglavi, preuze Tahi zapovjedničtvo njegove vojske. Ali Hrvati ne htjedoše ni sad slušati Taha. Vojska se razidje, a zapovjednik ostade na cjedilu. Nu Tahi ostade i na dalje vjeran Zapoljevoj stranci. Kad sliedeće godine 1528 biskup Šimun priteče u pomoć obsjedjenomu po Španjolcih i Njemcih zagrebačkomu svomu gradu, pridruži mu se sa prioratskimi četami i Tahi. te pomogne odtjerati tudjince iz gornjega grada.

Kralj Ferdinand I., dobivši prevagu u Hrvatskoj, da se Tahu osveti, oduze mu prioratski, založeni mu grad Božjakovinu, i založi ga iz nova banu Ivanu Karloviću za 8000 for.[2] Lukavi Tahi, videći sada da neće moći zadržati prioratska imanja svojoj upravi povjerena, založi Nikoli knezu Zrinskomu za 12.000 for. sva imanja priorata vranskog. Medju ova brojila su se u ono doba: Božjakovina, Kostajnica, Dubica, Krupa, Pakrac, Kamensko, Gradišće, Sloboština, Trnova i Rasa u Hrvatskoj, a Sv. Martin u baranjskoj županiji. Nu Božjakovinu zadrža ipak Ivan Karlović sve do onoga vremena, dok ju u ime miraza, zajedno sa svojom sestrom Jelenom, ne predade gore rečenomu Zrinskomu, otcu sigetskoga junaka.

Kad hrvatskim strankam dosadi vječno političko trvenje, i medjusobno prolievanje krvi i haranje dobara, pomisliše napokon na pomirenje.

Bijaše mjeseca listopada g. 1530, kad se neprijateljske stranke sa svojima četama utaboriše u najljepšem predjelu Zagorja, medju Desinićem i Novimi Dvori. Na čelu Zapoljine stranke stajaše Šimun Erdedski, biskup zagrebački i ban hrvatski. Na čelu Ferdi-

---

[1] Theiner Mon. Hung. II. p. 757, 758, 791.

©DiZbi.HAZU

nandovaca bijaše Ljudevit Pakrački (Pekri) od Petrovine, kao glavni kapetan Ferdinandove vojske. Obje stranke izaslaše svoje zastupnike, da utanače ugovor mira. Namjera im podje sretno za rukom. U nagodi imenovani su od strane Zapoljine Šimun Erdedski kao ban. Ivan Tahi, još uvjek kao upravljatelj priorata vranskog, i Petar Erdedski veliki župan županije željezne. Od strane Ferdinandove, uz Ljudevita Pakračkoga, Petar Keglević Bužinski, Ivan Kastelanović od Sv. Duha, Ivan, Krsto i Franjo od Sinca (Zemche) Nikola Pakrački od Petrovine, Franjo Sekel od Dobrekuće i Ivan Golec od Sutiske. Obje stranke ustanoviše: 1. Da se sva imanja medjusobno na silu oteta, počamši od prvog dolazka Turaka sve do sada, prvašnjim gospodarom vratiti imadu. 2. Da se grad Gjorgje hiterata iz Kapele, sa imanji kaptola časmanskoga, otetimi po ljudih Ljudevita Pakračkoga, za tri dana predati imadu. 3. Da kanonici zagrebački, pripadali oni jednoj ili drugoj stranci, dohodke kanoničke jednako dieliti i uživati imadu. 4. Svim stanovnikom kraljevine Hrvatske, bez razlike stališa i političkih nazora, prosto je u napred hodati po zemlji bez svake zapreke, kuda im drago. Isto tako trgovati i zajedno obćiti bez ikakove napasti. 5. Isto tako ima na pose grad Zagreb uživati podpunu svoju slobodu. 6. Daću od pol forinte prosto je žiteljem hrvatskim davati Ljudevitu Pakračkomu ili uzkratiti mu, bez ikakove grožnje i upotrebljivanja sile. 7. Svaki stanovnik, kao i plemić, veliki i mali, ima u svojoj kući uživati svoju slobodu u podpunom miru. 8. Ovaj ugovor mira i bratinske sloge ima se do znanja staviti i velemožnoj gospodi Ivanu Banfiju od dolnje Lendave, županu i palatinu, zatim Urbanu Baćanu, pristašam kralja Ivana, kao i Ivanu Moru od Čule podložniku Ferdinanda kralja, da mogu i oni pristupiti uz nagodu. 9. Taj ugovor mira ima trajati do sv. tri kralja buduće godine. 10. Za potvrdu priobćit će se ugovor obim dvim kraljem. 11. U slučaju, kad bi se neprijateljstva ponoviti htjela ili morala, ima se ugovor mira po strankama odpovjediti u roku od deset dana[1].

Godine 1534 pristupi Ivan Tahi zajedno sa biskupom Šimunom opet k stranci Ferdinandovoj. Pošto su sva prioratska imanja založena bila, nije imala čast upravljatelja priorata za Taha nikakove vriednosti. On se odreče ove časti, a kralj Ferdinand podieli ju Valentinu Heningu.

---

[1] Prav. De prioratu p. 90.

©DiZbi.HAZU

Valentin Hening nazvan Turek.

Porodica Heningova bijaše poreklom njemačka. Jedna loza ukućila se od davna u Hrvatskoj. Vladala je Susedgradom i drugimi imanji. Druga loza bijaše se naselila u Ugarskoj, ali je imala takodjer posjede u Hrvatskoj. Od ove posljednje potiče Valentin Hening. Njegova otca Mirka nazvaše iz nepoznata uzroka Turcus, Török, Tewrek, a u Hrvatskoj Turek. Mirko bijaše na glasu kao dobar vojnik. Sa Ivanom Korvinom dodje on oko god. 1490 u Hrvatsku. Tu se i oženi. Bio je vazda Korvinov ljubimac i raznih njegovih gradova kastelan. Po Korvinovoj smrti služio je njeko vrieme i njegovu udovu Beatricu Frankapanku. Kao kastelan krapinski i tobožnji odgojitelj njezine djece pade u sumnju, da je po naputku kraljice Jelisave otrovao djecu Korvinovu, o čemu piše jedini pop Gjorgje Sriemac, koj nezaslužuje mnogo vjere. Ovomu Mirku povjeri kralj Ljudevit II. g. 1520 zapovjedničtvo najznamenitije tvrdje i grada Biograda. Za drúga mu pridieli Franju Hedervara. Kad se g. 1521 car Sulejman spremao sa vojskom na Biograd, ostavi Mirko, malo dana prije započete obsade, Biograd i predade zapovjedničtvo svomu mladomu sinu Valentinu. Ovaj mladić zajedno sa Hedervarom imao je sada ogromnu zadaću, da brani Biograd, tako zvano predzidje kršćanstva, proti velikoj sili cara Sulejmana. Neizkusni mladić, stojeći još pod skrbničtvom svojih ujaka Stjepana i Blaža Šuljoka, preplaši se svoje zadaće. Po savjetu skrbnika zamoli on kralja, da ga oprosti od biogradskog zapovjedničtva, i da imenuje drugog sposobnijeg za taj posao. Kad ne dobije odgovora od kralja, ostavi Valentin Biograd svomu udesu i vrati se kući. Skoro zatim pade Biograd u turske ruke, a za njim Šabac, Zemun i Slankamen. Javno mnienje baci sa razlogom svu krivnju na Valentina Heninga i na njegova kukavna druga Hedervára. Isto tako bješe okrivljena i obadva Šuljoka, koji predadoše gore imenovane gradove. Sabor ugarski proglasi svu četvoricu izdajicami. Zaključi ujedno da im se imadu oduzeti sva imanja[1].

Usljed saborskog zaključka darova kralj Valentinova imanja Franji Bačanu, kasnijemu banu hrvatskomu, a Hedervarova dobra predade slavnomu junaku Pavlu Bakiću. Mladi prognanik Valentin skitao se od nemila do nedraga. Čitavu godinu sakrivao se u Er-

[1] Istvanffy Lib. VII. Gjorgje Sriemac dodaje, da je narod navalio na Valentinov šator, htijući ga ubiti, nu da je sretno uteko na svojoj

©DiZbi.HAZU

delju kod Ivana Zapoljskoga. Napokon izprosi kraljica Ana milost za njega. Kad se nakon toga Valentin oženi kćerju Marka Pempfligera, djevojkom kraljičina dvora i privrženicom vjere Lutorove, povrati mu kralj sva oduzeta imanja.

U bitki muhačkoj bijaše Pavao Tomor Valentinu Heningu, Gašparu Raškaju i Ivanu Kalaju povjerio veliku zadaću, da čuvaju i brane kralja. Ali u metežu borbe izgubiše Hening i Kalaj kralja izpred očijuh. Jedini Raškaj zaglavi zajedno s kraljem u močvarah dunavskih, kad ga izpod konja htjede izvući iz blata.

Iza muhačke bitke pridruži se Valentin banu Franji Baćanu, koji se izjavi za stranku Ferdinanda austrijskog. On se vrati š njim zajedno u Hrvatsku. Godine 1527 dodje opet zajedno sa banom u Požun, gdje se biše sakupili ugarski pristaše Ferdinandovi, da ga proglase za svoga kralja.

Malo zatim ostavi Valentin Hening stranku Ferdinandovu i pristupi k Zapoljskomu, prem da mu se prije rugao, čuvši da želi postati kraljem[1].

Vojujući sa svojom četom konjanika proti Ferdinandovcem okalja si ime jednim uprav kukavnim činom. U Ferdinandovoj vojsci bijaše se pojavio na čelu poveće srbske čete, tako zvani crni car Jovan. Kao hrabar i odvažan junak održa on mnoge pobjede nad Zapoljevci. Ali počini i mnogo strahota sa svojimi divljimi vojnici. Vojujući on oko Segedina proti Petru Perenju, razprši mu vojsku. Nu Mirko Cibak, biskup varadinski, priteče Perenju u pomoć i natjera u bjeg crnoga Jovana. Prilikom pljačkanja grada Segedina bude car Jovan ljuto ranjen. Njegovi ljudi odpratišc ga jedva živa u njeko selo Tornoš, gdje ga nemoćna nastaniše u jednoj kući i položiše u krevet. Čuvši to Valentin, koj se uprav desio u bližnjem svom gradu Subotici, dodje po noći sa 300 konjanika u Tornoš. Navali iznenada na kuću, u kojoj ležaše ranjeni crni Jovan. Iztrgne ga nemoćna iz kreveta, odrubi mu mačem glavu, i pošalje ovu u znak velike pobjede u Budim kralju Ivanu, da mu se tim još većma uvuče u milost[2]. Kralj Ivan darova mu za junačko djelo 1000 dukata. Nu kad se kasnije razglasilo, kako je Valentin ubio cara Jovana, rugalo mu se sve zajedno sa kraljem.

Godine 1528 ostavi Valentin stranku Zapoljskoga, i pokori se opet Ferdinandu. U družtvu sa Pavlom Bakićem i Ljudevitom Pa-

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

kračkim, pobiedi on i zasužnji kod Keresteša najvjernijeg vodju zapoljskoga Franja Boda. Taj je volio poginuti u tamnici nego priznati Niemca za svoga gospodara. U ime nagrade dobi tad zapovjedničtvo grada Temešvara, ali ga do skora predade na čuvanje Andriji Sokolu. Sliedeće g. 1529 ode Valentin Hening u Erdelj i vojeva tamo proti Zapoljevcem i njihovim pomoćnikom Turkom i Rumunjem. U isto doba bijaše zajedno sa Petrom Keglevićem imenovan kapetanom kraljevske vojske u Hrvatskoj.

Ivan Zapoljski bijaše jur od davna na Valentina Heninga radi njegove nevjere ljuto ogorčen. Godine 1530 naloži on svojim vodjam Tomi Nadaždu, Ivanu Saracenu i Franji Kapolnaju, da Valentina na koj god način, makar iz zasjede, uhvate. Ako li je u kom gradu zatvoren, da taj grad obsjednu i na juriš otmu. Valentin desio se uprav tada u svom gradu Sigetu. Rečeni vodje dodjoše sa 10.000 stranom svojih stranom turskih vojnika pred grad Siget, i počeše ga obsjedati. Valentin dočeka ih pripravan. On provali dapače iz grada, potjera njeke čete u bjeg, ubi mnoge, i uhvati njekog Mirka nazvana Velikim sa 25 konjanika. Zasužnjena junaka opsova najprije i dade ma odrubiti glavu, jer je tobože prije dva dana kršćanskog njekog dječaka prodao bio Turčinu za jednoga konja. Ostale sužnje odpusti bez odkupa. Do skora zatim odazva kralj Ivan svoje čete izpod Sigeta, jer kralj Ferdinand I. bijaše medjutim obsjeo grad Budim.

Kad se godine 1531 počeše obe medju sobom ratujuće stranke u Ugarskoj i Hrvatskoj približavati i pomišljati na pomirenje, pristade Valentin Hening uz Petra Perenjskog, koj bijaše u šomodjski grad Belovar pozvao svoje prijatelje, sa tajnom namjerom, da ga izaberu za kralja. Nu kad se ova nada izjalovi, ostade Valentin uz stranku Ferdinandovu, nastojeći, da se dočepa dohodaka biskupije njitranske, tobože za uzdržanje svojih dobrovoljnih četa. Do skora zatim pristupi uz onu posredujuću stranku, koja pod vodjenjem Tome Nadažda odluči, da se imadu sporazumjeti sve u Ugarskoj ratujuće stranke, te predložiti, neka se zajednički i sporazumno onaj izabere za kralja, koj će dokazati, da ima potrebita za to sredstva, te izjaviti se, da je pripravan spasiti kraljevinu bez pomoći turske. Valentin prisustvova takodjer saboru u to ime sazvanomu u mjestu Knezu (Kenese) kod blatnog jezera. Uspjeh bijaše žalibože onaj isti, koj i svih prvašnjih dogovora, jer nijedan kralj

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

Iza kako g. 1532 hrvatski junak Nikolica Jurišić slavno obrani grad Kisek od goleme sile turske, počela se kršćanska vojska sakupljati sa svih strana kod Beča na obranu proti Turkom. Ugarske i hrvatske čete predvodili su tada Valentin Hening, Pavao Bakić, Baltazar Banfi Talovac, i Franjo Njari. Ovi navališe medju Badenom i Traiskirhenom na Turke, bježeće jur pred njemačkimi četami, i potukoše ih do kraja. Odmah zatim sastane se ratno vieće pod predsjedanjem cara Karla V. u Beču. Tu savjetovaše Valentin Hening i Pavao Bakić, da čitava vojska ide u potjeru za Turci, da ih konačno uništi. Ali taj savjet ne bijaše prihvaćen.

Kad godine 1534 kralj Ferdinand I. u velikoj pratnji svojih dvornika dočeka turskog poslanika Mehmeta Čauša, desio se i Valentin Hening na dvoru bečkom. Od hrvatske vlastele bijahu još prisutni: Franjo Bačan, Pavao Bakić, Petar Keglević, Baltazar Banfy Talovac, Gaspar Vingradski i Nikola Kastelanović. Još iste godine dobi Valentin Hening dugoželjenu upravu biskupije njitranske, a uz njega pravoslavni Pavao Bakić upravu biskupije Gjurske i sombatheljske, Gašpar Perušić čanadske, a Ivan Saracen pečujske biskupije.

U ovo doba izprosi Valentin Hening od kralja takodjer po odreknuću Tahovom izpražnjenu čast upravitelja *priorata vranskog*. Ali pošto i on do skora uvidi da naslovni upravitelj od založenih prioratskih dobara nikakove koristi neima, zamoli kralja za dozvolu, da ista založena imanja od Ivana i Nikole Zrinskoga izkupiti može. Listinom od 26. srpnja 1535 podieli mu kralj tu dozvolu. Ujedno obveza se kralj, da takova izkupljena imanja neće nitko, pa bio sám kralj ili novoimenovani prior vranski, od njega natrag zahtievati moći, osim ako za odkup položenu svotu izplati[1]. Istoga još dana podieli kralj Ferdinand I., poradi velikih zasluga Valentinovih, njegovomu sinu Ivanu Heningu Tereku, maloljetnom dječaku, čast *priora vranskog*, pod uvjetom, da ima stupiti u red sv. Ivana jerusolimskog, kad navrši po zakonu godine punoljeća.

Da li je Ivan sin Valentinov ikada stupio u red vitezova sv. Ivana i da li je doista obnašao čast priora, nisam našao nigdje zabilježeno.

---

[1] Listina veli: Annuimus et concessimus, ut fidelis noster magnificus Valentinus Thörök de Enningh, Capitaneus noster, atque ipsius Prioratus auranae gubernator, omnia castra, castella et bona prioratus, ab

©DiZbi.HAZU

Glede imanja prioratskih, založenih braći Zrinskim, naloži kralj Ferdinand I. 29 kolovoza 1535 kaptolu zagr., neka obaviesti knezove Zrinske, da je sam kralj pripravan založnu svotu odmah izplatiti im, koju da mogu kod kaptola zagr. primiti. Ako li knezovi Zrinski rečena imanja predati i novce primiti nebi htjeli, tada ih ima kaptol po svom i po kraljevskom čovjeku pozvati pred sud. Do skora odgovori kaptol kralju, da knezovi Zrinski imanja predati i novce primiti neće. Pozvani pred kraljevski sud nehtjedoše doći. Na to odsudi personal kraljevski i nadbiskup ostrogonski Pavao odsutne knezove, da imadu u ime kazni platiti kralju istu svotu, za koju su im založena dobra, a rečena dobra da imadu predati bez novaca[1].

Nu ova odsuda nije imala povoljna uspjeha. Braća Zrinski držahu i nadalje založena prioratska dobra. Suvremene izprave svjedoče, da je i porodica Slunjskih Frankopana založeni grad prioratski Goru sa čitavim posjedom, ne samo u svojih rukuh držala, nego da je kralj Ferdinand I. g. 1534. Gjuri Frankopanu, sinu Mihaljevom, isti grad Goru založio po prioru Petru Berislaviću iz nova za svotu od 2000 for.[2].

Valentin Hening nosjaše medjutim podjedno naslov upravljatelja priorata vranskog. Njeku korist imao je valjda od tuda. Dužnost mi je dakle iztaknuti, ako i na kratko, još njeke crte iz njegova života.

Koncem godine 1536 ostavi Valentin iz nova stranku kralja Ferdinanda I. i pridruži se Zapoljevcem. Povod bijaše ovaj: Prije godine dana, na praznik sv. Petra i Pavla (29. lipnja) slavio je Pavao Bakić svoj imendan u svom gradu Laki u šomodjskoj županiji. Valentin Hening desio se tada u susjednom samostanu benediktinskom sv. Egida, koji bijaše nasilno i bezpravno osvojio. Bakić pozove ga prijateljski na svoj imendan u goste. Valentin doveze se k Bakiću u kočiji, prem da grad nebijaše odaljen od samostana ni hiljadu koraka. Kad se iza vesele bučne gostbe Valentin kući vraćao, nadjačan vrućinom i vinom, zadriemlje u kočiji. Iz nenada navali tad na njega iz šumske zasjede Bakićev četovodja konjanika Pavao Delija, Srbin, oružan oštrom sjekirom i htjede ga posjeći. Ali udari sjekirom u drvo kočije tolikom silom da je nemogaše natrag povući, na što podbode konja i odjuri u

©DiZbi.HAZU

šumu. Taj pokus umorstva, držeći ga naručenim od Bakića, smatrao je Valentin za najveću uvrjedu gostoljubja i prijateljstva, premda se je Bakić vazda zaklinjao, da sa ovim kukavnim činom ni malo sporazuman ne bijaše. Valentin ljuto uvriedjen pozva Pavla Bakića na dvoboj. Bakić prihvati zaziv. Nu kralj Ferdinand I. čuvši glas o toj stvari zabrani obadvim izaći na dvoboj. Ujedno naloži, da razpru putem pravde pred kraljevim sudom rieše.

Zlovoljan i nestrpljiv, kako je bio od naravi, ćutio se Valentin postupkom kraljevim još više uvriedjenim. On nije mogao pregorjeti zabranu, što nije smio po svojoj volji tražiti zadovoljštinu. S toga ostavi stranku Ferdinanda, te ode iz svoga grada Sigeta preko Pećuha izravno u Budim, gdje se pokloni kralju Ivanu. Tako promieni on jur po sedmi krat svoga gospodara.

Kralj Ivan Zapoljski primi ga radostno. Nagradi ga odmah gradom Hunjadom u Erdelju, trgovištem Dobretinom (Debrecinom) i biskupijom pečujskom[1]. Osim toga darova mu krasna konja i bogatu tursku sablju, okovanu srebrom i zlatom.

Valentin Hening bio je g. 1537 uz kralja Ivana i u velikom Varadinu. Tu bijahu i najveći Ivanovi pouzdanici, većom stranom Hrvati, kao Gjuro Utješenić, Franjo Frankopan nadbiskup kaločki, Antun Vrančić, Ivan Statileić Trogiranin, biskup erdeljski, Grgur od Peščenice, Nikola Benković, još pod Ivanom Korvinom njegov vojskovodja itd.

Kad kralj Ivan turskoga poslanika velikom svečanošću primi, izadjoše mu biskup Statileić i Valentin Hening sa 500 plemićkih konjanika jednu milju daleko na susret, i dopratiše ga u kraljeve dvore.

Iste godine osveti se Valentin Pavlu Deliji, onomu Srbinu, koj sjekirom u njegovu kočiju udari, uprav na kukavan način. U njekoj bitki sa Turci, u kojoj bijaše i Pavao Bakić ljuto ranjen, zarobiše Turci uz druge sužnje i Pavla Deliju. Čuvši to Valentin ponudi turskomu vodji Muratu tisuću dukata, ako mu izruči Deliju. Turčin Murat nehtjede hrabroga junaka prodati njegovomu neprijatelju. Nu Valentin podkupi s istimi novci drugoga Turčina, koj Deliju potajno ubije.

U posljednje vrieme života kralja Ivana (1540) bijaše Valentin vazda uz njega, i stajaše na čelu vojske u Erdelju. Još u svojoj bolesti naloži mu kralj, da u njegovo ime nastavi obsjednuće grada

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

Fogaraša, koji je branio za Ferdinanda kralja Valentinov najbolji prijatelj Majlat. S toga bijaše obsjednuće veoma mlitavo od strane Valentinove. Kad stiže glas, da je kraljica Izabela Zapoljska porodila sina, proslavi Valentin u taboru ovu viest velikom svečanošću. Slična svečanost, uz preobilno trošenje vina, ubi napokon od dulje bolesti oslabljena kralja Ivana. Po njegovoj smrti potvrdiše skrbnici Zapoljini Gjuro Utješenić i Petar Petrović Valentina Heninga u njegovoj časti vojskovodje. Kao takav pratio je on i mrtvo tielo Ivanovo do Stolnog Biograda, gdje ga položiše u grobnicu kraljeva ugarskih. U družtvu sa skrbnici sazva on i sabor u Tordu, da viećaju i zaključe o sudbini sina Ivana Zapoljskoga.

Nakon smrti Zapoljine dopre do skora vojska Ferdinandova do Budima.. Valentin Hening kao zapovjednik vojske Zapoljine bijaše otišo u dolnje krajeve, da obsjede grad Dombo; ali se do skora vrati u Budim, gdje primi zapovjedničtvo grada uz Gjuru Utješenića, Petra Petrovića i gradskog načelnika Nikolu Turkovića.

Jednom počasti u Budimu gosta iz protivnoga logora, svog starog prijatelja Baltazara Banfija Talovca, jednoga izmedju prvih vodja Ferdinandovih. Niemce ogorči veoma taj budimski pohod Banfijev. General Rogendorf poče tad većim naporom obsjedati grad Budim. Zapoljevci branijahu ga odvažno. Valentin Hening provali višekrat iz grada, poput Hektora trojanskog, veli Gjuro Sriemac, potjera u bieg Niemce i Ferdinandove magjarske čete. Prilikom jedne provale protjera on Perenjeve čete sa brda sv. Gerarda i osvoji utvrdjenja kod vodene kule (ad aquariam turrim). Kad se pobjedonosno vraćao u grad Budim, gledala ga kraljica Izabela sa Utješenićem i Petrovićem na prozoru kraljevskoga dvora. On im u slavju pokazivaše krvavi mač, koji je napojio njemačkom krvi. Prilikom njeke druge provale, kažu, da je savjetovao svoje stare prijatelje od Ferdinandove stranke, neka na brzo ostave okolicu budimsku, jer se jur približuje sa iztoka ona ogromna zvier, koja će ih sve jednim dahom svojih ustijuh proždrieti. Kratko vrieme zatim, dodje doista pred Budim car Sulejman sa silnom vojskom.

Na dan muhačke bitke, t. j. 29. kolovoza 1541., dopratiše po želji cara Sulejmana Zapoljevci svoga maloga kralja Ivana Sigmunda u carski logor, pred koljena silnoga cara. U pratnji djeteta bijahu Utješenić, Petrović, Valentin Hening, Stjepan Verbec (Verböczy), Urban Baćan, Petar Markov i Ivan Podmanicki uz

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

Car Sulejman primi diete veoma ljubežljivo. Carev sin Bajazet morao je prihvatiti djetešce iz dojčinih rukuh i poljubiti ga. Istim trenom bijaše odlučena sudbina grada Budima i polovice Ugarske. Turski car zapovjedi, da se grad Budim pod njegovu obranu i upravu primi. Gradski sudac ili načelnik Hrvat Turković morade ugarski preistolni grad predati u ruke hrvatskog poturice Suliman paše, beglerbega od Anatolije, rodom iz Klisa u Dalmaciji[1]. Na isti dan glavosjeka sv. Ivana, na koj prije petnaest godina glavar kraljevine ugarske u blatu i močvari smrt svoju nadje, zagreznu i glava ugarskih gradova i države u blato turskoga gospodstva. Isti onaj dan, koj turskom pobjedom na Muhaču pribavi Ivanu Zapoljskomu krunu i vladu, ote ju njegovomu sinu druga pobjeda turska[2].

Poglavice Zapoljevaca pridrža car sedam dana u logoru. Kad je grad Budim podpunoma preuzeo, izpusti ih iz poluzatvora, ali Valentina Heninga Tureka (Niemci ga zvahu Türk Valant) zadrža i na dalje kod sebe, pod izlikom, da se š njim o budućoj sudbini Ugarske posavjetovati ima, a u istinu, da ga nikad više iz zatvora neizpusti. Njeki pričahu, da ga je kod cara zlo opisao Gjuro Utješenić, tajni njegov protivnik. Ovo se medjutim ničim dokazati ne može[3].

Nesreći Valentinovoj bio je valjda jedini povod njegova nestalnost, a uz to vještina u vodjenju rata. Možebiti da mu je naškodilo i njegovo slavohlepje, jer naš Vrančić veli o njem: da je težio za najvišom upravom kraljevine Ugarske (aspirabat etiam Valentinus ad supremam regni gubernationem) i da su Turci njega jedina držali za sposobna, da sabere i da vodi vojsku proti Turkom[4].

---

[1] Ant. Verantius. Mon. Hist. Hung. Script. T. II p. 219.

[2] Hammer Purgstal. III 232. Gjuro Sriemac tvrdi, da u ono doba stanovahu u Budimu žitelji od deset naroda. 1. Skitski Magjari. 2. Turci (Izmaelitae). 3. Srbi (Traciani). 4. Niemci. 5. Španjolci. 6. Tatari. 7. Bošnjaci. 8. Grci. 9. Arbanasi. 10. Perzijanci.

[3] Istwanffy. Lib. XIV.

[4] U ostalom karakteriše ga Antun Vrančić ovako: „Magnum ex his Valentini praeconium, illustre nomen, celebris fama, sed crebrae antea transitiones, quas inter duos reges fecerat, dum utriusque movetur largitione, et partes experitur, oppido aestimationem ejus atque constantiam sugillaverant, unde magnopere viri formidatum ingenium, eoque solo discrimen illi properantius comparatum". Mon. Hung. Hist.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

Kad se car Sulejman vraćao kući, dao je u Biogradu Valentina Heninga okovati u verige i pod stražom odpremiti u Carigrad. Tamo je u zatvoru od sedam kula trajao tužan život do g. 1555, kad je umro.

Valentina savjetovali su Turci često, da primi vjeru tursku i š njom časti i bogatstvo, ali ga nemogahu premamiti. Sa svojom vjerskom postojanošću, opere ponješto ljage svoga značaja i steče ime vriedna kršćanina.

Ovo su zgode čudnovata muža, koj otvori prvi kolo svjetskih upravljatelja priorata vranskoga. Porodici njegovoj prišiveno ime Turčin ili Turek nehtjede on pretvoriti u čin i u istinu, prem da je u životu sa čitavom svojom strankom često služio Turčina. Svoju privrženost k Zapoljinoj stranci, a mrzost prema Niemcem, plati svojim životom, jer od Zapoljevaca ne bijaše nikoga, koj bi se bio htio ili mogao zauzeti kod turskoga dvora za njegovo oslobodjenje.

Dok je Valentin Hening nosio naslov upravljatelja priorata vranskog, padoše u jednoj te istoj godini (1538) u turske ruke dva najstarija grada prioratska, Vrana u Dalmaciji i Dubica na Uni, sa čitavim svojim okolišem.

U Vrani zapoviedao je tada mlitavi Mletčanin Viktor Soranzo imajući u posadi 2000 vojnika. Nakon dvodnevna obsjedanja, netom ga Turci treći dan o podne stadoše napadati iz topova, uzmače Soranzo u sumraku zajedno s posadom iz Vrane i uteče sramotno u Zadar. Sto trideset i pet godina držahu Mletčani Vranu, polažući veliki trud i trošak u poljepšanje i utvrdjenje grada. Kratko vrieme prije predaje pisa Anton Diedo svojoj vladi s njekim ponosom o Vrani: „il qual non solamente è bello agli occhi, ma migliore di tutti gli altri territorii di Dalmazia, essendo posto tutto in pianura“[1]. Odmah iza padnuća Vrane pisa opet zadarski knez Jerolim Cicogna duždu mletačkomu: „Castelli di Nadino e *Laurana* per esser quelli di maxima importantia a quella sua provincia, si per consister in quelli e da essi depende el viver de li subditi soi de Zara, per haver sotto questi dui loci quasi tutte le loro intrade, i quali loci in uno mancandoli, li serà impossibile se posseno mantenirsi“. Isti Cicogna izviesti dužda, da se čitava Dalmacija uzbunila, kad puče glas, da je Vrana pala. Narod napadaše mletačke činovnike psovkama i grožnjama, govoreći: da će voljeti sam se

[1] Ljubić, Relationes Venetae III. 21.

©DiZbi.HAZU

braniti nego povjerivati mletačkim plaćenikom da im prodaju gradove. Zapovjednik vranski Soranzo, bojeći se smrtne kazni, kojom bje kažnjen Sevastijan Sagredo, kad je predao Turkom grad Nadin, umre njekoliko dana iza predaje od boli i od straha. Badava ulagahu Mletčani sav trud da osvoje natrag Vranu. Tekar preko sto godina kasnije podje im za rukom u kandijskom ratu zadobiti natrag i grad Vranu.

Car Sulejman darova Vranu svomu viernomu junaku Atlagić begu. Ovaj nadogradi grad. Podigne visoke kule, sagradi okrugle džamije i vitke munare. Podpasa grad jakimi bedemi.

Porodica Atlagića zadrža Vranu, dok opet ne pane u mletačke ruke.

Sretnija od Vrane bijaše Dubica. Godinu dana kasnije osvojiše ju natrag braća Zrinski. Zatim dodje u ruke kaptola zagrebačkog. Mnogi kanonici branijahu kao kapetani dubički hrabro taj grad, ali ga obraniti ne mogahu. On pade napokon sasvim u ruke turske.

Ivan i Nikola Zrinski.

Iztaknuo sam, kako je Ivan Tah braći Zrinskim sva prioratska imanja osim Gore i Božjakovine založio bio.

Kad Valentina Heninga Turci odvedoše u robstvo, zamoliše braća Ivan i Nikola Zrinski g. 1541 kralja Ferdinanda I., da im na novo potvrdi založena imanja. Kralj usliši njihovu molbu. Založena imanja za 12.000 for. potvrdi im kralj iznova[1]. Napokon darova im kralj g. 1541 18. siečnja za izkazane vjerne službe i počinjena velika junačtva *za uviek* založena imanja prioratska, ujedno sa Medvedgradom. Od tada primiše braća Zrinski naslov: „*Gubernatores Prioratus Auranae*“.

U prioratskom dobru Glogovnici obstojaše još tada Praepositura, te je ovu čast obnašao godine 1529 Gavril Mrzin knez krbavski, a kasnije (1545—1551) Gjuro Tompa, bivši ujedno gubernator biskupije zagrebačke, zatim biskup pečujski.

Po smrti Ivana Zrinskog (koncem g. 1541) primi naslov *upravljatelja priorata* vranskog sám Nikola, noseći ga vazda uz ostale svoje naslove. Nu knez Nikola Zrinski i njegovi potomci ne smatrahu se samo za upravljatelje, nego u smislu darovnice Ferdinandove za prave vlastnike dobara priorata vranskog. Oni prodavahu ta imanja, davahu ih u miraz i u baštinu svojoj djetci, dielomice zamienjivahu ih s drugimi imanji, i poklanjahu ih svojim vjernim

[1] Fluminensia, Sv. 10, No. 40.

©DiZbi.HAZU

slugam. Tako preda g. 1563 Nikola Zrinski Sigetski svojoj kćeri Jeleni, ženi Franje Taha Susedgradskog, imanje Božjakovinu u ime miraza. Po smrti Nikole htjedoše njegovi sinovi Božjakovinu natrag uzeti od sinova Franje Taha Iz toga porodi se medju Zrinskimi i Tahovci dugotrajna parba, u kojoj pobiediše napokon knezovi Zrinski.

Vriedno je, da ovdje sasvim na kratko iztaknem zgode Božjakovine, toga prastaroga imanja vitezova sv. Ivana i priorata vranskog. Franjo Tahi, muž Jelene Zrinske, ostavi ovo imanje nakon smrti svomu sinu Stjepanu. Godine 1591 doprieše ovamo Turci i popališe stari grad. Sliedeće godine 1592 založi imanje Stjepan Tahi svojoj sestri Margiti ženi Krste Oršića i nje zetu Jurju Jankoviću. Nu ovim ga ote na silu g. 1597 Jure Zrinski sin Nikole Sigetskoga. Tahova porodica zahtievaše pred sudom svoje imanje natrag, ali zabadava. G. 1616 podignu kr. fiscus pro i Zrinskim parnicu poradi Božjakovine, pozivajući se na staro pravo priorata vranskog, na kojega vlastničtvo samo kraljevska komora pravo nasljedstva imade. Ali ratna vremena ne dozvoliše, da se parnica konačno rieši. Božjakovina osta u rukuh knezova Zrinskih sve do Petra Zrinskoga. Po smrti ovoga pade i Božjakovina u ruke kr. fiska. Car Leopoldo I. prodao je grad g. 1686 na vječna vremena Ivanu grofu Draškoviću i njegovoj supruzi Mariji Magdaleni Nadaždijevoj. Od onoga vremena do najnovije dobe ostadoše vlastnici grofovi Draškovići. U posliednje vrieme dodje u razne privatne ruke.

Franjo Antun Brtučević

prior Vranski.

Nakon duga reda svjetskih upravljatelja priorata vranskog pojavljuje se početkom 17 stoljeća opet jedan prior vranski reda sv. Ivana jerusolimskog. Prior taj bijaše Franjo Antun Brtučević. Franjo Brtučević poteče od stare vlasteoske porodice hvarske. Taljanski pisao se, po običaju onoga vremena Bertuzzi i Bertucci, hrvatski zvala i pisala se porodica Bartučević i Bertučević.

Sredinom 16. vieka slovila su u Hvaru dva hrvatska pjesnika Jerolim i Hortenzio Brtučević, oba prijatelji proslavljenih pjesnika Petra Hektorovića i Hanibala Lucića. Jerolim bijaše i vitez zlatne ostruge, a oba vlastelina veoma cienjena od svojih sugradjana.

©DiZbi.HAZU

O životu ovoga priora malo je poznato. Prvi krat ističe se pod konac 16. vieka. Bijaše tad jur vitez hospitalaca sv. Ivana Jerusolimskog. Kao čovjeka učena i okretna poslaše ga bosanski kršćani kao svoga povjerenika k papi rimskomu, kralju Španjolskomu i caru i kralju Rudolfu u Zlatni Prag, da izhodi oružanu pomoć proti Turkom i izbavljenje izpod jarma turskog. Njegovim revnim poticanjem izdade kralj Rudolfo 14. travnja 1595 u Zlatnom Pragu proglas na bosanske kršćane, u kom ih poziva, neka se podignu na oružje i podvrgnu njegovomu žezlu. Ujedno obreče, da će im priteći u pomoć. Taj proglas imao je sam Brtučević odnieti u Bosnu.

Sliedeće godine 1596 sudjelovao je znatno u borbi za grad Klis. Kad je gradska posada, pritišnjena od gladi i žedje, htjela jur da se predade Turkom, prodre on sa 200 svojih momaka do zidina gradskih i unese nješto hrane u tvrdju. Posla zatim nadpopa kliškog Pavla Sirotkovića sa pismom k hrvatskomu generalu Gjuri Lenkoviću i zamoli ga, neka odmah priteče u pomoć u najvećoj opasnosti stavljenomu gradu.

U nesretnoj bitki kod Klisa u maju iste g. 1596 vojevao je sa dva svoja brata, i pade u tursko robstvo[1]. Kasnije nije se dugo o njemu ništa čulo. Tekar početkom 17. vieka pojavljuje se opet. Godine 1609 posveti mu J. Tomko Marnavić svoj „Razgovor o prioratu vranskom“, kao tadašnjem prioru vranskom. Marnavić ističe, da ga je B. g. 1608, bivši š njim zajedno u Rimu, nagovorio, da napiše poviest priorata. Kasnije spominje priora Brtučevića i Poljak Krsto Tarnowsky. Ovaj posla g. 1630 prepis Marnavićeve povjesti priorata Ivanu od Gvevare komendatoru reda vitezova hospitalaca sv. Ivana jerusolimskog. U pismu pisanom u Rimu 4. oktobra 1620. nagovara ga Tarnowsky, da pribavi redu natrag izgubljena imanja priorata vranskog, kao što je prije malo vremena oživotvorio bio priorat češki, sa svojimi komendami i to onom zgodom, kad bijaše u ime svoga reda poslan u Česku k caru Rudolfu. „U sadašnje vrieme“, veli Tarnovsky“, moglo bi se to tim laglje postići, jer bi ga znatno podupirao Brtučević, sa svojim znanjem, svojom vještinom i svojim razgranjenim prijateljstvom u krugu velike gospode svoga naroda (e amicizia che tiene con li principali signori di quella natione). „U istom poslu“, piše na dalje T., „podupirat će ga i Jakov Restić vlastelin Dubrovački, koj veoma želi unići u red vitezova sv. Ivana jerusolimskog. Taj Re-

---

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

stić je u velikoj milosti vojvode erdeljskog, jer je njegov gjeneral topničtva. On bi kadar bio ne samo natrag steći dobra priorata vranskog, nego je željan utemeljiti i novu komendu za isti priorat, kako je i poglavarstvu reda u Rimu dobro poznato. To isto pripravni su i drugi učiniti. A od strane naroda podupirati će takodjer mnogi liepu svrhu i zadaću da se oživotvori vranski priorat i da mu se povrate izgubljena imanja".

Nu liepe ove želje i nade Tarnovskoga ostadoše jalove. I prioru Bertučeviću neima kasnije traga.

VII.

Medjudobje.

Parnice, gubitak i zamjene dobara prioratskih.

Sa Brtučevićem nestala je iz nova čast priora vranskog. Vitezi reda sv. Ivana jerusolimskog bijahu jur od davna ostavili Hrvatsku. Njihovi samostani stojahu zapušteni ili razoreni po Turcih i po domaćih silnicih.

Grad Belu sa Cerjem, Tužnom i Ivancem darova još g. 1564 kralj Ferdinand iz nova, na viečna vremena, Benku i Ladislavu Petevu, sinovom Tome Nikolajeva Peteva. Ovi sagradiše u *Ivancu* iz gradiva tamošnje samostanske crkve novi grad, (castellum noviter erectum). Na dan sv. Marka uvedena su svečano po kaptolu sagrebačkom rečena braća u zakoniti posjed grada Bele i svih njegovih sela i pripadnostih. Prisutni bijahu Adam Gotal Gotalovečki, Lovro Dijak (Literatus) Krsto i Vital Palfi Kapelski, Adam Hrković od Zajezde, Gjuro Madaras Jegudovečki, Gjuro Šemovečki od Šemovca, Gregur, Ivan i Martin Šavlovečki od Šavlovca, Grgur Božjak od Ivanuševca, a od strane kaptola poštovani pop Martin Kušter od Ivanića, prevendar kaptola zagrebačkoga[1].

Na taj način bijaše iz nova učvršćeno pravo porodice Peteva na stari priorata Vranskoga posjed grada Bele sa svojim ogromnim obsegom.

Bijaše iza toga uvoda proteklo šestdeset i pet godina, kad se umni Benko Vinković sjeti, da je grad Bela sa čitavim posjedom belskim pripadao njekoč pod crkvenu vlast i upravu. Vinković bijaše tada doktor mudroslovja i obijuh prava, licencijat bogoslovja, veliki predstavnik kaptola zagrebačkog, duhovni vikar zagr. bi-

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

skupa, te izabrani biskup pečujski. Pak ipak nije znao ovaj učeni i najviši dostojanstvenik crkveni, kojemu crkvenomu redu pripadao je njegda grad Bela sa svojim posjedom. Vidi se iz toga, koliko bijaše u Hrvatskoj izčeznula svaka uspomena na red vitezova templara i hospitalaca sv. Ivana.

Vinković, čuvši po predavanju da je grad Bela pripadao njekoč crkvi, zamoli g. 1629 kralja Ferdinanda II., da grad ovaj natrag crkvi povrati, i da ga daruje predstojniku kaptola zagrebačkog, pošto se dohodci ovoga tečajem vremena znatno umanjiše. U svojoj molbi navede Vinković: „Da je grad Bela pripadao negda redu otaca sv. Benedikta i da tamošnja crkva sv. Margite bijaše opatija benediktinska.

Na dvoru kraljevom znali su uprav toliko o poviesti grada Bele, koliko i Vinković sa čitavim kaptolom zagrebačkim. Kralj Ferdinando II. usliša kao revan katolik dragovoljno molbu Vinkovićevu. Ta on bijaše prije kratka vremena, iza prognanja protestanta, proglasio naredbu, da je crkva katolička u svem kolikom carstvu vlastna tražiti *sva* ona imanja i prava, koja bijaše tečajem vremena izgubila. S toga prizna kralj bez oklevanja veliku nepravdu, koja bijaše nanešena crkvi u Hrvatskoj otimanjem mnogobrojnih imanja i posjeda crkvenih. Nepitajući za ničije pravo kasnije zadobljeno, darova kralj 6. rujna 1629 Benku Vinkoviću, kao predstojniku crkve zagrebačke, i svim njegovim nasljednikom grad Belu sa čitavim posjedom, koji je pripadao negda tobože redu sv. Benedikta i opatiji benediktinskoj sv. Margite[1].

Naravna posljedica toga prenaglog kraljevskog riešenja bijaše, da kraljevska darovnica pred sudom nikakove zakonite valjanosti postići mogla nije. Pred sudom nije Vinković ničim pravovaljano dokazati mogao, da je grad i posjed Bela u varaždinskoj županiji ležeći ikad pripadao Benediktincem. Znalo se sa druge strane, da su Benediktinci posjedovali drugu Belu sa samostanom i crkvom sv. Margite u staroj *križevačkoj* županiji.

Isto tako lošim uspjehom urodi druga darovnica kralja Ferdinanda II., kojom ovaj velikom predstojniku crkve zagrebačke višcrečene godine 1628 darova Prepuštovec ili Popovec, ležeći u Zagorju, ne daleko od grada Krapine, Belca i Zlatara. Pred sud nemogaše Vinković ni za ova dobra dovesti valjane i potrebite dokaznice.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

Tri godine kasnije popravi predstojnik Vinković svoju pogrešku pogledom na Belu. On zamoli opetovano kralja, da podieli predstojničtvu kaptola zagrebačkoga grad Belu, kao bivši posjed *priorata vranskog*. Kralj Ferdinando II. usliši i ovu molbu Vinkovićevu „obzirom na njegovu učenost i druge krieposti, kao i na izvrstne duševne darove“ (habentes respectum ad eruditionem, caeterasque virtutes et eximias animi dotes, quibus ipsum diuinitus ornatum proxima quoque experientia cognovimus). Kralj mu darova dakle poveljom izdanom u Beču 3. siečnja 1632 grad Belu, pripadajući negda *„prioratu vranskom, reda križnika“*, sa svimi pristojališći. Naročito navodi sela: Ružakovec, Završje, Lovrečan, Cerje, Tužnja (Tužno), Lokavec, Bačica, Vitošinec, Margićan, Zelna, Zaturnjak, Ponikva, Prigorec, Voglovce, Stražnovec i Ivanec ili Ivanci, gdje stoji kaštel od porušene crkve sagradjen

Ali ni ovom darovnicom nepostignu Vinković svoju željenu svrhu. Njegovim nastojanjem bijaše istina bog veliki predstojnik crkve zagr. uvršten u broj prelata. Po saboru ugarskom bješe mu podieljeno pravo glasa i sjedalo u kući velikaša. Rimska stolica dozvoli takodjer osobitom pečatnicom, da predstojnik zagr. može nositi mitru. Ali grad Belu, kao imanje priorata vranskog, ne mogaše postići.

Po smrti Vinkovićevoj potrudio se za vrieme biskupovanja Petra Petretića veliki predstojnik crkve zagr. Nikola Dijanešević, da postigne ono, što Vinkoviću za rukom nije pošlo. On izprosi od kralja Ferdinanda III. novu darovnicu za grad Belu sa svojom pripadnošću. Rečeni kralj podieli mu doista umoljenu darovnicu izdanu u Beču 17. studenoga 1650. U toj darovnici imenovana su, osim gorespomenutih Vinkoviću podanih sela, jošte sliedeća sela i imanja pripadajuća gradu Beli. Po imence Jurketinec, poveće imanje kod Varaždina, Ligaši, Vrhovec, Gačice, Škriljevac, Globočec, Galženjak, Čakanovec, Vratečno, Knapovec, Kraj, Kuštrovo, Krasenski ili Vitošev breg i Mačkovec[1].

Uz Belu dade si Dijanešević iste godine od kralja potvrditi i darovanje Prepoštovca ili Popovca u Zagorju, kao posjed pripadajući od starine predstojniku ili prepoštu zagrebačkomu, koje imanje svjetski ljudi kaptolu oteli bijaše.

Imajući Dijanešević ove darovnice u ruci znao je dobro, da bez parnice do kraljeva dara doći neće. S toga da svoje pravo na da-

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

rovani mu posjed belski još bolje podkriepi, zamoli kralja, da mu podieli ujedno od davna jur dokinuti naslov *upravljatelja priorata vranskog* i to tako za sebe, kao i za svoje nasljednike, velike predstojnike crkve zagrebačke.

Taj naslov bude Dijaneševiću g. 1651 doista podieljen. Kao upravljatelj priorata vranskog, sa kraljevskimi darovnicami u ruci, započe on parnicu pred banskim stolom rečene još g. 1651 proti tadašnjim vlastnikom Bele, Cerja, Ivanca i Jurketinca. Vlastnici prvih trijuh imanja bijahu tada Stjepan i Ivan Petevi, a imanja Jurketinca Petar Ratkaj.

Dijanešević umre g. 1659, prije nego bijaše svršena parnica. Nebijahu sretniji ni njegovi u časti nasljednici, Bočak, Mikulić, Selišević i Češković. Svi ovi upravljatelji priorata vranskog nastaviše parnicu radi Bele, Cerja i Ivanca, ali bez ikakova uspjeha.

Godine 1682 nastavi napokon istu parnicu tadašnji predstojnik crkve zagr. i upravljatelj priorata vranskog Sigmund baron Sinersperg, proti Ivanu grofu Petevu Gerženskomu, velikomu županu srebrničkom i c. kr. generalu. Odvjetnik prvoga bijaše Ivan Bužan, drugoga Pavao Kamičar.

Medjutim umre još iste godine rečeni Ivan grof Petev, posljednji potomak svoga plemena. On ostavi udovu Barbaru Faluši, proti kojoj nastavi predstojnik Sinersperg parnicu belsku. Ova je sveudilj tekla pred banskim stolom bez ikakova uspjeha. Napokon pojavi se godine 1730 kao pravi zakoniti baštinik Bele, Cerja i Ivanca kraljevski fiskus. Umni odvjetnik kr. komore Antun Šomšić, zastupajući direktora prokurature Antuna Grasalkovića, dade parnici sasvim drugo lice. On je tvrdokorno nijekao, uz sve navedene vjerodostojne dokaze, da je grad Bela sa svojimi pripadci ikada bio pravo i zakonito vlastničtvo bud hospitalaca, bud priorata vranskog napose, bud katoličke crkve u obće. On je smatrao Peteve, na temelju kraljevske darovnice od g. 1564, za jedine zakonite vlastnike belske. A pošto je porodica sa Ivanom Petevom u mužkom koljenu izumrla, to je u smislu zakona pravim baštinikom mogao biti jedini kr. fiscus.

Ovo mnienje prihvati g. 1734 i sud banskoga stola. Nakon sto i pet godina bude parnica belska svršena. Veću stranu vlastelinstva belskoga osvoji kr. fiskus, *Ivanec* sa njekim dielom njegova posjeda bijaše dodieljen udovi Ivana grofa Peteva. Napokon steče oko 1740

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

vranski bijaše sad za uviek lišen svoga staroga imanja. Stari templarski i hospitalski grad Bela bijaše jur g. 1653 porušen. U jednoj listini bana Nikole Zrinskoga od rečene godine spominje se kao „dirutum castrum Bela“. Dočim je još g. 1606 imao dva „čardaka“, veliki toranj nad palačom ili čardakom; drugi toranj nad sredinom grada, kućicu za kupanje, pivnicu, branište, bedeme, i na braništu sa južne strane uzidan bieli četverouglasti kamen sa uklesanim *krstom* znakom templara i hospitalaca[1]. Godine 1651 stojaše izpod staroga grada jur novi dvor Eve kćeri Nikole Peteva, blizu crkve sv. Margarite[2].

Proti porodici Erdeda podigoše napokon g. 1763 potomci Petejanski od tanke krvi parnicu poradi vlastničtva Bele, Cerja i Ivanca. Parnica tekla je pedeset i četiri godine. Velikim trudom i nastojanjem predstojnika crkve zagrebačke i priora vranskog Mirka Karla Rafaja nadvladaše napokon potomci Petejanski po tankoj krvi godine 1817. Veliki posjed belski bude tad razdieljen medju petnaest plemićkih porodica. Iz zahvalnosti dadoše novi vlastnici uzidati na gradovih Bele i Ivanca mramornu ploču na uspomenu Mirka Rafaja, tad jur imenovana biskupa djakovačkog. Od ovih petnaest porodica, kojim podpadoše dielovi ogromnoga posjeda, drži još sada Metel baron Ožegović Barlabaševački Belu, Dragutin Švagel Cerje, a Vladislav Kukuljević Sakcinski Ivanec, Baltazar Krajačić njeki malen dio.

Prioratsko imanje Glogovnica sa Tkalcem, Poljanom i Opatovinom bijaše, kako gore spomenuh, jur od davna izgubljeno. Kada po smrti zadnjega predstojnika glogovničkoga pade pod kaptol zagrebački, bijaše g. 1569 uprava predana predstojniku kaptola čazmanskoga, koju čast obnašao je tada Gašpar Stankovački. Biskup Šimun Bratulić, veliki ljubitelj ježuvita, pošto bijaše njihov red uveo u grad Zagreb, predade po smrti predstojnika čazmanskog Vinka Mišljenoviću dozvolom kralja Matije II. godine 1611 Glogovnicu sa Tkalcem i Planinom ježuvitom zagrebačkim. Opatovac dopao je Ježuvite varaždinske.

Kad je pod carem Josipom II. godine 1779 u Hrvatskoj red ježuvita dokinut, darova isti car g. 1781 Glogovnicu zajedno sa gradom i posjedom Tkalec u županiji križ. ležećim g. 1777 novo

---

[1] U pismih odnešenih iz zem. arkiva N. R. A. Fasc. 205. N. 21.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

utemeljenoj biskupiji grčko-katoličkoj u Križevcu, kod koje se i danas nalazi.

Sa Glogovnicom bijaše spojen i njeki posjed, nazvan velika i mala Križnica, kod Ljudbrega. Po staroj predaji stajaše tu njegda samostan hospitalaca sv. Ivana zajedno sa crkvom sv. Katarine, nedaleko od grada i tako zvane Porkuške ulice. Razvaline crkve i samostana vidjevahu se još prošloga stoljeća kraj puta koj vodi iz Ljudbrega u Varaždin. I taj posjed bijaše jur od prije stranom po Turcih razoren, stranom po svjetskih ljudih razgrabljen i vlastelinstvu ljudbrežkomu utjelovljen. Ježuvite potrudiše se, da i taj posjed putem parbe u svoje ruke dobiju. Nu kad im pravdanje dosadi, predade g. 1640 rektor ježuvitski Juraj Turković, dozvolom svoga reda i stolice rimske, čitav taj posjed. sa svimi pravicami tadašnjoj vlastelinki ljudbrežkoj Barbari Turocijevoj, supruzi grofa Vuka Erdeda na vječna vremena uz odštetu od 3000 for. Tu predaju potvrdi kralj Ferdinando III. g. 1642[1].

Od svega dakle ogromnoga posjeda božjaka i priorata vranskog nasliedišе veliki predstojnici crkve zagrebačke, kao priori vranski, jedino imanje i grad Goru sa svojimi pripadci. Premda je i od ovoga posjeda tako zvana Frataršćina kod Novoga grada jur prije od svjetskih ljudih oteta bila

Za vrieme velikoga predstojnika crkve zagrebačke i priora vranskog Franje Popovića bijaše sudjeno, da i Gora, ovo posljednje dobro priorata u Hrvatskoj, bude od njega odkinuto.

Prilikom nasilnoga pripojenja zemljišta hrvatskog uz Kupu i Savu vojničkoj krajini bijaše po tako zvanom raztjelovljujućem povjerenstvu (Excorporations-Commission) odlučeno: da se uz druge mnogobrojne crkvene i plemičke posjede imade c. kr. krajini utjeloviti i Gora, posjed priorata vranskog, kojega crkva velikim naporom svjetskim rukam natrag otela bijaše.

Rečeno povjerenstvo odredi: da se prioratu vranskom u ime odštete za dobro *Goru* imade darovati drugo imanje u Banatu. Do toga pako, dok se takovo imanje pronadje, da ima prior vranski od procienjene svote 110.357 for. dobivati svake godine $4^1/_2$ postotne kamate.

Tadašnji prior vranski Fr. Popović prihvati g. 1778 rečenu odštetu sa izjavom, da je pripravan predati Goru (cum universis,

©DiZbi.HAZU

prout trans Colapim jacent, appertinentiis et utilitatibus)[1]. K posjedu gorskomu, pripadahu tada sela: Medjurečje, Novoselo ili Budrovec, Graberje, Glina ili Sep, Suhipotok, Grad, Šestanja, Podgaj kod Farkašića, Katušina i Glavica.

Ali Popović ozlovolji sa svojom privoljom drugove svoje u kaptolu zagrebačkom kao i tadašnjeg biskupa Galjufa. Taj se je odvažno branio proti svakoj odšteti svojih prekokupskih biskupskih dobara, s toga mu nebijaše povoljna privolja predstojnikova. Nu napokon bijaše prisiljen i biskup popuštati sili, kao što je predstojnik jur prije popustio.

Najstarije sielo priorata, grad i mjesto Vrana, bijaše još g. 1647 po mletačkom generalu Foskolu Turkom oteto. Mletčani porušiše stari grad i tvrdju. Od tada pade posjed vranski u različite ruke. Godine 1752 darova napokon mletačka vlada Vranu s Tinjem, Banjevcem i Radošinovcem plemićkoj obitelji Borelli, sa naslovom knezova vranskih (Conte di Vrana). Ova čestita zadarska obitelj drži taj posjed još i danas.

Veliki predstojnici crkve zagrebačke, kao naslovni priori vranski, dobiše kasnije u zamjenu za Goru veliko imanje Sarču i Todje u Banatu. Od vlastelinstva gorskog zadržaše jedini Farkašić sa lieve strane Kupe. Sa naslovom priora vranskog bijahu do najnovijeg vremena skopčani dohodci od godišnjih kojekakovih 30 do 40.000 forintih. Iza kako kardinal Haulik biskupa i priora Josipa Šrota g. 1854 sa svoga mjesta maknu, opredieli on sa dozvolom vlade polovicu priorovih dohodaka na podporu sjemeništa klerika zagrebačkih. Od toga vremena smanjeni su naravno znatno dohodci priora vranskog. On uživa medjutim kao prelat za sada barem još uviek staro pravo zastupničtva na saboru hrvatskom, a do posljednjih vremena i u gornjoj kući zajedničkog sabora ugarskog. Kao što u staro doba smatran je i danas još prior vranski poput velmože. Samo nije dužan više kao njegda držati 400 do 500 konjanika, koja dužnost prestade kao kod svih velmoža i plemića, koji od prije davaše banderija.

Za popuniti poviest priorata vranskog, smatram za shodno spomenuti napokon sasvim u kratko još one velike predstojnike, koji počamši od g. 1651 sve do danas obnašahu ili čast upravljatelja priorata ili nosjahu naslov priora vranskog.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

Prvi bijaše **Nikola Dijanešević**. Rodio se oko g. 1606. Primljen u sjemenište zagrebačko 25. studenoga 1623. Imenovan kanonikom g. 1630. Postao velikim predstojnikom g. 1650, a sliedeće g. 1651 upravljateljem priorata vranskog. Umre god. 1670 dne 18. travnja. Njegovim ponajviše trudom i troškom podignuta je tadašnja zagrebačka gimnazija na čast akademije.

Mihajlo Bočak. Rodio se g. 1622 u selu Bonikovcih u križevačkoj županiji. Bješe g. 1655 imenovan kanonikom čazmanskim, zatim zagrebačkim. Godine 1670 podieljena mu čast predstojnika i upravljatelja vranskog priorata. Umre od kapi udaren u Zagrebu 8. siečnja 1685.

Aleksander barun **Mikulić Brokunovečki.** Rodio se g. 1652. Postao kanonikom 1671. Po smrti Bočakovoj imenovan 23. siečnja 1685 velikim predstojnikom i *priorom* vranskim. Godine 1688 postade biskupom zagrebačkim. Umre 10. svibnja 1694.

Stjepan Selišević. Rodio se g. 1637 u zagorskom mjestancu Tuhlju. Postao kanonikom 1661. Proslavi se kao junak u turskom ratu. Car Leopoldo imenova ga velikim predstojnikom crkve zagrebačke i priorom vranskim g. 1688. Tri godine kasnije biskupom krbavskim, a g. 1694 biskupom zagrebačkim. Kao takav umre 1. travnja 1703.

Pavao Češković. Rodio se oko 1655. Kanonikom postao god. 1677. Velikim predstojnikom i upravljateljem priorata vranskog g. 1694. Umre u Zagrebu 2. rujna 1724.

Sigmund barun **Sinnersberg.** Rodio se u Varaždinu, te je g. 1709 u Vidovcu kod Varaždina župnikom bio. Postao kanonikom 1710, a god. 1724 velikim predstojnikom i upravljateljem priorata vranskog. Umro 19. lipnja 1755.

Stjepan Puc od plemićkih roditelja. Postao kanonikom 1727. Velikim predstojnikom i upraviteljem priorata vranskog g. 1755. Umre g. 1765.

Josip Galjuf od plem. porodice. Rodio se 22. siečnja 1722 u Zagorju. Postao kanonikom g. 1743. Imenovan velikim predstojnikom i *priorom* vranskim g. 1765 Biskupom zagrebačkim god. 1772. Umre 5. siečnja g. 1786.

Franjo Popović. Postao kanonikom zagrebačkim g. 1752. Velikim predstojnikom i *priorom* vranskim g. 1772. Umre g. 1793.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

Antun Mandić. Iz kaptola časmanskog premješten u zagrebački kao kanonik god. 1778. Primi čast velikog predstojnika i priora vranskog g. 1800. Postao biskupom djakovačkim g. 1806, umro 11. siečnja 1815.

Mirko Karlo Rafaj od stare plemićke porodice, rodio se god. 1761. Postao kanonikom g. 1782. Velikim predstojnikom i priorom vranskim g. 1806. Imenovan biskupom djakovačkim g. 1816. Umro 10. siečnja g. 1830.

Aleksander Alagović. Rodio se u Slovačkoj u županiji njitranskoj 30. prosinca 1760 Bijaše kanonik požunski i ostrogonski. Postao velikim predstojnikom zagrebačkim i priorom vranskim g. 1821. Biskupom zagrebačkim g. 1829. Umro 18. ožujka 1837.

Juraj Haulik Voraljski. Rodio se u slovačkoj Trnavi 20. travnja 1788. Postao kanonikom ostrogonskim g. 1825., a velikim predstojnikom i priorom vranskim god. 1832 Povišen na čast biskupsku g. 1838. Imenovan bje g. 1853 prvim zagrebačkim nadbiskupom i g. 1856 kardinalom. Umre 11. svibnja 1868.

Josip Šrot. Postao kanonikom g. 1832. Velikim predstojnikom i priorom vranskim g. 1839. Umre g. 1857.

Ivan Kralj. Rodio se u Varaždinu 12. svibnja 1792. Postao kanonikom zagrebačkim g. 1836, zatim biskupom likopolitanskim, velikim predstojnikom i priorom vranskim g. 1854. Umro g. 1878.

Janko Pavlešić. Rodio se u Karlovcu 27. prosinca g. 1814. Postao kanonikom zagrebačkim g. 1854. Imenovan g. 1871 posvećenim biskupom biogradskim i smederovačkim, povišen je g. 1879 na čast velikog predstojnika crkve zagrebačke i *priora vranskog*, koju čast i sada dostojno obnaša.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba.

Čitao u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 28. Travňa 1886.

DR. T. MARETIĆ.

(Ostatak iz LXXXI. knige Rada.)

Samotvora narodna imena.

Kako narod upotrebljava riječ *samòtvor* kad hoće, da naznači, da je što iz jednoga komada, da nije složeno iz dvaju ili više komada, tako i mi možemo nazvati *samotvorim* imenima ona, koja su od jedne osnove, ali opet nijesu ipokoristici, za koje smo vidjeli, da im je postańe u složenim imenima.

Značeńa su samotvorih imena različita. Najviše ih se daje od milošte. To će pokazati prijegled, koji niže priopćujemo.

I od samotvorih se imena dosta nalazi ipokoristika, premda su već ona sama ipokoristici. To ne može da nas ometa, jer smo vidjeli, da jezik od ipokoristika rado tvori nove ipokoristike. U tom poslu otpušta on često sasvim uzde tvornoj svojoj sili, koja od jedne te iste osnove tvori veoma različita imena svako sa svojim posebnim sufiksom. Pored samotvorih temeļnih imena biļežićemo mi u prijegledu, koji dolazi, i ńihove ipokoristike, a pored pravih imena i prezimena.

Evo toga prijegleda. Pred pojedinim grupama imena stoje dotični apelativi, iz kojih su te grupe nastale.

BAN. *Ban* („ime muško u naše vrijeme u Srbiji“ akad. rječn.), *Banović, *Banac, Bančić, Banko, Banković.*

BISER. *Biserka* (fem. Novak-rom.)

©DiZbi.HAZU

BIJEG. *Bjegna* (tem. Novak.-pom.), *Bjegota* (masc. u Danič. rječn.), *Bjeguna* (Novak.-pom.), *Bježa* (ibid.), *Bježan* (Danič.-rječn.). S naslonom na glagol *pribjeći* imamo ova imena: *Pribjeg* (Novak.-pom.), *Pribjègâr, Pribjègor.*

BODAR. *Bodruško* (Danič.-rječn.) — Istina je, da bi po hrvatskim glasovnim zakonima moralo biti u korjenitom slogu *a:* staroslov. **бъдръ** „vigil, alacer", kako se doista i nalazi riječ *bàdar,* koja sasvim odgovara staroslov. **бъдръ**. Što ipak nalazimo *Bodruško* mjesto **Badruško,* to će biti pučko etimologiziranje; narod je na ime hotio dovesti u svezu rečeno ime s kor. *bod* (bòsti bòdēm). Ako je tako, onda bi ovamo išla i imena *Bodić, Bodin.*

BOSILJAK (bosilak). *Bósa* (akad. rječn.), *Bòsna,* **Bosil, Bosiljević* (imenik 22), *Bòsîljka, Bosiok* (ime muško u akad. rječn.), *Bosioković* (rat 399). Što u zadńe dvije riječi imamo *o* mjesto očekivanoga *ļ* ili *l,* to je u drugoj pravilno, a u prvoj je po analogiji genitiva i drugih padeža: *bosilak-bosioka* (mjesto *bosiļak — bosiļka).*

BRZ. *Brz* (u Danič.-rječn.), *Brzić* (kao prezime: acta croat. 324), **Brzoje, Brzojević* (akad. rječn.), *Brzota* (masc u Danič. rječn.), *Brzotić* (kao prezime, ibid.). *Brzak* (danas kao prezime: kalendar 34), *Brzaković, Brzanić* (danas prezime). Cf. ipak složeno češko ime *Brzetěha,* koje je već spomenuto.

BURA. *Bùrâč, Buraš* (Novak.-pom.), **Burat, Buratović* (imenik 23), *Burek* (kajkavski, kao prezime: imenik 54), **Bureta, Buretić* (imenik 20), *Burić* (imenik 22), *Búro* (ustanak u Bosni), **Buroje, Burojevići* (selo u Srbiji). — Riječ *bùra* znači: „boreas, tempestas, procella", i ja mislim, da su se imena *Burać, Buraš* itd. davala djeci, koja su rođena u vrijeme *bure.* Cf. malo dalje *Mećavčić.*

CUKAR. *Cucić* (kao prez.; akad. rječn.), *Cuja* (Novak.-pom.), *Cukaļa* (masc.; akad. rječn.) *Cukeļić* (piše se *Cukelić:* rat 29), *Cukić.* — Mislim, da su sva ta imena od riječi *cùkar;* cf. dalje imena od *šećer.* Teško mi je misliti, da su od riječi *cura* (puella), jer se po svjedočanstvu akad. rječnika ta riječ nalazi u našem jeziku istom od prošloga vijeka, a *cukar* još od šesnaestoga. Imena *Cuja* i *Cukaļa* stara su; ovo je drugo čak iz XIV. vijeka, i ta bi okolnost mogla smetati izvođenu rečenih imena od riječi *cukar.* Ali tko zna, koliko je vremena gdjekoja riječ bila poznata u narodu prije nego je nalazimo u pismenim spomenicima? Svakako je veća vjerojatnost, da su pomenuta imena od *cukar* nego od *cura,* jer je *cukar*

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

ČEK *(čekati)*. **Čekan* (desideratus), *Čekanović* (rat 384), kajkavski danas: *Čakanić*. Ovamo mećemo i *Poček* (ime: deč.-hris. 51).

DAFINA (oleaster). *Dàfina, Dáša.*

DANICA. *Dànica, Daničić.*

DESPINA (grč. δέσποινα gospođa). *Déspa, Despić* (kao prezime), *Dèspina, Dèspiña, Despinić* (kao prezime).

DESPOT (δεσπότης). *Dèspot* (ime), *Despotović.*

DIKLA. *Dìkla* ili *Díkla.*

DIV *(diviti se* mirari). *Div* (deč.-hris. 52), *Diva* (Novak.-pom.), **Divac, Divčić* (Danič.-rječn.), **Divko, Divković, Dîvna, Divnić,* **Divoje, Divojević, Divoš* (Danič.-rječn.), *Divošević, Divša* (masc.; Danič. rječn.). Cf. složena imena *Čudomil, Čudomir.*

DJEVA. *Djeva* (Novak.-pom.), *Djevana* (Novak.-pom.), *Djevanić* (kao prezime: deč.-hris. 4), **Djevac, Djevčić* (kao prezime: deč.-hris. 7), **Djevica, Djevičić* (u Danič.-rječn.), **Djevuhla, Djevuhlić* (kao prezime: deč.-hris. 14), *Djevka* (Novak.-pom.). — Možda vaļa ovamo metnuti i ove riječi: *Déva, Devčić* (imenik 75), *Dević.*

DÔ. *Dolić, Dolin, Dolko* (sve troje u deč.-hris. 14, 29, 37), *Doļa* (masc. ibid. 11), *Doļak* (ibid. 12), *Doļan* (ibid. 43). Ta su se imena davala čeļadi, koja je rođena gdje u dolu; cf. imena pod *gora.*

DRIJEN. *Drênka.*

DUB. *Dubna* (Novak.-pom.).

DUBRAVA. *Dubrava* (stari pisci I; str. IX), *Dùbravac* (nalazi se i kao prezime: rat 179), *Dubravčić.*

DUNA. *Dùña, Gduña* (Novak.-pom.).

DVOR. *Dvorka, Dvorna* (oboje u Novak.-pom.). Cf. *udvoran, udvoriti se.*

ĐIK *(đikati* in altitudinem crescere). *Đíko, Đìkan, Đikić* (kao prezime).

GIZDAV (comtus). **Gizdav, Gizdavić* (u Danič.-rječn.).

GLED *(gledati* spectare). *Gledić* (kao prezime u Danič.-rječn.), *Gleđ* (deč.-hris. 47), *Gleđević.* Ovamo ide i **Pogled, Pogledić* (prezime u Hrvatskoj).

GOLEM. **Golem, Golemović* (prezime danas).

GÔ. *Golić, Goličić* (oboje danas kao prezimena), *Goloje* (deč.-hris. 60), *Goļa* (deč.-hris. 69), *Goļović* (danas). Od adjaktiva голъ nastaju u ńekim jezicima supstantivi sa značeńem: puer, puella; cf. češki *holek, holka*, gorńolužički *holc* (momak), dońolužički *golc* (momak), maloruski голиця (djevojka). K tim riječima pristupa i

©DiZbi.HAZU

skim studijama g. D. Nemanića (Sitzungsberichte der phil.-hist. Classe der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften u Beču CV, str. 541). Vrlo dobro spaja te riječi s adjektivom голъ g. Mikošić u svojem etim. rječniku str. 71, gdje piše: „Bei diesen wörtern wird an bartlosigkeit gedacht: die ausdrücke für „mädchen" beruhen auf denen für „knaben". U poljskom jeziku *golić* znači doista „brijati", isto tako i češko *holiti*.

GOLUB. *Golub* (ime: Novak.-pom.), *Golubić, Golubović, Golùban, *Golubica, Golubičić.*

GOB-. *Gopčević* (danas prezime); mislim da stoji mjesto *Gobčević*, a to opet da je u svezi s adjektivom, koji u staroslov. jeziku glasi гобьзъ i znači „abundans, uber". Cf. *Obilić.*

GORA. *Gòrâš, Gòrčile* („tako najviše prozovu onoga koji se rodi u planini kod stoke" Vuk), **Gorjan, Gorjana* (Novak.-pom.), *Gorjanović, Gorko* (Novak -pom.), *Góro, Goroljević* (rat 91), *Goršić* (imenik 98). Za prva dva imena piše Vuk, da su nadimci, ali ja bih rekao, da po svojoj prvoj porabi nijesu to, nego da su imena; cf. *Dolić, Dolin, Dolko* itd.

GOSPA. *Gòspava, Gospić* (kao prezime: rat 357)

GRLICA. *Grlica* (Novak.-pom.), *Grličić* (acta croat.), *Grlić* (danas kao prezime), *Grlin* (dec.-hris. 32, gdje piše грьлинь, koje bi se moglo čitati i *Grljin), Grla* (Novak -pom.), *Grlak* (ibid.), *Grlan* (u Danič.-rječn.). Vidi *kumrija.*

GROZD. *Grózda, Grozdan* (Novak.-pom.), *Gròzdana, Grozdanić, Grozdena* (Novak -pom.), *Grozdìjânka, Grozdoje* (Novak.-pom.).

GRUDA. *Gruda* (Novak.-pom.), **Grudaš, Grudašević, Grudić* (kao prezime). Možda su se ta imena davala od mila misleći: malen kao gruda.

GUG (*gugútati* girren, gemere). *Gugota* (masc.; dec.-hris. 50).

GVOZD (*gvožđe*). *Gvozda* (Novak -pom.), *Gvozdan* (muško ime: rat 89), *Gvozdana* (Novak.-pom.). *Gvozdanović, Gvozden* (muško ime: rat 185, Avramović 221, Vuk-sovjet 145), *Gvozdena* (Novak -pom.), *Gvozdenović, *Gvozdenac, Gvozdenčević* (šem.-karl. 177), *Gvozdenija* (Novak.-pom.), *Gvozdić* (danas kao prezime). Sva ta imena odaju želju, da bi dotično čeljade bilo jako kao gvožđe.

HITAR. *Hitreš* (Danič.-rječn.).

HRABAR. *Hrabre* (masc.; dec.-hris. 51). *Hrabren* (Novak.-pom.), *Hrabrenović* (rat 108), *Hrabrina* (masc.; dec.-hris. 54). — Bez *h* na početku: *Rabar* (danas kao prezime: izvještaj 82).

©DiZbi.HAZU

JABLAN. *Jablan* (muško ime: rat 328 i u Novak.-pom.), *Jablanić.*

JAGLAC. *Jagla* (Novak.-pom.), *Jaglika* (ibid.), *Jagličić* (danas kao prezime).

JAGODA. *Jȁgoda, Jagodić* (danas kao prezime).

JASAN. *Jásna* (ili *Jȁsna), Jasnić* (danas kao prezime).

JAVOR. *Javor* (danas kao prezime: zvonimir 155), *Javorović.*

JUN. *Junoša* (masc.; Novak.-pom.), *Junota* (masc.; deč.-hris. 7).

KAĆUN. *Kaćuna* (Novak.-pom.).

KALINA. *Kȁlina.*

KAMEN. *Kamenča* (muško ime: rat 376), **Kamenica, Kameničić* (kao prezime: kalendar). *Kamenko* (u Novakovićevim srpskim narodnim zagonetkama str. XII).

KARANFIL. *Karanfila, Karanfilka* (oboje u Novak.-pom.); možda će ići ovamo i imena *Kȁran, Karanović, Karić.*

KĆI. *Kćȅrana (Cȅrana), Ćerić* (kao prezime, rat 397).

KITA. *Kȉta* (fem.), **Kitan, Kitanić* (kao prezime, izvještaj 118), *Kitanović, Kitić* (kao prezime, danas).

KNEGINA. *Knȇgiña.*

KONOPLA. *Kònopļa.*

KOPRENA. *Koprena* (**копрена**, Novak.-pom.). U staroslov. jeziku riječ **коприна** znači „svila“. Vidi o toj riječi i o ńezinim rodicama u Miklošićevu etimol. rječniku str. 129.

KORUNA. *Koruna* (Novak.-pom.), *Korun* (muško ime: rat 376), *Korunović;* — mislim, da ovamo idu i: *Korać* (danas kao prezime; ako nije nadimak: *kòrâć* = čekić, što se koňi kuju). *Korić* (također kao prezime). Vidi *kruna.*

KOSA. *Kòsana, Kósu* (ipokoristik), *Kosača* (masc.; u Danič.-rječn.), *Kosačić* (ibid.), *Kosić* (danas kao prezime), *Kosan* (Novak.-pom.), *Kosanić, Kosanović.*

KOŠUTA. *Kòšuta, Košutić* (danas, kao prezime), *Koša* (Novak.-pom.).

KOVILJ. *Kovilj* (kao prezime; pisano je *Kovilić:* rat 410), *Kòvīļka.*

KREM *(kremen). Kreman* (ime muško Vuk-sovjet 163), *Kremanović* (rat 378), *Kremić* (danas, kao prezime), *Kremenić* (imenik 36).

KRUNA. *Kruna* (fem.; Novak.-pom., i danas: Avramović 223), *Krunić* (kao prezime), *Krùnija, Krùnîjca, Kruno* (Novak.-pom.).

©DiZbi.HAZU

KUMRIJA. *Kùmrija, Kúmra, Kumrić* (kao prezime danas; možda mjesto: *Kumrijć, Kumrijić).* — U turskom jeziku riječ *kumri* ili *kumru* znači „grlica". — Vidi: *grlica.*

KUNA. *Kuna* (žensko ime: Novak.-pom.), *Kunica* (stari pisci I, str. VIII), **Kuno, Kunović* (danas prezime).

KUPINA. *Kùpina.* Vidi: *malina, trńina.*

LIĻAN. **Liļan, Liļanović* (u Danič.-rječn.), *Lìļana* ili *Ļìļana, Lilijan* (ime muško: deč.-hris. 43), *Lilijana* (fem.; Novak.-pom.), *Lila* (muško ime: rat 30), **Lilo, Lilović* (danas kao prezime), *Liļa* (Novak.-pom.), *Leļko* (u Daničićevu rječniku, gdje je napisano ЛЕЉКО).

LOZA. *Loza* (Novak.-pom.), *Lòzan, Lozanić, Lozana* (Novak.-pom.), *Lozna* (Novak.-pom.), **Lozo, Lozović.*

MAL *(malen).* *Mala* (Novak.-pom.), *Malac* (ime: deč.-hris. 4, 47), *Malać* (danas kao prezime), *Malčević* (izvještaj 118), *Malčić* (acta croat.), **Maleč, Malečić* (imenik 54), **Malen, Malena* (Novak.-pom.), *Malenić, Malenko* (danas kao prezime u Hrvatskoj), *Malenković, Malenović, Màleš, Maleša* (Novak.-pom.), *Malešić, Malešević, Màleta, Maletić, Malica* (Novak.-pom.), *Malić* (danas kao prezime), *Malika* (Novak.-pom.), *Màliša* (masc.), *Malko* (Novak.-pom.), *Malković, *Malo, *Maloje, Malojević* (deč.-hris. 31), *Malojka* (Novak.-pom.), *Malojko* (ibid.), *Malović* (acta croat.), **Maluš, Malušić, Maļa* (Novak.-pom.).

MALINA. *Màlina, Màlînka, Malinko* (Novak.-pom.). Moguće je, da ovamo ide i *Malin,* koje se danas upotrebļava kao prezime, ali u Novak.-pom. je ta riječ ime; t. j. možda je *Malin* načińeno prema fem. *Malina.* Ali bi opet moglo biti, da ime *Malin* pripada pod *mal.* — Vidi: *kupina, trńina.*

MEĆAVA. *Mećavac* (deč.-hris. 23), *Mećavčić* (kao prezime: ibid. 20). Ime će *Mećavac* značiti čeļade, koje je rođeno u vrijeme *mećave.* Vidi imena pod: *bura.*

MED. **Medač, Medačić* (acta croat. 134), *Mèdâk* (u Vukovu je rječniku zabiļeženo, da je *Medak* ime, ali se upotrebļava i kao prezime: rat 244), *Medaković, *Medan, Medanić, Medanović, Medić* (kao prezime, danas), **Medo, Medoje* (deč.-hris. 41), *Medoš* (ibid. 44), *Medović* (prezime danas), **Medun, Medunić, *Meduš, Medušević* (stari pisci I; str. X). — Možda ovamo ide i mjesno ime *Metković*

©DiZbi.HAZU

MOMA *(momak). Moma* (Novak.-pom.), *Mòmčil, Mòmčilo, Momčilović, Momčin* (kao prezime: schem.-frate. XIV), *Momčinović* (izvještaj 69), **Momko, Momković* (dеč.-hris. 13).

MRAK. *Mračić* (danas kao prezime). Možda je *Mračić* onaj, koji se u *mraku* rodio. Vidi: *bura, mećava.*

MRENA. *Mrèna.* Kao apelativ znači ta riječ ribu „cyprinus barbus". Riječ je iz grčkoga ili latinskoga jezika: μύραινα, muraena. Vidi u Miklošićevu etimol. rječniku str. 202.

MUDAR. *Mudre* (gen. *Mudrete,* u Danič.-rječn.), **Mudrin, Mudrinić, Mudroňa* (kao prezime: imenik 58), **Mudrovac, Mudrovčić.*

NÂD *(nada,* spes). *Nadihna* (masc.; u Danič. rječn.), *Nadihnić* (ibid.). Ovamo ide i *Nadêja* (masc. Monum. VII); cf. staroslov. **надѣа** spes. Imena postala od *nad* mogu na početku dobiti negaciju *ne,* koja ih čini profilaktičnima t. j. da ne bi zle sile *nâd* roditeļa pokvarile. Takova su imena evo ova: *Nènâd, Nenada* (Novak.-pom.), *Nenadej* (dеč.-hris. 54, gdje piše **ненадѣи**), **Nenac, Nenčić* (kao prezime: dеč.-hris. 9), *Nenčević* (kalendar), **Neniša, Nenišić* (u Danič.-rječn.), *Nenko* (Novak.-pom.), **Neno, Nenoje* (dеč.-hris. 19), *Nenović* (prezime danas).

NAGAO. *Nagleša* (dеč.-hris. 7, gdje piše **наглѣша**), **Nagliš* ili **Nagliša, Naglišić* (u Danič.-rječn.).

NAHOD *(nahoditi* invenire). *Nahod* (muško ime u Danič.-rječn.).

NAID *(naći* invenire). *Najdan* (muško ime u Srbiji: Vuk-sovjet 169; rat 39). Mislim, da je to ime došlo od Bugara, u kojih se nalazi masc. Найден, fem. Найда. Vidi u Miklošićevoj raspravi o slovenskim imenima, br. 244.

NAĻEG *(naļeći* ili *naļesti* invenire). *Naļeško* (u Danič.-rječn.), *Naļeškovć, Naļeža* (masc.; u dеč.-hris. 24, gdje piše **належа**).

NARANČA *(neranča). Naranča* (Novak.-pom.), *Narča* (ibid.), *Narangjić* (danas kao prezime), *Nèrânja, Néra* (fem.), *Nerač* (Novak.-pom.), *Nerangjić* (danas kao prezime), *Nerić* (kao prezime).

NEDJEĻA. *Nèdjêļka, Nèdjêļko, Nedjeļković, Néda* (fem.), *Nedo* (Novak.-pom.), *Nedović, Nedić* (danas kao prezime), *Neco* (šem.-karl. 170), *Necić* (kao prezime, ibid. 156). *Neja* (Novak.-pom.), *Nejan* (u Danič.-rječn.), *Nejić* (kao prezime: Avramović 231), *Nejka* (Novak.-pom.), *Nejko* (ibid.), **Neko, Nekoviċ, *Nešan, Nešanović* (imenik 86), *Nešić* (kao prezime), *Nèško, Neškoviċ, Nèšo* ili *Néša* (masc.), *Nešović.* Imena od *Neco* pa do kraja ne moraju biti baš

©DiZbi.HAZU

Nestor, jer se krńadak *ne* može uzeti od sva ta tri imena i na ń pristupaju nastavci.

NEVEN. *Nevenka* (Novak.-pom.). Moglo bi ovamo ići i **Nevko*, *Nevković* (stari pisci I; str. VIII).

NOV. *Nòvāk*, *Novàčić* (ime, a u acta croat. prezime), *Nòveļa* (masc.), *Nòvica* (masc.), *Novičić* (danas kao prezime), *Nović* (danas kao prezime), *Nôvko*, *Novković*, *Nóvo*. Možda riječ *nov* u ovim imenima znači: „mlad"; cf. grč. νέος.

OBIL. *Obilić*. To se prezime i danas nalazi: rat 37.

OBRET (staroslov. **обрѣсти** invenire). *Òbreten*, *Obretko* (Novak.-pom.), *Obretković*. Ovamo će ići i *Obrko* (u Danič.-rječn.). Cf. *nahod*, *naid*, *naļey*.

ODOL (*odoļeti* vincere). *Odoļen* (deč.-hris. 34), *Odoļa* (masc.; ibid. 23), *Odoje* (ibid. 6, 73). Mislim, da ovamo vaļa metnuti i *Odeļan* (u Danič.-rječn.), *Odeļanović*. Cf. staroslov. **одѣлѣти** pored **одолѣти** vincere.

OGAŃ. *Ogań* (Novak.-pom.), *Ogńa* (ibid.), *Ògńan*, *Ogńanić*, *Ogńanović*, *Ògńana* (fem.), *Ògńen*, *Ogńenović* (zvonimir 165), *Ogńo* (Novak.-pom.).

ORAO. *Orao* (Novak.-pom.), **Orlača*, *Orlačić* (u Danič.-rječn.), *Orlović*, *Orlić* (danas kao prezime).

OSMI. *Osmak* (u Danič. rječn.). Cf. lat. *Octavius*.

PAUN. *Pàun*, *Pàuna*, *Paùnica*, **Paunko*, *Pàûnka*, *Paunković*, *Paunović*, *Pàuša*.

PERUNIKA. *Perùnika*, *Peruničić* (kao prezime, danas).

PLANINA. *Plâna* ili *Plâne* (fem.), *Planinka* (Novak.-pom.), **Planoje*, *Planojević* (rat 357). Cf. imena pod: *gora*.

POLE. *Poļak* (ime: deč.-hris. 14), *Poļašin* (ime: ibid. 29). Cf. imena pod *gora*, *planina*.

POZNA (*poznati*). *Pòznan*, *Pòznana*, *Poznanović*.

PRAV. *Prava* (Novak.-pom.).

PREM (staroslov. **прѣмъ** rectus). **Premo*, *Premović* (prezime u Srbiji), **Premeļa*, *Premeļić* (zvonimir 158, gdje piše: *Premelić*).

PRIJATEĻ. *Prija* (Novak.-pom.), *Prijak* (ibid.), **Prijan*, *Prijanović* (deč.-hris. 11), *Prijateļ* (muško ime: deč.-hris. 9, 15; kao prezime: imenik 81), *Prijo*, *Priko* (Novak.-pom.), *Prikos* (deč.-hris. 22), *Prišić* (kao prezime: rat 403).

©DiZbi.HAZU

Od *Tànkosava* skraćeno je *Tànkosa,* koje ime narod shvaća kao da je mjesto *tankokosa* (kao *zakonoša* mjesto *zakononoša).*

TRAJ *(trajati). Traja* (masc.; Avramović 234), *Trajić* (danas kao prezime), *Trajilo, Trajilović, Trajko* (Novak.-pom.), *Trajković, Trajlo* (Vuk-sovjet 170), *Trajlović.*

TRAVA. *Tràvica.* Nalazi se i kao prezime: zvonimir 162.

TRENDOFIO (alcea rosea). *Trendafil* (masc.; Avramović 219), *Trendafilović* (ibid. 220), *Tréndа* (fem.), *Trena* (Novak.-pom.), *Trenić* (danas kao prezime). Govori se i *Trandafil, Trndafil.*

TRŃINA (prunus spinosa). *Tŕńina, Tŕńa* (Novak.-pom.), *Trna* (ibid.). Vidi *kupina, malina.*

UBAV. **Ubavko, Ubavkić* (prezime: kalendar), *Uba* (fem. Novak.-pom.), **Uben, Ubenović.*

UM. *Umen* (dječ.-hris. 5, gdje piše оумкић). **Umić, Umićević* (ustanak u Bosni). Možda valja ovamo metnuti **Unko, Unković* (Vuk-sovjet 118), koje bi moglo stajati mjesto **Umko, Umković.* Vidi *Runko* kod *rumen.*

UTVA. *Ŭtva,* **Utvica, Utvičić* (u Danič.-rječn.), *Ùtvija.*

VEČER. *Večèrin* (ime muško, ali se upotrebljava i za prezime: imenik 29). *Večerko* (Novak.-pom.). Značeće bi ovim imenima moglo biti po tom, što je dotična čeljad rođena u *veče;* vidi imena kod *bura, mećava, mrak.*

VESEO. **Veseo, Vèsela, Veselica* (Novak.-pom.), *Veseličić* (acta croat.), *Veselić* (danas prezime), *Vesèlin, Veselina* (Novak.-pom.), *Veselinović, Veselko* (dječ.-hris. 69), *Veselković* (acta croat.), *Veselorić* (prezime danas), *Veseljak* (danas kao prezime: Avramović 221), *Vesić* (danas kao prezime), **Vesko, Vesković, Véso* ili *Vésa* (masc.), *Vesović.*

VIDRA. *Vidra* (fem.; stari pisci I; 258), *Vidras* (ibid. str. X).

VIŠŃA. *Višńa* (fem.), *Višńić* (danas kao prezime).

VŔO. **Vrleta, Vrletić* (dječ.-hris. 33).

ZDRAV. *Zdravac* (Novak.-pom.), *Zdrávko, Zdravković.*

ZLATO. *Zláta, Zlatan* (Novak.-pom.), *Zlàtana, Zlatanović* (kao prezime danas), *Zlatić* (danas kao prezime), **Zlatije, Zlatijević* (danas prezime), *Zlàtka, Zlàtko, Zlatković, Zlatna* (Novak.-pom.), *Zlato* (ibid.), **Zlatoje, Zlatojević.* Ovamo će ići i *Zlajka* (fem. Novak.-pom.).

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

ŽAR. *Žarac, Žarčević, Žarić, Žarilović, Žarkić (danas kao prezime), Žarko, Žarković.

ŽUD (žudjeti). Žud (deč.-hris. 17), Dožudić (kao prezime: kalendar).

* * *

Najprikladnije će biti pridružiti ovim nabrojenim imenima, što se daju od milošte, još i ova dva složena: Ļeporek (deč.-hris. 24: БѢРИСЛАВЬ ЛѢПОРСКЬ), Mileustan (Novak.-pom., gdje piše u accus. sing.: МИЛЕВСТНА), otkle je izvedeno: Mileusnić (prezime u Hrvatskoj: imenik 75). U ovom je imenu neobično što stoji *e* mjesto *o*: Mileustan; to će biti kaka analogija prema onim imenima, gdje je *e* po pravilu: Dražeslav, Tješemir itd. — Imena Ļeporek i Mileustan ne možemo metnuti među ostala složena, jer nemaju s ńima nikake zajednice: riječi -rek i usna ne nalaze se ni u kakom složenom imenu slovenskom.

Dobro će biti, ako se makar samo malo osvrnemo na značeńa samotvorih imena.

Iz mnogih se vidi, kako se roditeļi svakojako domišļaju, da čim ļepše prozovu svoje čedo, koje im je preko svega milo. Za to su mnoga imena upravo metaforе, kao n. pr. kada se djetetu reče danica ili kruna. Takova su metaforska imena još i ona, koja su postala od ovih apelativa: biser, cukar, med, srebro, šećer, zlato, zvijezda. Ovdje se osobito treba sjetiti onih imena, koja su postala od apelativa gdjekojih životińa ili biļa. Same su to take životińe ili biline, na kojima narodno oko opaža ńešto lijepa ili plemenita, po čemu je vrijedno, da se prozove ļubļeno čedo. Evo tih imena:

a) životińska: golub, grlica, košuta, kumrija, kuna, mrena, orao, paun, soko, utva, vidra.

b) bilinska: bosiļak, dafina, drijen, dub, duńa, grozd, jablan, jaglac, jagoda, javor, kaćun, kalina, karanfil, konopļa, koviļe, kupina, liļan, loza, malina, naranča, neven, perunika, pšenica, rakita, ruža, smiļ, trava, trendofio, trńina, višńa.

Druga ńeka imena nijesu doduše metaforska onako kako su imena postala od navedenih riječi, ali opet pokazuju domišļatost roditeļa, kako će lijepo ime naći. Takova su imena od ovih apelativa: ban, despina, despot, gospa, knegińa, sultana.

Ima dosta i takih imena, iz kojih je jasna žeļa roditeļa, da im čedo bude onakovo ili ono ili onoga puno, što znači dotični apelativ. Takova su imena od ovih apelativa: brz, bistar, bodar, divan,

©DiZbi.HAZU

mudar, obil, ogań, prav, prem, pun, razum, slad, stamen, tanak, ubav, um, veseo, vîro, zdrav. To se vidi i iz imena postalih od ovih glagolskih osnova: *bjeg, đik, odol, res, spas, sret, traj.*

Kako su jedva dočekali roditelji svoje čedo, pokazuju imena od glagolskih osnova *ček, žud.*

Gdjekoje dijete ima svoje ime po onom, što je ili kakovo je. To se vidi iz imena od ovih adjektiva: *gô, jun, mal, mlad, nov, rud, rumen, rus.* Tomu se mogu dodati supstantivi: *djeva, gruda* (malen kao *gruda), kći, moma, sestra, zrno* (sitan kao *zrno).*

Kašto se dâ ime djetetu po mjestu ili po vremenu, gdje je ili kada je rođeno: *bura, dô, dubrava, gora, mećava, mrak, nedjelja, planina, polje, srijeda, subota, večer.*

O stranim imenima

ne treba nam mnogo govoriti. Valja znati, da čim je koje tuđe ime u narodu običnije, tim više ima od ńega ipokoristika; a od tuđih imena postaju ipokoristici onako kao i od domaćih n. pr. *Đúr-o* od *Đurađ* ili *Pe-c-o* od *Petar* itd. Za to možemo sada prijeći na pošljedńi zadatak ove rasprave, gdje nam valja po nastavcima pokazati naša narodna imena. Kada velim narodna imena, razumijevam i tuđa, koja su u narodu obična, jer narod između domaćih i običnih tuđih imena ne čini nikake osobite razlike, jednako tvori ipokoristike od jednih i drugih; jedna i druga smatra on svojim blagom.

Prijegled nesloženih imena po nastavcima.

Najveći dio ovoga prijegleda zapada tuđa imena i ipokoristike od složenih imena; mnogo je mańe onih, koja smo mi prozvali samotvora imena, a još je mańe nadimaka ili profilaktičnih imena. Tomu je nejednakomu postupku razlog, što je jednih imena uopće mnogo više nego drugih, za tim, što ńeka imena imaju po više različitih nastavaka, a druga imaju samo jedan. Prevelika je većina nadimaka izostavljena iz ovoga prijegleda navalice, jedno za to, što je o ńima već dosta govoreno, a drugo, što se upotrebljavaju samo s jednim nastavkom i to s kojim veoma običnim n. pr. *Bjelobrk* ima veoma obični nastavak ъ, *Mlatišuma* isto tako obični nastavak *a* itd. Čemu dakle da se umnožava broj primjera onim nastavcima, za koje se i onako zna i vidi, da su veoma obični?

©DiZbi.HAZU

ńekima ni sam ne znam izvora, otkle su. Već smo vidjeli, da ipokoristici tako postaju, da se od temeļnoga imena uzme samo prvi slog i to ili s konsonantom, koji iza toga sloga dolazi, ili bez ńega. Tomu je pošļedica, da mnogi naš ipokoristik dopušta, da mu tražimo izvor više nego u jednom temeļnom imenu. N. pr. *Radoje* može dolaziti i od *Radoslav* i od *Radivoje* i od *Radomir* itd., jer je svim tima temeļnim imenima slog *rad* zajednički; ime *Nešo* može biti i od *Nestor* i od *Nedjeļko* i od *Nenad*, jer ime *Nešo* treba rastaviti u *Ne-š-o*, gdje se vidi, da je *š* konsonant, koji je samovoļno dodan krńatku *ne*. Za to gdje budem naznačivao, otkle je koji ipokoristik, metnuću samo jedno ili najviše dva temeļna imena, a gdje još iza toga bude stajalo **itd.** to će biti znameńe, da se taj ili onaj ipokoristik može izvoditi još i od drugih temeļnih imena.

Evo sada redom nastavci jedan za drugim.

1. a.

Budući da je taj nastavak veoma običan, ne ćemo i ne možemo težiti ni iz daleka na potpunost. Imćnâ s ovim nastavkom ima i muškoga i ženskoga roda.

Àleksa, Ándra, Àndrija, Ánđa, Anđelina, Ata[1], *Ba-č-a*[2] (kao prezime: imenik 31), *Ba-l-a*[2] (masc.; u akad. rječn.), *Ba-ļ-a*[2] (ibid.), *Bera*[3] (masc.; u Danič.-rječn.), *Be-š-a*[3] (masc.; ibid.), *Bijela* (u Vukovu rječniku piše *Bĕla), Bjĕļa, Blaža*[4] (Novak -pom.), *Bo-č-a*[5] (ibid.), *Bó-j-a*[6], *Bra-j-a* (masc.; u Danič.-rječn.), *Brana* (monum. VII.), *Bráta* (masc.), *Bu-ć-a*[7] (masc.; u Danič.-rječn.), *Buna* (fem. stari pisci I, str. VIII), *Bu-t-a*[7] (masc.; u Danič.-rječn.), *Ca-j-a*[8] (fem.; u akad. rječn.), *Ca-k-a*[8] (Novak.-pom), *Cana*[8] (fem. Avramović 220, kalend. 68), *Ce-k-a*[9] (masc.; rat 206), *Civa*[10] (Novak.-pom.), *Co-c-a*[11] (Vuk-sovjet 169), *Co-k-a*[11] (Novak.-pom.; u Avram. 224 je to muško ime), *Co-l-a*[12] (masc ; rat 38), *Cona*[13] (fem.; akad. rječn.), *Cvija* (Novak.-pom.), *Cvijèta, Čeda* (masc.; rat 320, 410), *Čeprńa*[14] (masc.; Novak.-pom.), *Čubra*[14] (ibid.), *Ćira* (ibid.), *Daba*[15] (ibid.), *Da-č-a*[16] (masc.; rat 186), *Da-j-a*[16] (masc.; acta croat.),

[1] Athanasia. [2] Bratoslav itd. [3] Berisav itd. [4] Blagomir, Blasius. [5] Borisav, Borisava itd. [6] Bogdana, Borisava itd. [7] Budimir itd. [8] Stanislava itd. [9] Cvjetimir. [10] Dabiživa itd. [11] Stojisava, Sofija

©DiZbi.HAZU

Dá-k-a[1], *Desa*[2] (Novak.-pom.), *De-š-a*[2] (masc. i fem. u akad. rječn.), *Dika* (Novak.-pom.), *Dima*[3] (ibid.), *Dmi-j-a*[4] (ibid.), *Dobra* (fem.; u akad. rječn.), *Do-c-a*[5] (fem.), *Do-j-a*[5] (masc. u Danič.-rječn.), *Dó-k-a*[5] (fem.), *Doma*[6] (masc. i fem. u akad. rječn.), *Dóra, Do-š-a*[5] (masc.; deč.-hris. 37), *Dra-đ-a* (masc u Danič.-rječn.), *Drága* (masc.), *Dra-j-a* (masc.; u Danič.-rječn.), *Dra-ļ-a* (masc.; deč.-hris. 61), *Dráža* (masc.), *Druža* (masc. u Danič.-rječn.), *Du-c-a*[7] (masc.; Vuk-sovjet 170. 171), *Du-ć-a*[7] (Novak.-pom.), *Dùka*[7] (masc.), *Đe-k-a*[8] (Novak.-pom.), *Đe-ļ-a*[8] (ibid.), *Đera*[9] (masc.; rat 178), *Đermana* (Novak.-pom.), *Đo-c-a*[10] (ibid.), *Đo-k-a*[10] (ibid.), *Đo-l-a*[10] (ibid.), *Đora*[10] (ibid.), *Đo-š-a*[10] (masc.; rat 328), *Đu-j-a*[10] (masc.; Vuk-sovjet 176), *Đú-k-a*[10] (masc. i fem.), *Đúra* (masc.), *Đùrđa* (fem.), *Đùrđija* (fem.), *Fema* ili *Fima*[11] (Novak.-pom.), *Femija* ili *Fimija* (ibid.), *Flora* (masc.; rat 142), *Gá-č-a*[12] (masc.), *Ga-š-a*[12] (masc.; Avramović 213), *Gnusa*[13] (masc. u Danič.-rječn.), *Goja*[14] (masc. u Danič.-rječn.; a fem. u star. pisc. I. 258), *Gòrdana, Gordìjana, Grada* (fem., stari pisci I. str. VIII), *Gra-đ-a* (Novak.-pom.), *Gr-c-a*[15] (ibid.), *Gruba* (fem. Danič.-rječn.), *Hra-j-a* (masc.; deč.-hris. 24), *Hrana* (masc. u Danič.-rječn.), *Hraňa* (masc. ibid.), *Hrísta* (fem.), *Hristina, I-c-a*[16] (masc. Avramović 248), *Igňa* (Novak.-pom.), *Í-k-a*[17] (fem.), *Ikònija, Ìlija, Iļa* (Novak.-pom.), *Iva* (ibid.), *Ìvana, Jaćima* (Novak.-pom.), *Jaka* (ibid.), *Jakova* (ibid.), *Jaňa*[18] (masc. u Danič.-rječn. i Avram. 276), *Jáňa* ili *Jána*[19] (fem.), *Jara* (masc.; deč.-hris. 50), *Jaranita* (Novak.-pom.), *Jàrida*[20], *Jé-c-a*[21], *Jé-k-a*[21], *Jéla*[21], *Jèlena, Jelisava* (Novak.-pom.), *Jelisáveta, Jeļa* (Novak.-pom.), *Jèrina*[22], *Jé-š-a*[21], *Jévra, Jèvrosima* ili *Jèrosima, Jó-c-a*[23], *Jó-k-a*[24] (fem.), *Jo-š-a*[23] (Novak.-pom.), *Jo-t-a*[23] (masc.; (Vuk-sovjet 169, Avramović 215), *Jóva, Jòvana, Ju-c-a* (fem.; Avramović 270), *Júla, Julijána, Ka-č-a*[25], *Kaļa*[26] (Novak.-pom.), *Kánda* ili *Kànda, Kandaćija*[27] (Novak.-pom.), *Kanđa* (ibid.), *Kata,*

[1] Dabiživa, Damjanka itd. [2] Desimir. [3] Demetrius. [4] Demetrius, Dminko, a to od Domnius ili Dominicus. [5] Dobroslav, Dositheus itd. [6] Domagoj, Dominicus itd. [7] Ducas. [8] Gerasimus, Genadius itd. [9] Gerasinus, Germanus. [10] Georgius. [11] Euphemia. [12] Gabriel. [13] profilaktično ime. [14] Gojsav, Gojsava. [15] Grdomil, Grdman, Grd. [16] Ilija, Ivan itd. [17] Ilinka, Ivana itd. [18] Joannes. [19] Anna, Agnes. [20] Cf. grčka imena što se počinu s χαρι-. [21] Jelena, Jelisava itd. [22] Irena, Εἰρήνη. [23] Jovan. [24] Jovana. [25] Catharina, Glasnik XII. 486. [26] Cf. grčka imena što se počinu s καλο-. [27] Can-

©DiZbi.HAZU

Kli-ć-a[1] (Novak.-pom.), *Ko-c-a*[2] (masc.; Vuk-sovjet 153, Avramović 220. 248), *Ko-č-a*[2] (danas kao prezime: ustanak u Bosni), *Ko-j-a*[2] (masc.; u Danič.-rječn.), *Ko-l-a*[2] (Novak.-pom.), *Komna* (ibid.), *Komnènija*, *Kona* (Novak.-pom.), *Kónda* ili *Kȍnda*, *Kȍndija*, *Kȍsta*, *Krája* (fem.; u Vukovu rječniku, a masc. u Daničićevu), *Krasa* (masc.; deč.-hris. 24), *Kr̂-c-a* (masc.; crnogorski je akcenat: *Kr̂ca*), *Kr̂sta* (masc.), *Kuzma*, *La-l-a*[3] (masc. i fem. u Novak.-pom.), *Lauša*[4] (fem. u Novak.-pom.), *Lavrca*[5] (masc.), *Lazara* (Novak.-pom.), *Lijepa* (ibid.), *Luca* (ibid.; danas kao prezime: rat 92), *Lucija*, *Lûka*, *Ļuba* (masc.; Vuk-sovjet 143, rat 88. 404 i u Danič.-rječn.; govori se i kao prezime: šem.-karl. 47.), *Ļúba* (fem.), *Ļuta* (danas kao prezime: Vuk-sovjet 156), *Má-c-a*[6], *Magda*, *Mákra*[7], *Mana*[8] (masc.; Avramović 212), *Mánda*, *Mandalina*, *Manojla* ili *Manujla* (fem.; Novak.-pom.), *Mára*, *Margarita* ili *Margita*, *Màrija*, *Marìjana*, *Marìjeta*, *Marina*, *Marta*, *Ma-š-a*[9] (Novak.-pom.), *Màtija*, *Mavra* (Novak.-pom.), *Mi-č-a*[10] (ibid.), *Mȉ-ć-a*[10] (masc.), *Miha* (masc.; u Danič.-rječn.), *Mihaļa* (fem.; u Novak.-pom.), *Mi-j-a*[10] (ibid.), *Mi-k-a*[10] (masc.; rat 170), *Míla* (fem.), *Miļa* (masc. u Danič.-rječn. i u deč.-hris. 6), *Míļa* (fem. u Vukovu rječn.), *Míra* (fem.), *Misa*[11] (masc.; rat 89. 398), *Mítra* (fem.), *Mráta*[12] (masc.), *Mu-š-a*[13] (Novak.-pom.), *Na-k-a*[14] (masc.; Avramović 212), *Ne-c-a*[15] (masc.), *Ni-c-a*[16] (masc.; rat 371), *Ni-č-a*[16] (masc.; Avramović 215. 222), *Ni-j-a*[16] (masc. i fem.; u Novak.-pom.), *Nika* (ibid.), *Nikita* (masc.; rat 228), *Nìkola* ili *Nikula*, *Nìna*[17] (masc.), *Ni-š-a*[16] (masc.; u Danič.-rječn.), *Ńeža*[18] (masc. u Danič.-rječn.; fem. u stari pisci I. str. VIII.), *Olìvera* ili *Ȍlivera*, *Pána* (masc.; rat 184), *Pantèlija*, *Paska*[19] (masc. u Danič.-rječn.), *Páva* (fem.), *Pâvla* (fem.), *Pe-j-a*[20] (Novak.-pom.), *Pe-k-a* (ibid.), *Péla*, *Pelàgija* ili *Pelàdija*, *Pèra*[20] (fem.), *Pe-š-a*[20] (masc.; Avramović 248), *Pétra* (fem.), *Póla*, *Polèksija*, *Preda*[21] (masc.; u Danič.-rječn. i rat 315), *Priba*[22] (fem.; stari pisci I. str. VIII), *Prva* (masc. u Danič.-rječn.), *Pu-j-a*[23] (Novak.-pom.), *Ra-c-a*[24] (ibid.), *Ra-č-a*[24] (ibid.), *Ráda*[24] (fem.), *Rađa*[24] (Novak.-

---

[1] Clemens, Kliment. [2] Constantinus. [3] Lazarus. [4] pofeminińeno mađarsko ime Lajos t. j. Ludovicus. [5] Laurentius. [6] Maria. [7] Cf. grčka imena, što se počińu s μακρο-. [8] Manasije, Manojlo. [9] Maria. [10] Mihajlo, Mitar itd. [11] Mislav. [12] Martinus. [13] Mužbrat, Crnomuž. [14] Anastasius. [15] Nestor, Nedjeļko itd. [16] Nikola, Nićifor itd. [17] Ninoslav. [18] Negomir. [19] Pascalis. [20] Petrus. [21] Predimir, Predisav. [22] Pribisav, Pribibuvaļ itd. [23] Puro, Puroš, ... nadimci. [24] Radi-

©DiZbi.HAZU

pom.; danas u Hrvatskoj kao prezime), *Rá-j-a*[1] (masc.), *Ra-k-a*[1] (Novak.-pom.), *Rana*[2] (ibid.), *Ranita*[3] (fem. ibid.), *Rá-š-a*[1] (fem. u Vukovu rječn.; a masc. u deč.-hris. 34), *Rista* (fem. Avramović 207), *Rođa*[4] (masc. u Daničićevu rječn.), *Roka* (Novak.-pom.), *Róksa*, *Roksada* (Novak.-pom.), *Ròksânda* ili *Ròsânda*, *Rósa*, *Sá-ć-a*[5] (fem.), *Sa-j-a* (Novak.-pom.), *Sana*[5] (ibid.), *Sánda*[5], *Sandàćija*[6], *Sàva*, *Síma* (masc.), *Simèuna*, *Simuna*, *Sínđa*, *Sinđèlija*, *Skora*[7] (Novak.-pom.), *Slava* (ibid.), *Smóļa* (fem.), *So-j-a*[8] (Novak.-pom.), *Só-k-a*[8], *Só-s-a*[8], *Sta-j-a*[9] (masc.; deč.-hris. 41), *Stá-k-a*[9] (fem.), *Stána* ili *Stàna*, *Stefana* (Novak.-pom.), *Ste-j-a*[10] (ibid.), *Ste-k-a*[10] (ibid.), *Ste-š-a* (ibid.), *Steva* (ibid.), *Stjépa* (fem.), *Stjepana* (Novak.-pom.), *Stjepànija*, *Stója*[11] (fem.), *Sto-k-a*[11] (Novak.-pom.), *Sto-š-a*[12] (masc.; kalend. 83), *Strata*[13] (Novak.-pom.), *Stre-j-a*[14] (masc.; deč.-hris. 36), *Streza* (masc.; Novak.-pom.), *Stroja*[15] (masc.; deč.-hris. 47), *Suba*[16] (masc.; rat 373), *Šiša* (masc.; deč.-hris. 47), *Šišmunda* (u Danič.-rječn.), *Ta-c-a*[17] (masc.), *Tàdija Ta-k-a*[17] (masc.; rat 335), *Tana*[17] (masc.; Novak.-pom.), *Tanàsija* (masc.), *Tasa* (masc.; Vuk-rječnik 856[a]; vidi malo dalje *Tosa*), *Te-c-a*[18], *Te-š-a*[18] (Novak.-pom.), *Tiha* (ibid.), *Tóda*[19] (fem.), *Tòdora*, *Tòma*, *Tosa*[20] (Novak.-pom.), *Trifuna* (ibid.), *Tri-j-a* (ibid.), *Tri-k-a* (ibid.), *Vá-j-a*[21] (masc.), *Vasilija* (fem.; kalend. 68), *Veļa*[22] (masc.; rat 182. 410), *Vida* (fem.), *Vita*[23] (masc. u Danič.-rječn. i Avram. 200), *Vlada* (masc.; rat 240, a fem. u Danič.-rječn.), *Vla-j-a* (fem.; Novak.-pom.), *Voja*[24] (masc. u Danič.-rječn.), *Vo-š-a* (masc.; deč.-hris. 52), *Vu-c-a* (Novak.-pom.), *Vù-č-a* (masc.), *Vudra* (masc.; Novak.-pom.), *Vuka* (masc.; deč.-hris. 31), *Vu-l-a* (Novak.-pom.), *Zaha*[25] (masc.; rat 359), *Zahara*[25] (Novak.-pom.), *Za-k-a*[25] (Novak.-pom.), *Zárija*[25] (masc.), *Zòra*, *Ži-c-a*[26] (masc.), *Ži-k-a*[27] (fem.), *Živa* (masc.; rat 404) itd.

---

[1] Radisav itd. [2] Ranisav ili Hranisav. [3] Cf. Jaranita mjesto Aranita. [4] Cf. češko ime Rodomil, rusko Родиславъ. [5] mislim, da je od: Sanda, a to od: Roksanda. Daničić u osnovama 239. misli, da je *Saća* isto što Savka [6] Sandaćija: Sanda = Kandaćija: Kanda. [7] Skorosav. [8] Sophia. [9] Stanimir itd. [10] Stephanus. [11] Stojisava. [12] Stojisav. [13] Stratimir. [14] Strezimir. [15] Strojimir. [16] pomaskulińeno prema fem. Subota. [17] Athanasius, Glasnik XII. 486. [18] Theodosius, ibid. [19] Theodora. [20] Theodosius (?) tako je možda i Tasa = Athanasius. [21] Basilius. [22] Velimir itd. [23] Vitomir. [24] Vojimil itd. [25] Zacharias. [26] Živan, Glasnik XII. 486. [27] Živana.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

2. ač, ača.

**Alač*[1], *Alačević*, **Bonač*[2], *Bonačić* (izvještaj 94), *Bratač* (dječ.-hris. 46), **Budač*, *Budačić* (u Danič.-rječn.), *Desača* (fem.; stari pisci I. str. VIII), *Dobrača* (danas kao prezime: rat 421), **Dragač*, *Dragača* (masc.; monum. VII), *Dragačić* (acta croat.), *Dragačević* (stari pisci I, str. VIII), **Dumač*[3], *Dumačić* (imenik 64), *Grùbâč*, *Grubačević*, *Jambrač*[4] (danas kao prezime: imenik 93), *Jèlača* (fem.; govori se i kao prezime: izvještaj 56), *Jelačić*, **Jurač*, *Juračić* (zvonim. 154), *Kosača* (kao prezime u Danič.-rječn.), *Kosačić* (ibid.), *Krajač* (acta croat.), *Krajačić* (danas u Hrvatskoj), *Ku-j-ača*[5] (žensko ime u Vetraničevoj drami: posvetilište Abramovo), **Kuzmač*, *Kuzmačić* (acta croat.), *Lukač* (govori se i kao prezime: zvonim. 167), *Lukačić*, *Lukačević*, *Milač* (Novak.-pom.), *Milačević*, *Marač*[6] (danas kao prezime: izvještaj 91), *Maračić* (imenik 72), *Markač* (danas kao prezime: imen. 46), **Matač*, *Matačić*, **Mavrač*, *Mavračić* (imenik 66), **Medač*, *Medačić*, *Mihač* ili *Mijač* (prvo u Novak.-pom; a drugo u schem. zagr. kao prezime), *Mihačević* (izvještaj 104), *Negač* (dječ.-hris. 32), **Orlač*, *Orlačić* (Danič.-rječn.), *Pribač* (dječ.-hris. 38), *Paskač* (u Danič.-rječn.), *Paskačić*, **Pavač*, *Pavačić* (izvještaj 90. 91), **Pe-j-ač*[7], *Pejačević*, **Perač*, *Peračić* (imenik 96), **Petrač*, *Petrača* (masc; monum. VII), *Petračić*, **Ra-j-ač*[8], *Rajačić*, *Stànača* (fem.), *Stanačić* (acta croat.), **Tanač*[9], *Tanačević*, *Vìdâč*, *Vidačić* (acta croat. 183), **Veļač*[10], *Veļačić* (imen. 22), *Vitača*[11] (masc. u monum. VII; fem. u Danič.-rječn.), *Vu-j-ača* (Novak.-pom.), *Vujačić* (u Vukovu rječn. s. v. Turo), *Vùkâč*, *Vukačić* (stari pisci I, str. IX).

3. ačin.

Bujačin[12] (ili možda *Bu-j-ačin* u Danič.-rječn.), *Milačin* (dječ.-hris. 44).

4. ačko.

**Ivačko*, *Ivačković*, **Stojačko*, *Stojačković*.

5. ać.

Barać[13] (danas kao prezime), *Bùrâć*, *Curać*[14] (u Daničićevu rječniku), *Janać*[15] (Novak.-pom.), *Jorgać*[16] (masc.; rat 208), *Korać*[17]

[1] Alexius, Alexander. [2] Bonaventura. [3] Domnius, Dominicus. [4] Heinrich. [5] pofeminińeno prema masc. Kuzman, nalazi se i fem. Kuzmana. [6] Marianus, Marinus itd. [7] Petrus. [8] Radisav itd. [9] Athanasius. [10] Velimir itd. [11] Vitomir itd. [12] Bujsil ili Budimir. [13] Bartholomaeus, vidi ipak još i u akad. rječn. [14] „biće rumunsko ili

©DiZbi.HAZU

(danas kao prezime), **Kostać, Kostaćević* (rat 38), *Malać* (danas kao prezime), *Mihać* (Novak.-pom.), *Nikolać* (Avram. 248).

6. aćьko.

Janaćko[1] (Avramović 203, rat 353), *Janaćković.*

7. ad, ada.

Milad (deč.-hris. 23), *Milada* (Novak.-pom.), *Mirad* (deč.-hris. 60).

8. adin, adina (ađin).

Bjeladin (Novak.-pom.), *Bjeladinović, Bo-j-adin*[2] (deč.-hris. 21), **Boļadin*[3], *Boļadinović* (u Danič.-rječn.), *Dukàdin*[4], **Juradin, Juradinić* (stari pisci I, str. IX), *Ko-j-adin*[5] (Novak.-pom.), *Kojadinović, Milàdin* (govori se i kao prezime: imenik 61), *Miladinović, Miladina* (Novak.-pom.), *Miļadin* (ibid.), *Stojàdin, Stojadinović, Vu-j-àdin, Vukadin* (Novak.-pom.; danas se nalazi i kao prezime: schem.-fratr. 87), *Živadin, Živadinović.*

Ovamo će ići *Dukađin* (u Danič.-rječn.), koje je možda griješka mjesto *Dukadin.* Samo se jednoć nalazi *Dukađin.*

9. ahъn, ahъna.

Ivahan (u Danič.-rječn.), *Ivahnić* (ibid.), *Milahna* (Novak.-pom.), *Miļahna* (ibid.).

10. aj, aja.

Božaja (masc., u Danič.-rječn.), *Božajić* (izvještaj 111), *Dražaj* (deč.-hris. 38), **Ni-š-aj*[6], *Nišajić* (u Danič.-rječn.), *Stavaj* (Novak.-pom.), **Tanaj*[7], *Tanajić* (rat 38), **Tvrdaj, Tvrdajić* (u Danič.-rječn.), **Vidaj, Vidajić, Vu-č-aj* (deč.-hris. 57). Ovamo bi moglo ići i *Bjelaj* (kajk. *Belaj),* ako nije nadimak.

11. ajko.

**Bjeļajko, Bjeļajković* (deč.-hris 17), *Milajko* (Vuk-sovjet 124).

12. ajlo.

Vùkâjlo, Vukajlović.

13. ak, aka.

Ba-ć-ak[8] (danas kao prezime: izvještaj 74), **Ba-j-ak*[8], *Bajakić, Barak*[9] (u akad.-rječn.), *Baraković, Benak*[10], *Benaković, Berak*[11]

---

[1] Joannes. [2] Bogosav, Radoboj itd. [3] Boļeslav itd. [4] Ducas. [5] Constantinus. [6] Nicolaus, Ninoslav itd. [7] Athanasius. [8] Bratoslav itd. [9] Bartholomaeus. [10] Benedictus. [11] Berisav.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

(Novak.-pom.), *Berakovi*ć (imenik 33), **Bjelak, Bjelakovi*ć, *Bjeļak* (danas kao prezime: rat 357), *Boļak*[1] (deč.-hris. 25), *Bra-j-ak* (ibid. 8), *Brzak, Brzakovi*ć, *Budak*[2] (deč.-hris. 46; kao prezime: acta croat. 308), *Bujak*[3] (ili možda *Bu-j-ak*, u Danič.-rječn.), *Bujakovi*ć, *Ceļak*[4] (kao prezime: imen. 35), **Curak*[5], *Curakovi*ć, *Ćirak*[6], *Ćirakovi*ć, *De-j-ak*[7] (deč.-hris. 29), *Do-j-ak*[8] (ibid. 17), *Dra-j-ak* (ibid. 35), *Dù-j-âk*[9], **Đu-l-ak*[10], *Đulakovi*ć (kalend.), *Đurak* (Novak.-pom.; danas se govori kao prezime: imenik 72), *Đurakovi*ć, *Đuraka* (Novak.-pom.), **Đurđak, Đurđakovi*ć, **Đu-š-ak*[10], *Đušakovi*ć, **Filak*[11], *Filakovi*ć (imenik 29. 67), *Fiļak* (danas kao prezime: imenik 34), *Gojak*[12] (u Danič.-rječn.), *Gojakovi*ć (stari pisci I; str. IX), *Grì-j-âk*[13], *Grļak, Harak*[14] (Novak.-pom.), *Hodak* (deč.-hris. 21; danas kao prezime: imenik 18), *Ilak*[15] (danas kao prezime: izvještaj 51), *Ilakovi*ć (imenik 30), *Ivak* (acta croat. 284), *Ivakić* (imenik 45), *Jelak*[16] (danas kao prezime: zvonimir 169), *Jurak* (danas kao prezime: imenik 95), *Juraković, Ko-j-ak*[17] (stari pisci VII. 29), *Ko-l-ak*[17] (danas kao prezime), *Kolakovi*ć, *La-l-ak*[18] (danas kao prezime: imenik 21), *Ļubak* (deč.-hris. 10), **Manak*[19], *Manakovi*ć, **Marak*[20], *Marakovi*ć (izvještaj 67), *Matak* (acta croat. 284), *Matakovi*ć (izvještaj 63), *Mèdâk, Medakovi*ć, *Mìjâk, Mijakić, Mìlâk, Milakovi*ć, *Miļak, Miļakovi*ć, *Mirak* (deč.-hris. 48), *Mi-š-ak*[21] (danas kao prezime: imenik 17), *Nòvâk, Novakovi*ć, **Mitrak, Mitrakovi*ć, *Ozrak*[22] (deč.-hris. 15), *Pavlak* (danas kao prezime: zvonim. 155), *Pavlakovi*ć (zvonim. 169), **Pe-č-ak*[23], *Pečakovi*ć, *Pè-j-âk*[23], *Pejakić* (imenik 57), *Pejakovi*ć, **Perak, Perakić* (zvonim. 158), *Perakovi*ć (imenik 71), *Pètâk*[23], *Petakovi*ć, *Petrak* (Novak.-pom.; danas kao prezime: zvonimir 161), *Pirak*[24] (danas kao prezime: izvještaj 76), *Predak*[25] (u Danič.-rječn.), *Predakovi*ć, *Pribak* (danas kao prezime), *Pribakovi*ć, *Rädâk, Radakovi*ć, *Rä-j-âk*[26], *Rajakovi*ć, *Sèlâk*[27],

---

[1] Boļeslav. [2] Budimir. [3] Bujsil, Budimir. [4] Cjeligoj. [5] vidi ime Curać pod nastavkom br. 5. — [6] Cyrillus, Cyriacus [7] Desimir, ali je narod počeo ime Dejak dovoditi u svezu s glag. staroslov. **дѣіати**, za to se i nalazi pisano *Dêjak*, a po zapadnom bi govoru bilo Dijak. [8] Dobrosav, Domogoj itd. [9] Ducas, Domnius (Dumoña) itd. [10] Georgius. [11] Philippus. [12] Gojsav. [13] Gregorius. [14] Cf. grčka imena, što se počinu s *χαρι-*. [15] Elias. [16] pomaskulińeno prema fem. Jelena. [17] Constantinus. [18] Lazar. [19] Manislav, Manojlo. [20] Marcus. [21] Michael. [22] Ozrislav. [23] Petrus. [24] mislim, da je = Petrus, ali preko talijanskoga Piêro pak je po zapadnom govoru uzeto *i* mjesto *ije* ili *je*. U Danič. rječn. nalazi se **пѣро, пиро, пиєро, пиєро**. [25] Pre-

©DiZbi.HAZU

Selaković, Srdak[1] (dеč.-hris. 69), *Sta-j-ak*[2] (dеč.-hris. 46), *Stòjâk, Stojaković, *Šišak*[3], *Šišaković, *Ta-l-ak*[4], *Talaković, Velak*[5] (Novak.-pom.), *Veļak*[5] (monum. VII), *Vìdâk* (govori se i kao prezime: imen. 72), *Vidaković, Vojak*[6] (dеč.-hris. 23), *Vojaković, Vù-j-ak, *Vu-l-ak, Vulaković, Vu-ļ-ak* (danas kao prezime: imenik 28).

14. al.

**Baral*[7], *Baralić, *Budal*[8], *Budalović* (stari pisci I. str. IX), *Vùkal. Vukalović.*

15. aļ, aļa.

Cukaļa[9] (masc.), *Dragaļ* (u Daničićevu rječniku, ali samo u adjektivnom obliku: Dragaļev potok), *Hodaļ* (danas kao prezime: izvještaj 88), *Mrkaļ*[10] (danas kao prezime: zvonimir 162), *Sandaļ*[11] (u Daničićevu rječniku; danas kao prezime: imenik 58), **Vitaļ*[12], *Vitaļić, Vùkâļ, Vukaļević* (Novak.-pom.), *Živaļ* (dеč.-hris. 14), *Živaļević* (ibid. 8).

Ne znam, je li *al* ili je *aļ* u ova tri imena: *Nikaļ, Petraļ, Radaļ;* prvo se i treće ime nalazi u Novak.-pom., gdje se piše na kraju -ль, koje može biti i *l* i *ļ;* a drugo nalazim u monum. VII., gdje piše latinski „Petralo“ (ablat.).

16. an, ana.

Andrìjana, Ba-l-an[13] (danas kao prezime: rat 333), *Baran*[7] (akad.-rječn.), *Baranović* (izvještaj 104), *Beran*[14] (dеč.-hris. 10), *Beranović* (ibid. 54), *Be-š-an*[14] (danas kao prezime: schem.-zagr.), *Bjelan* (Novak.-pom.), *Bjeļan* (danas kao prezime: imenik 65. gdje piše „Biljan“), *Bjeļanović* (šem.-karl. 148, gdje piše „Beļanović“), *Bježan* (Danič.-rječn.), *Bo-č-an*[15] (dеč.-hris. 16. 52), *Bogan* (Novak.-pom.), *Bo-j-an*[15] (Vuk-sovjet 149), *Bojanić, Bò-j-ana*[16] (fem.), **Boran, Boranić, *Bo-t-an*[15], *Botanović, Božan* (Novak.-pom.), *Bòžana, Božanić, Božanović, Brà-j-an, Brajanić, Brajanović, Bratan* (u (Danič.-rječn.), *Bratanić, Br-l-an*[17] (akad.-rječn.), **Brzan, Brzanić*

[1] Dobrosrd. [2] Stanimir. [3] o tom se imenu govori među nadimcima. [4] Tatomir. [5] Velimir. [6] Vojimil. [7] Bartholomaeus. [8] Budimir. [9] tom se imenu govorilo kod samotvorih imena. [10] profilaktično ime. [11] to će ime biti pomaskulińeno prema fem. Sanda = Roksanda. [12] Vitomir. [13] Bratoslav itd. [14] Berisav. [15] Bogosav, Borisav itd. [16] moglo bi biti fem. prema Bojan, ali je moguće, da je ime vode Bojane preneseno na žensko čeļade kao i imena Nišava, Sit-

©DiZbi.HAZU

(rat 172), *Bu-ć-an*[1] (danas kao prezime: zvonim. 152), *Bućanić* (u Danič.-rječn.), *Budan*[1] (deč.-hris. 23), *Bujan*[2] (ili možda *Bu-j-an* u Danič. rječn.; danas kao prezime imen. 69), *Bujanić, Bujanović, Bu-ļ-an*[1] (u Danič.-rječn.; danas kao prezime: imen. 62), *Cv̀ijân, Cvijanović, Cvjetan* (Novak.-pom.), *Cvjetana* (fem. ibid.), *Cvjetanović, Ćirana* (Novak.-pom.), *Dȅ-j-ân*[3] (govori se i kao prezime: imenik 98), *Dejanović, Dejana*[3] ili *Dijana* (Novak -pom.), *Desan* (deč -hris. 36), *Desanović* (stari pisci 1, str. IX), *Dikan* (deč.-hris. 50), *Dikanović, Diman*[4] (Nov.-pom.), *Djevana* (ibid.), *Djevanić* (deč.-hris. 4), *Dobran* (ibid. 28), *Dòbrana, Dobranović* (deč.-hris. 27), *Do-j-an*[5] (ibid. 21), *Doman*[6] (ibid. 23), *Domanović, *Do-š-an*[5], *Došanović* (ustanak u Bosni), *Dragan* (u Danič.-rječn.), *Dràgana, Draganić, Draganović, Dražan* (u Danič.-rječn.), *Dražanović* (monum. X. 216), *Družan* (Novak.-pom.), **Držan*[7], *Držanić* (acta croat.), *Dȕ-j-ân*[8], *Dukan*[9] (Novak.-pom.), **Duman*[10], *Dumanović, Dùšan*[11], *Dušana* (Novak.-pom.), *Dušanović, Đikan*[12], **Đo-k-an*[13], *Đokanović, Đùkan*[13], *Đukanović, Đuran* (danas kao prezime: imenik 56), *Đuranović, *Gojan, Gojana* (Novak.-pom.), *Gojanović* (imenik 82), *Golùban, Gostan* (deč.-hris. 25), *Gradan* (ibid. 46), *Gȑdan, Grdana* (Novak.-pom.), *Grđan* (danas kao prezime: izvještaj 36), **Greguran, Greguranić* (izvještaj 54), *Grļan*[12], *Grozdan*[12], *Gròzdana, Grozdanić, Grùban, Grubana* (Novak.-pom.), *Grubanović, Gru-j-an*[14] (Novak.-pom.), **Gržan*[15], *Gržanić* (prezime u Hrvatskoj), *Gvozdan*[12], *Gvozdana, Gvozdanović, Hodan* (u Danič.-rječn.), *Hodanović, *Hvalan, Hvalanović* (deč.-hris. 7), *Hrìstan, *Ilan, Ilanić* (šem.-karl. 46), **Ilijan, Ilijanić* (imenik 49), *Jèftan* ili *Jèvtan*[16], *Jeftanović* ili *Jevtanović, Jo-k-an*[17], *Jokanović, Jo-š-an*[17] (rat 40), *Juran* (danas kao prezime: izvještaj 58), *Juranić, Juranović, Kȅèrana* ili *Ćèrana, *Kitan*[12], *Kitanić, Kitanović, Ko-j-an*[18] (Novak.-pom.), *Kojana* (ibid.), *Kojanović, *Ko-k-an*[18], *Kokanović, Ko-l-an*[18], *Kolanović* (schem.-fratr. 17), *Kosan*[12], *Kòsana, Kosanić, Kosanović, Kre-j-an*[19] (deč.-hris. 46), *Krejanović* (rat 400), *Krì-l-an*[20], *Križan*[15] (danas kao prezime), *Križanić, Križanović* (imenik 81), **Krstan*[20], *Krsta-*

---

[1] Budimir itd. [2] Bujsil, Budimir itd. [3] vidi, što je rečeno o imenu *Dejak* kod nastavka br. 13. — [4] Demetrius. [5] Dobrosav. [6] Dominicus, Domagoj itd. [7] Držimir. [8] vidi, što je rečeno o imenu *Dujak* kod nastavka br. 13. — [9] Ducas. [10] Domnius, Dominicus. [11] Dušman. [12] vidi u prijegledu samotvorih imena. [13] Georgius. [14] Gruban. [15] Chrysogonus itd. [16] Euthymius. [17] Joannes.

©DiZbi.HAZU

nić, Kržan[1] (danas kao prezime u Hrvatskoj i u Srbiji: schem.-zagr.; rat 156), **Ku-j-an*[2], *Kujanić* (rat 407), *Kujanović, Kurjan*[3] (danas kao prezime: imenik 19), *Ku-š-an*[2] (danas kao prezime: imenik 35), *Kùzman, Kuzmana* (stari pisci I. str. IX), *Kuzmanić, Kuzmanović, Lòzan, Lozana* (Novak.-pom.), *Lozanić, Lu-c-an*[4] (u Danič.-rječn.), *Lukan* (ibid.), *Lukanović* (izvještaj 66), *Luban* (u Danič.-rječn.), *Lubanović, Mà-š-an*[5], *Matan, Matanić, Matanović, *Medan, Medanić, Medanović, Mì-é-an*[6], *Mićanović, Mì-ć-an*[6], **Mihan, Mihanović, Mìjân*[6], *Mìjana, Mikan*[7] (acta croat. 308), *Mìlan, Mìlana, Milanić, Milanović, Milan* (u Danič.-rječn.; danas kao prezime: schem.-zagr.), *Mìlana, Milanović, Miran* (deč.-hris. 32; danas kao prezime: izvještaj 66), *Mìrjana, Mirjanić, Mi-š-an*[6] (danas kao prezime: imenik 68), *Mišanović* (u Danič.-rječn.), *Mladan* (Novak.-pom.), *Mojan*[8] (Danič.-rječn.), *Mrlan*[9] (ibid.), *Mrñan*[9] (ibid.), *Ne-j-an*[10] (Danič.-rječn.), **Ne-š-an*[10], *Nešanović* (imenik 86), *Negan* (deč. hris. 116), *Ògñan, Ògñana, Ogñanić, Ogñanović, *Pa-j-an*[11], *Pajanović* (imenik 70), **Pe-j-an*[12], *Pejanić* (imenik 47), **Pe-k-an*[12], *Pekanović* (imenik 101), **Pe-š-an*[12], *Pešanović* (rat 371), *Petan*[13] (u Danič.-rječn.), *Petran* (ibid.), *Pètrana, Petranović, Priban*[13] (u Danič.-rječn.), *Pribanić, Pribanović, Prvan*[14] (u Danič.-rječn.), *Prvanović, Ràdan, Ràdana, Radanović, Ra-h-an*[15] (Novak.-pom.), *Ra-j-an* (ibid.), *Rajanović, Rèsan*[16], *Resanović, *Ristan, Ristanović, *Rizan*[16], *Rizanović, Rudan*[16] (deč.-hris. 52), *Rudanović, Rusan*[16] (danas kao prezime), **Ružan*[16], *Ružanović, Se-j-an*[16], *Sè-k-ana*[16], *Silan*[17] (deč.-hris. 32), *Sìmana, Smilan*[16] (Novak.-pom.), *Smìlana, Smilanić, Smòlan*[18], *Smòlana, Smolanović, Sofijana* (Avram. 237), *Sofijanić* (rat 216, gdje piše „Sovijanić"), *Srdan*[19], *Srdana* (Novak.-pom.), *Srdanović, Srèćan*[15], *Sta-h-an*[20] (danas kao prezime: zvonimir 158), *Ste-j-ana*[21] (Novak.-pom.), *Stòjan, Stòjana, Stojanović, Svilan*[16] (Novak.-pom.), *Šàran*[22], *Šàranović, *Šiman, Šimanović* (imenik 70), *Ta-l-an*[23] (danas kao prezime: imenik 26), *Tè-š-an*[24], *Tihan*[25] (deč.-hris. 21),

[1] Kr(i)stifor. [2] Cosmas. [3] Cyriacus, Cyrillus. [4] Lucas. [5] Marcus, Emanuel itd. [6] Michael, Demetrius. [7] Michael, Nicolaus. [8] Mojslav, Moyses. [9] profilaktično ime, istoga postańa, kojega je i *Mrkša*, samo što je *Mrlan* nasloñeno na glagol *mrlati*, a *Mrñan* je nasloñeno na **mrñati, mrñkati* (murmurare). [10] Nenad, Nedjelko itd. [11] Paulus. [12] Petrus. [13] Pribimir, Pribisav itd. [14] Prvosav itd. [15] Radisav itd. [16] vidi kod samotvorih imena. [17] Gojsil, Vojsil itd. [18] o tom se imenu govorilo kod nadimaka. [19] Dobrosrd. [20] Stanimir itd. [21] Stephanus. [22] nadimak. [23] Tatomir itd. [24] Theo-

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

Tihanić (rat 389, gdje piše „Tijanić“), *Tihanović, Tišan*[1] (deč.-hris. 24), *Tišanović* (ibid. 58), **Tolan*[2], *Tolanović* (deč.-hris. 17), *Toļan*[2] (danas kao prezime: zvonim. 155), *Toļanić* (acta croat.; ali se može čitati i „Tolanić“), *Toman* (Novak.-pom.), *Tomanić*, **Tomļan*[3], *Tomļanović* (imenik 23), *Tvrdan* (deč.-hris. 19), *Tvrdanović, Va-j-an*[4] (ime: ustanak u Bosni), **Va-k-an*[4], *Vakanović* (prezime u Hrvatskoj), *Veļan*[5] (Novak.-pom.), *Veļana* (ibid.), *Veļanović, Vi-č-an*[6], *Vidan* (muško ime: rat 168. 335), **Vincan, Vincanović* (rat 87), *Višan*[7] (deč.-hris. 50), *Vitan*[8] (u Danič.-rječn.), *Vitanović, Vladan* (rat 317; možda ovamo ide i *Ladan*, koje nalazim kao prezime: schem.-fratr. 90), *Vojan*[9] (deč.-hris. 13), *Vù-č-an* (govori se i kao prezime: Avram. 276), *Vučanić, Vù-j-an, Vù-j-ana, Vujanić, Vujanović, Vùkan, Vùkana, Vùkanić, Vùkanović, Vusan*[10] (Novak.-pom.), *Vu-š-an* (ibid.), *Zlatan*[11] (Novak.-pom.), *Zlàtana, Zlatanović, Zoran*[12] (u Danič.-rječn.), *Zòrana, Zoranić, Zvjèzdana*[11], *Žìvân*[13], *Žìvana, Živanić, Živanović.*

17. anaš.

Vukanaš (Novak.-pom.).

18. anica.

Žìvanica.

19. anija.

Tomànija, Tomanijć (mjesto „Tomanijić“).

20. aniš.

Dijaniš[14] (deč.-hris. 48), *Dijanišević* ili *Dejanišević* (oboje u Danič.-rječn.).

21. anac.

Budanac[15] (danas kao prezime: izvještaj 87), **Desanac*[16], *Desančić, Draganac* (ime, deč.-hris. 10), *Dukanac*[17] (danas kao prezime), **Đu-k-anac*[18], *Đukànčić* (ime), *Đuranac* (danas kao prezime: imenik 98, gdje piše kajkavski na kraju *-ec*). *Grdanac*[19] (kao prezime u Danič.-rječn.), *Grubanac*[19] (ime, ibid.), **Juranac, Jurančević* (izvještaj 58), *Križanac*[20] (danas kao prezime: imenik 34,

[1] Tihomir. [2] Tolimir. [3] Tomidrug, ali s naslonom na partic. pas. tomļen. [4] Basilius. [5] Velimir itd. [6] Philippus, Vincentius itd. [7] Višeslav. [8] Vitomir. [9] Vojimil. [10] Vuksan, a to od Vuksav, Vukosav. [11] vidi kod samotvorih imena. [12] Zorislav. [13] Dabiživ. [14] vidi što je rečeno o imenu *Dejak* kod nastavka br. 13. — [15] Budimir. [16] Desimir itd. [17] Ducas. [18] Georgius. [19] profilaktično

©DiZbi.HAZU

gdje piše s kajkavskim završetkom *-ec), Krstanac* (danas kao prezime: imenik 52), **Lukanac, Lukančić* (danas kao prezime), **Radanac, Radančević* (imenik 18), **Stojanac, Stojančić* (ustanak u Bosni), *Stojančević, Vukanac* (danas kao prezime), **Živanac, Živančić* (ime), *Živančević.*

22. аньча.

Stojanča (muško ime: Avramović 248, rat 349).

23. аньда.

**Juranda, Jurandić* (danas kao prezime).

24. анько, анька.

Desanka (akad. rječn.), *Di-j-anko*[1] (stari pisci I. str. VII), **Domanko*[2], *Domanković* (imenik 52), *Milánko, Milanković, Stojanko* (Novak.-pom.), *Stòjânka.*

25. ar.

**Lu-c-ar*[3], *Lucarić, Lukar* (u Danič.-rječn.), *Lukarić, Lukarević* (stara porodica dubrovačka), **Vu-č-ar, Vučarević.*

26. as.

Ba-l-as[4] (danas kao prezime: imenik 38, izvještaj 90), *Batas*[4] (danas kao prezime: šem.-karl. 8), *Bjelas*[5] (danas kao prezime: imenik 81, gdje piše „Belas"), *Boras*[6] (danas kao prezime: izvještaj 73), *Bujas*[7] (ili možda *Bu-j-as* kao prezime: imenik 82), **Dragas, Dragasić* (acta croat. ime selu, mjesto Dragasići), **Franas, Franasović, *Ivas, Ivasić* (imenik 49), *Ivasović* (izvještaj 112), *Juras* (danas kao prezime: imenik 79), *Ļubas* (kao prezime: izvještaj 44), *Maras*[8] (kao prezime: imenik 99), *Marasović* (ibid. 92), *Matas* (kao prezime: imenik 80), *Matasić* (izvještaj 50), *Matasović* (to prezime pišu i *Matosović,* što ne će drugo biti nego asimilacija slogova *-taso-* u *-toso-*; cf. *nogo* pored *nego, svukud* pored *svakud, surutka* pored *sirutka* itd.), *Milas* (danas kao prezime: imenik 86), *Miļas* (ime: stari pisci VII. 418), *Pe-k-as*[9] (kao prezime: imenik 83), *Petras* (kao prezime: ibid. 79), *Pu-ļ-as*[10] (danas kao prezime), *Ràdas, Vidas* (acta croat. 167), *Vidras*[11] (stari pisci I. str. X), *Vitas*[12] (Novak.-pom.; danas kao prezime: rat 322. 418), *Vitasović* (kalend.), *Vùkas, Vukasić, Vukasović.*

---

[1] vidi što je rečeno o imenu *Dejak* kod nastavka br. 13. — [2] Dominicus. [3] Lucas. [4] Bratoslav itd. [5] Bjelimir. [6] Borisav. [7] Bujsil, Budimir. [8] Marinus, Marianus. [9] Petrus. [10] Cf. nadimke:

©DiZbi.HAZU

27. aš, aša.

**Alaš*[1], *Alašić* (imenik 33), *Àndrijâš, Andrijašević, *Ataš*[2], *Atašević* (rat 347), *Ba-l-aš*[3] (acta croat. 307; danas kao prezime: izvještaj 62), *Bataš*[3] (deč.-hris. 29), *Bogdaša*[4] (masc.; deč.-hris. 15. 25), *Bogdašić* (monum. X. 284), *Buraš*[5], *Cvjetaš* (Novak.-pom.; danas kao prezime: izvještaj 116, gdje piše „Cvitaš"), **Dimitraš, Dimitrašić* (danas prezime), *Dobraš* (deč.-hris. 41), *Dobrašević* (šem.-karl. 154), *Dràgâš, Dragašević, Đuraš* (u Danič.-rječn.), *Đurašić* (imenik 35), *Đurašević, *Filipaš, Filipašić* (izvještaj 53), *Gòrâš*[6], *Grubaš*[6] (Novak.-pom.), **Grudaš*[5], *Grudašević, Hòtâš*[7], *Hotašević* (rat 244), *Ilijaš* (Novak.-pom.; danas kao prezime: imenik 82), *Ilijašević, *Jovaš, Jovašević, *Juraš, Jurašić* (acta croat.), **Krivaš*[8], *Krivašić* (imenik 77), *Krvaš*[8] (u Danič.-rječn.), *Kù-l-âš*[9], *Kulašević* (schem.-fratr. 32), **Lukaš, Lukašić* (imenik 86), **Marijaš, Marijašević* (acta croat.), *Màtijâš, Matijašić* (prezime u Hrvatskoj), *Matijašević, Mijaša*[10] (Novak.-pom.; ne zna se, je li masc. ili je fem.), *Mìlâš, Milašić, Milašević* (zvonimir 163), *Mòjâš*[11], *Mŕnâš*[12], **Nikolaš, Nikolašević* (imenik 32), *Petraš, Petrašić, Petrašević, Radaš* (danas kao prezime: imenik 57), *Rapaš*[13] (u Danič.-rječn.), *Tòmâš, Tomašić* (na jednom mjestu u acta croat 111 po svoj prilici ime: „Tomašić Ledolnić"; danas kao prezime), *Tomašević, *Tvrdaš, Tvrdašić* (monum. X. 284; gdje piše „Terdasich"), *Uraš*[11] (Novak.-pom.), *Vù-j-âš, *Vu-l-aš, Vulašić* (stari pisci I, str. X).

28. ašan

Milašan (Novak.-pom.).

29. ašin.

**Bogašin, Bogašinović* (akad.-rječn.), *Cvjetàšin, Dmitrašin* (Novak.-pom.), *Dobràšin, Duràšin, Jelàšin, Jeļašin* (Novak.-pom.), **Mikàšin, Mikašinović* (zvonim. 154), *Milàšin, Milašinović, Mitrašinović, Nikàšin* (Novak.-pom.), *Nikašinović, Pe-j-ašin*[15] (ibid.), *Pejašinović, Petràšin, Petrašinović, Poļašin*[5] (deč.-hris. 29), *Radašin* (u Danič.-rječn.), *Radašinić* (acta croat.), *Radašinović, Stjepašin* (u Danič.-rječn.), *Vu-j-ašin* (Novak.-pom.), *Vukàšin, Vukašinić, Vukašinović.*

---

[1] Alexander, Alexius. [2] Athanasius. [3] Bratoslav itd. [4] Bogdan. [5] vidi kod samotvorih imena. [6] profilaktično ime. [7] Ct. češ. Chotivoj, Chotislav. [8] Gervasius, od starijega *Krvaš* načińeno je *Krivaš* s naslonom na „kriv". [9] Cosmas. [10] Michael itd. [11] Mojslav, Movses

©DiZbi.HAZU

30. ašinьc.

**Milašinac, Milašinčić* (imenik 85).

31. ašьc.

**Jelašac, Jelaščić* (u Danič.-rječn.), *Matijašac* (danas kao prezime: imenik 19, gdje piše na kraju *-ec*).

32. ašьk.

Jurašak (danas kao prezime: imenik 55).

33. ašьko

Ba-l-ašku[1] (danas kao prezime: imenik 24), **Dimitrašku, Dimitrašković* (rat 398), **Duraško, Duraković* (u „gorskom vijencu" prezime), *Ivaško* (danas kao prezime: rat 331), **Milaško, Milašković* (u Danič.-rječn.), *Petraško* (Vuk-sovjet 170, rat 250), *Petrašković, Tomaško* (acta croat. 191), *Tomašković* (acta croat.), **Vu-j-ašku, Vujašković* (zvonim. 176).

34. at.

**Bogat, Bogatić* (danas prezime), *Bu-l-at*[2] (deč.-hris. 37), **Burat*[3], *Buratović, Bu-š-at*[2] (deč.-hris. 2[2]. 55), *Durat* (Novak.-pom.), *Fi-j-at*[4] (Novak.-pom.), **Jańat*[5], *Jańatović* (zvonim. 153), *Jurat* (danas kao prezime: imenik 82), *Juratović* (ibid. 92), *Mijat, Mijatović, Milat, Milatović, Nikat* (Novak.-pom.), *Pe-j-at*[6] (ibid.), *Pejatović, Perat*[6] (danas kao prezime: izvještaj 65), *Pribat*[7] (deč.-hris. 54), *Pribatović* (stari pisci I. str. X), *Radat* (stari pisci VII. 82), **Simat, Simatović* (izvještaj 47), *So-j-at*[8] (Novak.-pom.), *Stamat*[3] (Novak.-pom.), *Stamatović, *Ša-j-at*[9], *Šajatović, Šimat* (danas kao prezime: imenik 75), *Šimatović* (izvještaj 85), *Šišat*[10] (u Danič.-rječn.), *Vu-j-at* (Novak.-pom.), *Vujatović, *Vukat, Vukatić* (rat 355).

35. atьko.

Milatko (u Danič.-rječn.), *Milatković* (stari pisci I; str. VIII).

36. av, ava.

Bjelava (stari pisci I. str. IX), *Bjelavić* (imenik 89, gdje piše „Belavić"), *Bunava*[11] (stari pisci I. str. IX), **Dikav* ili **Dikava*[12], *Dikavić* (stari pisci I. str. IX), *Dobrav* (u Danič.-rječn.), *Gòspava,*

[1] Bratoslav itd. [2] Budimir itd. [3] vidi kod samotvorih imena. [4] Philippus. [5] da nije pomaskulińeno prema fem. *Jańa,* koje je ime od Anna ili Agnes? [6] Petrus. [7] Pribisav. [8] Soter, Sophron

©DiZbi.HAZU

Katava (Novak.-pom.), *Katavić* (schem.-fratr. 36), **K[illegible]ili *K[illegible]*

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

bila izvan svake analogije paradigma: Pere, Perete, Pereti itd. Muška imena nijesu promijenila nominativnoga *e*, jer se i drugih riječi našlo s *e* na kraju: *Miloje, Radoje* itd., pak se moglo na ńih nasloniti *e* i kod *Pavle, Rade* itd.

Tako mislim da se mnogo jednostavnije i vjerojatnije tumači nominativno *e* u riječima kao *Pavle, Pere, brale, sele* itd. nego što ga tumači Daničić u 26. knizi „Rada jugosl. akademije". Tamo se veli, da je ime n. pr. *brale* postalo od starijega **bralja*, isto onako kako je u litavskom jeziku riječ *žolē* (trava) očevidno postala od *žolja*. Daničić nije dva momenta uzeo obzir, koji se protive ńegovu tumačeńu, i to 1) iza *j* u hrvatskosrpskom jeziku ne prelazi *a* u *e*, koliko ja znam, nikada; 2) glas *j* iza konsonanta ne iščezava u slovenskim jezicima samo onako, nego ili ostaje ili tvori palatal s onim konsonantom, koji je ispred ńega. Što u litavskom jeziku biva i jedno i drugo, t. j. da *a* iza *j* prelazi u *e* i da *j* može bez traga nestati, to su specifično litavski zakoni, koji se nikako ne smiju prenositi na slovensko zemljište. Istina je, da se danas nalazi *Mile* (fem.) pored *Miļa* (fem.), ali to nije postalo jedno od drugoga, nego jedno pored drugoga; t. j. jedna riječ ima jedan sufiks, a druga drugi.

Nijesu sva današńa imena na *e* glasila ńekoć -ѧ; dosta je bilo, da je samo gdjekoje prošlo onaj put, što smo ga opisali; druga su se poslije lako mogla stvoriti po analogiji.

Sada će se razumjeti, za što mi imena na *e*, bila ženska ili muška, mećemo pod nastavak ѧ (za pravo ѧт). Imena, koja se svršuju na *-oje* idu drugamo. Još samo jednu uzgrednu pripomenu. Stara grčka imena kao Αἴας, Δημοσθένης, Περικλῆς itd. mnogi naši pisci okreću ovako na hrvatski: *Ajante, Demostene, Perikle* itd. *Ali to nikako ne može biti dobro, jer smo vidjeli, da je e u našim imenima kao Rade, Pavle* itd. po svome postańu nastavak za

©DiZbi.HAZU

Baseta, ibid.), *Bede*[1] (acta croat. 323), *Biste*[2] (gen. Bistete, ibid.), *Bogde* (gen. Bogdeta, Bogdete, ibid.), *Bore* (ibid.), *Brne*[3] (akad.-rječn.), *Ćure*[4] (danas kao prezime: schem.-fratr. 7), *Dabe* (Danič.-rječn.), *Dôbre* (fem.), *Dobre* (gen. Dobreta, Dobrete, u Danič.-rječn.), *Dra-đ-e* (deč.-hris. 53), *Draže* (monum. VII; gdje piše „Drase", „Draze"), *Druže* (ibid. „Druse"), *Đôrđe, Đore* (Novak.-pom.), *Đure* (ibid.; accus. Đureta), *Gôrde*[5] (fem.), *Grade* (u Danič.-rječn.), *Grde*[6] (acta croat. 114), *Grge* (ibid. 283), *Grube*[6] (gen. Grubete, u Danič.-rječn.), *Hrabre*[7] (deč.-hris. 51), *Hrane*[8] (u Danič.-rječn.), *Jake*[9] (gen. Jakete, ibid.), *Jele* (fem.; Daničić, Oblici, 6 izd. 22), *Jo-l-e*[10] (Rad 26. 56.), *Jove* (accus. Joveta; Novak.-pom.), *Júre* ili *Jûre, Klime*[11] (gen. Klimete, u Danič.-rječn.), *Ko-l-e*[12] (rat 323), *Krî-l-e*[13] (govori se i kao prezime: izvještaj 54), *Križe*[14] (danas kao prezime: imenik 50), *Kû-l-e*[15], *Ku-š-e*[15] (acta croat.), *Lâ-l-e*[16], *Lavre*[17] (gen. Lavrete, u Danič.-rječn.), *Luče*[18] (gen. Lučete, ibid.), *Luke* (acta croat. 284), *Ļube* (gen. Ļubete ibid.), *Mare* (fem., Daničić, Oblici 6 izd. 22), *Mate* (gen. Matete, u Danič.-rječn.), *Mihe* (acta croat. 323), *Mile* (masc.; u Danič.-rječn. ali se govori i kao fem. Rad 26. 62), *Mire* (masc., ibid.), *Mi-š-e*[19] (gen. Mišeta, ibid.), *Mrče* (gen. Mrčete, ibid.), *Mudre* (gen. Mudrete, ibid.), *Nikole* (gen. Nikolete, ibid.), *Nine*[20] (accus. Nineta, Novak.-pom.), *Pane*[21] (masc., danas), *Paske*[22] (gen. Paskete, u Danič.-rječn.), *Pâvle* (masc.), *Pâvle* (fem. u Dubrovniku), *Pe-č-e*[23] (accus. Pečeta, Novak.-pom.), *Pe-j-e*[23] (ibid.), *Pêre* (fem. u Dubrovniku), *Pokre*[24] (gen. Pokreta, u Danič.-rječn.), *Prede*[25] (ibid.), *Prve* (ibid.), *Ráde, Ra-l-e* (accus. Raleta, Novak.-pom.), *Sime* (gen. Simete, u Danič.-rječn.), *Slade* (danas kao prezime: izvještaj 68), *Smole*[26] (acta croat. 91), *Sta-l-e*[27] (Novak.-pom.), *Stane* (masc. u Danič.-rječn.), *Steve* (gen. Steveta, ibid.), *Stjepe* (ibid.), *Sto-l-e*[28] (Novak.-pom.), *Stroje*[29] (Danič.-rječn.), *Šû-l-e*[30] (u Crnoj Gori), *Tâde, Tane*[31] (masc.; danas: Avram. 248), *Tome* (acta croat. 323), *Tripe*[32] (gen. Tripeta, u Danič.-rječn.), *Tude*[33]

---

[1] Benedictus. [2] „postaña neznana, može biti od Festus, novo grčk. Φηστός", akad.-rječn. [3] Bernardus. [4] Cyrillus. [5] Gordijana. [6] profilaktično ime. [7] vidi kod samotvorih imena. [8] Hranisav. [9] Jacobus. [10] Joannes. [11] Clemens. [12] Constantinus. [13] Christophorus. [14] Chrysogonus. [15] Cosmas. [16] Lazarus. [17] Laurentius. [18] Lucas. [19] Michael itd. [20] Ninoslav. [21] Panteleimon. [22] Pascalis. [23] Petrus. [24] Pancratius. [25] Predisav. [26] nadimak. [27] Stanimir itd. [28] Stojisav. [29] Strojimir. [30] nadimak; cf. Šuto, Šutan. [31] Athanasius.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

(ibid.), *Tvrde* (ibid.), *Vale*[1] (acta croat. 284), *Vice*[2] (fem.), *Vlade* (gen. Vladete, u Danič.-rječn.), *Vuče* (Novak.-pom.), *Vu-j-e* (ibid.), *Vû-l-e, Zore* (Novak.-pom., gdje je accus. Zora; danas kao prezime: Luka Zore), *Žive* (gen. Živete, u Danič.-rječn.), *Žore*[3] (gen. Žorete, ibid.).

39. eč, eča.

Bedeč[4] (kao prezime u acta croat.), *Dobreč* (akad.-rječn.), *Dobrečić* (acta croat.), *Gòdeč*[5] (govori se i kao prezime: schem.-karl. 83), **Keleč*[6], *Kelečić* (zvonim. 164), **Ku-l-eč*[7], *Kulečić* (rat 386), *Lovreča*[8] (masc.; acta croat. 289), *Lovrečić* (acta croat.), **Ļubeč, Ļubečić* (stari pisci I. str. VIII), **Maleč, Malečić* (imenik 54), **Mileč, Milečić* (acta croat. 182), *Mireč* (deč.-hris. 6), **Mitreč, Mitrečić* (izvještaj 66), **Pavleč, Pavlečić* (acta croat.), **Radeč, Radečić* (u Daničićevu rječniku), **Seneč*[9], *Senečić* (danas u Hrvatskoj).

40. ečak.

Jambrečak[10] (danas kao prezime u Hrvatskoj; genitiv Jambrečaka).

41. ečьc.

Jambrečac[10] (danas kao prezime: imenik 59, gdje piše „Jambrečec“).

42. ehъna.

Bra-j-ehna (masc.; deč.-hris. 21), *Družehna* (masc.; ibid. 32), *Matehna* (masc.; ibid. 36).

43. ej.

Dobrej (deč.-hris. 19), *Milej* (ibid. 6, gdje piše **милѣи**), *Radej* (u Danič.-rječn.), *Slavej* (Novak.-pom.).

44. ejna.

Radejna (masc.; deč.-hris. 41, gdje piše **радѣина**).

45. ek, eka.

Taj je nastavak gotovo nepoznat Štokavcima; tim je običniji u Kajkavaca: **Ba-l-ek*[11], *Baleković* (izvještaj 76), **Bedek*[4], *Bedeković, *Benek*[4], *Benković* (acta croat.), *Blažek* (kao prezime: izvještaj 48), *Blažeković, *Br-l-ek*[12], *Brleković* (prezime u Hrvatskoj),

[1] Valentinus. [2] Vidosava (Daničić, Osnove 347). [3] Georgius. [4] Benedictus. [5] Godimir. [6] Clemens. [7] Cosmas. [8] Laurentius. [9] Simeon (?). [10] Heinrich. [11] Bratoslav itd. [12] Bernardus.

©DiZbi.HAZU

**Cubek*[1], *Cubeković* (imenik 45), *Đurek, Đureković* (imenik 75), *Fabek* (danas kao prezime: imenik 36), *Godek*[2] (kao prezime: imenik 80), *Ivek, Iveka* (danas kao prezime: schem.-fratr. 99), *Ivekić* (ibid. XIX), *Iveković, *Jambrek*[3], *Jambreković* (acta croat.), *Jurek, Jureković* (izvještaj 83), *Kelek*[4] (danas kao prezime: imenik 27), *Kelekić* (u Hrvatskoj), *Kurek*[5] (danas kao prezime: imenik 59), *Lovrek, Lovreković* (acta croat.), *Marek*[6] (danas kao prezime), *Mareković* (imenik 21), *Matek, Mateković* (imenik 63), *Milek* (danas kao prezime: imenik 35), *Milekić* (prezime pravoslavnomu danas), *Milekić* (acta croat.), *Pavlek, Pavleković, *Radek, Radeka* (danas kao prezime: zvonim. 162), *Radeković* (stari pisci I. str. X), **Senek*[7], *Seneković, Valek*[8] (u acta croat. 59. ime, ali se danas govori i kao prezime), **Valentek, Valenteković* (imenik 54), *Videk, Videković* (zvonim. 155), *Vincek*[9], *Vinceković* (imenik 18).

46. ekav.

Inekav[10] (u Danič.-rječn.).

47. el, ela.

Danas se taj sufiks sa sufiksom br. 49 u prezimenima tako prepleće, da je veoma teško svaki put reći, izlazi li temeljno ime na *-el* ili na *eļ*. Za to ne mislim, da sam i ja kod svakoga pravo pogodio. Osim toga ńeka imena ne slute na sufiks *-el* nego na *-êl* (ê = ѣ); u starom slov. jeziku ima nastavak **-елъ** za subst.-masc. a **-ѣлъ** za subst.-fem. Vidi u Miklošića: vergleichende Grammatik II. 108. 109. Ja ipak nijesam hotio činiti posebne rubrike za nastavak *êl*, jer i inače vidimo da *ê* u sufiksalnim slogovima postaje u hrv. jeziku *e: kamen* (lapideus), staroslov. **камѣнъ** itd.

Budela[11] (masc.; u Danič.-rječn.), *Budelić* (stari pisci I. str. IX), **Bu-š-el*[11], *Bušelić* (izvještaj 60), **Crńel, Crńelović* (u Daničićevu rječn.; gdje mjesto *c* piše *č*). **Cepel*[12], *Cepelić* (akad.-rječn.), *Dobrel* (dečk.-hris. 23, gdje piše **добрѣлъ**), **Ičel*[13], *Ičelić* (rat 98), *Kurijel*[5] (kao prezime: schem.-fratr. XII), **Kurel*[5], *Kurelić* (izvještaj 91), *Mrđela*[14] (masc. u Danič.-rječn.).

---

[1] Cyprianus. [2] Godimir. [3] Heinrich. [4] Clemens. [5] Cyrillus. [6] Marinus, Marianus. [7] Simeon (?). [8] Valentinus. [9] Vincentius. [10] Inosav. [11] Budimir itd. [12] od ńekakoga latinskog imena. [13] Elias. [14] izvedeno od **Mrđ*, koje se nalazi u: *Mrđić*, a to je od **Mrd* u *Mrdo*; cf. *Rado: Rađ*. I *Mrđić* i *Mrdo*, a dakako po tom i *Mrđela* istoga su postańa, kojega i *Mrkša*, samo su ta imena naslońena na

©DiZbi.HAZU

48. elъc.

Kurelac[1] (danas kao prezime).

49. eļ, eļa.

Bògeļ, Brateļ (danas kao prezime: izvještaj 48), *Brateļević* (u Danič.-rječn.), **Brneļa*[2], *Brneļić* (zvonim. 152, gdje piše „Brnelić“), *Budeļa* (masc.; stari pisci VII. 450), **Čubeļa*[3], *Čubeļić* (imenik 29, gdje piše „Čubelić“), *Drageļ* (Novak.-pom.), *Kureļa*[4] (danas kao prezime: imenik 57), *Nòveļa* (masc.), **Paveļa, Paveļić* (imenik 29, gdje piše „Pavelić“), **Radeļ, Radeļa* (masc.; u Danič.-rječn.), *Radeļić* (stari pisci I. str. X, gdje piše „Radelić“), *Radeļević* (schem.-fratr. 50), *Ra-k-eļ*[4] (u Danič.-rječn.; gdje se nalazi samo adjektiv: „Rakeļeva“), **Srdeļa*[5], *Srdeļić* (izvještaj 113, gdje piše „Srdelić“), *Vu-c-eļa* (kao prezime: ustanak u Bosni), *Vuceļić* (zvonim. 161, gdje piše „Vucelić“), *Vukeļ* (Novak.-pom.), *Vùkeļa* (masc.), *Vukeļić* (danas u Hrvatskoj, piše se „Vukelić“).

50. eļan.

Mateļan (kao prezime: imenik 20).

51. eļin.

Brateļin (deč.-hris. 16; ali bi se moglo čitati i „Bratelin“; cf. *Brateļ, Brateļević).*

52. eļъc.

**Miheļac, Miheļčić* (imenik 73, gdje piše „Mihelčić“).

53. en, ena.

Mjesto toga bismo nastavka očekivali *ên* (ê = ѧ), ali i u apelativima staroslovenskomu -ѧнъ odgovara hrvatskosrpsko -*en*. Vidi pod br. 47.

**Ba-l-en*[6], *Balenović* (u Danič.-rječn. i danas), **Baten*[6], *Batenić* (prezime danas), **Bogden, Bogdenović* (u Danič.-rječn.), **Boļen*[7], *Boļenović* („Boļenovići“ selo u Dalmaciji), *Borena*[8] (masc.; monum. VII.), *Bra-j-en* (u Danič.-rječn.), *Brajenić* (imenik 79), *Braten* (u Danič.-rječn.), *Bratenović*, **Crńen, Crńenović* (u Danič.-rječn., gdje piše č mjesto *c*), *Daben*[9] (Novak.-pom.), *Desen*[10], (u Danič.-rječn.), *Desenović* (deč.-hris. 132), *Dobren* (u Danič.-rječn.), *Dobrenić Dobrenović, Do-š-en*[11] (ime, ali se govori i kao prezime; vidi u.

[1] Cyrillus. [2] Bernardus. [3] Cyprianus. [4] Radisav itd. [5] Dobrosrd-

©DiZbi.HAZU

akad.-rječn.), *Dražen* (Novak.-pom.), *Draženović*, **Držen*[1], *Držénić* (acta croat.), **Đurđen*, *Đurđenić* (imenik 38), *Đuren* (dječ.-hris. 7), *Galen*[2] (dječ.-hris. 23), *Galenović* (acta croat.), *Goden*[3] (u Danič.-rječn.), *Godenović*, *Graden*[4] (dječ.-hris. 28), *Gradenić* (u Danič.-rječn.), *Gradenović* (dječ.-hris. 8), *Grozdena*[5] (Novak.-pom.), *Hrabren*[5] (ibid.), *Hrabrenović*, **Kalen*[6], *Kalenić* (danas prezime), *Lovren* (Novak.-pom.), *Ļepen*[7] (danas kao prezime: izvještaj 47, gdje piše „Lepen"), *Ļùben*[5], **Magden*, *Magdenović* (danas u Srbiji), *Màkrena*[8], *Maren*[9] (Novak.-pom.), *Marena* (ibid.), *Marenić* (danas prezime), *Màvren*[10], *Mavrenović* (zvonimir 158), **Mi-c-en*[11], *Micenović* (u Danič.-rječn.), **Mihaļen*, *Mihaļenović* (danas prezime), *Mìlen* (nalazi se i u Novak.-pom., gdje piše ѣ mjesto *e*), *Mìlena*, *Milenić*, *Milenović*, *Mìren*, *Mislen*[12] (stari pisci I, str. VIII), *Mislenović* (šem.-karl. 114), *Mlàden* ili *Mlàđen*, *Mladenović*, *Mlađenović*, *Mŕđen*[13], *Mrđenović* (šem.-karl. 59), *Ògńen*[5], *Ogńenović*, *Ozren*[14] (u Danič.-rječn.), *Ozrenović*, *Pačen*[15] (u Danič.-rječn.), *Paven* (Novak.-pom.; gdje piše ѣ mjesto *e*), **Pavlen*, *Pavlenić* (imenik 65), **Pe-č-en*[16], *Pečenović*, *Petren* (u Danič.-rječn.), **Preden*[17], *Predenić* (u Danič.-rječn.), *Priben*[18] (ibid.; piše ѣ mjesto *e*), *Räden*, *Radenić*, *Radenović*, *Radeničić* (acta croat. 263, ali moglo bi se čitati i „Radeničić"), *Ra-j-en*[19], *Rajenović* (dječ.-hris. 28), *Rä-l-en*[19], **Sladen*[5], *Sladenović*, **Slaven*, *Slavenić* (acta croat.), **Šaren*[20], *Šarenović*, *Tvrden* (dječ.-hris. 9), **Uben*[5], *Ubenović*, *Umen*[5] (dječ.-hris. 5, gdje piše ѣ mjesto *e*), *Veļen*[21] (u Danič.-rječn., gdje piše ѣ mjesto *e*), *Viden* (rat 37, Avram. 212), *Videnović*, *Voļen*[22] (monum. VII; gdje latinski piše: „Volenno"), *Vùčen*, *Vučenović* (imenik 92), *Vuken* (Novak.-pom., gdje piše accus. кѫкена).

54. enija.

Milenija (fem.; Avram. 197. 243).

55. enьc.

Lovrenac (acta croat. 113), *Lovrenčić* (acta croat.), *Lovrenčević*, **Marenac*[9], *Marenčić* (imenik 56. 92).

---

[1] Držislav. [2] Gallus (?). [3] Godimir. [4] Gradislav. [5] vidi među samotvorim imenima. [6] cf. grčka imena, što se počińu s καλ-. [7] Ļeposav. [8] biće od kojega grčk. imena, što se počiňe s μακρο-. [9] Marinus, Marianus. [10] Maurus. [11] Michael, Nicolaus itd. [12] Mislav, Dobromisal itd. [13] vidi što je napisano o imenu *Mrđela* pod nastavkom br. 47. — [14] Ozrislav. [15] Pačemil. [16] Petrus. [17] Pre-

©DiZbi.HAZU

56. enьga.

Milenga (masc.; ustanak u Bosni).

57. enьko.

Bra-j-enko[1] (Novak.-pom.), *Dobrenko* (deč.-hris. 43), *Ljùbênko, Malenko*[2], *Malenković, Mìlênko* ili *Milénko, Milenković, Ràdênko, Radenković.*

58. esa.

Ivesa (kao prezime: zvonim. 157).

59. esina.

Grgesina (kao prezime: schem.-zagr.).

60. eš, eša.

Bareš[3] (danas kao prezime: zvonimir 158), *Barešić* (izvještaj 62), **Beneš*[4], *Benešić* (izvještaj 60), **Bjeleš, Bjelešić* (imenik 40), *Bogdeš* (u Danič.-rječn.), *Bogdeša* (masc.; u Novak.-pom.), *Bogdešić* (izvještaj 78), *Bolješa*[5] (masc.; u Danič.-rječn.), *Brateš* (ibid.), *Brateša* (masc., ibid.), *Bratešević, *Crneš, Crnešević* (u Danič.-rječn., gdje piše č mjesto *c), Dobreš* (deč.-hris. 9), *Dobrešević, *Franeš, Franešević* (rat 240), **Galeš*[6], *Galešić* (u Danič.-rječn.), *Godeša*[7] (masc.; deč.-hris. 7), *Gradeša*[8] (masc.; monum X. 98), **Grdeš*[9], *Grdešić* (danas prezime), *Grùbeša*[9] (masc.), *Grubešić* (u Daničićevu rječn.), *Hitreš*[2] (ibid.), **Ivaneš, Ivanešić* (acta croat.), *Janeš*[10], *Janešić* (imenik 31), *Jareš*[11] (kao prezime: izvještaj 48), **Jureš, Jurešić* (acta croat.), *Jurešević* (ibid.), *Kureš*[12] (danas kao prezime: zvonimir 162), *Kurešić* (imenik 19), *Màleš*[2], *Maleša* (Novak.-pom.), *Malešić, Malešević, Markeš* (danas kao prezime: imenik 40), *Markešić* (zvonimir 151), *Mateša* (ime muško: acta croat. 193; danas kao prezime: izvještaj 104), *Matešić* (acta croat.), *Mavreša*[13] (masc., monum. X), **Mikeš*[14], *Mikešić* (imenik 63), *Mìleš* (nalazi se i u Novak.-pom., gdje mjesto *e* piše ѣ), *Mileša* (Danič.-rječn.), *Milešić, *Movreša*[13], *Movrešić* (u Danič.-rječn.), *Nagleša*[2] (masc.; deč.-hris. 7), **Paveš, Pavešić* (imenik 66), **Pavleš, Pavlešić, Pùreš*[15], *Radeša* (masc.; deč.-hris. 4. 57), *Raňeš*[16] (Novak.-pom.), *Rubeša*[17] (danas

[1] Bratoslav. [2] vidi među samotvorim imenima. [3] Bartholomaeus. [4] Benedictus. [5] Boleslav itd. [6] Gallus (?). [7] Godimir. [8] Gradisav. [9] profilaktično ime. [10] Joannes. [11] Jaroslav. [12] Cyrillus. [13] Maurus. [14] Michael, Nicolaus itd. [15] nadimak: cf. Puro. [16] Tiberan, Ranisav.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

kao prezime: izvještaj 65), *Seleš*[1] (danas kao prezime: imenik 56), *Voļeša*[2] (monum. VII, gdje piše „Volessa“).

61. ešan.

Matešan (danas kao prezime: imenik 31).

62. ešьko.

Dobreško (dеč.-hris 43), *Radeško* (ibid. 7).

63. eta.

O tom je sufiksu kazano što treba pod br. 38. Ovdje se pored iménâ na *-eta* meću i ona, koja se svršuju na *-etić: Radeta-Radetić,* ali vaļa dodati, da bi se sva ta imena na *-etić* mogla metnuti i pod br. 38, jer n. pr. *Radetić* ne mora baš slutiti na *Radeta,* nego može slutiti i na *Rade,* koje doduše danas ima genitiv *Rada* itd.; ali njekada je bilo *Radete* itd. Što mi imena kao *Radetić* mećemo ovamo, to je samo za to, jer danas stoji *Radetić* bliže imenu *Radeta* nego imenu *Rade.* Vidjećemo i četiri prezimena na *-etović,* koja bi svakako boļe bilo metnuti pod br. 38, jer od iménâ na *-a* ne bivaju posesivni adjektivi na *-ov;* ali što se i druga prezimena na *-ović* u ovom prijegledu nalaze pored prezimena na *-ić,* za to je to učińeno i ovdje. Drugoga razloga tomu nema. Sva su ta imena na *-eta* muškoga roda. Dobro će biti motriti paralelno imena, koja sada dolaze, s imenima pod br. 38.

Andreta (u Danič. rječn.), *Andretić, Ba-č-eta*[3] (Novak.-pom.), **Bareta*[4], *Baretić* (izvještaj 84), **Beneta*[5], *Benetić* (danas), *Bistetić*[6] (u Danič.-rječn.), **Blažeta, Blažetić* (zvonim. 160), *Bogeta* (Danič.-rječn.), *Bogetić* (danas prezime), *Bo-j-eta*[7] (Novak.-pom.), *Bojetić* (dеč.-hris. 5), *Boļeta* (kao prezime: dеč-hris. 12), *Boneta*[8] (kao prezime, izvještaj 90), *Bonetić* (ibid. 90), *Boreta* (danas kao prezime), *Boretić* (u Danič.-rječn.), *Božeta* (dеč.-hris. 49), **Brateta, Bratetić* („Bratetići“ – ime mjestu: acta croat.), **Br-l-eta*[9], *Brletić* (akad.-rječn.), *Brneta*[9] (acta croat. 283), *Brnetić* (imenik 95), *Buneta*[10] (danas kao prezime: izvještaj 52), **Bureta*[11], *Buretić,* **Bu-š-eta*[12], *Bušetić* (akad.-rječn.), **Cepeta*[13], *Cepetić* (zvonimir 158), **Čubreta*[14], *Cubretić* (u Danič.-rječn.), *Čubretović* (izvještaj 54), *Da-*

[1] Selimir. [2] Volislav. [3] Bratoslav. [4] Bartholomaeus. [5] Benedictus. [6] vidi što je napisano o imenu *Biste* pod br. 38. — [7] Bogosav, Borisav itd. [8] Bonaventura. [9] Bernardus. [10] Bunislav. [11] vidi među samotvorim imenima. [12] Budimir itd. [13] biće od kakoga latinskog

©DiZbi.HAZU

betić (u Danič.-rječn.), *Dobretić* (ibid.), *Dra-đ-eta* (deč.-hris. 53), *Drageta* (ibid. 8), *Dràžeta, Dražetić* (u Danič.-rječn.), *Družetić* (ibid.), *Đureta* (Novak.-pom.), *Đuretić* (u Danič.-rječn.), **Fereta*[1], *Feretić* (imenik 50), **Fileta, Filetić*, **Franeta, Franetić, Franetović* (imenik 20), **Galeta*[2], *Galetić* (šem.-karl. 96), *Gradetić* (u Danič.-rječn.), *Grgeta* (acta croat. 283), *Grùbeta, Grubetić* (u Danič -rječn.), **Gržeta*[3], *Gržetić* (danas u Hrvatskoj), *Hraneta* (Novak.-pom.), *Hranetić* (Danič.-rječn.), *Iveta* (danas kao prezime: izvještaj 104), *Jageta* (Novak.-pom.), *Jaketa*[4] (Danič.-rječn.), *Jaketić* (ibid.), **Jalžeta*[5], *Jalžetić* (imenik 68), **Jaňeta*[6], *Jaňetović* (zvonimir 160), *Joveta* (Novak.-pom.), *Jovetić* (šem.-karl. 72), *Jureta* (acta croat. 273), *Juretić* (imenik 33), **Ko-l-eta*[7], *Koletić* (imenik 34), *Krajeta*[8] (u Danič.-rječn.), *Kř-č-eta*[9], *Kri-l-eta*[9], *Kriletić* (izvještaj 112), **Krveta*[10], *Krvetić* (u Danič.-rječn.), *Ku-l-etić* (deč.-hris. 21), *Là-k-eta*[11], *Laletić* (u Danič.-rječn.), *Lovretić* (izvještaj 108), *Lu-c-eta*[12] (stari pisci I, str. VII), **Lu-j-eta*[12], *Lujetić* (imenik 95, gdje piše „Luetić"), *Luketa* (acta croat. 284), *Luketić* (imenik 26), *Ljubetić* (stari pisci I, str. X), *Màleta*[13], *Maletić*, **Mareta*[14], *Maretić* (stari pisci I, str. X), *Mateta* (acta croat. 239), **Mavreta*[15], *Mavretić* (prezime danas), **Miceta*[16], *Micetić* (acta croat. 190, imenik 87), *Miketa*[16] (acta croat. 308), *Mìleta, Miletić, Miletović* (schem.-fratr. 18), **Misleta*[17], *Misletić* (u Danič.-rječn.), *Mišetić* (ibid.), **Niketa, Niketić* (danas u Srbiji), *Nikoletić* (danas u Srbiji), *Ninetić* (deč.-hris. 49), **Nežeta*[18], *Nežetić* (izvještaj 94, gdje je pisano „Nižetić"), **Ozreta*[19], *Ozretić* (stari pisci I. str. X), *Pasketić* (u Danič.-rječn.), *Paveta* (acta croat. 273), *Pavletić* (imenik 73), **Pereta, Peretić* (acta croat.), **Petreta, Petretić* (izvještaj 112), **Pribeta*[20], *Pribetić* (u Danič.-rječn.), *Prvetić* (deč.-hris. 45), **Pu-š-eta*[21], *Pušetić* (imenik 63), *Pureta*[21] (danas kao prezime u Hrvatskoj), *Rà-č-eta*[22], *Ràdeta, Radetić*, **Ra-k-eta*[22], *Raketić* (kalend.), *Rà-l-eta*[22], *Raletić* (prezime danas), *Ra-š-eta*[22] (danas kao prezime: zvonimir 157), *Rašetić* (u Danič.-rječn.), **Rubeta*[23], *Rubetić* (prezime u Hrvatskoj), **Saveta*[24], *Savetić* (stari pisci

[1] Cf. mađarsko Ferencz = Franciscus. [2] Gallus (?). [3] Chrysogonus. [4] Jacobus. [5] Elisabet. [6] Joannes. [7] Constantinus. [8] Krajisav. [9] Christophorus. [10] Gervasius. [11] Lazarus. [12] Lucas. [13] vidi među samotvorim imenima. [14] Marinus, Marianus. [15] Maurus. [16] Michael, Nicolaus itd. [17] Mislav, Dobromisal itd. [18] Negomir itd. [19] Ozrislav. [20] Pribisav. [21] nadimak; cf. Puro, Pureš. [22] Radisav itd. [23] od kakoga latinskog imena, što se počiňe s *rub-*. [24] Sabbas.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

I. str. VIII), **Slaveta*[1], *Slavetić* (ime selu u Hrvatskoj, mjesto „Slavetići"), **Soreta*[2], *Soretić* (imenik 100), *Stjepetić* (imenik 96, gdje piše „Stipetić"), *Šȁ-l-eta*[3], *Šimeta* (danas kao prezime, imenik 80), **Tateta*[4], *Tatetić* (u Danič.-rječn.), *Valeta* (Novak.-pom.), *Valetić* (schem.-zagr.), **Vinceta, Vincetić* (imenik 90), *Vlȁdeta, Vladetić* (deč.-hris. 53), **Voleta*[5], *Voletić* (u Danič.-rječn.), *Vȕčeta, Vučetić, Vȕ-j-eta, Vȕ-l-eta, Vuletić, Zoretić* (izvještaj 92), *Žoreta*[6] (u Danič.-rječn.) ili **Žureta*[6], *Žoretić* ili *Žuretić* (oboje u Danič.-rječn.).

64. etan.

**Miletan, Miletanić* (danas prezime).

65. etin.

**Bjeletin, Bjeletinić* (acta croat. 53), *Dobretin* (deč.-hris. 13), *Dragetin* (ibid. 6), *Miletin* (ibid. 10).

66. etьko.

Dobretko (u Danič.-rječn.), *Hranetko*[7] (deč.-hris. 23), *Miletko* ibid. 46), *Pribetko*[8] (ibid. 57), *Radetko* (u Danič.-rječn.).

67. ev, eva.

**Bogdev*[9], *Bogdević* (imenik 37), *Mȉleva* (fem.).

68. ic, ica.

Imena s *ica* na kraju mogu biti i masc. i fem.; rod se ravna po rodu temeljnoga imena: *Anica* je fem. poradi *Ana*, a *Grujica* je masc. poradi *Grujo*. Ako se od imena na *-ica* izvede dalje ime (prezime) s *-ić*, onda biva *-ičić* n. pr. *Grujičić*. Ali na *-ičić* mogu izlaziti i ona imena (prezimena), kojima se temeljno ime svršuje na *-ič* (vidi br. 69). Za to je i tu veoma mučno osjeći, kamo pripada koje ime na *-ičić*. Ja ih sva mećem ovamo; ali tomu nemam drugoga razloga nego taj, da su imena na *-ica* mnogo običnija od imena na *-ič;* dakle je a priori više vjerojatnosti za kojegod ime na *-ičić*, da sluti na temeljno ime s prvim nego li s drugim nastavkom.

**Andrica, Andričić* (acta croat.), *Ȁndrȋjca, Anđèlȋjca, Ánđica, Ȁnica, Aničić* (danas prezime), *Ȁntonȋjca* (masc.), *Ársica*[10], *Ba-j-ica*[11] (masc.; u Danič.-rječn.), *Bajičić* (danas prezime), *Ba-l-ica*[11] (masc.; u Danič.-rječn.), *Bartulica* (danas kao prezime: imenik 80), **Be-*

[1] Slavomir itd. [2] biće od kakoga latinskog imena. [3] nadimak,

©DiZbi.HAZU

denica[1], *Bedeničić* (acta croat.), *Be-k-ica*[2] (masc.; rat 140), *Bjelica*[3] (masc.; u Danič.-rječn.; danas kao prezime: Vuk-sovjet 167), *Bjeličić* (acta croat.), *Bogica* (masc.; rat 38. 93), *Bo-j-ic*[4] (deč.-hris. 23), *Bȍ-j-ica*[4] (masc.), *Bojičić* (danas prezime), *Bọlic*[5] (deč.-hris. 91), *Bȍžica* (fem; — u Danič.-rječn. masc.), *Brà-j-ica*[6] (masc.; u acta croat. kao prezime), *Bratica* (masc.; u Danič.-rječn.), *Budica*[7] (masc. deč.-hris. 52), **Bunica*[8], *Buničić* (imenik 26), *Dobric* (u Danič.-rječn.), *Dȍbrica* (masc.), *Dobričić* (prezime u Srbiji), **Dragica, Dragičić* (danas kao prezime), *Dra-j-ic* (deč.-hris. 23), *Dra-j-ica* (masc.; u Danič.-rječn.), *Dražica* (Novak.-pom.; ne zna se, je li fem. ili je masc.), *Dražičić* (monum. X. 198), *Dumic*[9] (deč.-hris. 23), *Dȕmica*[9] (fem.; — u Danič.-rječn. masc.), *Dùšica*[10] (masc.), *Đorđic* (Novak.-pom.), *Đurđic* (u Danič.-rječn.), *Đùrica* (masc.), *Đuričić* (danas prezime u Hrvatskoj), **Filica*[11], *Filičić* (izvještaj 85), *Ga-j-ica*[12] (Novak.-pom.), *Gajičić* (u Danič.-rječn.), *Galica*[13] (Novak.-pom.), *Galičić* (izvještaj 105), *Gòrdica*[14] (fem.), *Grù-j-ica*[15] (masc.), *Grujičić* (danas), *Ilic* (kao prezime: deč.-hris. 22), **Ilica, Iličić* (imen. 32), *Ìlijca* (masc.), *Ivanic* (Novak.-pom.), *Ìvanica* (fem.), *Ivica, Ivičić* (zvonimir 154), *Jéftica* (masc.), *Jèlica, Jeličić* (u Srbiji), *Jȍ-k-ica*[16] (masc.), *Jó-k-ica* (fem.), *Jonica*[16] (masc.; Avram. 224), *Jovic*[16] (Novak.-pom.), *Jȍvica*[16] (masc.), *Jovičić* (acta croat.), *Jozica, Jozičić* (imenik 23), *Katica, Katičić* (izvještaj 53), *Kostic*[17] (deč.-hris. 5), *Kostica*[17] (masc.; ibid. 49), *La-l-ica*[18] (Novak.-pom.), *Lučica* (masc.; acta croat. 250), *Lukičić* (zvonimir 152), *Ljùbica* (fem.), *Ljubičić* (Vuk-rječn. s. v. pozivati se), *Màrica, Maričić, Màrîjca, *Markica, Markičić* (imenik 28), *Matica*[19] (masc.; stari pisci I. str. IX), *Màtîjca*[19] (masc.), *Mihajic* (u Danič.-rječn.), *Mikulica* (ibid.), *Mikuličić* (danas u Hrvatskoj), *Mìlica, Miličić* (prezime u Hrvatskoj), *Mrkica*[20] (danas kao prezime), *Nikolic* (deč.-hris. 37), *Nìkolica* (masc.), *Nikoličić* (u Danič.-rječn.), *Nežica*[21] (fem.; stari pisci I. str. VIII.), *Oliverica*[22] (Novak.-pom.), *Pántica*[23] (masc.), *Pàvica* (fem.), *Pavičić* (danas u Hrvatskoj), *Pavlic* (Novak.-pom.), *Pàvlica* (masc.), **Pe-j-ica*[24], *Pejičić* (rat 414; danas pišu to

---

[1] Benedictus. [2] Berisav. [3] Bjelimir. [4] Bogosav, Borisav itd. [5] Boleslav. [6] Bratoslav. [7] Budimir. [8] Bunislav. [9] Dominicus, Domnius itd. [10] Dušman. [11] Philippus. [12] Gabriel itd. [13] Gallus (?). [14] Gordianus (?). — [15] profilaktično ime; cf. Gruban, Grubeta. [16] Joannes. [17] Constantinus. [18] Lazarus. [19] Matthaeus.

©DiZbi.HAZU

ime u Hrvatskoj: „Pejčić"; cf. Anđelijć, Ilijca mjesto Anđelijić, Ilijica), *Périca* (masc.), *Peričić*, *Petric* (u Danič.-rječn.), *Petrica* (Novak.-pom.), *Petričić* (acta croat.), *Predica*[1] (masc.; u Danič.-rječn.), **Pre-j-ica*[1], *Prejičić* (danas prezime), **Pribica*[2], *Pribičić* (u Danič.-rječn.), *Radica*[3] (fem.; stari pisci I. str. VIII.), *Radičić* (acta croat.), *Rà-j-ica*[3] (piše se i *Rajca:* rat 91), *Rajičić*, *Rodica*[4] (Novak.-pom.), *Sàvica*[5] (masc.), *Símica* (masc.), *Simičić* (izvještaj 113), *Slàvica*[6] (fem.), *Stànica* (fem.), *Stojica*[7] (Novak.-pom.), *Tàdîjca*, *Tòdica* ili *Tódica*[8] (fem.), *Todorica*[8] (Novak.-pom.), *Tòmica* ili *Tómica* (masc.) *Tomičić* (acta croat.), *Tudoric*[9] (deč.-hris 51), *Valica*[10] (masc.; u Danič.-rječn.), *Vidica* (Novak.-pom.), *Vitica*[11] (masc.; deč.-hris. 33), *Vòjica*[12] (masc.), *Volica*[13] (masc.; Danič.-rječn.), *Vučic* (Novak.-pom.), *Vùčica*, *Vù-j-ica* (govori se i kao prezime: schem.-fratr. XII), *Vujičić* (danas prezime; piše se i „Vujčić"; vidi kod imena Pejičić malo naprvo), *Zòrica* (fem.), *Zoričić* (acta croat.), **Živica*, *Živičić*.

69. ič.

Hrvati, a možda poněšto i Srbi, pišu danas mnoga prezimena na *-ičević*, ne samo onda, kada je to po zakonu, nego i onda, kada bi trebalo pisati *-ićević*, t. j. kada se temeļno ime svršuje na *-ić*, ne na *-ič*. Za to ćemo mi ovamo metati samo ona prezimena, gdje je *-ičević* sigurno, ostala će doći pod br. 72. Sigurnost ćemo tražiti samo u onim kńigama, gdje se ne može sumńati, da je *-ičević* pravo pisano.

**Blažič*, *Blažičević* (acta croat.), **Bogdič*[14], *Bogdičević* (deč.-hris. 52), **Borič*[15], *Boričević* (acta croat.), **Branič*[16], *Braničević* (deč.-hris. 53), **Dobrič*, *Dobričević* (u Danič.-rječn.), **Dragič*, *Dragičević* (u Danič.-rječn.), *Godič*[17] (Novak.-pom.), *Jurič* (danas kao prezime: schem.-fratr. 21), **Lukič*, *Lukičević* (acta croat.), *Margarič*[18] (Novak.-pom.), **Markič*, *Markičević* (rat 356), **Milič*, *Miličević* (rat 206, Vuk-sovjet 123), **Pavlič*, *Pavličević* (rat 335), **Petrič*, *Petričević* (acta croat.; — Vuk-sovjet 168), *Ràdič*[3], *Radičević*, *Rà-j-ič*[3], *Rajičević*, *Slavič* (stari pisci I. str. IX), *Stojič* (Novak.-pom.), *Stojičević*, **Savič*, *Savičević* (kalend. 39), **Valentič*, *Valentičević* (acta

[1] Predisav itd. [2] Pribisav itd. [3] Radisav itd. [4] cf. češ. Rodomil, rus. Родиславъ. [5] Sabbas. [6] Slavomir itd. [7] Stojisav. [8] Theodora. [9] Theodorus. [10] Valentinus. [11] Vitomir. [12] Vojimil. [13] Volislav. [14] Bogdan. [15] Borisav. [16] Branisav. [17] Gudimir. [18] bijo pomasku-

©DiZbi.HAZU

croat.), **Velič*[1], *Veličević* (rat 341), **Vu-l-ič, Vuličević* (Avram. 198, rat 45).

70. ičica.

Ȁničica, Mȉličica.

71. ičьko.

Andričko (dеč.-hris. 55), *Božičko*[2] (u Danič.-rječn.), *Ìličko*[3], *Petričko* (danas kao prezime: izvještaj 66), *Radičko* (Novak.-pom.), *Ra-j-ičko*[4] (ibid.), **Slavičko, Slavičković* (u Danič.-rječn.), *Vèličko*[1], *Veličković.*

72. ić, ića.

Samo je onim imenima ovdje određeno mjesto, gdje *-ić* pristupa neposredno na osnovu kao i svaki drugi nastavak: n. pr. *Perić* = *Per-ić* kao i *Pero* = *Per-o, Perak* = *Per-ak* itd. Istina je, da se kašto može sumńati, je li *-ić* u imenima primarni ili sekundarni sufiks; tako n. pr. je li *Grujić* postalo neposredno od *gru-j,* ili je već prije bilo ime *Grujo* (= Gru-j-o), pak je od ńega načińeno *Grujić.* Budući da u takim slučajevima ne nalazimo nikakih indicija ni pro ni contra, za to je veoma mučno, a i suvišno, puštati se u taka pitańa. Ja ipak mislim, da pravo činim, što ovamo mećem imena, koja mećem, jer ako n. pr. imena *Mil-an, Mil-ak, Mil-at, Mil-oš* itd. ne moraju biti i nijesu od imena *Mil-o,* nego neposredno od osnove *mil-,* za što ne bi i *Mil-ić* bilo isto tako samostalno? Već smo na početku ove rasprave govorili, da imena kao *Milić, Grujić* itd. nijesu po svome postańu nikako prezimena, nego prava imena, ali se danas govore kao prezimena; za to u ovom popisu, koji dolazi, ne ćemo stavljati, da se ovo ili ono ime govori danas kao prezime, jer to su po današńoj porabi sva navedena imena; mańi dio ńih još su i danas prava imena ili su to ńekad bila, — to će svuda naročito spomenuti.

A-c-ić[5], *A-č-ić*[5], *Aleksić, Andrić, Andrijć, Anđelić*[6], *Anđelijć*[7], *Anić, Antić, Antićević* (izvještaj 94; imenik 20; na ovom drugom mjestu piše: „Antičević"), *Arsić, Ba-j-ić*[8], *Ba-l-ić*[8] (kao ime: rat 404), *Balićević* (akad.-rječn.), *Barbarić* (schem.-fratr. 40), *Barić*[9] (kao ime: acta croat. 137. 142), *Baričević* (imenik 44, gdje piše „Baričević"), *Ba-š-ić*[8] (akad.-rječn.), *Batić*[8] (danas), *Be-c-ić*[10] (danas), *Benić*[11] (imenik 103), *Berić*[10] (danas), *Be-š-ić*[10] (acta croat.),

[1] Velimir. [2] Božidar. [3] Elias. [4] Radisav itd. [5] Alexius itd. [6] Angelus. [7] Angelia. [8] Bratoslav itd. [9] Bartholomaeus. [10] Be-

©DiZbi.HAZU

Bijelić (akad.-rječn.), *Blažić* (danas), *Bògić* (ime i prezime), *Bogićević* (u Srbiji), *Bo-j-ić*[1] (u Danič.-rječn.), *Bolić*[2] (akad.-rječn.), *Bolićević* (rat 408), *Bonić*[3] (akad.-rječn.), *Borić*[4] (u Danič.-rječn.), *Bo-t-ić*[5] (ibid.), *Božić* (ime: Novak.-pom.; ali i kao prezime danas), *Božićević* (imenik 68; gdje piše „Božičević"), *Brà-j-ić*[6] (plur. Bràjići — pleme), *Bra-l-ić*[6] (imenik 38), *Bra-š-ić*[6] (danas), *Brà-t-ić*[6] (ime), *Br-l-ić*[7] (danas), *Bu-ć-ić*[8] (u Danič.-rječn.), *Budić*[8] (ibid.), *Bu-j-ić*[8] (danas), *Bu-l-ić*[8] (danas), *Bu-š-ić*[8] (rat 81. 139), *Ca-j-ić*[9] (u Srbiji), *Ca-k-ić*[9] (u Srbiji), *Canić*[9] (u Srbiji), *Ce-k-ić*[10] (danas), *Celić*[11] (Vuk-sovjet 171), *Cenić*[12] (u Srbiji), *Civić*[13] (u Srbiji), *Co-j-ić*[14] (u Srbiji), *Co-k-ić*[14] (u Srbiji), *Co-l-ić*[14] (u Srbiji), *Conić*[15] (u Srbiji), *Curić*[16] (u Danič.-rječn.), *Cvijetić* (danas), *Cvijić* (danas), *Če-k-ić*[17] (danas), *Če-h-ić*[17] (danas), *Će-k-ić*[18] (danas), *Ćiprić* [9] (danas), *Ćirić*, *Ću-j-ić*[20] (rat 348), *Ću-l-ić*[20] (rat 343), *Ćupić*[19], *Ćurić*[21] (schem.-fratr. 7), *Dabić*[22] (danas), *Da-č-ić*[22] (danas), *Danić*[23], *Darić*[24] (acta croat.), *De-š-ić*[25] (akad.-rječn.), *Dikić*, *Dimić*[26], *Di-š-ić*[26], *Dminić*[27] (acta croat.), *Dobrić* (danas), *Do-j-ić*[28], *Do-k-ić*[28], *Domić*[29] (imenik 20), *Dorić*[30] (acta croat.), *Dràgić* (ime: rat 236), *Dragićević* (Avram. 276), *Dra-j-ić* (Novak.-pom.), *Dražić* (danas), *Držić*[31] (u Danič.-rječn.), *Du-č-ić*[32], *Du-j-ić*[32] (imenik 90), *Dujmić*[33] (imenik 30), *Dukić*[32], *Dumić*[33], *Du-š-ić*[34] (ili *Dušić*, rat 394), *Đe-k-ić*[35], *Đo-j-ić*[36], *Đo-k-ić*[36], *Dorić*[36], *Du-k-ić*[36], *Đunić*[37], *Đurđić*, *Đurić* (ime: ustanak u Bosni), *Ferić*[38], *Fi-k-ić*[39] (rat 385), *Florić*[40] (Avram. 233), *Franić*, *Franićević* (schem.-fratr. 67; imenik 41; na ovom drugom mjestu piše „Franičević"), *Frańić*, *Gač-i-ć*[41], *Gadić*[42] (rat 405), *Ga-j-ić*[41], *Ga-l-ić*[41] (ili *Galić*), *Ga-š-ić*[41], *Gavrić*, *Gli-č-ić*[43] (u Srbiji), *Gli-š-ić*[43], *Go-c-ić*[44], *Gojić*[45] (ili *Go-j-ić*, u Danič.-rječn.), *Go-š-ić*[44], *Gradić*[46] (u Danič.-rječn.), *Grgić*, *Grgićević* (imenik 51,

---

[1] Bogosav itd. [2] Boleslav, ali s naslonom na: *bol*, *bola*. [3] Bonaventura. [4] Borisav. [5] Bogosav, Borisav itd. [6] Bratoslav itd. [7] Bernardus. [8] Budimir itd. [9] Stanimir itd. [10] Cvjetimir, Stephanus. [11] Cjeligoj itd. [12] Stephanus (?). [13] Dabiživ itd. [14] Stojisav itd. [15] vidi *Cona* pod nastavkom br. 1. — [16] vidi *Curać* pod nastavkom br. 5. — [17] Čedomil itd. [18] biće mjesto Cvekić — po istočnom govoru — od Cvjetimir. [19] Cyprianus. [20] Cyrillus, Cyprianus. [21] Cyrillus. [22] Dabiživ. [23] Daniel. [24] Božidar, Daroslav. [25] Desimir. [26] Demetrius. [27] Dominicus, Domnius. [28] Dobroslav itd. [29] Domagoj, Dominicus. [30] Dorothea, Theodora. [31] Držimir itd. [32] Ducas. [33] Domnius. [34] Ducas, Dušman itd. [35] Gerasimus itd. [36] Georgius. [37] Dionysius. [38] cf. mag. Ferencz. [39] Philippus. [40] Florentius.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

gdje piše „Grgičević“), *Grgurić, Grguričević* (acta croat. 191), *Grubić*[1], *Gru-j-ić*[1], *Gržić*[2] (schem.-fratr. 81), *Hranić* (u Danič.-rječn.), *Hristić, Hrstić* (u Danič.-rječn.), *I-c-ić*[3] (danas), *I-k-ić*[3] (danas), *Ikonić* (rat 385), *Ilić, Ilijć, I-š-ić*[3], *Ivić, Ivićević* (prezime u Dalmaciji; pišu ga „Ivičević“), *Jagić*[4], *Jakić*[5] (izvještaj 37), *Jalžić*[6] (imenik 27), *Janić, Janićević, Jańić, Ja-š-ić*[5] (u Srbiji), *Jeftić; Je-j-ić*[7] (ustanak u Bosni), *Je-k-ić*[7], *Jelenić*[8], *Jelić*[8], *Jemrić*[9] (zvonimir 168), *Jeremijć* (u Srbiji), *Jerić*[10], *Jerićević* (izvještaj 104), *Jerinić*[11], *Jerotijć* (u Srbiji), *Je-š-ić*[12], *Jevđić*[13], *Jevrić*[14], *Jezdić*[15], *Jo-c-ić*[16], *Jo-č-ić*[16] (rat 414), *Jo-j-ić*[16] (u Srbiji), *Jo-k-ić*[16], *Jorgić*[17], *Josić, Jo-š-ić*[16], *Jo-t-ić*[16], *Jović, Ju-k-ić*[17] (imenik 77), *Jurić* (izvještaj 66), *Juričević* (schem.-fratr. 8), *Kalić*[18] (stari pisci I. str. IX), *Kaličević* (u Danič.-rječn.), *Kandić*[19], *Katić, Klarić, Ko-c-ić*[20], *Ko-č-ić*[20], *Ko-j-ić*[20], *Ko-k-ić*[20], *Ko-l-ić*[20], *Kondić*[19], *Kostić*[20], *Krajić*[21] (rat 252), *Krasić*[22], *Kresić*[23], *Kri-l-ić*[24], *Kristić*[24], *Kristićević* (schem.-fratr. XVI.), *Krstić*[24], *Ku-k-ić*[25], *Ku-l-ić*[25], *Ku-š-ić*[25], *Kuzmić, La-c-ić*[26] (schem.-fratr. 34), *La-k-ić*[26], *Lakićević, La-l-ić*[26], *La-š-ić, Lazić, Leksić*[27], *Lijepić*[28] (Danič.-rječn.), *Lovrić* (danas u Hrvatskoj), *Lu-c-ić*[29] (u Danič.-rječn.), *Lu-č-ić* (ibid.), *Lu-j-ić*[29] (izvještaj 83), *Lukić, Lukićević, Lu-š-ić*[29] (izvještaj 112), *Ļubić*[30], *Ļutić*[31], *Ma-č-ić*[32] (rat 388), *Magdalenić* (danas u Hrvatskoj i u Srbiji), *Magdić* (danas), *Maksić* (ime: Vuk-sovjet 144), *Mandić, Marić, Maričević* (imenik 37, gdje piše: „Maričević“), *Màrkîć* (ime), *Martić, Ma-š-ić*[32], *Matić, Matićević, Mi-c-ić*[33], *Mi-č-ić*[33], *Mi-ć-ić*[33], *Mi-ģ-ić*[33], *Mi-j-ić*[33], *Mi-k-ić*[33], *Mìlić* (ime), *Milićević, Milića* (fem.; Novak.-pom.), *Mirić*[34], *Mi-š-ić*[33], *Mitić*[35], *Mìtrîć* (ime), *Mojić*[36], *Mo-š-ić*[36], *Movrić*[37] (imenik 56), *Mratić*[38], *Mrčić*[39] (izvještaj 76), *Mrđić*[40] (u Danič.-rječn.), *Mrkić, Mu-j-ić*[41], *Musić*[42], *Mu-š-ić*[41] (Vuk-sovjet 114), *Mužić*[43], *Na-č-ić*[44], *Nastić*[44], *Na-t-ić*[44],

[1] profilaktično ime. [2] Chrysogonus itd. [3] Ilija, Ivan itd. [4] Cf. Jagata = Agatha. [5] Jacobus [6] Cf. Jalža = Elisabet, u Kajkavaca. [7] Helena, Euthymius itd. [8] Helena. [9] Heinrich. [10] Jerina, Jerotije itd. [11] Jerina = Irena. [12] Euthymius, Ephraim itd. [13] Eugenius. [14] Ephraim itd. [15] Jezdimir. [16] Joannes. [17] Georgius. [18] Cf. grčka imena, što se počińu s καλ-. [19] Candace. [20] Constantinus, [21] Krajisav itd. [22] Krasimir. [23] Kresimir. [24] Christophorus. [25] Cosmas. [26] Lazarus. [27] Alexander, Alexius. [28] Ļeposav. [29] Lucas. [30] Ļubomir itd. [31] Ļutomir. [32] Emanuel, Marcus itd. [33] Michael, Demetrius itd. [34] Miroslav. [35] Demetrius. [36] Mojslav, Moyses. [37] Maurus. [38] Martinus. [39] profilaktično ime, istoga postańa, kojega je i *Mrkša, Mrkić*, ali naslońeno na riječ *„mrčiti“*. [40] vidi što je rečeno o imenu *Mrđela* pod nastavkom *-ko* 47. [41] Mutimir, Crnomuž itd. [42] *Musa*

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

Ni-č-ić[1], *Ni-k-ić*[1], *Ninić*[2], *Pa-c-ić*[3] (rat 353. 407), *Pa-č-ić*[3], *Pa-j-ić*[3], *Panić*[4], *Pantelijć*, *Pantić*, *Pa-š-ić*[3], *Pàvić* (ime), *Pàvlīć* (ime), *Pavlićević*, *Pe-c-ić*[5], *Pe-č-ić*[5] (izvještaj 119), *Pe-j-ić*[5], *Pe-k-ić*[5], *Perić*[5] (ime: acta croat. 284), *Pe-š-ić*[5], *Petić*[5] (rat 408), *Pètrīć* (ime), *Pilipić* (izvještaj 62) ili *Pilepić* (ibid. 91), *Pirić*[6], *Predić*[7], *Pre-l-ić*[7], *Prìbić*[8] (ime), *Pu-j-ić*[9], *Purić*[9], *Pu-š-ić*[9], *Ra-c-ić*[10] (u Srbiji), *Ra-č-ić* (u Srbiji; moglo bi stajati i mjesto „Radčić"); *Radić* (Novak.-pom.), *Radićević* (acta croat.), *Ra-ǵ-ić*[10] (rat 37. 81), *Ra-j-ić*[10], *Ra-k-ić*, *Rakićević*, *Ranđić*[11], *Ranić*[12] (ime: rat 393), *Rastić*[13] (u Danič.-rječn.), *Ra-š-ić*[10], *Ristić*, *Rodić*[14], *Roksandić*, *Rosić*[15], *Rubić*[16] (imenik 45), *Sa-j-ić*[17], *Sandić*[15], *Sanić*, *Sàvić* (ime), *Selić*[18] (u Srbiji), *Senić*[19], *Simić* ili *Šimić*, *Skorić*[20], *Slavić*[21] (imenik 44), *Smolić*[22], *Sofrić*[23], *So-j-ić*[24] (Vuk-sovjet 150, rat 182), *So-k-ić*[24], *Sorić*[25] (izvještaj 43), *So-s-ić*[24], *Spirić*[26], *Srdić*[27], *Sta-j-ić*[28] (Avram. 195. 198. 253), *Sta-k-ić*[28], *Stanić*[28], *Ste-j-ić*[29], *Stepić*[29], *Ste-š-ić*[29], *Stević*, *Stòjić*[30] (ime), *Stojićević*, *Sto-k-ić*[30], *Sto-l-ić*[30] (rat 351), *Sto-š-ić*[30], *Strojić*[31] (u Danič.-rječn.), *Svetić*[32] (rat 329), *Šarić*[22], *Šišić*[22], *Šu-k-ić*[33], *Šutić*[33] (rat 386), *Tadijć* ili *Tadić*, *Ta-l-ić*[34] (u Srbiji), *Tanić*[35], *Tasić*[35], *Ta-š-ić*[35], *Tatić*[36], *Teodosić*, *Te-š-ić*[37], *Tihić*[38] (acta croat.), *Timić*[39], *Timotijć*, *Ti-š-ić*[40] (Novak.-pom.), *Tolić*[41], *Toļić*[41], *Tomić*, *To-š-ić*[37], *Tošićević*, *Trifić*[42], *Tri-k-ić*[42], *Tri-š-ić*[42], *Trivić*[42], *Vajić*[43], *Valentić*[44], *Valentinić*[44] (acta croat.), *Valić*[44] (imenik 47), *Vasić*[43], *Vasilić*, *Velić*[45] (u Danič.-rječn. i danas), *Veļić*[45] (danas), *Vemić*[46], *Vi-c-ić*[47] (schem.-fratr. XX), *Vi-ć-ić*[47] (rat 337), *Vidić*, *Vilotijć*[48], *Vitić*[49] (u Danič.-rječn.), *Vladić*[50] (ime u Danič.-rječn.; ali i prezime: rat 333, Avramović 223), *Vla-j-ić*[50], *Vu-c-ić*, *Vù-č-ić* (ime), *Vučićević*, *Vu-j-ić* (ime: rat 100), *Vùkić* (ime), *Vukićević*, *Vù-l-ić*

[1] Nicolaus, Ninoslav itd. [2] Ninoslav. [3] Paulus itd. [4] Panteleimon. [5] Petrus. [6] vidi što je rečeno o imenu *Pirak* pod nastavkom br. 13. [7] Predisav. [8] Pribisav itd. [9] nadimak; cf. *Puro*, *Pureš*. [10] Radisav itd. [11] Archangelus. [12] Hranisav, Tihoran itd. [13] Rastimir. [14] Cf. češ. Rodomil, rus. Родиславъ. [15] biće od: *Roksanda*. [16] biće od kakoga latinskog imena. [17] Sabbas itd. [18] Selimir. [19] Simeon (?); cf. *Seneč* kod nastavka br. 39. [20] Skorosav. [21] Slavoļub itd. [22] nadimak. [23] Sophron. [24] Sophia, Sophron itd. [25] Cf. *Soreta* pod nastavkom br. 63. — [26] Spiridion. [27] Dobrosrd itd. [28] Stanimir itd. [29] Stephanus. [30] Stojisav. [31] Strojimir itd. [32] Svetislav itd. [33] nadimak: cf. Šuto, Sutan. [34] Tadija, Tatomir itd. [35] Athanasius. [36] Tatomir. [37] Theodorus itd. [38] Tihomir. [39] Timotheus. [40] Tihomir, Timotheus itd. [41] Tolimir. [42] Tryphon. [43] Basilius. [44] Valentinus. [45] Velimir itd. [46] Euphemius. [47] Vitomir, Vincentius itd.

©DiZbi.HAZU

(ime), *Vusić*[1] (acta croat.), *Zaharić*[2], *Za-j-ić*[2], *Za-k-ić*[2] (rat 414), *Zarić*[2], *Zorić*, *Ži-k-ić*[3], *Ži-l-ić*[3] (rat 379), *Živić*[3], *Žu-j-ić*[4] (danas), *Žu-l-ić*[4] (acta croat.), *Žuvić*[4] (danas u Hrvatskoj).

73. ićьk.

Nalazi se samo u Kajkavaca, kako je već pri drugoj prilici rečeno: *Božičekˢ* (= *Božićak*, zvonimir 154), *Iviček* (= *Ivićak*), *Mihiček* (= *Mihićak*, imenik 26), *Pavliček* (= *Pavlićak*, imenik 47).

74. ićьko.

Bòžićko[5] (nalazi se i u Novak.-pom. i u Danič.-rječn.).

75. ićьna.

Božićna[5] (fem.; stari pisci I. str. VIII).

76. ih.

**Vladih*[6], *Vladihovići* (ime mjestu: acta croat.).

77. ihъna.

Berihna[7] (masc.; deč.-hris. 36), *Dobrihna* (masc.; u Danič.-rječn.), *Držihna*[8] (masc.; ibid.), *Gradihna*[9] (masc.; deč.-hris. 26. 39), *Ljubihna* (masc.; ibid. 19), *Marihna* (fem.; acta croat. 61), *Nadihna*[10] (masc.; u Danič.-rječn.), **Ozrihna*[11], *Ozrihnići* (pleme u Crnoj Gori, u Danič.-rječn.; u Vuka: „Ozrinići"), *Predihna*[12] (masc. u Danič.-rječn.), *Predihnić* (kao prezime: deč.-hris. 16), *Radihna* (Novak.-pom.), *Stanihna* (masc.; u Danič.-rječn.), **Velihna*, *Velihnić* (kao prezime: deč.-hris. 9), *Vojihna* (masc.; ibid. 5), *Vojihnić* (prezime, u Danič.-rječn.), *Vučihna* (masc.; ibid.).

78. ij, ije.

Glas *e* u *ije* stoji mjesto *o;* vidjećemo pod br. 158. kako treba tumačiti *o*, resp. *e* pored *ъ* na kraju imena: Marko, Radoje, Slavъ.

Bratije (masc.; u Danič.-rječn.), *Dragij* (deč.-hris. 24), **Milij* ili **Milije*, *Milijević* (danas), *Pavlije* (masc.; Novak.-pom.), **Slavij* ili **Slavije*, *Slavijević* (deč.-hris. 23), **Zlatij* ili **Zlatije*, *Zlatijević* (danas).

---

[1] Cf. Vusan od Vuksan. [2] Zacharias. [3] Dabiživ. [4] Cf. *Žuho*, *Žuvan* (u Danič.-rječn.) = Joannes. [5] Božidar itd. [6] Vladimir itd. [7] Berisav itd. [8] Držislav. [9] Gradislav. [10] vidi među samotvorim

©DiZbi.HAZU

79. ija.

Dòbrija (fem.), *Do-k-ija*[1] (fem.; Novak.-pom.), *Dràgija* (masc. i fem.), *Krùnija*[2], *Mi-č-ija*[3] (Novak.-pom.; ne zna se, je li masc. ili je fem.), *Mìlija* (masc. i fem.), *Milijić* ili *Milijć* (danas), *Nikòlija* (fem.), *Pàvlija* (fem.), *Pe-c-ija*[4] (ustanak u Bosni), *Petija*[4] (Novak.-pom.; ne zna se, je li masc. ili je fem.), *Pètrija* (fem.), *Rusija*[2] (Novak.-pom.), *Stanija* (ibid.), *Vladija* (masc.; u Danič.-rječn.).

80. ijak.

**Bratijak, Bratijaković* (deč.-hris. 50), *Dobrijak* (ibid. 45), *Tolijak*[5] (ibid. 12).

81. ijan.

Bratijan (Novak.-pom.), *Bratijanović* (deč.-hris. 27), *Dobrijan* (ibid. 35), **Milijan, Milijanović* (danas prezime).

82. ijanьka.

Grozdìjânka[2].

83. ijaš.

Mìlijâš, Milijašević (danas).

84. ika, iko.

Andriko (acta croat. 185), *Borika*[6] (masc. i fem. Novak.-pom.), *Borikić* (rat 396), *Jaglika*[2] (Novak-pom.), *Jelika*[7] (ibid.), *Malika*[2] (ibid.), *Milika* (ibid.), *Milikić* (prezime u Srbiji), *Mù-š-ika*[8] (masc.), **Pribiko*[9], *Pribiković* (u Danič.-rječn.), *Pe-š-ika*[4] (kao prezime u Srbiji), **Petika*[4], *Petikić* (kao prezime: imenik 40), *Petrika* (Novak.-pom.), *Radika* (masc.; u Danič.-rječn.), **Vasika, Vasikić* (u Srbiji), *Vèlika*[10] (fem.), *Velikić* (danas), *Vladika* (fem. u Danič.-rječn.), **Vladiko, Vladiković* (stari pisci I. str. X).

85. ikъša.

**Milikša, Milikšić* (šem.-karl. 33).

86 il, ilo, ila.

Ba-j-ilo[11] (u Danič.-rječn.), *Berilo*[12] (ibid.), *Batilo*[11] (deč.-hris. 4), **Barilo*[13], *Barilović* (acta croat.), *Bogdilo*[14] (deč.-hris. 51), *Bogilo*[15]

---

[1] Dobroslava, Dorothea itd. [2] vidi među samotvorim imenima. [3] Michael, Demetrius itd. [4] Petrus. [5] Tolimir. [6] Borisav. [7] Helena. [8] Martimir, Cvjetmuž. [9] Pribigav itd. [10] Volimir. [11] Bratoslav itd.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

(ibid. 9), *Borilo*[1] (u Danič.-rječn.), **Božilo*[2], *Božilović* (acta croat.), *Bra-j-ilo*[3] (u Danič.-rječn.), *Branilo* (ibid.), *Branilović* (ibid.), *Bratil* (ibid.), *Bratilo* (ibid.), *Bratilović, Budilo*[4] (deč.-hris. 17), *Budilović, Bunilo*[5] (u Danič.-rječn.), *Bunilović, Desilo* (u Danič.-rječn.), *Dobril* (ibid.), *Dobrila* (danas kao prezime: imenik 29), *Dòbrilo, Dobrilović, Dragilo* (deč.-hris. 17), *Dragilović* (stari pisci I. str. VIII), *Drà-j-ilo, Dražilo* (deč.-hris. 19), *Dražilović, Družilo*[6] (deč.-hris. 52), *Družilović* (ibid.), *Ga-j-ilo*[7] (Novak.-pom.), *Gojil*[8] (stari pisci I. str. IX), *Gostilo*[9] (u Danič.-rječn.), **Gradilo*[10], *Gradilović* (u Danič.-rječn.), *Hotilo*[11] (deč.-hris. 51), *Hranilo* (u Danič.-rječn.), *Hranilović, Isàjilo*[12], *Isajilović* ili *Isajlović, Kostilo*[13] (deč.-hris. 49), **Krasilo, Krasilović* (deč.-hris. 47), *Marila* (Novak.-pom.), *Mihil* (ibid.), *Mihila* (ibid.), *Mójsilo, Mojsilović, Mòmčil*[14], *Mòmčilo, Momčilović, Mužilo*[15] (u Danič.-rječn.), *Nežilo*[16] (deč.-hris. 34), *Ozrilo*[17] (u Danič.-rječn.), *Predilo*[18] (ibid.), *Pribil*[19] (ibid.), *Pribilović, Radilo* (deč. hris. 34), *Radilović* (acta croat.), *Redilo*[20] (deč.-hris. 24), *Srdilo*[21] (ibid. 51), *Srdilović* (ibid. 16), *Stanilo* (Danič.-rječn.), *Stanilović, *Stojilo*[22], *Stojilović, Strojilo*[23] (u Danič.-rječn.), *Strojilović, Tješilo*[24] (Danič.-rječn.), *Tolilo*[25] (ibid.), *Trajilo*[14], *Trajilović, Vladilo* (deč.-hris. 52), *Vojila*[26] (masc.; u Danič.-rječn.), *Vojilo* (ibid.), *Vù-j-ilo, *Žarilo*[14], *Žarilović.*

87. iļko.

Stojiļko[22] (danas), *Stojiļković.*

88. im.

Taj sufiks nije narodnoga izvora. Ja mislim, da se on uvukao u druga imena iz tuđega imena *Maksim.* Nalazimo ga u ovim imenima: *Jòksim, Josim*[27] (Avram. 251. 252. 265. 270), *Josimović, *Mavrim*[28], *Mavrimović, Risim* (rat 107 410), *Rosim* (Novak.-pom.). — Imena *Joksim, Risim, Rosim* meni su tamna.

---

[1] Borisav. [2] Božidar. [3] Bratoslav itd. [4] Budimir. [5] Bunislav. [6] Dobrodrug itd. [7] Gabriel. [8] Gojsav. [9] Gostimir. [10] Gradislav. [11] cf. češ. Chotivoj, Chotimír itd. [12] Isaias. [13] Constantinus. [14] vidi među samotvorim imenima. [15] Mužbrat, Crnomuž. [16] Negomir. [17] Ozrislav. [18] Predimír. [19] Pribisav. [20] cf. češ. Ředivoj. [21] Dobrosrd. [22] Stojisav. [23] Strojimir itd. [24] Tješimir. [25] Tolimir. [26] Vojimil. [27] Josephus. [28] Maurus.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

89. in, ina.

Ba-j-in[1] (danas kao prezime: rat 39), *Ba-l-in*[1] (u Danič.-rječn.), *Balinović* (ibid.), *Ba-ļ-in*[1] (kao prezime: Avram. 230), **Batin*[1] ili **Batina*, *Batinić* (danas), *Bijelin* (acta croat.; gdje piše „Bilin"), **Blažin*, *Blažinić* (imenik 83), *Bo-č-in*[2] (u Danič.-rječn.), **Bogdin*, *Bogdinović* (u Danič.-rječn.), *Bo-j-in*[2] (Novak.-pom.), *Bojinović*, *Bo-ļin*[3] (u Danič.-rječn.), *Boļinović*, *Bo-š-in* (deč.-hris. 59), *Božin*[4] (ime: rat 37), *Božinović*, *Bra-j-in*[1] (Novak.-pom.), *Bratin*[1] (u Danič.-rječn.), *Bratina* (ibid.), *Bratinić*, **Bu-č-in*[5], *Bučinić* (u Danič.-rječn.), *Budin*[5] (ibid.; danas kao prezime: izvještaj 49), *Budina* (masc.; monum. VII), *Budinić*, *Bu-l-in*[5] (deč.-hris. 5), *Cvijetin*, **Dabin*[6], *Dabinović* (imenik 87), **De-j-in*[7], *Dejinić* (deč.-hris. 15), *Desin*[7] (u Danič.-rječn.), *Desinić*, *Dobrin* (deč.-hris. 8), *Dobrinić* (imenik 83), *Dobrinović*, *Do-j-in*[8] (deč.-hris. 4), *Dolin*[9] (ibid. 29), *Dragina* (masc.; u Danič.-rječn.), *Dragovin*[10] (deč.-hris. 32), *Dražin* (ibid. 116), **Držin*, *Držinić* (deč.-hris. 42), *Du-j-in*[11] (ibid. 17), *Gà-j-in*[12], *Gajinović*, *Gostin* (stari pisci I, str. VII), *Grgina* (masc.; acta croat. 276), **Grgurin*, *Grgurinić* (imenik 68), **Grdin*[13], *Grdinić* (danas), *Grlin*[9] (deč.-hris. 32), *Grubina*[13] (masc.), *Grubinić* (deč.-hris. 30), **Gržin*[14], *Gržinić* (imenik 68), *Hrabrina*[13] (masc.; deč.-hris. 54), **Ja-č-in*[15], *Jačinović* (danas u Srbiji), *Jurin* (acta croat. 134), *Jurinić* (danas u Hrvatskoj), *Jurinović* (izvještaj 91), *Ko-j-in*[16] (Novak.-pom.), *Ko-j-ina*[16] (ibid.), *Krajin*[17] (ibid.), *Krajinić*, *Krajinović*, *Krstin* (Novak.-pom.), *Krstinić* (menik 41), *Ku-l-in*[18] (u Danič.-rječn.), *Kulinović* (rat 238), *La-l-in*[19] (deč.-hris. 23), **Lovrin*, *Lovrinović* (stari pisci I. str. X), **Ļubin*, *Ļubinić* (stari pisci I, str. VIII), *Ļubinović* (ibid. str. X), *Ļudin*[20] (monum. VII), *Matina* (kao prezime u Hrvatskoj), *Mavrin*[21] (Novak.-pom.), **Mihin*, *Mihinić* (imenik 30), *Miholin* (danas kao prezime: imenik 81), *Mikulin* (kao prezime: imenik 35), *Mikulinović* (u Danič.-rječn.), *Milin*, *Milinović*, **Mitrin*, *Mitrinović* (kalend.), **Mojsin*, *Mojsinović* (danas u Slavoniji), *Momčin*[9] (danas kao prezime: schem.-fratr. XIV), *Momčinović* (izvještaj 69), *Mrčina*[13] (masc.; u Danič.-rječn.), **Mudrin*[9], *Mudrinić*, *Mužina*[22] (danas u

[1] Bratoslav itd. [2] Bogosav, Borisav itd. [3] Boļeslav itd. [4] Božidar itd. [5] Budimir itd. [6] Dabiživ. [7] Desimir. [8] Dobrosav itd. [9] vidi među samotvorim imenima. [10] ovdje je *-in* dodano okrńku *Dragov* od *Dragovan* = *Dragosav*. [11] Ducas, Domnius itd. [12] Gabriel. [13] profilaktično ime. [14] Chrysogonus. [15] Jacobus itd. [16] Constantinus. [17] Krajisav. [18] Cosmas(?). [19] Lazarus. [20] Ludovit. [21] Maurus.

©DiZbi.HAZU

Hrvatskoj kao prezime), *Mužinić* (acta croat.), *Nićin*[1] (ili *Ni-ć-in*, danas kao prezime), *Nikolin* (u Danič.-rječn.), *Ozrina*[2] (masc.; monum. VII), *Paskalin*[3] (u Danič.-rječn.), *Pavin* (danas kao prezime: imenik 57), **Pavlin*, *Pavlinović*, **Pe-j-in*[4], *Pejinović* (danas), *Perin*[4] (imenik 58), *Perinović*, *Petrin* (u Danič.-rječn.; danas kao prezime: imenik 52), *Petrinić* (acta croat.), *Petrinović* (zvonimir 156), **Pribin*[5], *Pribinić* (u Danič.-rječn., ali bi se moglo čitati i *Pribińić*), *Pribinović* (ibid.), *Ràdin*, *Radinić*, *Radinović*, *Radovin*[6] (u Danič.-rječn.), *Rà-j-in*, *Ra-l-in* (Novak.-pom.), *Rańina*[7] (porodica dubrovačka), *Rańinić* (u Danič.-rječn.), *Ra-š-in* (deč.-hris. 20), **Ros-k-in*[8], *Roskinić* (danas), **Rubin*[9], *Rubinić* (imenik 58), *Rudina*[10] (masc.; monum. VII), *Rudina*[10] (fem. u Danič.-rječn.), *Rusin*[10] (Novak.-pom.), *Rusinović* (deč.-hris. 51), *Selina*[11] (Novak.-pom.), *Slavin*[12] (ibid.), *Slavinić*, *Stòjin*, *Strahina*[13] (Novak.-pom.), *Strahinić* (kalend.), *Strahinović* (rat 93, gdje piše „Strainović“), *Svetin*[14] (stari pisci I. str. VIII), *Svetina* (ibid. IX), *Tješina*[15] (monum. VII, gdje piše latinski: „Thesinna“), *Tolin*[16] (deč.-hris. 17), *Tolinović* (ibid. 20), **Tomin*, *Tominić* (acta croat. 252), *Tvrdina*[17] (Novak.-pom.), *Večèrin*[10], *Vesèlin*[10], *Veselina*[10] (Novak.-pom.), **Ve-j-in*[18], *Vejinović* (ustanak u Bosni), **Vladin*[19], *Vladinović* (stari pisci I. str. X), *Vòjin*[20], *Vojina* (Novak.-pom.), *Vojinović*, *Vučin* (danas kao prezime: Avram. 223), *Vučina* (masc.; acta croat. 49, gdje piše *l* mjesto *u*), *Vučinić* (danas), *Vù-j-in*, *Vujinović*, **Vu-l-in*, *Vulinović* (danas), *Vusin*[21] (u Danič.-rječn.), *Vu-š-in* (Novak.-pom.).

90. inbc.

**Bjelinac*, *Bjelinčević* (rat 393, gdje piše „Belinčević“), **Blažinac*, *Blažinčić* (danas), **Bo-č-inac*[22], *Bočinčić* (u Danič.-rječn.), *Bra-č-inac* (danas kao prezime: rat 316), **Bu-č-inac*[23], *Bučinčić* (u Danič.-rječn.), **Budinac*[24], *Budinčević* (imenik 81), **Grginac*, *Grginčević* (imenik 30), *Jurinac* (danas kao prezime), *Jurinčić* (izvještaj 64), **Katinac*, *Katinčić* (acta croat.), *Lovrinac*, *Lovrinčić* (stari pisci I.

---

[1] Nicephorus, Nicolaus itd. [2] Ozrislav. [3] Pascalis. [4] Petrus. [5] Pribisav. [6] ovdje je *-in* dodano okrńku *Radov-* od *Radovan*, a to je = Radisav itd. [7] Tihoran, Ranisav (?). [8] cf. Rosa = Roksanda. [9] biće od kakoga latinskog imena. [10] vidi među samotvorim imenima. [11] Selimir. [12] Slavoljub itd. [13] Lutostrah. [14] Svetislav itd. [15] Tješimir. [16] Tolimir. [17] Tvrdisav. [18] Velimir itd. [19] Vladisav itd. [20] Vojimil. [21] cf. Vusan mj. Vuksan. [22] Bogosav, Borisav

©DiZbi.HAZU

str. X), **Lučinac, Lučinčić* (u Danič.-rječn.), *Lukinac* (danas kao prezime: imenik 45), **Mikinac, Mikinčić* (izvještaj 108), **Milinac, Milinčić* (rat 360), *Perinac*[1] (danas kao prezime: imenik 18, gdje na kraju piše *-ec), *Petrinac, Petrinčić* (imenik 80), *Radinac* (danas kao prezime: rat 216), *Radinčić* (acta croat.).

91. inьko, inьka.

Darinka[2] (fem.; kalend. 58), **Dobrinko, Dobrinković* (danas), *Ìlînka*[3] (fem.), *Ļubínko, Ļubinka* (fem.; Vuk-sovjet 77), *Ļubinković, Milínko* ili *Mìlînko, Milinka* (Novak.-pom.), *Milinković, *Mratinko*[4], *Mratinković* (danas), *Radínko* ili *Ràdînko, Vojinka*[5] (Novak.-pom.).

92. iń, ińa.

Dràgińa (fem.), *Pribińa*[6] (masc.; u Danič.-rječn.), *Strahiń*[7] (masc.; kalend. 96), *Strùhińa*[7] (masc.).

93. iš, iša.

Sva su imena ove grupe muškoga roda.

**Aniša, Anišić* (izvještaj 52), **Ba-j-iš*[8], *Bajišević, Bariša*[9] (acta croat. 202), *Barišić* (danas), *Beriša*[10] (u Danič.-rječn.; ali samo u adjektivnoj formi „Berišin“), *Bjeliš* (danas kao prezime: imenik 81, gdje piše „Beliš“), *Bogiša* (u Danič.-rječn.), *Bogišić* (danas), *Boliš*[11] (danas kao prezime: izvještaj 96), *Boriš*[12] (u Danič.-rječn.), *Boriša*[12] (u Danič.-rječn.), *Borišić* (ibid.), *Bratiš* (dječ.-hris. 53), *Budiša* (u Danič.-rječn.), *Budišić* (u Danič.-rječn.), *Bu-j-iša*[13] (ili možda *Bujiša*, dječ.-hris. 48; Daničić u akad.-rječn. čita „Bujša“), *Buniša* (u Danič.-rječn.), **Cvjetiša, Cvjetišić* (acta croat. 200, gdje piše „Cvitišić“), *Dabiša*[14] (u Danič.-rječn.), *Dabišić, Da-j-iša*[14] (Novak.-pom.; gdje se može čitati i „Dajša“), *Daniša*[15] (akad.-rječn.), *Desiš*[16] (dječ.-hris. 50), *Desiša*[16] (ibid 35), **Dobriš, Dobriša* (u Danič.-rječn.), *Dobrišević* (ibid.), *Dràgiša, Dragišić* (u Danič.-rječn.), *Đuriš* (danas kao prezime: imenik 98), *Đuriša* (Novak.-pom.), *Đurišić, Đurišević* (dječ.-hris. 42), *Gostiša*[17] (u Danič.-rječn.; danas kao prezime), *Gradiša*[18] (u Danič.-rječn.), *Grùbiša*[19], *Grubišić, Hariš*[20] (danas kao prezime), *Hodiša*[21] (u Danič.-rječn.), *Hraniša* (ibid.), *Ìvanîš, Ivaniša* (Novak.-pom.),

[1] Petrus. [2] Božidar, Daroslav. [3] Elias. [4] Martinus. [5] Vojimil itd. [6] Pribisav. [7] Ļutostrah. [8] Bratoļub itd. [9] Bartholomaeus. [10] Berisav itd. [11] Boļeslav itd.; ali s naslonom na riječ: *bol, bola* [12] Borisav. [13] Bujsil, Budimir itd. [14] Dabiživ. [15] Daniel. [16] De-

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

Ivanišić (imenik 33), *Ivanišević*, *Juriš* (u Danič.-rječn.), *Jùriša*, *Jurišić*, *Jurišević* (izvještaj 54), *Ku-l-iš*[1] (kao prezime: schem.-fratr. 79), *Kulišić* (imenik 94), *Ļùbiša* (danas se govori i kao prezime), *Ļubišić* (u Danič.-rječn.), *Màliša*, *Markiš* (danas kao prezime: imenik 34), *Màrkiša*, *Mikiša*[2] (danas kao prezime: imenik 18), *Miliša* (u Danič.-rječn.), *Milišić* (izvještaj 55), *Mojiša*[3] (deč.-hris. 41), **Nagliša*, *Naglišić* (u Danič.-rječn.), **Neniša*[4], *Nenišić* (u Danič.-rječn.), **Paviš*, *Pavišić*, *Pavišević*, *Pavliš* (danas kao prezime: Avram. 233), *Pavlišić*, *Pèriša*[5], *Perišić*, *Petriš* (kao prezime: acta croat.), *Prediša*[6] (deč.-hris. 38), *Predišić* (ibid. 52), *Pribiš*[7] (ibid. 18), *Pribiša* (Novak.-pom.), *Puriša*[8] (u Vukovu rječniku s. v. „Mušika"), *Radiš* (u Danič.-rječn.), *Ràdiša*, *Radišić*, *Radišević* (zvonimir 155), *Seniša*[9] (u Danič.-rječn.), *Skoriša*[10] (deč.-hris. 36), *Stàniša*, *Stanišić*, **Stjepiša*, *Stjepišić* (imenik 23), **Stojiša*, *Stojišić*, *Toliša*[11] (u Danič.-rječn.), **Tomiša*, *Tomišić* (imenik 32), *Tvrdiša*[12] (deč.-hris. 30), *Tvrdišić* (ibid. 5), *Vaniš*[13] (u Danič.-rječn.), **Vladiša*, *Vladišić* (acta croat.), *Vratiša*[14] (u Danič.-rječn.).

94. išak.

Jambrišak[15] (danas kao prezime u Hrvatskoj).

95. išьko.

Ivaniško (u Danič.-rječn.).

96. itьko.

Božitko[16] (u Danič.-rječn.), *Božitković* (ibid.), *Pribitko*[7] (Novak.-pom.; danas kao prezime, koje sam ja slušao u Slavoniji).

97. iv.

Staniv[17] (Novak.-pom.).

98. iz.

**Matiz*, *Matizović* (danas).

99. oba.

Ràdoba (masc.).

100. oč.

La-k-oč[18] (Miklošić, Personennamen br. 193), *Lakočević* (ibid.), **Markoč*, *Markočević* (stari pisci I. str. X), *Mihoč* (u Danič.-rječn.),

[1] Cosmas (?). [2] Michael. [3] Mojslav, Moyses. [4] Nenad. [5] Petrus. [6] Predislav. [7] Pribisav. [8] nadimak; cf. Puro, Pureš. [9] Simeon (?). [10] Skorosav. [11] Tolimir. [12] Tvrdisav. [13] Joannes. [14] Vratisav.

©DiZbi.HAZU

Mikoč (danas kao prezime: izvještaj 83), *Nikoč* (Novak-pom.), *Tihoč*[1] (u Danič.-rječn.).

101. odin.

Bogodin (stari pisci I. str. VII), *Bogodinić* (ibid. str. VIII). *I-k-odin*[2] (rat 97. 179), *Ikodinović* (u Srbiji), *Nikodin* (rat 242; moguće je, da je griješka mjesto Nikodim = Νικόδημος).

102. ohъna, ohъńa.

Bratohna (masc.; u Danič.-rječn.), *Djedohna*[3] (masc.; monum. VII. 95), *Dobrohna* (masc.; deč.-hris. 15), *Milohna* (masc., ibid. 17; i u Novak.-pom.), *Milohnić* (deč.-hris. 10, i danas: izvještaj 66), *Mirohna* (masc. u Danič.-rječn.), *Radohna* (deč.-hris. 29 i Novak.-pom.), *Radohńa* (Novak.-pom.), *Vukohna* (masc.; deč.-hris. 28).

103. oj, oje, oja.

oj suponira prastaro *ojъ*, a *oje* postalo je od *ojo*. Pod br. 158. govorićemo o odnošaju sufiksa *ъ* prema sufiksu *o* u nom. sing. iménâ muškoga roda.

Antoje (u Danič.-rječn.), *Ba-h-oje*[4] (ibid.), *Ba-l-oje*[4] (deč.-hris. 50), *Balojević* (u Danič-rječn.), *Beroje*[5] (ibid.), *Berojević, Bjeloje* (Novak.-pom.), *Blàgoje*[6], *Blagojević, Bògoje, Bogojević, Boloje*[7] (akad.-rječn.), *Bolojević, Bòroje*[8], *Borojević, *Božoje*[9], *Božojević* (u Danič.-rječn.), *Branoje*[10] (deč.-hris. 46), *Branojević* (u Danič.-rječn.), *Bratoje*[4] (ibid.), **Brzoje*[11], *Brzojević* (akad.-rječn.), *Budoje*[12] (ibid.), *Budojević, *Buroje*[11], *Burojevići* (selo u Srbiji), **Crnoje*[13], *Crnojević* (Danič.-rječn.), *Cvjètoje, Cvjetojević* (akad.-rječn.), *Daboje*[14] (u Danič.-rječn.), *Dabojević, Daroje*[15] (akad.-rječn.), *Darojić* (acta croat.), *De-h-oje*[16] (akad.-rječn.), *Desoje*[16] (u Danič.-rječn.), *Dimoje*[17] (monum. XIII. 74), **Divoje*[11], *Divojević* (akad.-rječn.), **Djedoje*[3], *Djedojević* (u Danič.-rječn.), *Dobroje* (u Danič.-rječn.), *Dobrojević, Dràgoje, Dragojević, Dražoje*[18] (u Danič.-rječn.), *Dražojević, *Drugoje*[19], *Drugojević* (monum. XIII), *Družoje*[19] (u Danič.-rječn.), *Držoje*[20] (deč.-hris. 15), **Dukoje*[21], *Dukojević* (u Danič.-rječn.), **Dumoje*[22], *Dumojić* (acta croat.), **Dušoje*[23], *Dušojević* (u Danič.-rječn.), *Đuroje*

[1] Tihomir. [2] Elias, Joannes itd. (?) [3] Djedomir. [4] Bratoļub itd. [5] Berisav. [6] Blagomir. [7] Boļeslav, ali s naslonom na *bol, bola*. [8] Borisav. [9] Božidar. [10] Branisav. [11] vidi među samotvorim imenima. [12] Budimir. [13] Crnomuž itd. [14] Dabiživ. [15] Daroslav. [16] Desimir. [17] Dometrius. [18] Dražeslav. [19] Dobrodrug. [20] Držislav.

©DiZbi.HAZU

(ibid.), *Đurojević, Filoje*[1] (Novak.-pom.), *Godoje*[2] (deč.-hris. 6), *Godojević* (monum. XIII. 174), *Goloje*[3] (deč.-hris. 60), *Gradoje*[4] (u Danič.-rječn.), *Gradojević* (rat 337), *Grozdoje*[3] (Novak.-pom.), *Gruboje*[5] (u Danič.-rječn.), *Hodoje*[6] (deč.-hris. 39), *Hranoje*[7] (u Danič.-rječn.), *Hranojević, Hvaloje*[8] (u Danič.-rječn.), *Hvalojević, Ivoje* (u Danič.-rječn.), *Ivojević* (stari pisci I. str. IX), *Jakoje*[9] (deč.-hris. 60), *Jaroje*[10] (ibid. 75), *Jeroje*[11] (Novak.-pom.), *Klimoje*[12] (u Danič.-rječn.), *Kràsoje*[13], *Krasojević, *Kre-c-oje*[14], *Krecojević* (danas u Srbiji), *Kresoje*[14] (Novak.-pom.), *Kresojević* (zvonim. 160), **Krstoje, Krstojević* (danas u Srbiji), *La-l-oje*[15] (u Danič.-rječn.), *Ļepoje* (stari pisci I. str. VII; gdje piše „Lipoje“), *Ļepojević* (rat 361), *Ļuboje, Ļubojević, *Ļutoje*[16], *Ļutojević* (u Danič.-rječn.), *Maroja* (Novak.-pom.), **Maloje*[3], *Malojević* (deč.-hris. 31), *Maroje*[17] (u Danič.-rječn.), *Marojević, *Matoje, Matojević* (danas u Srbiji), *Medoje*[3] (deč.-hris. 41), *Mihoje* (u Danič.-rječn.), *Mihojević, *Mikoje, Mikojević* (rat 374), *Miloje, Milojević, Miroje* (u Danič.-rječn.), *Mirojević* (stari pisci I. str. X), *Nenoje*[18] (deč.-hris. 19), **Nikoje, Nikojević* (u Danič.-rječn.), *Ninoje*[19] (ibid.), *Ńegoja* (Novak.-pom.; ne zna se, je li masc. ili je fem.), *Ńegoje* (ibid.), *Ńegojević, Ozroje*[20] (u Danič.-rječn.), *Ozrojević, Paskoje*[21] (u Danič.-rječn.), *Pe-c-oje*[22] (danas kao prezime: imenik 39), **Peroje*[22], *Perojić* (acta croat.), *Pètoje*[22], **Planoje*[3], *Planojević* (rat 357), *Poloje*[23] (Novak.-pom.), *Predoje*[24] (u Danič.-rječn.), *Predojević, Priboje*[25] (Novak.-pom.), *Pribojević, Prvoje*[26] (u Danič.-rječn.), *Radoj* (acta croat., kao prezime), *Radoja* (Novak.-pom.), *Rädoje*[27], *Radojević, Ra-h-oje*[27] (Novak.-pom.), *Rastoje*[28] (deč.-hris. 39), *Ra-š-oje*[27] (ibid. 36), *Resoje*[3] (Novak.-pom.), *Siloje*[29] (deč.-hris. 44), *Skoroje*[30] (ibid. 45), *Skorojević* (schem.-fratr. 93), *Slädoje*[3], *Sladojević, *Slavoje, Slavojević* (deč.-hris. 53), *Spàsoje*[3], *Spasojević, Srědoje*[3], *Sredojević, Stanoja* (Novak.-pom.), *Stänoje*[31], *Stanojević, Stjepoje* (u Danič.-rječn.), *Strezoje*[32] (ibid.), *Sviloje*[5] (Novak.-pom.), *Svilojević, Šà-k-oje*[33], *Šakojević, Šišoje*[34] (deč.-hris. 36), *Ta-l-oje*[35] (ibid. 10), **Tihoje, Tihojević* (deč.-

[1] Philippus. [2] Godimir. [3] vidi među samotvorim imenima. [4] Gradislav. [5] profilaktično ime. [6] Hodislav. [7] Hranisav. [8] Hvalimir. [9] Jacobus. [10] Jaroslav. [11] biće od kojega grčk. imena, što se počiñe s ἱερο [12] Clemens. [13] Krasimir. [14] Kresimir. [15] Lazarus. [16] Lutomir. [17] Mari(a)nus. [18] Nenad. [19] Ninoslav. [20] Ozrislav. [21] Pascalis. [22] Petrus. [23] Polyxenus(?). [24] Predimir. [25] Pribisav. [26] Prvosav. [27] Radisav itd. [28] Rastimir. [29] Vojsil, Bujsil itd. [30] Skorosav. [31] Stanimir itd. [32] Strezimir. [33] Šakan, Šakul. [34] Šišman. [35] Tihomil.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

hris. 19), *Toloje*[1] (u Danič.-rječn.) *Tolojević, Tudroje*[2] (u Danič.-rječn.), *Tvrdoje*[3] (ibid.), *Tvrdojević* (danas), *Vàsoje*[4], *Vasojević, Veloje*[5] (ime: rat 375), *Velojić* (danas u Srbiji), *Vìdoje, Vidojević, Vitoje*[6] (dcč.-hris. 45), *Vlàdoje, Vladojević, Vratoje*[7] (u Danič.-rječn.), *Vukoja* (masc.; rat 180. 350), *Vùkoje, Vukojević, *Zlatoje*[8], *Zlatojević, Živoje*[9] (u Danič.-rječn.), *Živojić* (ime: rat 234).

104. ojica.

Negojica (danas kao prezime: rat 224), *Radòjica* (masc.), *Radojičić* (danas prezime), **Stanojica, Stanojičić* (danas prezime), *Vukojica* (ime: rat 181, Vuk-sovjet 138), *Vukojičić* (danas prezime).

105. ojin.

Živòjin, Živojinović.

106. ojьe.

**Marojac, Marojčić, *Milojac, Milojčić, *Radojac, Radojčić, *Stanojac, Stanojčić.* — U knizi „rat“ itd. str. 248. nalazim prezime *Radojičević,* koje je možda griješkom mjesto *Radojčević,* a ako je tako, onda i to prezime ide ovamo

107. ojьko, ojьka.

Anojka (Novak.-pom.), **Florojko*[10], *Florojkić* (rat 370), *Florojković* (rat 157), *Ilojka* (Novak.-pom.), *Malojka*[8] (Novak.-pom.), *Malojko* (ibid.), *Mìlôjka, Milójko, Milojković, Pavojka* (Novak.-pom.), *Ràdôjka, Radójko, Radojkić, Radojković, Stànôjka, Stanojko* (Novak.-pom.), *Vìdôjka, Vidójko, Vidojković.*

108. ojьlo, ojьla.

Anojla (Novak.-pom.), *Danojla*[11] (ibid.), *Danojlić* (danas prezime), *Dràgôjla, Dràgôjlo, Dragojlović* (danas), *Mi-c-ojlo*[12] (u Danič.-rječn.), *Mihojlo* (u Danič.-rječn.), *Mihojlić* (ibid.), *Mihojlović* (danas), **Radojlo, Radojlović* (danas), *Rusojla*[8] (Novak.-pom.), *Stanojla* (ibid.), *Stanojlo* (Vuk-rječnik, str. 862[b]), *Stanojlović* (danas), *Vukojlo* (Novak.-pom.).

109. ok, oko, oka.

Anoka (Novak.-pom.), **Ci-c-ok*[13], *Cicković* (imenik 67), *Maroko*[14] (Novak.-pom.), *Matok* (danas kao prezime u Hrvatskoj), *Matković*

[1] Tolimir. [2] Theodorus. [3] Tvrdisav. [4] Basilius. [5] Velimir itd. [6] Vitomir. [7] Vratisav. [8] vidi među samotvorenim imenima. [9] Dabiživ.

©DiZbi.HAZU

(imenik 37), *Perok*[1] (danas kao prezime u Hrvatskoj), *Perković* (imenik 34), *Stanoka* (Novak.-pom.), *Tadioko* (u Danič.-rječn.).

110. okan.

**Matokan, Matokanović* (izvještaj 88).

111. ol, ola.

**Androl, Androlić* (imenik 27), *Anola* (Novak.-pom.), *Antol* (acta croat. 205), *Antolić* (ibid. 307), *Antolović* (danas), *Djedol*[2] (u Danič.-rječn.), *Dragol* (Novak.-pom.), *Dragolić* (izvještaj 66), *Dragola* (masc.; acta croat. 273), **Ļubol, Ļubolići* (selo, u Danič.-rječn.), **Martinol, Martinolić* (izvještaj 91), **Tadijol, Tadijolović* (acta croat.), *Vùkola* (masc.).

112. olaš.

Antolaš (kao prezime: imenik 56).

113. olьk.

Antolak (danas kao prezime: izvještaj 90, gdje piše na kraju *-ek*), *Antolković* (u Hrvatskoj).

114. oń, ońa.

Androńa (danas kao prezime: imenik 82), *Bjelońa*[3] (Novak.-pom.), *Bratońa* (Danič.-rječn.; gdje se nalazi samo u adjektivnom obliku „Bratońino"), *Budońa*[4] (stari pisci I. str. VII), **Darońa*[5], *Darońić* (Avram. 257; gdje piše „Daronić"), *Djedońa*[2] (masc.; monum. VII), *Dobrońa* (u Danič.-rječn.), *Dobrońić* (imenik 20, izvještaj 94; na ovom drugom mjestu piše „Dobronić"), *Dumońa*[6] (u Danič.-rječn.), **Galońa*[7], *Galońić* (rat 140; Vuk-sovjet 175; na ovom drugom mjestu piše „Galonić"), *Grubońa*[8] (monum. VII; gdje piše latinski „Grubona"), **Jakońa*[9], *Jakońić* (Avram. 261, gdje piše „Jakonić"), *Krasońa*[10] (danas kao prezime: imenik 72), **Kresońa*[11], *Kresońić* (stari pisci I. str. VIII), *Ku-l-ońa*[12] (kao prezime: izvještaj 45), **Mrkońa*[8], *Mrkońić* (danas), *Mrmońa*[13] (ime: acta croat. 45), *Mudrońa*[14] (danas kao prezime: imenik 58), *Perońa*[1] (kao prezime: izvještaj 68), *Petrońa* (deč.-hris. 42), *Petrońić* (u Danič.-rječn.; ali bi se moglo čitati i „Petronić"), *Radoń* (Novak.-pom.), *Rädońa, Radońić* (rat 30. 330), *Ra-h-ońa*[15] (acta croat. kao

[1] Petrus. [2] Djedomir. [3] Bjelimir. [4] Budimir. [5] Daroslav. [6] Dominicus, Domnius. [7] Gallus. [8] profilaktično ime. [9] Jacobus. [10] Kra-

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

prezime), *Sestroña*[1] (deč.-hris. 35), **Vitoña*[2], *Vitońić* (u Danič.-rječn., gdje bi se moglo čitati i „Vitonić"), **Vukoña*, *Vukońić* (rat 414).

115. ońica.

Radońica (Novak.-pom.), *Radońičić* (izvještaj 68).

116. ońko.

Radońko (u Danič.-rječn.).

117. or.

Budor[3] (danas kao prezime: imenik 27), *Grubor*[4] (ustanak u Bosni), *Gruborović* (danas), **Jevtor*, *Jevtorić* (Vuk-sovjet 163), *Mì-ģ-or*[5], *Mrmor*[6] (deč.-hris. 14), *Pribjègor*[1], *Strator*[7] (deč.-hris. 38), *Vìtor*[2], *Vitorić*, *Vitorović*.

118. orija.

Vukorija (masc. u Danič.-rječn.).

119. os.

Prikos[1] (deč.-hris. 22).

120. oš, oša.

Androš (deč.-hris. 37), *Androšević* (danas), *Antoš* (danas kao prezime: izvještaj 98), *Ba-k-oš*[8] (kao prezime: imenik 61), *Beroš* (u Danič.-rječn.), *Bjeloš* (Novak.-pom.), *Bjelošić*, *Bjelošević*, *Bogoš* (deč.-hris. 21), *Boroša* (danas kao prezime: imenik 29), *Branoš* (u Danič.-rječn.), *Bratoš* (u Danič.-rječn.), *Bratošević* (stari pisci I. str. VIII), *Cvjètoš*, **Danoš*[9], *Danošić* (izvještaj 116), *Divoš* (u Danič.-rječn.), *Divošević* (ibid.), *Dobroš* (ibid.), *Dobrošević*, *Dràgoš*, *Dragošević*, *Drugoš* (u Danič.-rječn.), *Grdoš*[4] (ibid.), *Inoš*[10] (ibid.), *Inošević* (deč.-hris. 50), **Ivanoš*, *Ivanošić* (imenik 75), *Ivoš* (danas kao prezime: izvještaj 95), *Ivošević*, **Jakoš*[11], *Jakošić* (danas), *Janoš*[12] (Novak.-pom.), *Janoša* (ibid.), *Janošić*, *Janošević*, **Jeloš*[13], *Jelošić* (imenik 35), *Junoša*[1] (Novak.-pom.), *Jùroš*[14], *La-l-oš*[15] (deč.-hris. 37), *Lalošević* (imenik 63), *Lepoša* (danas kao prezime: schem.-zagr.), *Maroš*[16] (u Danič.-rječn.), *Marošević* (schem.-fratr. XX),

---

[1] vidi među samotvorim imenima. [2] Vitomir. [3] Budimir. [4] profilaktično ime. [5] Demetrius itd. [6] vidi što je rečeno malo naprijed o imenu *Mrmoña*. [7] Stratimir. [8] Bratoljub itd. [9] Daniel. [10] Inoslav. [11] Jacobus. [12] Joannes. [13] pomaskulińeno prema fem.

©DiZbi.HAZU

Matoš (stari pisci I. str. IX), *Matošić* (imenik 80), *Medoš*[1] (deč.-hris. 44), *Miloš* (govori se i kao prezime: imenik 39), *Miloša* (Novak.-pom.), *Milošić, Milošević, Miroš* (u Danič.-rječn.), *Mirošević, Mladoš*[1] (u Danič.-rječn.), *Ninoš* (deč.-hris. 41), *Njegoš, Njegošević* (Vuk-rječnik, s. v. „skidati"), **Pavoš, Pavošević* (imenik 48), *Peroš*[2] (stari pisci I. str. VIII), *Perošević* (imenik 38), *Petoš*[2], *Petroš* (deč.-hris. 12), *Petrošić, Petrošević, *Piroš*[3], *Pirošević* (stari pisci I. str. VIII), **Priboš*[4], *Pribošić* (acta croat.), *Prvoš*[5] (u Danič.-rječn.), *Punoš*[1] (u Danič.-rječn.), *Punošević, Radoš* (govori se i kao prezime), *Radoša* (masc.; rat 338), *Radošić, Radošević, Stanoš* (acta croat. 299), *Stanošević, Tomoš* (Novak.-pom.), *Uroš*[1], *Urošević, Vidoš* (u Danič.-rječn.), *Vidošić* (acta croat.), *Vidošević* (danas), **Višoš*[6], *Višošević* (imenik 78), *Vitoš*[7] (u Danič.-rječn.), *Vladoš* (ibid.).

121. ošic.

Urošic[1] (u Danič.-rječn.).

122. ot, ota.

Sva su imena ove grupe muškoga roda.

**Ba-k-ota*[8], *Bakotić* (imenik 95), *Ba-l-ota*[8] (danas kao prezime: izvještaj 106), *Bjegota*[1] (masc.; u Danič.-rječn.), *Bjelota* (masc.; ibid.), *Bjelotić* (acta croat.; gdje piše „Belotić"), *Borota* (danas kao prezime: rat 318), *Bratota* (deč.-hris. 47), *Brzota*[1] (u Danič.-rječn.), *Brzotić* (ibid.), *Crnota* (masc. ibid.; piše *č* mjesto *c*), *Crnotić* (stari pisci I. str. VIII), *Dobrot* (Novak.-pom.), *Dobrota* (masc.; u Danič.-rječn.), *Dragota* (ibid.), **Grgota, Grgotić* (acta croat.), *Gugota*[1] (masc.; deč.-hris. 50), *Hranota* (masc.; u Danič.-rječn.), *Hranotić* (deč.-hris. 26), *I-č-ota*[9] (Novak.-pom.), **Ilota*[9], *Ilotić* (zvonim. 154), *Jakota*[10] (u Danič.-rječn.), *Jakotić* (zvonim. 155), *Junota* (deč.-hris. 7), *Kalota*[11] (deč.-hris. 35), *Kř-k-ota*[12], **La-l-ota*[13], *Lalotić* (acta croat.), *Ljubota* (u Danič.-rječn.), **Markota, Markotić* (imenik 32), *Matota* (danas kao prezime: izvještaj 45), **Mihota, Mihotić* (izvještaj 75), *Milota* (acta croat. 148), *Milotić* (deč.-hris. 7), *Mrkota*[14] (u Danič.-rječn.), *Mrkotić, *Nikot, Nikotović* (danas), *Njegota* (u Danič.-rječn.), *Njegotić* (ibid.), *Prvota* (deč.-hris. 30), *Radot* (stari pisci I. str. IX), *Radota, Radotić* (u Danič.-rječn.), *Radotović* (imenik 18),

[1] vidi među samotvorim imenima. [2] Petrus. [3] vidi što je rečeno o imenu *Pirak* pod nastavkom br. 13. — [4] Pribisav. [5] Prvoslav. [6] Višeslav. [7] Vitomir. [8] Bratoljub itd. [9] Elias itd. [10] Jacobus. [11] Cf. grčka imena, što se počinu s ζελ-. [12] Christophorus [13] La-

©DiZbi.HAZU

Rusota (u Danič.-rječn.), *Skorota*[1] (deč.-hris. 47), *Skorotić* (monum. XIII. 2), *Vlahota*[2] (u Danič.-rječn.), *Vlahotić* (ibid.), *Vùkota, Vukotić* (u Danič.-rječn.), *Žìvota*[3], *Životić* (danas).

123. otin, otina.

Dragotin (Novak.-pom.), *Ljubotina* (danas kao prezime: šem.-karl. 78).

124. uc.

**Mijuc*[4], *Mijucić* (danas u Srbiji).

125. ud.

Mȑgûd[5].

126. ug.

**Crnug, Crnugović* (u Danič.-rječn., gdje piše *č* mjesto *c*).

127. uh.

**Raduh, Raduhović* (acta croat.).

128. uhъla.

Anuhla (u Danič.-rječn.), **Djevuhla*[6], *Djevuhlić* (deč.-hris. 14).

129. uj.

Beruj (deč.-hris. 47), *Blažuj* (ibid. 17), *Boguj* (akad.-rječn.), *Boruj* (deč.-hris. 70), *Bratuj* (ibid. 5), *Civuja*[7] (Novak.-pom.), *Dobruj* (deč.-hris. 4), *Dobrujević* (ibid 70), *Draguj* (u Danič.-rječn.), *Draguja* (Novak.-pom.), *Dražuj* (u Danič-rječn.), *Dražujević, Druguj* (deč.-hris. 40), *Miluj* (ibid. 50), *Miruj* (u Danič.-rječn.: gdje se nalazi samo u adjektivnom obliku: Mirujev), *Raduj* (ibid.), *Radujević, Ra-š-uj*[8] (deč.-hris. 75), *Slavuj* (Novak.-pom.), *Slavujević* (Avram. 277), **Viduj, Vidujević* (izvještaj 81).

130. ujьko, ujьka.

Bratujko (deč.-hris. 54), *Milujka* (Novak.-pom.), *Radujko* (ibid.).

131. uka.

**Manduka, Mandukić* (danas u Srbiji), *Mìluka* (fem.), *Milukić* (stari pisci I. str. X), *Ràduka* (fem.), *Radukić* (danas).

---

[1] Skorosav. [2] Blasius. [3] Dabiživ. [4] Michael itd. [5] profilaktično ime; istoga postaña kojega i *Mrkša Mrkota*, ali s naslonom na *mrgodast, mrgoditi se*. [6] vidi među samotvorim imenima. [7] Dabiziv, Dabiživa(?). [8] Radisav.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

132. ukan.

Radùkân.

133. ul, ulo, ula.

Toga nastavka nema ni u kojem još drugom slovenskom jeziku osim u bugarskom (bugarski: Братул, Драгул, Живул, Марула itd. u Miklošićevoj raspravi o slovenskim imenima str. 221). Za to je vjerojatno, da je taj nastavak prodro iz rumunskoga jezika.

Antul (Novak.-pom.), **Bogul*, *Bogulić* (deč.-hris. 22), **Bratul*, *Bratulić* (imenik 87), **Budul*[1], *Budulić* (acta croat.), **Cepul*[2], *Cepulić* (zvonim. 159), *Crnul* (kao prezime: akad.-rječn.), *Da-j-ul*[3] (u Danič.-rječn.), *Danul* (Novak.-pom.), *Dobrula* (masc.; stari pisci I, str. VII), *Do-j-ul*[4], *Dragula* (fem.; acta croat.), *Dragulić* (u Srbiji), *Drakul* (Novak.-pom.), *Drakulić* („vojvoda vlaški“, — u Danič.-rječn.), *Drakula* (Novak.-pom.), *Dražul* (danas kao prezime: imenik 58), *Dušul* (deč.-hris. 52), *Gradul* (u Danič.-rječn.), *Grubula*[5] (fem.; stari pisci I. str. VIII), *Hra-j-ul* (u Danič.-rječn.), *Hranul* (ibid.), **Jadrul*[6], *Jadrulić* (acta croat.), **Kon-j-ul*[7], *Konjulović* (danas), *Kre-c-ul*[8] (deč.-hris. 50), *Krstul* (acta croat. 89), *Krstulić, Krstulović* (imenik 82), **Kuzul*[9], *Kuzulović* (šem.-karl. 169), *Ma-k-ul*[10] (ime: Vuk-sovjet 148), *Markul* (u Danič.-rječn.), *Marula* (fem.), *Marulić*, **Matul*, *Matulić* (imenik 19), *Mitul*[11] (danas kao prezime: rat 224), **Mrgul*[12], *Mrgulović* (šem.-karl. 98), *Ni-c-ul*[13] (ime: rat 27), *Ńegul* (u Danič.-rječn.), *Pe-j-ul*[14] (Novak.-pom.), *Prvul* (Vuk-sovjet 125), *Prvulović*, *Rädul, Radulo* (Novak.-pom.), *Rädula, Radulović, Ra-j-ul*[15] (u Danič.-rječn.), *Ra-k-ul*[15] (Novak.-pom.), *Ra-š-ul*[15] (Danič.-rječn.), **Sandul*[16], *Sandulović* (u Srbiji), *Se-k-ul*[17] (Novak.-pom.), *Se-k-ula*[17] (ime muško: rat 44. 250), *Sekulić, Sekulović* (u Danič.-rječn.), **Srdul*[18], *Srdulović* (danas prezime), *Sta-j-ul* (u Danič.-rječn.), *Stanul* (ibid.), *Stanulović, Šarul*[19] (deč.-hris. 31), **Šćepul*[20], *Šćepulović* (danas u Srbiji), **Vidul, Vidulić* (acta croat.), *Vidulović* (izvještaj 67), **Vitul*[21], *Vitulović* (acta croat.), *Vladul* (u Danič.-rječn.), *Vladulović, Vukula* (Novak.-pom.), *Živul* (Vuk-rječnik, str. 854[b]), *Živulović.*

---

[1] Budimir itd. [2] biće od kakoga latinskog imena. [3] Dabiživ itd. [4] Dobrosav itd. [5] profilaktično ime. [6] Andreas. [7] Constantinus. [8] Kresimir. [9] Cosmas (?). [10] Emanuel itd. [11] Demetrius. [12] vidi što je rečeno o imenu *Mrgud* kod nastavka br. 125. — [13] Nicephorus, Nicolaus itd. [14] Petrus. [15] Radisav. [16] vidi što je rečeno o imenu *Sandal* kod nastavka br. 15. — [17] vidi među samotvorim imenima.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

134. uleta.

**Draguleta, Draguletić* (deč.-hris 51).

135. ulin.

Bogulin (u Danič.-rječn.), *Dragulin* (deč.-hris. 5), *Markulin* (danas kao prezime: zvonimir 151), **Matulin, Matulinović* (monum. XIV. 283), **Mi-c-ulin*[1], *Miculinić* (imenik 16), *Radùlîn, Radulinović* (danas), **Štefulin, Štefulinić* (acta croat. 125), *Živulin* (u Danič.-rječn.).

136. ulinьka.

Radulinka (Novak.-pom.).

137. uļ, uļa.

Bra-š-uļ[2] (danas kao prezime: imenik 37), *Bratuļ* (deč.-hris. 11, i Novak.-pom.), *Dobruļa* (fem.; stari pisci I. str. 258), **Draguļ, Draguļević* (u Danič.-rječn.), *Gòrduļa*[3], *Ma-k-uļa*[4] (danas kao prezime), *Mijuļ* (danas kao prezime: rat 92), **Mikuļ, Mikuļević* (u Srbiji), **Mituļ*[5], *Mituļević* (rat 91. 376), *Prvuļ* (ime: rat 39), *Raduļ* (Novak.-pom.), *Raduļević, Raduļa* (muško ime: rat 378; deč.-hris. 74), *Ra-h-uļ* (deč.-hris. 55), *Rahuļević* (ibid.), *Se-k-uļa*[6] (Novak.-pom.), *Šišuļ*[7] (kao prezime: izvještaj 81), *Šutuļa*[7] (kao prezime).

138. uļan.

Draguļan (deč.-hris. 21).

139. uļaš.

Mrduļaš[8] (kao prezime: izvještaj 99).

140. uļьc.

Krasuļac[9] (danas kao prezime: rat 250).

141. uļьk.

Sta-h-uļak[10] (danas kao prezime u Hrvatskoj).

142. un, una.

**Ba-č-un*[2], *Bačunić* (Vuk-sovjet 170), *Bjeguna* (Novak.-pom.), *Bogun* (deč.-hris. 12), *Bra-j-un*[2] (ibid. 24), *Bra-j-una* (masc.; ibid.

---

[1] Michael, Nicolaus. [2] Bratoļub itd. [3] Gordiana. [4] Emanuel itd. [5] Demetrius. [6] vidi među samotvorim imenima. [7] nadimak. [8] profilaktično ime; istoga postańa, kojega i *Mrkša, Mrkota*, ali s na-

©DiZbi.HAZU

38), *Bratun* (ibid. 34), *Bratuna* (masc.; ibid. 37), *Danun*[1] (Novak.-pom.), **Dobrun, Dobrunović* (dječ.-hris. 46), *Dragun* (u Danič.-rječn.), *Draguna* (fem.; stari pisci I. str. VIII), **Jaguna*[2], *Jagunić* (u Hrvatskoj), **Ja-š-un*[3], *Jašunović* (u Srbiji), **Marun*[4], *Marunić* (imenik 51), **Matun, Matunović* (izvještaj 67), **Medun*[5], *Medunić*, **Mi-ć-un*[6], *Mićunović* (danas), *Mìlûn, Miluna* (fem.), *Milunić, Milunović, Miļun* (u Danič.-rječn.), **Negun, Negunović* (dječ.-hris. 29), *Pä-j-ûn*[7], *Pavun*[7] (acta croat. 280), *Pavuna* (fem.; Novak.-pom.), **Petrun, Petrunić* (imenik 39), *Petun*[8] (u Danič.-rječn.), **Predun*[9], *Predunić* (ime: dječ.-hris. 24), **Pribun*[10], *Pribunić* (stari pisci I. str. X), *Radun* (dječ.-hris. 42), *Raduna* (Novak.-pom.), *Radunić, Radunović, Va-j-un*[11] (Glasnik XII. 485), *Vlädûn* (govori se i kao prezime: rat 38).

143. unika.

**Milunika, Milunikić* (danas).

144. unьc.

Pavunac (kao prezime: izvještaj 122).

145. unьko, unьka.

Mìlûnka, Pavunko (Novak.-pom.).

146. ur.

**Ma-č-ur*[12], *Mačurović* (danas), *Mrkur*[13] (Novak.-pom.).

147. urьko.

Miļurko (ime: kalend. 82).

148. us.

**Bjelus, Bjelusić* (acta croat.; gdje piše „Belusić"), *Grdus*[13] (u Danič.-rječn.), *Grdusović* (dječ.-hris. 41).

149. usin.

Radìusîn.

150. uš, uša.

**Adamuš, Adamušević* (danas), *Ánđuša, Anuša* (Novak.-pom.), **Ba-j-uša*[11], *Bajušić* (akad.-rječn.), **Batuša*[14], *Batušić* (izvještaj 55), *Bjeluš* (danas kao prezime: kajkavski „Beluš"), *Bjelušić* (imenik 46),

[1] Daniel. [2] Agatha (?). [3] Jacobus itd. [4] Mari(a)nus. [5] vidi među samotvorim imenima. [6] Demetrius itd. [7] Paulus. [8] Petrus. [9] Predisav. [10] Pribisav. [11] Basilius. [12] Emanuel, Marcus itd. [13] profi-

©DiZbi.HAZU

Boguša (fem.; monum. XIII), *Bra-k-uš*[1] (kao prezime: akad.-rječn.), *Brakušić* (stari pisci I. str. VIII), *Bratuš* (deč.-hris. 30), *Bratuša* (fem.; monum. X. 119), **Domuš*[2] ili **Domuša*[2], *Domušić* (u Danič.-rječn.), *Draguš* (ibid.), **Dujmuš*[3], *Dujmušić* (izvještaj 59), *Đeruša*[4] (Novak.-pom.), *Fabuš* (kao prezime: izvještaj 53), *Ivanuš* (kao prezime u Hrvatskoj), **Jambruš*[5], *Jambrušić* (izvještaj 73), *Januš*[6] (Novak.-pom.), *Janušić* (danas u Hrvatskoj), *Januša* (Novak.-pom.), *Jeluša*[7] (acta croat. 308), *Jelušić* (danas), *Katuša* (Novak.-pom.), *Katušić* (danas), **Kostuš*[8], *Kostušević* (u Danič.-rječn.), **Lepuš, Lepušić* (imenik 26, gdje piše „Lepušić"), **Maluš*[9], *Malušić* (danas), *Mànduša, Mandušić* (u Vukovu rječniku s. v. polica), *Markuš* (danas kao prezime: zvonim. 153), *Markušić* (u Danič.-rječn.), *Markušević* (deč.-hris. 29), *Martinuš* (ime: acta croat. 202), *Martinušić* (izvještaj 66), *Martinušević, Maruša* (masc. u Danič.-rječn.), *Marušić* (danas), **Meduš*[9], *Medušević* (stari pisci I. str. X), *Mikuš* (danas kao prezime: imenik 19), *Mikušić* (acta croat.), *Mìlûš, Mìluša, Milušić* (u Danič.-rječn.), *Miluš* (kao prezime: ustanak u Bosni), *Moguš*[10] (kao prezime: imenik 76), **Mrkuš*[11], *Mrkušić* (izvještaj 68), *Nëguš, Negušić* (danas), *Petruš* (Novak.-pom.; danas kao prezime: imenik 92), *Petrušić* (zvonim. 167), *Pètruša* (fem.), **Peruš* ili **Peruša, Perušić* (acta croat.), **Pre-k-uš*[12] ili **Pre-k-uša*[12], *Prekušić* (u Danič.-rječn.), *Raduš* (ibid.), *Raduša* (Novak.-pom.), *Radušić* (acta croat. 204), *Radušević* (šem.-karl. 154), **Simuš, Simušević* (ustanak u Bosni), *Slavuš*[13] (Novak.-pom.), *Slavuša* (fem.; monum. XIII. 182), *Stanuša* (Novak.-pom.), *Tanuš*[14] (Novak.-pom.; deč.-hris. 44), *Tanušević, Vlahuša*[15] (Danič.-rječn.), **Vukuša, Vukušić* (imenik 55).

151. ušin.

Bognšin (deč.-hris. 28), *Bratušin* (ibid. 9), **Ilušin, Ilušinović* (acta croat.).

152. ušьko, ušьka.

Andruško (u Danič.-rječn.). *Ànuška,* **Baruško*[16], *Barušković* (zvonimir 174), *Bodruško*[9] (Danič.-rječn.), *Bratuško* (deč.-hris. 52), *Dobruško* (u Danič.-rječn.), **Jakuško*[17], *Jakuškić* (u Danič.-rječn.), *Mìjuško, Mijušković.*

[1] Bratoljub itd. [2] Domogoj itd. [3] Domnius. [4] Germanus, Germana itd. [5] Heinrich. [6] Joannes. [7] Helena. [8] Constantinus. [9] vidi među samotvorim imenima. [10] Hermagoras (?). [11] profilaktično ime.

©DiZbi.HAZU

153. ušьkin.

Baruškin (danas kao prezime; akad.-rječn.).

154. ut, uta.

Beruta[1] (danas kao prezime: schem.-zagr.), *Bogut*[2] (deč.-hris. 41), *Boguta* (masc.; deč.-hris. 23), *Bogutić, Bogutović, De-h-ut*[3] (deč.-hris. 34), *Dragut* (u Danič.-rječn.), *Dražut* (deč.-hris. 44), *Iluta* (Novak.-pom.), **Ma-č-uta*[4], *Mačutić* (danas), *Milut* (u Danič.-rječn.), *Milutović* (ibid.), *Mirut* (deč.-hris. 39), *Mogut*[5] (kao prezime: izvještaj 66), *Pe-š-ut*[6] (kao prezime: imenik 96), *Radut*[7] (deč.-hris. 27), *Ra-h-ut*[7] (deč.-hris. 13), *Vlahuta*[8] (Danič.-rječn.).

155. utan.

Dragutan (danas kao prezime: rat 218).

156. utin.

Dragùtin, Dragutinović, Milùtin, Milutinović.

157. uz.

**Matuz, Matuzović* (schem.-fratr. XIX).

158. ъ, o, e.

Teško je protumačiti *o* u nominativu sing. ipokorističkih riječi. Ne nalazi se ono samo u hrvatskosrpskom jeziku, nego i u drugim slovenskim jezicima, a to je svjedočanstvo, da pred sobom imamo veoma staru stvar. Prema hrv. *Đúro, Jóvo, ćóro, pópo* nalazimo starosl. **добрило, маръко, василиѣ**; slovenski *Metelko, Murko;* bugarski Станило, Петрашко, ruski i maloruski Будило, Радило, Юрко, Шевченко, poljski *Chodźko, Oczko*, češki *Hromádko, Zdenko* itd. (vidi: Rad 26. str. 58). Treba pitati, što je i otkle je postalo to *o* u nom. sing. Na to je pokušao odgovoriti Daničić u 26. knizi „Rada". Potpuno pravo ima Daničić, što zabacuje misao nekih, koji su mislili, da su oblici kao *Đuro, popo,* ruski Будило za pravo vokativi sing. Kad bi to bili vokativi sing., ne bi glasili *Đuro, popo,* Будило, nego *Đure, pope,* Будиле. Osim toga se i akcenat barem našega jezika potpuno protivi rečenomu mnijenu, jer onda ne bi bilo: *Đúro, pópo* itd.; nego bi bilo: *Đûro, pôpo* itd. Za to je Daničić pokušao sam protumačiti rečeno *o*. Evo njegova mnijenja: oblici *Đuro, popo* itd. za pravo su čiste osnove, ali

[1] Berisav itd. [2] Bogosav itd. [3] Desimir itd. [4] Emanuel, Marcus

©DiZbi.HAZU

su upotrebljene kao oblik nominativa sing. To mnijeńe nema samo po sebi ništa nevjerojatna, jer doista vidimo primjera u indoevropskim jezicima, da čista osnova kašto ima službu ovoga ili onoga oblika; tako n. pr. osnove жена u staroslov., χώρα u grčkom, açvā u sanskrtu jesu podjedno oblici za nominativ sing.; isto tako verbalne osnove: grč. φέρε, sanskr. bhara jesu podjedno oblici za 2. lice sing. imperativa. (Brugmann, griechische Grammatik 51.) S te dakle strane Daničićevo mnijeńe ne čini teškoće; ali je drugo, kada zapitamo razlog, za što su slovenski jezici samo pri ńekim riječima ostavili osnovu da fungira kao nominativ sing., a pri golemoj većini drugih riječi izlazi nominativ na ъ; n. pr. рабъ, мужь itd. I na to je pitańe pokušao odgovoriti Daničić, ali je odgovorio tako slabo, da nikako ne možemo uza ń pristati. On misli na ime, da riječi kao *Đuro, Jovo, ćoro, popo* imaju u sebi ńešto povjerljiva i da se govore od dragosti; a pravo je mjesto povjerljivosti i dragosti između čeljadi u porodici; pa kako ima dosta drugih potvrda, da se ova ili ona starina čuva duље u porodičnim krugovima nego li u javnom životu, tako se moglo dogoditi, da su i rečene riječi do danas sačuvale čistu osnovu kao nominativ, a druge su riječi dobile na kraju ъ. „Kad se u javnom životu već govorilo братъ, a po tom i *brat,* moglo je još jednako u porodičnom životu biti *bráto*“. — Slabost će toga Daničićevog mnijeńa lako razabrati svatko, kad promisli ovo: ako i jest u drugim stvarima, n. pr. u običajima porodični život konservativniji od javnoga, ali u jeziku je svakako radikalniji nego li je javni. Jezične se promjene u glasovima i oblicima počińu i razvijaju upravo u porodicama, žene ih i djeca najviše rasijavaju, a muževi, koji imaju svojih dužnosti i izvan porodice, duље se drže starijega jezičnoga stańa. Tako dokučujemo n. pr. za što tako zvani stajaći stil osobito ljubi jezične arhaisme, za što ima stil junačkih narodnih pjesama svojih osebina, kojih inače ne nalazimo. Sve je to za to, jer u porodici nema prilike ni mjesta, da se razvija kaki osobiti stil, nitko ne osjeća u porodici ljubavi prema arhaismima i svatko govori onako, kako mu je najnaravnije; prostomu čovjeku ne pada ni na um, da govori u porodici kakim konvencijonalnim jezikom.

Za to mislim, da treba naći koje vjerojatnije tumačeńe rečenoga *o* u nominativu sing. Kazaću, što ja o ńemu mislim: oblici *Đuro, popo, Radoje,* ruski Будило niti su vokativi, niti su čiste osnove, nego su za pravo oblici srednjega roda kao: *selo, jaje*

©DiZbi.HAZU

vore od dragosti, stoje kašto u neutru n. pr. grčki Νίκιον, Νικάσιον, Ξάνθιον, Στεφάνιον, Χρύσιον itd. (imena za hetere i robove); u ńemačkom: Lenchen (Helena), Gretchen (Margarita) itd. Mojemu tumačeńu mogao bi tko dvoje prigovoriti, i to 1) za što se ne veli *lijepo Đuro, ovo popo,* nego samo: *lijepi Đuro, ovaj popo,* t. j. adjektiv stoji u muškom rodu, — 2) za što akusativ ne glasi: *Đuro, popo* kao što od *selo* glasi *selo,* nego je akusativ *Đura, popa* itd.? — Evo kako se ja odbraňujem od tih prigovora. Pored rečenih imena adjektiv za to stoji u muškom rodu, jer svatko, tkogod govori *Đúro, pópo,* veoma dobro zna i osjeća, da su to pravi pravcati maskulini; adjektiv se ne stavļa u sredńi rod već se slaže s logičkim rodom svojega supstantiva kao n. pr. *vjeran* sluga itd. Što u akusativu imamo *Đura, popa* to treba odbiti na okolnost, što sva rečena imena znače ńešto živo, a kod takih riječi vlada od pamtivijeka u slovenskim jezicima pravilo, da im se akusativ sing. ima razlikovati od nominativa. To je uzrok, da i imena, o kojima smo govorili pod br. 38 imaju uvijek akusativ različit od nominativa, dakle n. pr. *Jake, Andre* imaju akusativ: *Jaketa, Andreta* ili *Jaketu, Andretu* prema nom. *Jaketa, Andreta;* nikada nije akusativ: *Jake, Andre* (Daničić, istorija oblika 29). To je paralela meni tim veće vrijednosti, jer su i imena *Andre, Jake* itd. po obliku sredńega roda, kako smo razložili na svome mjestu.

Lijepo se potvrđuje moje mišļeńe ovim riječima: *bajalo, mazalo, blebetalo, tumaralo, zadirkivalo* itd. Za te će riječi svatko dopustiti, da su po svome postańu pravi pravcati neutri, pak se poruge radi daju muškoj čeļadi; za to se i govori s ńima adjektiv u muškom rodu (n. p. što hoće *taj* blebetalo?), a akusativ im se razlikuje od nominativa (n. pr. vidio sam onoga *mazala),* ali se još mogu upotrebļavati i s adjektivom u sredńem rodu, i akusativ im može biti jednak s nominativom (što hoće *to* blebetalo? — vidio sam ono *mazalo* itd).

Pošto sam već sâm došao na misao, da su imena *Đuro, popo* itd. za pravo neutri, opazio sam, da je već natuknuta u Jagićevu Archivu für slavische Philologie VII. 60. o ruskim imenima: Михайло, Гаврило, Добрило itd.

Budući da iménâ na *a* i na *o* ima veoma mnogo, mi ćemo navesti samo ńeka.

©DiZbi.HAZU

a) Imena na ъ:

*Àdam, Adamović, *Ambroš*[1] *Ambrošić* (imenik 27), *Àntûn, Antunić, Antunović, Àvram, Avramović, Ba-č*[2] (dječ.-hris. 51), *Bačić* (imenik 31), *Bačević* (dječ.-hris. 48), *Ber*[3] (ibid. 49), *Benedik* (akad.-rječn.), *Benediković* (ibid.), *Broz*[1] (acta croat. 91; danas se govori kao prezime u Hrvatskoj), *Brozović* (imenik 64), *Blaž*[4], *Blažević* (danas), *Bu-č*[5] (u Danič.-rječn.), *Bun*[6] (dječ.-hris. 31), *Bunović* (ibid. 51), *Čubran*[7] (akad.-rječn.), *Čubranović* (ibid.), *Čubrijan*[7] (u Danič.-rječn.), *Ču-č*[8] (ibid.), *Ćirjâk*[9], *Ćirjaković, Ćuprijan*[7] (Novak.-pom.), *Dan*[10] (dječ.-hris. 99), *De-š*[11] (akad.-rječn.), **Dra-đ*[12], *Dražević* (dječ.-hris. 46), **Draž*[13], *Dražević* (danas), *Drug*[14] (dječ.-hris. 14), *Drugović* (u Danič.-rječn.), *Dom*[15] (dječ.-hris. 39), *Dujam*[16] (u Danič.-rječn.), *Dujmović* (ibid.), *Đur*[17] (ibid.), *Đûrađ, Đurđević, Ferenc*[18] (acta croat. 330 i Novak.-pom.), *Ferenčević* (danas), *Go-č*[19] (dječ.-hris. 38), *Građ*[20] (ibid. 13), *Grd*[21] (u Danič.-rječn.), *Grdović, *Ga-j*[22], *Gajević* (danas), *Gal*[23] (u Danič.-rječn.), *Galović* (danas), *Gligor*[24] (danas), *Gligorović* (danas), *Gȓgûr, Grgurović, Hran*[25] (dječ.-hris. 24), *Hval*[26] (u Danič.-rječn.), *Hvalović, Igńat, Igńatović, Ivan, Ivanović, Jan* (u Danič.-rječn.), *Jȅfrem*[27] ili *Jȅvrem, Jevremović, Jemrih*[28] (acta croat. 238), *Jemrihović* (ibid. 86), *Jon* (Vuk-sovjet 170. 171), *Jonović* (danas), *Jòvan, Jovanović, Jur*[17] (u Danič.-rječn.), *Jurman*[29] (acta croat. 105), *Jurmanović* (danas), *Kalin*[30] (rat 370), *Karal*[31] (acta croat. 77), *Kelemen*[32] ili *Klemen* (kao prezime u Kajkavaca, ovo drugo: imenik 38), *Kirin*[33] (acta croat. 323), *Kirinović* (acta croat.), *Kostàdin, Kostadinović, *Kraj*[34], *Krajević* (acta croat.), *Krvaš*[35] (u Danič.-rječn.), **Kurijak*[9], *Kurijaković* (u Danič.-rječn.), *Kuril*[36] (danas kao prezime: schem.-zagr.), **Ku-š*[37], *Kušević* (danas), *Lauš*[38] (Novak.-pom.; danas kao prezime u Srbiji), *Laušević* (danas), *Le-š*[39] (dječ.-hris. 29), *Mȉl*[40], **Muž*[41], *Mužević* (danas), *Margarit*[42]

---

[1] Ambrosius. [2] Bratoljub itd. [3] Berisav. [4] Blasius, Blažimir. [5] Budimir itd. [6] Bunislav. [7] Cyprianus. [8] Čubrijan, Čudomir itd. [9] Cyriacus. [10] Daniel. [11] Desimir. [12] Dragosav itd. [13] Draženslav. [14] Dobrodrug itd. [15] Domogoj, Dominicus itd. [16] Doimus. [17] Georgius. [18] mađarsko Ferencz. [19] Godimir itd. [20] Gradislav. [21] profilaktično ime. [22] Gabriel itd. [23] Gallus. [24] Gregorius. [25] Hranisav. [26] Hvalimir. [27] Ephraim. [28] Heinrich. [29] Hermann. [30] moglo bi biti pomaskuliňeno prema fem. *Kalina* (vidi među samotvorim imenima), ali može biti i od kojega grčkog imena, što se počiňe s καλ-. [31] Karl. [32] Clemens. [33] Quirinus. [34] Krajisav. [35] Gervasius. [36] Cyrillus. [37] Cosmas(?). [38] mađ. Lajos. [39] Leposav. [40] Milosav itd.

©DiZbi.HAZU

ili *Margit* (Novak.-pom.), *Margaritović* (danas), *Marin, Marinović, Màrjân, Marjanović, Màrtin, Martinović, Mihaḷ, Mihaḷević, Mik*[1] (u Danič.-rječn.), *Mìtar, Mitrović, Mogor*[2] ili *Mohor, Mogorović* (acta croat.), *Nastas*[3] (Vuk-sovjet 98), *Nastasović* (danas), *Nestor, Nestorović, Nikolaj* (u Danič.-rječn.), *Nikolajević, Ńeg*[4] (u Danič.-rječn.), *Ńež*[4] (ibid.), **Pa-j*[5], *Pajević* (danas), *Pàvao, Pavlović, Pètar, Petrović, Pokrat*[6] (u Danič.-rječn.), *Rad*[7] (ibid.), *Raḍ*[7] (deč.-hris. 14), *Raḍević, *Ra-j*[7], *Rajević* (danas), *Ranđel*[8], *Ranđelović* (u Srbiji), *Slav*[9] (deč.-hris. 21. 24), *Smoḷ*[10] (ibid. 14), *Sŕđ*[11], *Srđević, *Sta-j*[12], *Stajević* (danas), *Stan*[12] (u Danič.-rječn. i: rat 157. 370), **Stań*[12], *Stańević* (u Srbiji), **Stoj*[13], *Stojević* (danas), *Strat*[14] (Novak.-pom.), *Strez*[15] (u Danič.-rječn.), *Šimun, Šimunović, Tèodor* ili *Tòdor, Teodorović* ili *Todorović, Tudor*[16] (u Danič.-rječn.), *Tudorović, Vàsiḷ, Vasiḷević, Vìd, Vidović, *Viš*[17], *Višević* (deč.-hris. 38), *Vlâ-ć*[18], *Vlad*[18] (u Danič.-rječn.), *Vladović, Vlaḍ*[18] (Novak.-pom.), *Vlađević, Vla-j*[18] (u Danič.-rječn.), *Vlah*[19] (u Danič.-rječn.), *Vlahović, Vlas*[20] (u Danič.-rječn.), **Voj*[21], *Vojević* (rat 359), *Vrban*[22] (acta croat. 189), **Vuč, Vučević* (schem.-fratr. XVIII), **Vu-j, Vujević* (imenik 23), *Vûk, Vuković, Žan*[23] (deč.-hris. 34), *Žovan*[23] ili *Žuvan*[23], **Žu-j*[23], *Žujević* (danas), *Žuń*[24] (u Danič.-rječn.), *Žuńević* (ibid.), *Žurg*[25] (u Danič.-rječn.), *Žurgović* (ibid.), **Žurž*[25], *Žuržević* (rat 91) itd. itd.

b) Imena na *o*, koje iza *j* prelazi u *e*.

Á-co[26], *Áćo*[27] ili *Jaćo, Aćović* ili *Jaćović, Aksentije*[28], *Aksentijević, Alèksije, Alèksijević, *Alo*[26], *Alović* (danas), *Anastasije, Anastasijević, Ándro, *Ano*[29], *Anović* (danas), *Ánto, Antović, Antonije, Antonijević, Arsenije, Arsenijević, Árso, Arsović, Atanasije* ili *Tanàsije, Atanasijević* ili *Tanasijević, Ba-ć-o*[30] (ime; ustanak u Bosni), *Baćović* (ibid.), *Bá-j-o*[30], *Bajović, Baro*[31] (akad.-rječn.), *Be-ć-o*[32] (akad.-rječn.), **Be-k-o*[32], *Beković* (danas u Srbiji), *Bogo*[33] (ime: rat 92. 379), *Bogović, Bó-j-o*[33], *Bóžo*[34], **Bra-l-o*[31], *Bralović* (danas), *Brno*[35] (akad.-rječn.), **Bu-č-o*[36], *Bučović* (danas), **Ca-j-o*[12], *Cajović* (danas

---

[1] Michael, Nicolaus. [2] Hermagoras. [3] Anastasius. [4] Negomir [5] Paulus. [6] Pancratius. [7] Radisav itd. [8] Archangelus. [9] Slavoljub itd. [10] nadimak. [11] Sergius. [12] Stanimir itd. [13] Stojisav. [14] Stratimir. [15] Strezimir. [16] Theodorus. [17] Višeslav. [18] Vladisav itd. [19] Blasius, ali bi moglo biti i Vla-h t. j. Vladimir itd. [20] Blasius. [21] Vojmil. [22] Urbanus. [23] Joannes. [24] Junius. [25] Georgius. [26] Alexius itd. [27] Joachim. [28] Auxentius [29] Joannes (?). [30] Bratoljub itd. [31] Bartholomaeus. [32] Berisav itd. [33] Bogosav itd. [34] Božidar. [35] Ber-

©DiZbi.HAZU

u Srbiji), *Ce-k-o*[1] (akad.-rječn.), **Ceno*[2], *Cenović* (akad.-rječn.), *Ci-c-o*[3] (ustanak u Bosni), *Cicović* (akad.-rječn.), **Ci-ļ-o*[3], *Ciļović* (rat 357), **Co-k-o*[4], *Coković* (danas), **Co-l-o*[4], *Colović* (danas), *Cvijeko*[1] (Novak.-pom.), *Cvíjo*[1], *Čúbro*[5] (s crnogorskim akcentom: *Čûbro*), *Će-k-o*[1] (kao prezime: akad.-rječn.), *Číro*, *Čírović*, *Dábo*[6], *Dabović* (izvještaj 44), **Da-č-o*[7], *Dačović* (danas), *Dá-k-o*[7], *Daković*, *Danilo*, *Danilović*, *De-h-o*[8] (akad.-rječn.), *De-j-o*[8] (u Danič.-rječn., gdje se nalazi samo u adjektivnom obliku „Dejov"), *Deso*[8] (Danič.-rječn.), **Di-k-o*[9], *Diković* (rat 145), *Dimìtrije*, *Dimitrijević*, *Dimo*[9] (Danič.-rječn.), *Dimović* (danas), *Dí-š-o*[9], *Dóbro*[10], *Dobrović*, *Dó-k-o*[11], *Drágo*, *Dragović*, *Dražo* (u Danič.-rječn.), *Duko*[12] (Novak.-pom.), **Du-l-o*[12], *Dulović* (danas), **Đe-k-o*[13], *Đeković* (danas), *Đero*[13] (Novak.-pom.), *Đó-k-o*[14], *Đoković*, **Đo-l-o*, *Đolović* (danas), **Đono*[15], *Đonović* (danas u Srbiji), *Đôrđije*[14], *Đorđijević*, *Đu-h-o*[14] (stari pisci VII. 398), *Đú-k-o*[14], *Đuković* (danas), *Đunisije*[15] (rat 327), *Đunisijević* (ibid. 335), *Đúro*, *Đurović*, *Đušo*[14] (Vuk-sovjet 12), *Ga-č-o*[16] (ibid. 165), *Gá-j-o*[16], *Gajović*, *Gàvrilo*, *Gavrilović*, *Gávro*, *Gavrović*, **Gńato*[17], *Gńatović* (ustanak u Bosni), *Gó-š-o*[18], *Grú-j-o*[19], *Grujović*, *Glìgorije*, *Gligorijević*, *Glí-š-o*[20], *Glišović*, *Grgo*[20], *Hrísto*, *Igńàtije*, *Igńatijević*, *Ígńo*, *Í-k-o*[21], *Íļo*[22], *Iso*[23] (Novak.-pom.), *Ívo*, *Jako*[24] (Novak.-pom.), *Jaković*, *Jano*[25] (u Danič.-rječn.), *Janović*, *Já-š-o*[24], *Jéfto*[26] ili *Jevto*, *Jeftović* ili *Jevtović*, *Jé-k-o*[26], *Jé-š-o*, *Ješović* (danas), *Jevđenije*, *Jevđenijević*, *Jevđo* (rat 107), *Jézdo*[27], *Jezdović*, *Jó-c-o*[25], *Jocović*, *Jó-k-o*, *Joković*, *Joso* ili *Jozo*, *Jo-š-o*[25] (Novak.-pom.), **Jo-t-o*[25], *Jotović* (danas), *Jóvo*, **Ju-k-o*[14], *Juković* (u Srbiji), *Juro*, *Jurović* (danas), *Karlo* (u Danič.-rječn.), *Karlović*, *Kó-č-o*[28], *Kočović*, *Kó-j-o*[28], *Kojović*, *Kósto*, *Kostović*, **Kraso*[29], *Krasović* (imenik 26), *Kre-c-o*[30] (ustanak u Bosni), **Kr-l-o*[31], *Krlović* (u Srbiji), *Kŕsto*[31], *Krstović*, **Ku-k-o*[32], *Kuković*, *Lá-k-o*[33], *Laković*, **La-l-o*[33], *Lalović* (u Srbiji), *Lázo*, *Lazović*, *Léso*[34], *Lovro*, *Lovrović* (imenik 76), *Lúko*[35], *Luković*, *Lú-t-o*[35], **Ļubo*, *Ļubović* (Vuk-rječn. s. v. ski-

[1] Cvjetimir. [2] Stephanus (?). [3] Živan, a to od Dabiživ. [4] Stojisav itd. [5] Cyprianus. [6] Dabiživ. [7] Damianus, Dabiživ itd. [8] Desimir itd. [9] Demetrius itd. [10] Dobrosav itd. [11] Dositheus, Dobrosav itd. [12] Ducas. [13] Gerasimus, Germanus itd. [14] Georgius. [15] Dionysius (?). [16] Gabriel. [17] Ignatius. [18] Gojslav, Gostimir itd. [19] profilaktično ime; cf. *Gruban*, *Grubiša*. [20] Gregorius. [21] Elias, Joannes itd. [22] Elias. [23] Isac, Isidorus itd. [24] Jacobus. [25] Joannes. [26] Euthymius, Ephraim itd. [27] Jezdimir. [28] Constantinus. [29] Krasimir. [30] Kresimir (?). [31] Christophorus. [32] Cosmas (?). [33] Lazarus. [34] Ale-

©DiZbi.HAZU

nuti), *Ma-k-o*[1] (ili *Mako?* — u Danič.-rječn.), *Maković, Mákso, Mànôjlo, Manojlović, Mârko, Marković, Maro*[2] (u Danič.-rječn.), *Marović, Má-š-o*[1], *Máto, Matović, Mavro* (Novak.-pom.), *Mavrović, *Mi-c-o*[3], *Micović* (u Danič.-rječn.), *Mí-ć-o*[3], *Mićović, Mìhâjlo, Mihajlović, Miho* (u Danič.-rječn.), *Mihović, Míjo, Mijović, Miko*[3], *Miković* (danas), *Mílo*[4], *Milović, Mí-š-o*[3], *Mišović, Míto*[5], *Mójo*[6], *Mójsije, *Mra-h-o*[7], *Mrahović* (piše se: „Mraović“ — u Srbiji), *Mrdo*[8] (ime: ustanak u Bosni), **Ni-ǵ-o*[9], *Nigović* (danas), *Níko, Nikolaje* (u Danič.-rječn.), *Nínо*[10], *Pá-j-o*[11], *Pajović, Pano*[12] (Novak.-pom.), *Panović, Pánto, Pantović, Pávo, Pé-c-o*[13], *Pe-ć-o*[13], *Pećović* (danas), *Pé-j-o*[13], *Pejović, Pe-k-o*[13] (ustanak u Bosni), *Peković, Péro*[13], *Perović, Pé-š-o*[13], *Pešović, Piro*[14] (u Danič.-rječn.), **Predo*[15], *Predović* (danas), *Pribo*[16] (deč.-hris. 7. 50), *Púro*[17], *Rádo*[18], *Radović, Rá-j-o*[18], *Rajović, Rá-k-o*[18], *Raković, Rá-š-o*[18] (govori se i kao prezime: imenik 60), *Rí-j-o*[19], *Risto* (Novak.-pom.), *Ristović, Sá-k-o*[20], *Saković, Samojlo, Samojlović, Sávo*[20], *Savović, Símo, Simović, Slavo*[21] (Novak.-pom.), *Spíro, Sta-j-o*[22] (u Danič.-rječn.), *Stá-k-o*[22], *Staković, Stano* (Danič.-rječn.), *Stevo, Stevović, Stójo*[23], *Stó-k-o*[23], *Stoković, Sto-š-o*[23] (Novak.-pom.), *Strezo*[24] (u Danič.-rječn.), *Strezović, Šišo*[17], *Šú-j-o*[25] (po crnogorskom akcentu: „Šûjo“), *Šú-š-o*[25] (po crnogorskom akcentu: „Šûšo“), *Šúto*[17] (po crnogorskom akcentu: „Šûto“), *Šutović, *Ta-l-o*[26], *Talović* (rat 97. 316), *Tá-š-o*[26], *Te-j-o*[27] (ustanak u Bosni), *Teodosije* ili *Todosije, Teodosijević* ili *Todosijević, Té-š-o*[27], *Tešović, Ti-k-o*[28] (Novak.-pom.), *Tímo*[29], *Timòtije, Timotijević, Todo*[27] (ime: Avram. 250), *To-k-o*[27] (ibid. 240), *Tolo*[30] (kao prezime: schem.-fratr. XV), *Tolović* (acta croat. 245. 246. 249), *Tómo, Tomović, Tó-š-o*[27], *Tošović, Trípo*[31], *Tri-š-o*[31], *Trivo* (ustanak u Bosni), *Tudro*[27] (u Danič.-rječn.), **U-c-o*[32], *Ucović* (imenik 32), *Vá-k-o*[33], **Va-l-o*[33], *Valović* (rat 401), *Vàsilije, Vasilijević, Váso, Vasović, Ve-j-o*[34] (Novak.-pom.), **Veļo*[34], *Veļović* (danas), *Vìćêntije, Vićenti-*

[1] Marcus, Maximus itd. [2] Mari(a)nus. [3] Michael, Nicolaus itd. [4] Milorad itd. [5] Demetrius. [6] Moyses, Mojslav. [7] Martinus. [8] vidi što je rečeno o imenu *Mrduļaš* pod nastavkom br. 139. [9] Nicolaus itd. [10] Ninoslav. [11] Paulus. [12] Panteleimon. [13] Petrus. [14] vidi što je rečeno o imenu *Pirak* pod nastavkom br. 13. [15] Predisav itd. [16] Pribisav. [17] nadimak. [18] Radisav itd. [19] Christophorus (?). [20] Sabbas. [21] Slavoļub itd. [22] Stanimir itd. [23] Stojisav itd. [24] Strezimir. [25] nadimak; cf. *Šuto, Šutan.* [26] Tatomir itd. [27] Theodorus itd. [28] Tihomir, Timotheus itd. [29] Timotheus. [30] Tolimir. [31] Tryphon. [32] Uroš (?), koje pogledaj među samotvorim imenima. [33] Ba-

©DiZbi.HAZU

jević, Ví-ć-o[1] (ili *Vlćo), Vido* (Vuk-rječnik, str. 861[b]), *Vilòtije, Vilotijević, Vláho*[2], *Vlahović, *Vojo*[3], *Vojović* (rat 181), **Vučo, Vučović* (danas u Srbiji), *Vudro*[4] (Novak.-pom.), *Vú-j-o, Vujović, *Vu-l-o, Vulović* (danas u Srbiji), *Zaharije* ili *Zarije, Zaharijević* ili *Zarijević, Záro*[5], *Zá-k-o*[5] (danas se govori i kao prezime), *Ží-k-o*[6], **Ži-l-o*[6], *Žilović* (rat 82), *Živo*[6] (rat 370), **Ži-ž-o*[6], *Žižović* (danas), *Ž-u-h-o*[7] (u Danič.-rječn.), *Žuhović* (acta croat.), **Žu-j-o*[7], *Žujović* (danas) itd. itd.

Mnoga od navedenih imena mogu imati na kraju *-a* i idu po deklinaciji po kojoj i riječ „žena“, ali opet ostaju muškoga roda. Osobito rado biva to premještańe nastavaka u istočnim krajevima štokavskoga govora. Tako se pored *Aco, Đuko, Jovo, Pero, Tošo* itd. nalazi i *Aca, Đuka, Jova, Pera, Toša* itd.; isto tako pored *Dimitrije, Igńatije, Vićentije* nalazimo i *Dimitrija, Igńatija, Vićentija* itd.

Za ńeka prezimena ne mogu osjeći, izlazi li im temeļno ime u nominativu sing. na *z* ili na *-o;* tako n. pr. prezimenu *Borović* (danas) odgovara li ime *Bor*[8] ili *Boro?* Evo još dva tri taka prezimena: *Jorgović, Lijepović* (u Danič.-rječn.), *Manović, Mirović, Mrković* (imenik 47), *Zorović* itd. Isto tako ne znam, je li u starije doba bio nominativ *Mislь* ili *Mislo,* jer sam našao samo adjektivni oblik *Mislov* (u Danič.-rječn.).

159. ьc.

**Antonac, Antončić* (acta croat.), **Ba-j-ac*[9], *Bajčić* (rat 396), *Bajčević* (danas), **Banac*[10], *Bančić* (danas), *Barac*[11] (danas kao prezime), *Barčić* (rat 349), **Bartolac, Bartolčić* (izvještaj 45), **Benac*[12], *Benčić* (acta croat.), *Benčević* (izvještaj 108), *Bjelac*[13] (dеč.-hris. 37), *Blažac* (danas kao prezime: imenik 54, gdje piše „Blažec“), **Bogac*[14], *Bokčić* (u Danič.-rječn.), *Bogdanac* (kao prezime: imenik 97), *Bogdančić* (u Danič.-rječn.), *Boļac*[15] (monum. VII: gdje latinski piše „Bolezzo“), **Borac*[16], *Borčić* (u Danič.-rječn), *Bratac*[9] (ibid.), **Brnac*[17], *Brnčić* (imenik 38), **Bunac*[18], *Bunčić* (u Danič.-rječn.), **Crnac*[19], *Crnčić* (u Danič.-rječn.), *Crnčević* (danas), *Dabac*[20]

[1] Vincentius, Philippus. [2] Blasius; vidi što je naprijed rečeno o imenu *Vlah.* [3] Vojislav itd. [4] Vugdrag. [5] Zacharias. [6] Živan, Dabiživ. [7] Joannes. [8] Borisav. [9] Bratoļub itd. [10] vidi među samotvorim imenima. [11] Bartholomaeus. [12] Benedictus. [13] Bjelimir itd. [14] Bogosav itd. [15] Boleslav. [16] Borisav. [17] Bernardus. [18] Bunislav.

©DiZbi.HAZU

(u Danič.-rječn.), *Dapčić* (ibid.), *Dapčević* (izvještaj 68), **Danac*[1], *Dančević* (danas), **Dimac*[2], *Dimčić* (u Danič.-rječn.), **Divac*[3], *Divčić* (u Danič.-rječn.), **Djevac*[3], *Djevčić* (kao prezime: deč.-hris. 7), **Dminac*[4], *Dminčić* (acta croat.), *Dobrc* (добрић — u Danič.-rječn.), *Domac*[4] (akad.-rječn., kao prezime), *Domčić* (acta croat.), *Domčević* (možda je tako starije mjesto današńega *Dončević*, imenik 49), *Domjanac*[5] (ime: acta croat. 139), *Dražac*[6] (deč.-hris. 16. 45), *Draščić* (ibid. 9), *Draščević* (danas), *Družac*[7], *Druščić* (u Danič.-rječn.), *Dùbravac*[3] (nalazi se i kao prezime: rat 179), *Dubravčić* (danas), *Đùrac*, *Đurčić*, *Fabac* (kao prezime: izvještaj 116), *Fabijanac* (kao prezime u Hrvatskoj), *Fabijančić* (izvještaj 68), **Filac*[8], *Filčić* (acta croat.), *Filípac* ili *Vilípac* (danas se govori i kao prezime), *Franac* (ime: acta croat. 191), *Frančić* (acta croat.), **Ga-j-ac*[9], *Gajčević* (imenik 71), *Galac*[10] (u Danič.-rječn.), *Galčić* ili *Gaočić* (u Danič.-rječn.), *Gašparac* (danas kao prezime), *Grgac* (danas kao prezime: izvještaj 80), *Grùbac*[11], *Gru-j-ac*[11] (Novak.-pom.), **Harac*[12], *Harčić* (deč.-hris. 20), *Hranac*[13] (u Danič.-rječn.), *Hrančić* (ibid.), **Hvalac*[14], *Hvalčić* (u Danič.-rječn.), **Ilac*, *Ilčić* (danas), *Ivanac* (ime: acta croat. 267; danas kao prezime: izvještaj 65), *Ivànčić* (ime; ali se govori i kao prezime), *Ivančević*, **Ivac*, *Ivčić* (acta croat.), *Ivčević* (izvještaj 80), *Jakobac* (danas kao prezime: imenik 65), *Jakopac* (danas kao prezime: imenik 19, gdje piše „Jakopec"), *Jakopčić* (acta croat.), *Jakopović* (imenik 55), *Jakovac* (ime: acta croat. 199), *Jakovčić* (acta croat.), **Janac*[15], *Jančić* (acta croat.), **Jelac*[16], *Jelčić* (acta croat.), **Jelenac*[16], *Jelenčić* (imenik 35), *Jelisavac*[17] (danas prezime), *Jelisavčić* (danas), **Jerac*[18], *Jerčić* (danas), **Jonac*[15], *Jončić* (danas), *Jončević* (danas), *Jovánac*, *Jovànčić* (ime), *Jovančević* (danas), **Jovac*, *Jovčić* (danas), **Jurac*, *Jurčić* (zvonim. 158), *Kelac*[19] (kao prezime: imenik 60, gdje piše „Kelec"), *Kirinac*[20] (danas kao prezime), *Kirinčić* (izvještaj 71), **Klemenac*[19], *Klemenčić* (imenik 99), **Klimac*[19], *Klimčić* (rat 40; gdje piše „Klinčić"; cf. „Dončević" mjesto „Domčević"), **Kri-l-ac*[21], *Krilčić* (imenik 35), *Ku-š-ac*[22] (danas kao prezime: imenik 56, gdje

---

[1] Daniel. [2] Demetrius. [3] vidi među samotvorim imenima. [4] Dominicus, Domnius. [5] Damianus. [6] Dražeslav. [7] Dobrodrug itd. [8] Philippus. [9] Gabriel. [10] Gallus. [11] profilaktično ime. [12] biće od kakoga grčk. imena, što se počińe s χαρι-. [13] Hranisav itd. [14] Hvalimir itd. [15] Joannes. [16] pomaskulińeno prema fem. Jelena. [17] pomaskulińeno prema fem. Jelisava. [18] biće od kakoga grčk. imena, što se

©DiZbi.HAZU

pišc: „Kušec“), **Lukac, Lukčić* (zvonim. 152), **Ļepac*[1], *Ļepčić* (imenik 80, gdje piše „Lepčić“), *Ļubac*[2] (ime: deč.-hris. 37), *Maksímac, Maksìmčić* (ime), *Malac*[3] (ime: deč.-hris. 4. 47), *Malčić* (acta croat.), *Malčević* (izvještaj 118), **Manac*[4], *Mančević* (danas), **Marac*[5], *Marčić* (imenik 75), *Marinac*[5] (u Danič.-rječn.), *Marinčić* (imenik 40), *Martinac* (danas kao prezime, u Kajkavaca: „Martinec“), *Martinčić* (stari pisci I str. X), *Matijac* (ime: acta croat. 191), *Matejčić* (imenik 38), *Mećavac*[3] (ime: deč.-hris. 23), *Mećavčić* (ibid. 20), *Mihac* (ime: acta croat. 182), *Mikac* (ime: acta croat., danas kao prezime: u Kajkavaca „Mikec“), *Milac*[6] (u Danič.-rječn.), *Milčić* (danas), *Milovac*[7] (ime: Novak.-pom.), *Milovčić* (Danič.-rječn.), **Milovanac, Milovančević* (danas), *Miļac* (stari pisci I. str. VIII), **Mirac*[8], *Mirčić* (danas), **Nenac*[3], *Nenčić* (deč.-hris 9), *Nenčević* (kalend.), *Nikolac* (kao prezime: imenik 56), *Nikolčić* (danas) ili *Mikulčić* (imenik 16), *Mikolčević* (imenik 73), *Ninac*[9] (u Danič.-rječn.), *Ninčić* (kalend.), **Panac*[10], *Pančić* (danas), *Pavlac* (kao prezime: imenik 72. gdje piše „Pavlec“), **Petrc, Petrčić* (acta croat.), *Pokranac*[11] (ime u Danič.-rječn.), *Pokrančić* (ibid.), *Pribac*[12] (ibid.), *Pripčić* (ibid.), *Prvac*[13] (ibid.), **Radac, Račić* (t. j. *Radčić* u Danič.-rječn.), *Ràdovac*[14], *Radovčić* (u Danič.-rječn.), *Radovánac, Ra-h-ac*[15] (Novak.-pom.), **Ra-j-ac*[15], *Rajčić* (rat 218), *Rajčević* (danas), **Ranac*[16], *Rančić* (danas), **Rubac*[17], *Rupčić* (t. j. *Rubčić* imenik 96), *Rusac*[3] (danas kao prezime), *Simac* ili *Šimac, Simčić* ili *Šimčić* (prvo u Danič.-rječn., drugo u acta croat. 196), *Simeúnac, Slavac*[18] (stari pisci I. str. VIII), *Slavčić* (deč.-hris. 19), *Slavčević* (danas), *Smolac*[19], *Smolčić* (imenik 64), **Sobac*[20], *Sopčić* (imenik 102; piše se i *Sobčić* u acta croat.), *Stanac* (u Danič.-rječn.), *Stančić* (ibid.), *Stančević* (danas), **Stevac, Stevčić* (danas), *Stjepac* (u Danič.-rječn.), *Stjepčević* (izvještaj 68), **Stojac*[21], *Stojčić* (danas), *Stojčević* (danas), *Sto-k-ac*[21] (u Danič.-rječn.), *Sto-l-ac*[21] (kao prezime: izvještaj 109), *Šarac*[19] (danas kao prezime), *Šarčević* (danas), *Šimunac* (ime: acta croat. 176), *Šimunčić* (danas), **Todorac, Todòrčić* (govori se i kao prezime: izvještaj 72, gdje piše „Teodorčić“), *Tomac* (kao prezime: imenik 33), *Tomčić*

---

[1] Ļeposav. [2] Ļubomir. [3] vidi među samotvorim imenima. [4] Emanuel, Manasses itd. [5] Mari(a)nus. [6] Milosav itd [7] Cf. *Milov* (Novak.-pom.) od *Milovan.* [8] Mirosav itd. [9] Ninoslav. [10] Panteleimon. [11] Pancratius. [12] Pribisav. [13] Prvoslav. [14] Cf. *Radov* (Novak.-pom.) od *Radovan.* [15] Radisav itd. [16] Hranisav, Tihoran itd. [17] biće od kakoga latinskog imena; cf. *Rubeta.* [18] Slavolub itd. [19] nadimak.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

(piše se: „Tončić“; cf. Domčević, Klimčić), *Trifúnac* ili *Trivúnac* (danas i kao prezime), **Tvrdac*[1], *Tvrčić* (t. j. *Tvrdčić* acta croat. 210), **Valac*[2], *Valčić* (imenik 18), *Valentinac, Valentinčić* (imenik 68), **Velac*[3], *Velčić* (imenik 18), *Vladac* (u Danič.-rječn.), **Volac*[4], *Volčić* (imenik 87), *Vrbac*[5] (danas kao prezime: imenik 70; gdje piše „Vrbec“), *Vrbanac*[5] (kao prezime: imenik 18; gdje piše „Vrbanec“), *Vrbančić* (acta croat.), *Vu-j-ac* (Novak.-pom.), *Vùkac, Vukčić* (u Danič. rječniku, gdje piše *l* mjesto *u*), *Vukčević* (Novak.-pom.), **Vu-l-ac, Vulčić* (danas), **Vu-š-ac, Vuščić* (zvonim. 164), **Zaharac*[6], *Zaharčić* (danas u Srbiji), *Zdravac*[7] (Novak.-pom.), *Zorac*[8] (danas kao prezime: imenik 32), *Zorčić* (danas), **Žarac*[7], *Žarčević* (danas), *Živac*[9] (ime: acta croat.), *Živčić* (ibid.), *Živčević* (danas).

160. ьce.

France (acta croat. 284; tako je nominativ sing.; a akusativ se nalazi na istoj strani „Francetu“).

161. ьcek.

Francek (kajkavsko ime), *Franceković* (imenik 73).

162. ьceta.

**Benceta*[10], *Bencetić* (acta croat.), **Franceta, Francetić* (izvještaj 91).

163. ьco.

Miļco (ime: Avramović 237).

164. ьča.

Bjelča[11] (ime žensko: stari pisci I. str. VIII, gdje piše „Bilča“; danas kao prezime: rat 157. 370, gdje piše „Belča“), *Ćirča*[12] (Novak.-pom.), *Dimča*[13] (masc.; Vuk-sovjet 94), *Hranča*[14] (masc.; dcč.-hris. 11), *Ilča*[15] (masc; Vuk.-rječn. s. v. nadimak), *Janča*[16] (masc.; Vuk-sovjet 170), *Jovanča* (masc.; ibid. 157, Avram. 204), *Kalča*[17] (masc., Avram. 224), *Kamenča*[7] (masc.; rat 376), *Krajča*[18] (Novak.-pom.), *Marča*[19] (fem.; stari pisci I. str. IX), *Milča* (masc.; Avram. 224, nalazi se i u Novak.-pom.), *Mirča*[20] (masc.; u Danič.-rječn. i rat 177. 406), *Nikolča* (masc.; Avram. 204. 244), *Ninča*[21] (Novak.-

[1] Tvrdisav. [2] Valentinus. [3] Velimir itd. [4] Volislav. [5] Urbanus. [6] Zacharias. [7] vidi među samotvorim imenima. [8] Zorislav. [9] Dabiživ. [10] Benedictus. [11] Bjelimir. [12] Cyrillus. [13] Demetrius. [14] Hranisav. [15] Elias. [16] Joannes. [17] biće od kakoga grč. imena, što se

©DiZbi.HAZU

pom.), *Pe-j-ča*[1] (masc.; Avram. 222), *Purča*[2] (masc.; u Danič.-rječn.), *Ra-j-ča*[3] (Novak.-pom.), *Rufča*[4] (masc.; Avram. 195) *Stanča*[5] (masc.; kalend. 82), *Stevča*[6] (masc.; Vuk-rječnik str. 856[a]), *Stojča* (masc.; Vuk-sovjet 113, Avram. 185), *Todorča* (masc.; Avram. 249), *Vanča*[7] (masc.; Vuk-rječnik str. 857[b]), *Vukča* (masc.; u Danič.-rječn.; gdje piše *l* mjesto *u*).

165. ьčan.

Ilčan[8] (Vuk-rječn. s. v. nadimak).

166. ьče.

Vidi nastavak br. 38. Ova se imena onako dekliniraju kao i ona tamo.

Alče[9] (deč.-hris. 4. 70), *Ba-j-če*[10] (Novak.-pom.), *Bo-j-če*[11] (u Danič.-rječn.), *Dapče*[12] (t. j. *Dabče*, deč.-hris. 22), *De-j-če*[13] (u Danič.-rječn.), *Dumče*[14] (Novak.-pom.), *Hranče*[15] (deč.-hris. 51), *Ivče* (Novak-pom.), *Janče*[7] (ibid.; i u Avram. 249), *Jarče*[16] (u Danič.-rječn.), *Jonče*[7] (rat 402), *Jovanče* (rat 332), *Jovče* (Novak.-pom.), *Marinče*[17] (u Danič.-rječn.), *Mirče*[18] (ibid.), *Ninče*[19] (Novak.-pom.), *Ra-j-če*[3] (u Danič.-rječn.), *Slavče*[20] (stari pisci I. str. VIII), *Stojče* (Novak.-pom.), *Tripče*[21] (stari pisci VII. 180).

167. ьček.

Benček[22] (danas kao prezime kajkavsko: imenik 88).

168. ьčen.

**Pe-j-čen*[1], *Pejčenović* (danas).

169. ьčeta.

Vidi nastavak br. 63. Tamo je sve rečeno što treba i ovdje znati.

Bâ-j-četa[10] (masc.), *Bajčetović* (rat 396), *Bô-j-četa*[11] (masc.), *Bojčetić* (schem.-fratr. 79), **Marčeta*[17], *Marčetić* (izvještaj 95), **Milčeta*, *Milčetić* (danas), *Mîrčeta*[18] (masc.; govori se i kao prezime: izvještaj 112), *Mirčetić* (danas), *Râ-j-četa*[3] (masc.), *Rajčetić* (u Danič.-rječn.), *Tripčeta*[21] (stari pisci VII. str. 244), *Vû-j-četa* (masc.).

---

[1] Petrus. [2] nadimak; cf. *Puro*, *Pureš*. [3] Radisav itd. [4] Rufinus(?). [5] Stanimir. [6] Stephanus. [7] Joannes. [8] Elias. [9] Alexius, Alexander. [10] Bratoljub itd. [11] Bogosav, Borisav itd. [12] Dabiživ [13] Desimir itd. [14] Dominicus itd. [15] Hranisav. [16] Jaroslav. [17] Mari(a)nus. [18] Mirosav. [19] Ninoslav. [20] Slavoljub itd. [21] Tryphon.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

170. ьčica.

Ânčica, Gojčica[1] (fem.; stari pisci I. str. VIII), *Jovčica* (Novak.-pom.), *Stančica* (fem.; strari pisci I. str. IX).

171. ьčile.

Gòrčile[2].

172. ьčilo.

Bokčilo[3] (t. j. *Bogčilo;* stari pisci VII. str. 244), *Borčilo*[4] (danas kao prezime: zvonimir 153).

173. ьčin, ьčina.

Bo-j-čin[5] (u Danič.-rječn.), *Bokčin*[3] (t. j. *Bogčin,* u Danič.-rječn.), *Bokčinić, Bokčinović* (ibid.), *Boļčin*[6] (deč.-hris. 23), *Borčin*[4] (u Danič.-rječn.), *Da-j-čin*[7] (Novak.-pom.), *De-j-čin*[8] (deč.-hris. 50), *Dobrčin*[9] (ibid. 4), *Dobrčinić* (u Danič.-rječn.), *Dobrčinović* (ibid.), *Go-j-čin*[1] (u Danič.-rječn.), *Ivčin* (ibid.), *Jakčin*[10] (danas kao prezime u Hrvatskoj), *Jovčin* (Novak.-pom.), *Kó-j-čin*[11], *Krajčin*[12] (Novak.-pom.), *Krajčinović, Ļepčin*[13] (u Danič.-rječn.), *Ļepčinović, Milčin* (u Danič.-rječn.), *Milčinović* (acta croat.), *Mirčin*[14] (deč.-hris. 6), *Pe-j-čin*[15] (Novak.-pom.), *Pejčinović, *Pripčin*[16], *Pripčinović* (t. j. *Pribčinović,* monum. XIV. 264), *Prvčin*[17] (deč.-hris. 50), *Ra-j-čin*[18] (Novak.-pom.), *Sančin*[19] (u Danič.-rječn.), **Tihčin*[20], *Tihčinović* (Danič.-rječn.), *Vù-j-čin, Vu-j-čina* (Novak.-pom., ali se ne zna, je li masc. ili je fem.).

174. ьčo.

**Krajčo*[12], *Krajčović* (imenik 95), *Marčo*[21] (ime: rat 373).

175. ьčuj.

Drakčuj[22] (t. j. *Dragčuj,* deč.-hris. 4), *Drakčujević* (t. j. *Dragčujević* ibid.), *Hrančuj*[23] (deč.-hris. 6), *Milčuj* (ibid. 17).

176. ьčul.

Dânčul[24] ili *Dančuo* (akad.-rječn.), *Dančulovići* (ime selu u Hrvatskoj), **Stančul*[25], *Stančulović* (danas).

---

[1] Gojsav itd. [2] vidi među samotvorim imenima. [3] Bogosav. [4] Borisav itd. [5] Bogosav, Borisav itd. [6] Boļeslav itd. [7] Dabiživ itd. [8] Desimir. [9] Dobrosav itd. [10] Jacobus. [11] Constantinus. [12] Krajisav. [13] Ļeposav. [14] Mirosav itd. [15] Petrus. [16] Pribisav. [17] Prvosav. [18] Radisav itd. [19] vidi što je rečeno o imenu *Sandaļ* pod nastavkom br. 15. [20] Tihomir itd [21] Mari(a)nus. [22] Dragosav itd. [23] Hranisav. [24] misli se, da je iz rumunjskoga jezika (akad.-rječn.), ali moglo bi

©DiZbi.HAZU

177. ьčьc.

Ivančac (danas kao prezime: imenik 93, gdje na kraju piše *-ec)*, *Jurčac* (ime: acta croat. 179), *Kelčac*[1] (kao prezime: imenik 51, gdje na kraju piše *-ec)*, *Pavčac* (danas kao prezime: schem.-zagr., gdje na kraju piše *-ec).*

178. ьćen.

Marćen[2] (deč.-hris. 28, gdje piše мар'кѣнь).

179. ьda.

Đenda[3] (masc.; Novak.-pom.), **Ivanda, Ivandić* (imenik 77).

180. ьdija.

Ivandija (danas kao prezime u Hrvatskoj).

181. ьđa.

Purđa[4] (u Danič.-rječn.).

182. ьhan.

Bjelhan[5] (u Danič.-rječn.), *Bjelhanić* ili *Biohanić* (ibid.).

183. ьk.

Martinak (danas kao prezime: imenik 22, gdje kajkavski piše na kraju *ek), Sänak*[6], *Tolak*[7] (u Danič.-rječn., gdje piše толькъ).

184. ьko, ьka.

Ä-c-ko[8], *Alka*[8] (fem.; Novak.-pom.), **Alko*[8], *Alković* (danas), *Anđelko, Anđelković, Ânka, Aranko*[9] (Novak.-pom.), *A-š-ko*[8] (akad.-rječn.), *Ašković* (danas), *Atanasko* (Novak.-pom.) ili *Atanà-c-ko, Atanasković* ili *Atanacković*, **Ba-č-ko*[10], *Bačković* (danas), *Bá-j-ko*[10] *Bajkić* (kao prezime: rat 396), *Ba-l-ko*[10] (Novak.-pom.), *Banko*[11] (Novak.-pom.), *Banković* (danas), **Barko*[12], *Barković* (imenik 94), **Batko*[10], *Batković* (danas), *Bè-ć-ko*[13], *Bedenko*[14] (danas kao prezime: izvještaj 35), *Benko*[14] (u Danič.-rječn.; danas se govori i kao prezime: Vuk-sovjet 148), *Benković, Berko*[13] (u Danič.-rječn.), *Berković* (danas), *Biserka*[11] (Novak.-pom.), *Bijelko*[5] (deč.-hris. 5. 32), *Bijelković* (acta croat.), *Bláško, Blašković, Bo-j-ka*[15] (Novak.-pom.),

---

[1] Clemens. [2] Mari(a)nus(?). [3] Genadius(?). [4] nadimak; cf. *Puro, Pureš.* [5] Bjelimir. [6] vidi što je rečeno o imenu *Sandalj* kod nastavka br. 15. [7] Tolimir. [8] Alexius itd. [9] biće od kakoga grč. imena. [10] Bratoljub itd. [11] vidi među samotvorim imenima. [12] Bar-

©DiZbi.HAZU

Bojko[1] (u Danič.-rječn. i rat 212), *Bojkić* (danas kao prezime), *Bolko*[2] (deč.-hris. 44), **Bonko*[3], *Bonković* (akad.-rječn.), *Borko*[4] (Novak.-pom.), *Borković* (zvonim. 153), *Bôško*[5], *Bošković*, *Bra-č-ko*[6] (danas kao prezime: imenik 17), *Bra-j-ko*[6] (u Danič.-rječn.), *Brajković* (danas), *Brânko*[7], *Branković*, *Bratko*[6] (deč.-hris. 6), *Bratković* (acta croat.), **Brnko*[8], *Brnković* (akad.-rječn.), *Bu-j-ko*[9] (ili *Bujko*: deč.-hris. 46), *Butko*[10] (t. j. *Budko* u Danič.-rječn.), *Canko*[11] (Vuk-sovjet 169), **Co-j-ko*[12], *Cojkić* (danas kao prezime), *Cûrko*[13], *Cvjetka* (Novak.-pom.), *Cvjëtko* (nalazi se kao prezime u acta croat.), *Cvjetković*, **Čučko*[14], *Čučković* (danas), *Ćîrko*[15], *Ćirković*, *Da-j-ka*[16] (Novak.-pom.), *Da-j-ko*[16] (u Danič.-rječn.), *Danka*[17] (Novak.-pom.), *Danko* (danas kao prezime: schem.-zagr.), *Dankovć* (acta croat.), *Dapko*[16] (t. j. *Dabko*, Novak.-pom.), *Dapković*, *Darko*[18] (u Danič.-rječn.), *De-j-ko*[19] (deč.-hris. 30), *Dejković*, *Dinko*[20] ili *Dinko* (akad.-rječn.), **Divko*[21], *Divković*, *Djevka*[21] (Novak.-pom.), *Dminko*[20] (akad.-rječn.), *Dobrko* (u Danič.-rječn.), *Dobrković* (ibid.), *Do-j-ka*[22] (Novak.-pom.), *Do-j-ko*[22] (ibid.), *Dojković* (imenik 88), *Dolko*[21] (deč.-hris. 37), *Dominko*[20] (acta croat.), *Dominković*, *Dorka*[23] (Novak.-pom.), *Dra-j-ka*[24] (ibid.), *Dra-j-ko*[24] (ibid.), *Drajković* (deč.-hris. 53), *Dráško* (t. j. *Dražko*), *Drašković*, *Drško*[25] (t. j. *Držko*, deč.-hris. 32), *Drênka*[21], *Druško*[26] (t. j. *Druško*, stari pisci I. str. VII), *Du-j-ko*[27] (u Danič.-rječn.), *Dvorka*[21] (Novak.-pom.), *Đenka*[28] (ibid.), *Đerko*[29] (ibid.), *Đermanka* (ibid.), **Đorko*[30], *Đorković* (danas u Srbiji), *Đurka* (Novak.-pom.), *Đûrko*, *Đurković* (danas), *Fapko* (t. j. *Fabko*), *Fapković* (danas), *Ferko*[31] (ime), *Ferkić* (imenik 25), *Ferković* (imenik 91), *Forko*[32] (danas kao prezime), *Franko* (u Danič.-rječn.), *Franković*, *Ga-č-ko*[33] (Novak.-pom.), **Galko*[34], *Galković* (stari pisci I. str. IX), **Gatko*[35] (t. j. *Gadko*), *Gatković* (rat 414), *Gojka*[36] (Novak.-pom.), *Gôjko*[36], *Gojković*, *Gorko*[31] (Novak.-pom.), *Grško*[37] (t. j. *Gržko*, acta croat. 53), *Grškovć* (danas), *Grupko*[35]

[1] Bogosav, Borisav itd. [2] Boleslav. [3] Bonaventura. [4] Borisav. [5] Božidar. [6] Bratoljub itd. [7] Branimir itd. [8] Bernardus. [9] Budimir, Bujsil itd. [10] Budimir. [11] Stanimir itd. [12] Stojisav itd. [13] vidi *Curać* pod nastavkom br. 5. [14] vidi *Čuč* pod nastavkom br. 158. [15] Cyrillus, Cyriacus. [16] Dabiživ itd. [17] Daniel. [18] Daroslav, Božidar itd. [19] Desimir. [20] Dominicus, Domnius. [21] vidi među samotvorim imenima. [22] Dobrosav itd. [23] Theodora. [24] Dragosav itd. [25] Držislav. [26] Dobrodrug itd. [27] Ducas itd. [28] Genadius (?). [29] Germanus itd. [30] Georgius. [31] Cf. mađarsko Ferencz. [32] Christophorus (?).

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

t. j. *Grubko* u Danič.-rječn.), *Grupković*, **Hotko*[1] (ili možda *Hodko*), *Hotković* (acta croat.), *Hra-j-ko*[2] (deč.-hris. 16), *Hranko*[2] (ibid. 37), *Hranković*, **Hvalko*[3], *Hvalković* (monum. XIII. 265, gdje piše „Qualcouich") ili *Hvaković* (acta croat.), *Îlka*[4], *Ilko*[4] (ime: Avramović 242), *Ivanko* (Novak.-pom.), *Ivanković*, *Îvka*, *Îvko*, *Ivković*, *Jânko* ili *Anko* (ovo drugo u Novak.-pom.), *Janković*, *Jànkîć* (ime), *Jarko*[5] (deč.-hris. 32), *Jarković* (stari pisci I. str. VIII), *Jèlênka*[6], *Jelenko*[6] (Novak.-pom. i rat 30), *Jelenkić* (danas u Srbiji), *Jelìsâvka*[7], *Jêlka*, *Jelkić* (danas u Srbiji), *Jérko*[8], *Jerković*, *Jerkić*, *Jo-c-ko*[9] (Novak.-pom.), **Jo-j-ko*[9], *Jojkić* (šem.-karl. 21), *Jòvânka*, *Jôvka*, *Jovko* (Novak.-pom.), *Jovkić* (šem.-karl. 165), *Jovković*, *Jûlka*, *Jurko* (u Danič.-rječn.), *Jurkić* (imenik 52), *Jurković*, *Kamenko*[10], *Karanfilka*[10] (Novak.-pom.), **Katko*[11], *Katkić* (danas u Hrvatskoj), **Kirko*[12], *Kirković* (acta croat.), *Kòvîļka*[10], *Krajka* (danas kao prezime: rat 204), *Krajko*[13] (u Danič.-rječn.), *Krajković*, **Kra-š-ko*[13], *Krašković* (izvještaj 110), **Kriško*[14], *Krišković* (imenik 48), *La-c-ko*[15] (Novak.-pom.), *Lacković*, *La-č-ko*[15] (deč.-hris. 48), *La-l-ko*[15] (deč.-hris. 28), *Lalković* (u Danič.-rječn.), *Leļko*[10] (ibid.), **Lu-c-ko*[16], *Lucković* (acta croat.), **Lu-č-ko*[16], *Lučković* (acta croat.), *Ļe-š-ko*[17] (u Danič.-rječn.), *Ļupko*[18] (t. j. *Ļubko*, deč.-hris. 17), *Ļupković*, *Malko*[10] (Novak.-pom.), *Màlînka*[10], *Malinko* (Novak.-pom.), *Manka*[19] (ibid.), *Màrînka*, *Marínko*, *Martinko* (ime: acta croat. 182; danas kao prezime: imenik 27), *Mà-š-ko*[20], *Matko* (u Danič.-rječn.), *Matković*, *Mi-č-ko*[21] (ime: rat 29), **Mihaļko*, *Mihaļković* (imenik 91), *Mijalko* (ime: Avram. 244), *Mijalković* (danas), *Mîlko* ili *Miļko*, *Mîlka* ili *Mîļka*, *Milkić*, *Milković* ili *Miković*, *Mirka*[22] (Novak.-pom.), *Mírko*, *Mirković*, *Mì-š-ko*[21], *Miškić* (imenik 47), *Mišković* (danas), **Mitko*[23], *Mitković* (danas u Srbiji), **Mladenko*[10], *Mladenković* (danas), **Mlatko*[10] (t. j. *Mladko*), *Mlatković* (danas), *Mojko*[24] (deč.-hris. 44), **Momko*[10], *Momković* (deč.-hris. 13), *Na-c-ko*[25] (Vuk-rječnik 854[b]), *Naļeško*[10] (Danič.-rječn.), *Naļešković*, *Nèdjêļka*[10], *Nèdjêļko*[10], *Nedjeļković*, *Ne-j-ka*[10] (Novak.-pom.), *Ne-j-ko*[10] (ibid.),

---

[1] Cf. češ. Chotimír, Hodislav. [2] Hranisav itd. [3] Hvalimir. [4] Elias. [5] Jaroslav. [6] Helena. [7] Elisabet. [8] biće od kakoga grčk. imena što se počiņe s ἱερο-. [9] Joannes. [10] vidi među samotvorim imenima. [11] Catharina. [12] Cyrillus, Quirinus itd. [13] Krajisav. [14] Chrysogonus itd. [15] Lazarus, Vladislav itd. [16] Lucas itd. [17] Ļeposav. [18] Ļubomir itd. [19] Manislav. [20] Emanuel, Marcus itd. [21] Michael, Deme-

©DiZbi.HAZU

Nenko[1] (ibid.), *Nẽ-š-ko*[1], *Nešković*, *Nevenka*[1] (Novak.-pom.), *Ninka*[2] (Novak.-pom.), *Nînko*[2], *Ninković*, *Ni-š-ka*[3] (deč.-hris. 51), *Nôvko*[1], *Novković*, *Obretko*[1] (Novak.-pom.), *Obretković*, **Pa-j-ko*[4], *Pajkić* (danas), *Pajković*, *Palko*[4] (u Danič.-rječn.), *Palković* (danas), *Pàûnka*[1], *Paunko*[1], *Paunković* (danas), *Pávko*[4], *Pavković*, *Pe-j-ka*[5] (Novak.-pom.), *Pe-j-ko* (ibid.), *Pejković*, *Perko*[5] (u Danič.-rječn.; danas se govori i kao prezime: izvještaj 66), *Perković* (danas), *Perkić* (danas), *Petka*[5] (Novak.-pom.), *Pẽtko*[5], *Petković* (danas), **Pirko*[6], *Pirkić* (danas), *Pre-j-ko*[7] (deč.-hris. 8), *Pripko*[8] (t. j. *Pribko* u Danič.-rječn.), *Pripković*, *Pro-j-ka*[1] (Novak.-pom.), *Prvko*[9] (deč.-hris. 9), *Pȕrko*[10], *Rù-c-ko*[11], *Râ-j-ka*[11], *Rá-j-ko*, *Rajkić* (danas), *Rajković* (danas), *Ranka*[12] (Novak.-pom.), *Ránko*, *Ranković*, *Rastko*[13] („narekoše ime emu Rastьko i ubo i zêlo o gospodi dobrê bogu vьzraste“ veli Domentijan o sv. Savi), *Ra-š-ko*[11] (u Danič.-rječn.), *Rašković*, *Raškić* (danas), *Ràtko* (t. j. *Radko*, govori se i kao prezime: imenik 35), *Ratković*, *Ro-j-ka*[14] (Novak.-pom.), **Rujko*[1], *Rujković* (deč.-hris. 21), *Rusko*[1] (u Danič.-rječn.), **Ruško*[1] (t. j. *Ružko*), *Rušković* (izvještaj 67), *Sa-j-ko*[15] (kao prezime: imenik 17), *Sanko* (u Danič.-rječn. gdje piše i **сьнько**), *Sanković*, *Savka*[15] (Novak.-pom.), *Savko*[15] (Danič.-rječn.), *Savkić* (danas), *Savković* (danas), *Selko*[16] (Novak.-pom.), **Semko*[17] ili **Senko*, *Semković* (u Danič.-rječn.), *Senković* (imenik 28, izvještaj 52), *Silko*[18] (deč.-hris. 28), *Sîmka*[17], *Simko*[17] (u Danič.-rječn.), *Simković*, *Slatko*[1] (t. j. *Sladko*, deč.-hris. 39), *Slavka*[19] (Novak.-pom.), *Slávko*, *Slavkić*, *Slavković*, *Smîļka*[1], *Smiļko* (ime: rat 183. 350), *Smiļković*, *Smolko*[10] (deč.-hris. 37), *Smolković* (imenik 32), *Smôļka*[10], *So-j-ko*[1] (Novak.-pom.), **Sopko*[20] (t. j. *Sobko*), *Sopković* (acta croat. 177), *Sorko*[21] (danas kao prezime: imenik 20), **Sosko*[22], *Soskić* (danas), *Srẽćko*[1], *Srećković*, *Stá-j-ka*[23], *Sta-j-ko*[23] (u Danič.-rječn.), *Stàmênka*[1], *Staménko*[1], *Stamenković*, *Stânka*, *Stánko* *Stankić*, *Stanković*, *Ste-j-ko*[24] (Novak.-pom.), **Stevko*[24], *Stevkić*, *Stevković*, *Stjepka* (Novak.-pom., gdje piše *e* mjesto *je*), *Stjepko* (ibid.; i tu piše *e* mjesto *je*), *Stjepković*, *Stôjka*[25], *Stójko*, *Stojković*, *Svetko*[26]

---

[1] vidi među samotvorim imenima. [2] Ninoslav. [3] Nicolaus itd. [4] Paulus [5] Petrus. [6] vidi *Pirak* pod nastavkom br. 13. [7] Predislav itd. [8] Pribisav. [9] Prvosav. [10] nadimak. [11] Radisav itd. [12] Hranisav, Tihoran itd. [13] Rastimir. [14] Cf. rusk. Родиславъ. [15] Sabbas. [16] Selimir. [17] Simeon. [18] Vojsil, Bujsil. [19] Slavoļub itd. [20] Sobemisla [21] biće od kakoga latinskog imena. [22] Sophia (?). [23] Stanimir

©DiZbi.HAZU

(ime: stari pisci I. str. IX), *Svojko*[1] (deč.-hris. 9), **Ša-j-ko*[2], *Šajkić, Šajković* (danas u Srbiji), **Šimko, Šimković* (acta croat.), *Šiško*[3] (u Danič.-rječn.; danas se govori kao prezime: rat 83), *Šišković, Šu-š-ko*[4] (deč.-hris. 18. 34), *Šušković* (deč.-hris. 17), **Ta-l-ko*[5], *Talković* (acta croat.), *Tanasko*[6], *Tanasković, Tasko*[6] (rat 79), *Ta-š-ko*[6] (rat 345), *Tolko*[7] (deč.-hris. 20), *Tomko* (u Danič.-rječn.), *Tomković* (acta croat.; piše se i *Tonković* imenik 49, zvonim. 163), **To-š-ko*[8], *Tošković* (danas), *Trajko*[9] (Novak.-pom.), *Trajković, Tri-č-ko*[10] (ime: Vuk-rječnik, str. 854[b]), *Tričković, Trifko*[10], *Trifković, Trìpko*[10], *Tripković, Tvrtko*[11] (to jest *Tvrdko* u Danič.-rječn.), *Tvrtković,* **Ubavko*[9], *Ubavkić* (danas u Srbiji), **Va-j-ko*[12], *Vajkić* (danas), *Valenko*[13] (danas kao prezime: zvonim. 154), **Valko*[13], *Valković* (imenik 71), *Vanko*[14] (acta croat. 274, rat 350. 388), *Vanković* (izvještaj 53, gdje piše „Vanjković"), *Vasilko* (u Danič.-rječn.), *Vasilković* ili *Vasiļković* (danas), *Vàsko*[12], *Večerko*[9] (Novak.-pom.), *Ve-j-ko*[15] (ibid.), *Veļka*[15] (ibid.), *Vélko*[15], *Veļković, Veselko*[9] (deč.-hris. 69), *Veselković* (acta croat.), *Vi-c-ko*[16], *Vicković* (imenik 42), *Vînko, Vinković, Viško*[17] (deč.-hris. 30), *Višković, Vìtko*[18] (može biti i *Vidko*), *Vitković* (danas), *Vla-j-ka*[19] (Novak.-pom.), *Vlá-j-ko*[19], *Vlajković, Vlasko*[20] (t. j. *Vlastko*, — u Danič.-rječn.), *Vlà-š-ko*[19], *Vlatka*[19] (Novak.-pom.), *Vlàtko*[19], *Vlatković* (piše se i: *Latković* schem.-zagr.), *Vojka*[21] (Novak.-pom.), *Vojko*[21] (u Danič.-rječn.), *Vojković, Vratko*[22] (u Danič.-rječn.), *Vučka* (Novak.-pom.), *Vùčko, Vučković, Vu-j-ka* (Novak.-pom.), *Vú-j-ko, Vujković,* **Vu-š-ko, Vušković* (izvještaj 113), *Zdrávko*[9], *Zdravković, Zlàtka*[9], *Zlàtko, Zlatković, Zôrka*[23], *Zorko* (Novak. pom.), *Zorković* (danas), *Zŕnka*[9], *Žarko* (ustanak u Bosni), *Žarkić, Žarković, Živka, Živko* (govori se i kao prezime: imenik 91), *Živković,* **Žu-j-ko*[24], *Žujković* (danas), *Žunko*[25] (u Danič.-rječn.), **Žurko*[26], *Žurković* (u Danič.-rječn.).

185. ьkan, ьkana.

Bu-j-kan[27] (danas kao prezime: rat 158), **Bu-š-kan*[27], *Buškanović* (danas kao prezime), **Đurkan, Đurkanić* (acta croat.), **Hval-*

[1] Cf. češ. Svojmír. [2] nadimak; cf. *Šaran, Šarul.* [3] nadimak. [4] nadimak; cf. *Šuto, Šutan.* [5] Tatomir itd. [6] Athanasius. [7] Tolimir. [8] Theodorus. [9] vidi među samotvorim imenima. [10] Tryphon. [11] Tvrdisav. [12] Basilius. [13] Valentinus [14] Joannes. [15] Velimir itd. [16] Vincentius, Vidosav itd. [17] Višeslav. [18] Vitomir, Vidosav. [19] Vla-

©DiZbi.HAZU

kan[1], *Hvalkanović* (monum. XIII. 272, gdje piše „Qualcanouich"), *Pètkana*[2], *Stojkan*[3] (danas kao prezime: Vuk-sovjet 170), *Živkana* (Novak.-pom.).

186. аньс.

Ivkanac (danas kao prezime: imenik 89, gdje piše na kraju *-ec).*

187. ькas.

Mankas[4] (danas kao prezime: schem.-zagr.; gdje piše „Manjkas").

188. ькat.

**Mi-š-kat*[5], *Miškatović.*

189. ькоč.

**Sorkoč*[6], *Sorkočević.*

190. ькоš.

Dminkoš[7] (stari pisci I. str. IX).

191. ькota.

**Jurkota, Jurkotić* (imenik 48).

192. ькul.

**Barkul*[8], *Barkulović* (rat 372), *Jankul*[9] ili *Ankul*[9] (Novak.-pom.), *Jankulović, Stankul*[10] (Novak.-pom.).

193. ькulin.

Mi-š-kulin[5] (danas kao prezime: imenik 36).

194. ькuļa.

Ba-č-kuļa[11] (danas kao prezime: rat 83).

195. ькun.

Matkun (danas kao prezime: imenik 89), *Milkun* (dež.-hris. 42), *Pavkun* (u Danič.-rječn.).

196. ькus.

Milkus (u Danič.-rječn.), *Milkusović* (ibid., piše *o* mjesto *l).*

197. ькuš.

Cvjetkuš (kao prezime: stari pisci I. str. VIII).

---

[1] Hvalimir. [2] Petrus. [3] Stojisav. [4] Manislav, Emanuel itd. [5] Michael. [6] biće od kakoga latinskog imena. [7] Dominicus, Domnius. [8] Bartholomaeus. [9] Joannes. [10] Stanimir itd. [11] Bratoļub itd.

©DiZbi.HAZU

198. ьļa.

Budļa[1] (masc.; deč.-hris. 21), *Dragļa* (masc.; ibid. 20), *Pavļa* (Novak.-pom.).

199. ьļan.

Ku-š-ļan[2] (mislim, da je tako pravo, a piše se „Kušlan", izvještaj 38, gdje je kao prezime).

200. ьļe.

Dragļe (deč.-hris. 53), *Dušļe*[3] (ibid. 53), *Pribļe*[4] (ibid. 51).

201. ьļeta.

Bu-š-ļeta[1] (danas kao prezime: izvještaj 56).

202. ьn, ьno, ьna.

Bjegna[5] (Novak-pom.), *Borna*[6] (masc.; monum. VII), *Bȍsna*[5], **Brajna*[7], *Brajnić* (danas prezime), **Budna*[1], *Budnić* (u Danič.-rječn.), *Cvjetna* (Novak.-pom.), *Čudan* (deč.-hris. 30), *Čudna* (Novak.-pom.), *Diman*[8] (accus. Dimna, Novak.-pom.), *Dîvna*[5], *Divnić* (danas), *Dȍ-k-na*[9], *Dragna* (Novak.-pom.), *Dubna*[5] (ibid.), *Dvorna*[5] (ibid.), *Đȕ-k-na*[10], *Đuknić* (danas), *Gojna*[11] (ili *Go-j-na*, stari pisci I. str. VIII), *Gȍ-š-na*[11], *Grubna*[12] (Novak.-pom.), *Jȍ-k-na*[13], *Jovna* (Novak.-pom.), *Jovno* (Novak.-pom.), *Katna* (ibid.), *Katnić* (imenik 20), **Krajno*, *Krajnović* (imenik 86; ali bi moglo biti mjesto *Krajinović*, a onda ne bi išlo ovamo), *Krasna*[14] (Novak.-pom.), *Lozna*[5] (ibid.), **Lučna*[15], *Lučnići* (ime selu u Danič.-rječn.), *Mihna*[16] (masc.; u Danič.-rječn.), *Miona* (fem. mjesto: *Milna*, stari pisci VII str. 134), **Ńegna*[17], *Ńegnić* (prezime: deč.-hris. 76), *Ràdna*, *Radnić* (danas), **Radno* ili **Radan*, *Radnović* (deč.-hris. 39), **Radovno*[18], *Radovnić* (acta croat.), *Ra-h-na* (Novak.-pom.), *Râ-j-na*, **Ra-j-no*, *Rajnović* (imenik 57), *Rìzna*[5], *Riznić* (danas), *Se-h-na*[5] (Novak.-pom.), *Seona*[19] (mjesto *Selna*, ibid.), *Slâvna*[20], *Slavnić* (u Danič.-rječn. ime; danas kao prezime), *Sȍ-k-na*[21], *Stȕ-k-na*[22], *Stôjna*[23], **Stojno*, *Stojnović* (danas), *Vìdna*, *Vladna* (u Danič.-rječn.), **Vojno*[24], *Vojnović* (danas),

---

[1] Budimir. [2] Cosmas. [3] Dušman. [4] Pribisav. [5] vidi među samotvorim imenima. [6] Borisav itd. [7] Bratoļub itd. [8] Demetrius itd. [9] Dobrosav itd. [10] Georgius. [11] Gojsav, Gostimir itd. [12] profilaktično ime. [13] Joannes. [14] Krasimir. [15] Lucas. [16] Michael. [17] Negomir itd. [18] razvoj će tomu imenu biti ovaj: *Radisav*, *Radovan*, *Radov*, **Radovno*, *Radovnić*. [19] Selimir itd. [20] Slavoļub itd. [21] Sophia. [22] Stanimir itd. [23] Stojisav itd. [24] Vojimil itd.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

Vojnić (acta croat.), **Vu-j-no*, *Vujnović* (imenik 64. 95), *Vukna* (Novak.-pom.), *Živna* (ibid.).

203. ьnan.

Radnan (Novak.-pom.).

204. ьnat.

Bo-j-nat[1] (Novak.-pom., ali bi se moglo čitati i *Bojinat*).

205. ьnica.

Stôjnica[2].

206. ьńak.

Bratńak[3] (u Danič.-rječn.).

207. ьńej.

Dragńej (deč.-hris. 19. 20), *Dragńejević* (ibid. 17).

208. ьńen.

Dragńen (u Danič.-rječn.).

209. ьša, ьšo.

Ba-l-ša[3] (ili *Baoša*, u Danič.-rječn.), *Balšić* (ibid.), **Benša*[4], *Benšić* (acta croat.), *Bijelša*[5] (deč.-hris. 10), *Bokša* (t. j. *Bogša* u Danič.-rječn.), *Bokšić* (t. j. *Bogšić*, deč.-hris. 15), **Borša*[6], *Boršić* (izvještaj 78), *Bra-j-ša*[3] (masc.; u Danič.-rječn.), *Brajšić* (acta croat.), *Bunša*[7] (masc.; monum. X. 37), **Dimša*[8], *Dimšić* (danas u Srbiji), *Divša* (masc.; u Danič.-rječn.), **Dobrša*, *Dobršić* (deč.-hris. 38), *Domša*[9] (masc.; acta croat. 3. 56), *Domšić* (ibid. 249), *Drakša* (t. j. *Dragša* masc.), *Drakšević* (acta croat.), *Đerša*[10] (fem.; Novak.-pom.), **Đorša*, *Đoršić* (danas), *Đurša* (masc.; deč.-hris. 54), *Gojša*[11] (ili *Go-j-ša* masc.; u Danič.-rječn.), *Gojšić* (ibid.), **Gorša*[12], *Goršić* (danas), *Grupša*[13] (t. j. *Grubša*, masc.; u Danič.-rječn.), *Grupšić* (t. j. *Grubšić* ibid.), *Hra-j-ša*[14] (masc.; deč.-hris. 47), **Hranša*[14], *Hranšić* (acta croat.), *Ivanša* (masc.; deč.-hris. 57), *Ivanšić* (imenik 37), *Ivša* (danas u Hrvatskoj ime), *Ivšić* (imenik 41), *Jakša*[15], *Jakšić*, *Janša*[16] (danas kao prezime: zvonim. 166), **Jemerša*[17], *Jemeršić* (danas u Hrvatskoj), **Jovša*, *Jovšić*, *Jurša* (ime: acta croat. 111), *Juršić*

[1] Bogosav, Borisav itd. [2] deminutiv prema *Stojna*, koje je ime pod br. 202. [3] Bratoljub itd. [4] Benedictus. [5] Bjelimir. [6] Borisav. [7] Bunislav. [8] Demetrius. [9] Dominicus. [10] Germanus itd. [11] Gojsav, Gostimir itd. [12] vidi među samotvorim imenima. [13] profilaktično ime. [14] Hranisav. [15] Jacobus. [16] Joannes. [17] Heinrich.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

(u Danič.-rječn.), **Kirša*[1], *Kiršić* (acta croat.), *Krajša*[2] (dеč.-hris. 19), *Krajšić* (acta croat.), *Lukša* (u Danič.-rječn.), *Lukšić* (acta croat.), *Maršo*[3] (danas kao prezime: imenik 66), *Maršić* (danas), *Mikša*[4] (ime: acta croat. 128), *Mikšić* (danas), *Milša*[5] (u Danič.-rječn.), *Milšić* (u Danič.-rječn.; mjesto *l* može stajati *o* te biva *Miošić:* Kačić Miošić); ovamo ide i *Miošević* (imenik 96), *Mirša*[6] (masc.; dеč.-hris. 8, acta croat. 74), *Mŕkša*[7], *Mrkšić* (danas), *Nìkša, Nikšić* (u Danič.-rječn.), *Ńekša*[8] (t. j. *Ńegša;* fem. Novak.-pom.), *Pavša* (danas kao prezime: zvonim. 166), *Perša* (kao prezime: zvonim. 153), *Peršić* (imenik 34), *Pripša*[9] (t. j. *Pribša,* u Danič.-rječn.), *Pripšić* (t. j. *Pribšić* acta croat.), **Prvša*[10], *Prvšić* (dеč.-hris. 23), *Pulša*[11] (u Danič.-rječn.), *Ra-j-ša*[12] (ibid.), *Semša*[13] (Novak.-pom.), *Sîmša*[13], *Slavša*[14] (Novak.-pom.), **Sta-j-ša*[15], *Stajšić* (u Danič.-rječn.), *Stjepša* (ibid.), *Stjepšić* (acta croat.; gdje piše *i* mjesto *je), Stôjša*[16] (masc.), *Stojšić* (danas), **Tomša, Tomšić* (imenik 73), *Vojša*[17] (masc.; u Danič.-rječn.), *Vùkša* (govori se i kao prezime: izvještaj 58), *Vukšić* (u Danič.-rječn.; gdje piše *l* mjesto *u).*

210. ьšan.

Dobršan (dеč.-hris. 20), *Drakšan* (t. j. *Dragšan,* u Danič.-rječn.), **Maršan*[3], *Maršanić* (imenik 72), **Vojšan*[17] (cf. ime selu: *Vojšanovci* u Danič.-rječn.).

211. ьšeta.

**Jakšeta*[18], *Jakšetić* (acta croat.).

212. ьšica.

**Lukšica, Lukšičić* (acta croat.).

213. ьšije.

**Mrkšije*[7], *Mrkšijević* (danas).

214. ьšin.

**Benšin*[19], *Benšinić* (acta croat.), *Bokšin*[20] (t. j. *Bogšin,* ime, dеč.-hris. 8), *Boļšin*[21] (ibid. 20), *Boļšinović* (ibid. 20), *Gojšin*[22] (ili *Go-j-šin;* dеč.-hris. 47), *Jakšin*[18] (danas kao prezime: izvještaj

[1] Quirinus, Cyrillus. [2] Krajisav. [3] Mari(a)nus. [4] Michael. [5] Milisav itd. [6] Miroslav itd. [7] profilaktično ime. [8] Negomir. [9] Pribisav. [10] Prvoslav. [11] cf. nadimak Pulooča (u Danič.-rječn.). [12] Radisav itd. [13] Simeon. [14] Slavoļub itd. [15] Stanimir itd. [16] Stojisav. [17] Vojimil. [18] Jacobus. [19] Benedictus. [20] Bogosav. [21] Boļeslav. [22] Gojsav, Gostimir itd.

©DiZbi.HAZU

71), *Peršin*[1] (kao prezime: zvonimir 152), *Ra-j-šin*[2] (deč.-hris. 46), **Vukšin, Vukšinić* (acta croat.).

215. ьta.

Bokta[3] (t. j. *Bogta* masc.; deč.-hris. 40), *Hranta*[4] (masc.; ibid. 44), *Milta*[5] (masc.; ibid. 4).

216. ьtan.

Gojtan[6] (ili *Go-j-tan;* deč.-hris. 53), *Gojtanić* (u Danič.-rječn.), **Vojtan*[7], *Vojtanović* (u Danič.-rječn.).

217. ьten.

Milten[5] (ili *Mioten,* u Danič.-rječn.).

218. ьtin.

Miotin[5] (mjesto *Miltin,* Novak.-pom.).

219. ьtoš.

Miltoš[5] (ili *Miotoš,* u Danič.-rječn.).

Dodaci.

1. Rusko ime Мстиславъ krivo je štampano u prvom dijelu rasprave (gdje je govor o složenim imenima) Мьстиславъ.

2. Među nadimke pripadaju možda i imena *Ugļa* (Novak.-pom.), *Ugļeš* (Novak.-pom. i danas: rat 82), *Ugļešić* (danas), *Ugļeša* (iz Novak.-pom. vidi se, da je masc. i fem.).

3. Gdjekoja imena kao da su nastala, što je narod spojio dva imena u jednom i to tako, da je prvi dio od jednoga imena, a drugi od sasvim drugoga kojeg imena: *Làmênka* (fem.) biće = *la* (cf. *La-l-a* od: *Lazar)* + *menka* (cf. *Stamenka,* vidi među samotvorim imenima); **Milivorac, Milivorčević* (rat 169) biće = *mili* (n. pr. *Mili*voj) + *vor* (cf. *Nićivor,* Nicephorus); *Vùzman* će imati svoje *vu* od imena *Vusan, Vu-j-o* itd., a svoje *zman* od imena *Kuzman.* Možda je tako nastalo i ime *Zagur* (acta croat. 211), *Zagurović* (u Danič.-rječn.), gdje bi *za* moglo biti od *Zacharias, Za-k-o,* a *gur* od *Grgur.* U Danič.-rječn. nalazimo doduše ime *Zgur,* ali i sam Daničić misli, da je pogrješka mjesto *Zagur.*

4. Kašto se od drugoga dijela ipokoristika načini ime. Tako mislim, da su nastala ova imena: *Dena* (fem.; akad.-rječn.), **De-*

[1] Petrus. [2] Radisav itd. [3] Bogosav. [4] Hranisav. [5] Milisav itd. [6] Gojsav, Gostimir itd. [7] Vojimil.

©DiZbi.HAZU

nac, Denčić (kao prezime: rat 365), *Denić* (kao prezime: akad.-rječn.), *Denko* (akad.-rječn.), **Deno, Denović* (akad.-rječn.). Isporedi Ra*den,* Mla*den* itd. Tako će biti i: *Dina* (masc.; akad.-rječn.), *Dinica* (Danič.-rječn.), **Dinul, Dinulović* (danas). Isporedi: Mila*din,* Stoja*din* itd.

5. Ime poznatoga junaka narodnih pjesama *Reļa* (u izvorima Χρέλης, Chreles) postalo je izvor ńekim imenima: *Hreļa* (Novak.-pom. i stari pisci I, str. IX), *Hreļac* (acta croat: kao prezime), *Hreļčić* (acta croat.), *Hreļić* (kao prezime: deč.-hris. 27, gdje bi se moglo čitati i *Hrelić), Hreļko* (u Danič.-rječn., ali bi se moglo čitati *l* mjesto *ļ*), **Hreļan, Hreļanović* (danas u Hrvatskoj). Piše se i bez *h* na početku: *Rẽļa* (danas se govori i kao prezime), *Reļac* (kao prezime: rat 32), *Reļić* (danas kao prezime, piše se „Relić"), **Reļko, Reļković* (piše se „Relković").

6. Ja sam imena *Sekul, Sekula, Sekulić, Sekuļa* metnuo među naša narodna (samotvora) imena, akoprem se u narodnim pjesmama, pak i u Daničićevu rječniku *Sekula* zove junak, slavonski ban Ivan *Zechol.* To sam za to učinio, jer mislim, da je narod nerazumļivo sebi ime *Zechol* promijenio na *Sekula* t. j. na ime, koje je od prije već imao. A da je doista *Sekul* ili *Sekula* starije od *Zechol* potvrđuje se mislim tim, što se prezime *Sekulović* nalazi već godine 1446 (vidi Danič.-rječn.), dakle u vrijeme, dok još jamačno nije bilo narodnih pjesama o junaku *Zecholu.*

7. Mojemu tumačeńu riječi *-vit* u složenim imenima n. pr. *Dobrovit, Vitodrag* (vidi ta imena u prvom dijelu rasprave među složenima) mogao bi tko prigovoriti ovo: u slovenskim jezicima supstantivi s nastavkom *z* imaju vokal *o*, ne *e*, n. pr. **плотъ, возъ, принось** (od korijena *plet, vez, nes);* isto tako **облакъ** (t. j. **obvolkŭ* od korijena *velk)* ili **лѣнь** (viscum, od kor. *lip = leip).* Prema tomu od kor. *vit (= veit)* trebalo bi da bude **вѣтъ**, dakle **Dobrovjet* itd. Na to odgovaram, da u složenicama rado imaju supstantivi vokal *e* n. pr. **доброрекъ, погребъ**, hrv. *splet, klasober, pretek* (od korijena *rek, greb, plet, ber, tek).* Tako sasvim lijepo od korijena *vit (= veit)* može stajati u složenicama *-vit* (slovensko *i* = prastaromu *ei),* dakle *Dobrovit,* a ne mora biti **Dobrovjet* (hrv. *je* = staroslov. **ѣ**, a to = prastaromu *oi).* Prema *Dobrovit* moglo je lijepo nastati i *Vitodrag* mjesto **Vjetodrag,* kako bi se očekivalo. Mojemu dakle tumačeńu mislim da ni malo ne smetaju glasovni zakoni.

©DiZbi.HAZU

Kriminalitet žiteljstva u Hrvatskoj i Slavoniji.

Razpravlja pravi član dr. Fran Vrbanić.

Čitao u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije znanost i umjetnosti dne 21. listopada 1885.

I.

Ja ne znam, ne će li se mnogomu odviše smjelom ukazati nakana moja, da na ovom mjestu posvećenu znanosti i umjetnosti predočim neke pojave moralnoga i ćudorednoga života naroda našega, koji, ako možebiti i nisu kadri umnike hrvatske knjige potaknuti na riešenje raznih znanstvenih problema, ali su ipak vrstni svakoga prijatelja naroda dovesti do ozbiljna razmišljanja: u koliko su nastojanja naša na polju znanstvenoga i praktičnoga života uhvatila korien u narodu, te pripomogla, da se oplemeni srce i ćud njegova?

Biti će ih, koji ove moje nakane ne će posve osuditi, ali će joj do značiti možebiti mjesto gdje drugdje, a ne u ovih dvorovih posvećenih znanosti i umjetnosti. Nu kad se, punim pravom, iztraživanju prošlosti posvećuje osobita pomnja i briga, kad se u sabiranju pravnih običaja nalazi bitno pomagalo za razvoj prava našega, a u izpitivanju putnih crtica podloga za poznavanje zemljopisnih odnošaja, te kad se napokon drži, da je zahvalan svaki trud bilo na polju filozofije, bilo u području naravoslovja i matematike: tada ne može biti od problematične vriednosti ni onaj rad, koji ide za tim, da nam uz pripomoć promatranja množtva pojava pruži vjernu i istinitu sliku o stanju, u kojem se nalazi narod naš bilo na polju državnoga, gospodarstvenoga ili družtvenoga života; da nas upozna s uzroci pojedinih pojava, da nam pripomogne pronaći sredstva, kako da popravimo ono što je trulo i nevaljano, te kako da narod pripravimo, da mu budu pristupniji i koristniji oni plodovi, koji se radjaju na polju znanosti i umjetnosti.

Rad taj koli je trudan i mučan, toli je obsežan i velik, a sile pojedinca nisu ni iz daleka kadre, da zadovolje onomu zadatku,

©DiZbi.HAZU

koji se očekuje od tog diela ljudske radnje. Ne može s toga biti ni mojom namjerom razviti ovdje obćenitu i podpunu sliku našega narodnoga života na polju socijalnom, državnom i gospodarstvenom, *i to tim manje, jer su istom u novije doba, revnim nastojanjem* Milovana Zoričica, statistička iztraživanja u nas zadobila ne samo podpuniji oblik nego i znanstveni karakter.

Ja sam odlučio u ovoj razpravi zasegnuti na polje tako zvane moralne statistike, da, uz pripomoć materijala sabranoga kod posljednjeg popisa žiteljstva, predočim u nekom obziru sliku o nekih pojavih ćudorednoga života u narodu našem, i to ne samo u obće, kao što se je to do sada činilo, nego pogledom na pojedine krajeve domovine. Nu nisam nakan ovdje razpraviti pitanje: je li uputno promatranje o množtvu pojava protegnuti na područje morala i na područje ljudskih čina znamenitih na polju ćudorednom? Priepor o tom nije ni danas još neznatan, a veliki filozofi i znameniti statistici nisu složni, kako da odgovore na to pitanje. I doista nije mala stvar, kad se s jedne strane tvrdi, da se brojiti mogu samo takovi pojavi, koji se prikazuju na javi, a moral da je stvar unutarnjosti; da se pojedini čini u koliko su znameniti za prosudjivanje moralnosti ne mogu svesti pod broj, jer da svaki čin znamenit s gledišta morala visi o raznih motivih; ti pako motivi, da se ne dadu prosuditi ni njihova vriednost procieniti. Dok se ovako drži, da socijalne znanosti, u koliko stoje u savezu s moralnimi odnošaji, do razvitka svoga doći ne će, ako se ne podje putem syntheze, misle drugi, da će te znanosti svoj zadatak riešiti samo putem analytičkim, pak zato ih u što užu svezu dovode sa znanstvenom statistikom u pravom smislu.

Bilo je jurista i teologa, lječnika i filozofa, koji se na ova pitanja osvrnuše, ali svi oni sustaviše se kod daljnjega pitanja: imadu li se pojavi moralnoga života prosudjivati sa stanovišta fizikalnoga ili sa gledišta socijalno znanstvenoga, te da li se prema tomu pojavi moralno statistički imadu staviti pod kalup zakona matematičkih, ili se predočiti ima samo ukupna slika kolektivnih pojava ljudskoga družtva, te razmotriti upliv svih onih okolnostih, koje djeluju na te pojave? Da kod odgovora na ovo pitanje nije bilo od nužde zagristi u trpku jabuku raznih filozofičkih sustava, još kako tako; nu čim se je s jedne strane tvrditi stalo, da su čini ljudski podvrgnuti istim zakonom, koji vladaju u pojavih prirode, te da se razvoj moralnih vlastitosti čovjeka razvija onom

©DiZbi.HAZU

s druge strane reakcija proti ovoj struji determinista, od kojih su neki tvrdili, da niti ima duše niti duševnih pojava, a drugi, priznavajuć obstanak duše, da je ona podvrgnuta općim zakonom, poput svih ostalih stvari u naravi. Nije čudo, da se je reakcija proti ovim nazorom determinista, medju kojimi materijaliste zauzimlju najpogibeljnije stanovište, pobojala po slobodu ljudske volje, da je uslied toga zabacila svako iztraživanje o pravilnosti i o zakonih, po kojih bi se imali kretati ljudski čini, jer da svako takovo iztraživanje podkapa slobodu volje. Duša je čovječja, tako se je tvrdilo, podpuno neovisna od svih okolnosti, pak uprav zato je čovjek posve slobodan, a statistička iztraživanja na polju sociologije nailaze na neukonive zapreke u ljudskoj slobodi. Da je kraj ova dva extrema bilo pisaca, koji su udarili blaženim srednjim putem, te dopuštajuć statistička iztraživanja i na polju moralne statistike nastojali spasiti princip slobodne volje i odgovornost pojedinca za sva njegova djela u području morala — tko će moći tajiti?

Ja dopuštam, da bi bilo i poučno i zanimivo potanje razložiti sve ove priepore i opreke; nu drugo je bili se tom razložbom s moje strane taj priepor i za jedan korak kraju priveo? Kraj znamenitog rada muževa, koji širom cieloga svieta slove svojom učenošću i svojim znanjem, kao što su: J. St. Mill i Buckle, Quételet, Guerry i Dufau, Bodio, Messedaglia, Morpurgo i Morselli, Engel, Rümelin, A. Wagner, Oettingen, Knapp, Schmoller, Neumann i drugi, jedva bi moj nazor mogao pretegnuti. Pak i čemu razpravljati sva ta mnenja, kad su izjave tih muževa pristupne svakomu, te kad nam se je u početku našega znanstvenoga razvoja latiti drugoga praktičnijega zadatka, koji će nam pribrati materijal, uz pripomoć kojega moći ćemo na podlozi naših okolnostih osnovati vlastiti sud i prosuditi dosadanji razvoj znanosti na tom polju?

Ja niti dosudjujem moralnoj statistici zadatak, da uz pripomoć numeričke metode unapried proračunava ljudske čine, niti hoću, da na temelju sakupljene gradje ustanovim pravilnost kakovu, po kojoj se ti čini sbivaju, već želim, ne upuštajuć se u pobliže razmatranje o položaju, što ga u znanosti zauzimlje statistika u obće, a moralna na pose, predočiti i preraditi neke moralno statističke podatke, koji će nam pripomoći, da si stvorimo sud o ćudorednom stanju naroda našega i tako nadopunimo materijal za kulturnu našu povjest.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

Pak i u tom uzkom okviru, koli široko polje se pruža našoj radnji? Počam od poroda pak do smrti čovjeka, počam od osamljenog njegovog života pak sve do najbučnijega njegovoga družtvenoga občenja nailazimo na stotinu i stotinu pojava, koji nam hoćeš nećeš kadkada razveseljuju srce, ali nas više puta nadahnjuju i ozbiljnom brigom. Ja sam si od tih pojava izabrao za predmet ove razprave pojave kriminalno statistične, jedno s toga, jer su ti pojavi najprikladniji za iztražavanja statistička, te jer materijal potrebit u tu svrhu i u nas redovito sabiru državna odvjetničtva; a drugo s toga, jer nam rezultati posljednjega popisa žiteljstva pružaju prvi put sgodu, da omjerimo rezultate kriminalno statističkih iztraživanja o rezultate popisa žiteljstva, i to ne samo za cielu kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju nego i za obseg pojedinih sudbenih stolova.

Al već i ova moja nakana zapinje o velike zapreke, od kojih se jedne protežu na kakvoću sabrane gradje, a druge na pitanje: kako da se ta gradja razporedi i prosudi? Prije svega ne da se tajiti, da se kriminalno statistična gradja, bila ona kakogod pomno sabrana, ne može protezati na ukupni broj počinjenih kaznjivih čina, jer pravdi ljudskoj nikada ne podje za rukom odkriti, niti sva počinjena kaznjiva djela, niti sve one, koji si dušu ogriešiše takovimi djeli; što više, ako stvar promotrimo onako, kako nam se ukazuje u praktičnom životu, ne ćemo se odmaknuti od istine, ako uztvrdimo, da je broj nepoznatih kaznjivih čina, ako ne veći, a ono za stalno isto tolik kao što broj poznatih. Nu krivo bismo uradili, kad bi se s toga razloga kanili svakoga iztraživanja na tom polju; jer ako i jest dosta znatan broj kaznjivih čina, koje ne možemo uzeti za podlogu promatranja, to ipak s druge strane ne ima dvojbe, da će ova razlika medju poznatimi i nepoznatimi kaznjivimi djeli biti tim manja, čim ta djela budu znatnija, te čim su veću štetu prouzročila osobi ili imutku. Dapače i kod manjih kaznjivih čina ne stajati će te razlike u onoj mjeri, u kojoj državno redarstvo bolje bude uredjeno, a pravosudje odgovaralo svomu zadatku. Bila medjutim ova razlika koja mu drago, ona nas ne smie odvratiti od promatranja; jer s jedne strane priznati moramo, da je pravosudje u Hrvatskoj i Slavoniji, prigovaralo mu se inače mnogo toga, takovo, da sva veća i teža kaznjiva djela dolaze do znanja sudbenih oblasti, da se proti prekršiteljem kazne-

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

raviti ni to, da se u razdobju, koje je podlogom našemu promatranju, niti redarstvo niti pravosudje nije promienilo, da je kazneno zakonarstvo u to vrieme ostalo jednako, da je i razlika medju poznatimi i nepoznatimi kaznjivimi djeli od godine do godine prilično ista, te da su uslied svega toga podatci, koje od godine do godine sabiru nalježne oblasti, vrstni, da budu temeljem promatranju i medjusobnoj prispodobi. Da pako pogledom na ove okolnosti odstranim svaki povod dvojbe, ja ću se u svom razmatranju ograničiti samo na veća i teža kaznjiva djela t. j. na zločinstva, te ću mukom preći prekršaje i prestupke.

Još je jedna okolnost, koju mi je iztaknuti pogledom na kakvoću statističke gradje, koja je podlogom ovoj razpravi, a ta je, da se odnosni podatci tiču samo subjektivnoga momenta, te se njim jedino izkazuje broj osoba, koje su osudjene sbog odnosnih kaznjivih čina, dočim se obzir ne uzimlje na objektivna kaznjiva djela. Ne treba mi spominjati, da je ova okolnost znatnom zaprekom za valjano prosudjivanje kriminalno statističkih odnošaja; nu u ovoj razpravi nije ona od upliva, jer se i onako nisam nakan osvrnuti na momenat objektivni. Kad jedanput dodjemo do toga, da se za kriminalno statistična iztraživanja i kod nas uvede sustav popisnica, tada će se moći ne samo provesti točna razlika medju momentom subjektivnim i objektivnim, već će se u obzir moći uzeti razne kombinacije, na koje sada ni misliti ne možemo. Onda biti će doba, kad ćemo pogledom na razporedbu i prosudjivanje kriminalno statistične gradje od svih raznih nazora, koji glede toga u literaturi postoje, uvažiti sve one okolnosti, na temelju kojih ćemo moći podpuno prosuditi ćudoredno stanje naroda i izreći valjan sud ob uspjehu redarstva i kriminalnoga pravosudja. Ali i ne upuštajuć se u razpravu tih pojedinih nazora iztaknuti mi je bez oklievanja, da će u svakom slučaju, kadgod se promatrao bude broj osoba osudjenih sbog kaznjivih djela, trebati obzir uzeti ne samo na absolutni i relativni broj tih osudjenika nego i na razdjelbu toga broja prema geografskoj razdjelbi unutar stanovite države, te prema pojedinim posebnim vlastitostim žiteljstva: kao što su spol, doba, stališ, vjeroizpoviest, obrazovanost, zvanje i zanimanje.

U hrvatskoj književnosti nisu ovakova iztraživanja ne poznata[1], ali u njih niti ima geografske potankosti za pojedine krajeve do-

[1] Vidi dr. Petar *Matković* „k statistici moralnosti u Hrvatskoj

©DiZbi.HAZU

movine, niti valjane podloge pogledom na prispodobu s pojedinimi vlastitostmi kriminalno sposobnoga žiteljstva. Danas se sve te potežkoće dadu svladati, jer se uslied točno i potanko provedenog popisa žiteljstva uz pripomoć popisne gradje mogu za svaki pojedini sudbeni stol prirediti barem najnuždniji podatci, koji su potrebiti za prosudjivanje kriminalno-statističkih odnošaja.

Ja sam se tomu trudu podvrgao, ali sam se ograničio samo na podatke od šest godina, od god. 1877—1882, akoprem mi je na razpoložbu bila gradja za dvadeset godina, od god. 1863—1883, jedno s toga, jer mi fizične sile ne dopuštaju, da sâm bez ikakove pomoći razredim sav materijal od tolikoga razdobja; a drugo s toga, jer mi za sve tolike godine ne dostaju podatci ob onih svojstvih žiteljstva, na koja se u ovoj razpravi osvrćem. Istina je doduše, da je i kod popisa g. 1870, a donekle i onog od g. 1857, popisano žiteljstvo po spolu, po dobi, vjeroizpoviesti itd.; ali ovaj popis ili nije za sve te okolnosti jednako proveden u cielom obsegu kraljevine Hrvatske i Slavonije, ili se opet ne može radi pomanjkanja prvobitnoga materijala razrediti prema territoriju pojedinih sudbenih okružja, koji su, mimogred budi rečeno, u tom razdobju svoj obseg više puta mienjali.

Da zadobijem valjanu podlogu za svoje razmatranje, ja sam se poslužio gradjom počam od g. 1877 do uključivo 1882, jedno za to, jer rezultati popisa žiteljstva od g. 1880 (Vidi prilog I.) prilično odgovaraju onomu stanju, u kojem se je žiteljstvo glede svojih pojedinih vlastitosti faktično nalazilo u tih godinah; a drugo s toga, jer ta gradja još nigdje nije priobćena ni preradjena. Podatke od g. 1883 nisam mogao uzeti u kombinaciju, akoprem sam ih sabrao i razredio, jer je te godine dokinut sudb. stol u Novoj Gradiški i spojen sa sudbenim stolom u Požegi, te bi, da sam inače postupao, za odnosni predjel pogriešio bio proti temeljnomu pravilu svake prispodobe, po kojem se mogu prispodabljati samo jednake oline. Da sam pako već počam od g. 1877 spojio podatke za oba sudbena stola, tad bi doduše bio mogao u kombinaciju uzeti i godinu 1883; ali onda ne bi bio mogao napose razmotriti priedjel županije požežke, a napose predjel okružja novogradiškoga; ovo posljednje pako činilo mi se medjutim sgodnijim, te sam držao da ću manje griešiti, ako žrtvujem godinu 1883.

Napokon mi je naglasiti, da nisam u obzir uzeo promjenu broja

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

samo *prosječni* rezultat od navedenih šest godina, a to sam po mojem sudu tim više bio ovlašten učiniti, jer u tom prosjeku i onako izčezavaju slučajnosti pojedinih godina, i jer je za ovakove prispodobe prosječni broj sgodniji od broja pojedinih godina.

Prelazeć na sam predmet ove razprave zadovoljio bi može biti najviše očekivanju mnogih, kad bi redomice razmotrio sva zločinstva, kako su ona nabrojena u samom kaznenom zakonu, nu za ovakav postupak, ne samo da ne bi dosegnuo prostor ove razprave, već se ni čitatelj ne bi mogao iznaći u tom velikom množtvu pojedinih vrstih zločinstva. Da slika, koju sam nakan nacrtati, bude preglednija, bilo bi najshodnije sva zločinstva razdieliti u dva velika skupa: u zločinstva proti osobi i zločinstva proti imutku; ali ova razredba čini mi se odviš općenitom, pak zato ću pristati uz one, koji sva zločinstva našega kaznenoga zakona diele u četiri skupa, te ću po tih skupovih razrediti svu gradju. Komu bude s voljum razmotriti svaku pojedinu vrst, taj će se moći poslužiti podpunom gradjom, koju će u svoje doba u cielosti izdati statistički ured u svojih publikacijah.

U *prvi* skup (I.) uvrstiti ću zločinstva počinjena s pohlepe za dobitkom, i to: kradju, prevaru, pronevjerenje, krivotvorenje javnih vrjednostih papira, krivotvorenje novca i razbojstvo.

U *drugi* skup (II.) brojiti ću zločinstva počinjena s nasilja ili u obće s kakove strasti, i to napose: svih trinaest slučajeva javnoga nasilja, težku tjelesnu ozledu, ubojstvo, umorstvo, zločinstvo proti javnoj ćudorednosti (§§. 125—133 k. z.), čedomorstvo i palež. U ovaj skup imali bi brojiti i zločinstvo dvoboja, nu u cielom razdobju od šest godina nije niti jedna osoba osudjena sbog toga kaznjivoga djela.

U treći skup (III.) nanizati ću zločinstva naravi političke t. j. veleizdaju, uvrjedu Veličanstva i članova carske kuće, smetanje javnoga mira, ustanak i bunu.

Napokon ću u četvrti skup (IV.) razrediti sva ostala zločinstva, koja nisu navedena u prijašnjih skupovih, na ime: zloporabu uredovne vlasti, zavedenje na zloporabu uredovne vlasti, potvoru, pripomoć danu zločincem, smetanje vjerozakona, pometnuće, izloženje djeteta i dvoženstvo.

Ja dopuštam, da ni ova razredba nije podpuna, jer se pojedine vrsti ne dadu uvjek točno spraviti u odnosni skup, budući da kod pojedinih zločinstva imade i takovih obilježja, po kojih bi se uvrstiti mogla i u drugi koji skup; nu to su samo pojedine iznimke,

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

Da budem kraći, ja ću u buduće odnosne skupine označiti samo rimskim brojem, a ne ću napose spominjati ni godina, kad su dotične osude izrečene, jer su, kao što već naglasih, svi podatci samo *prosječni* brojevi sračunani na temelju gradje od g. 1877—1882.

II.

Ukupni broj osoba osudjenih godimice sbog zločinstva dosta je zamašan u obsegu kraljevine Hrvatske i Slavonije, jer iznosi u svemu 3604·3 osoba; od ovoga broja odpada na bivše krajiško područje 1.631·5, a na bivši provincijal 1.972·8 osoba. Preko dvie trećine svih osoba osudjeno je sbog zločina počinjenih s pohlepe za dobitkom, a više od jedne četvrtine sbog zločina počinjenih s nasilja; medju ovim pako najveći kontingenat stavljaju oni, koji su osudjeni sbog kradje i težke tjelesne ozlede, tako, da ukupni broj svih onih, koji su bili osudjeni sbog ova dva zločinstva, iznosi preko 80% svih zločinaca. Gdjegod promatrali kriminalno statističke podatke, svagdje ćemo naći, da medju zločinci imade najviše kradljivaca, a umah iza njih, ali u daleko manjem postotku, da se redaju oni, koji su osudjeni sbog težke tjelesne ozlede; nu jedva gdje je postotak jednih i drugih tolik, kao što u Hrvatskoj i Slavoniji.

Krivo bi medjutim sudio svatko, tko bi već u ovoj jedinoj okolnosti našao povod, s kojega bi zaključivao, da je narod naš divljije ćudi ili pohlepniji za tudjim dobrom. Ja dakako ne mogu prosuditi motive, s kojih si većinom ljudi dušu ogrješuju ovimi djeli, a nisam kadar iz sabrane gradje uvažiti ni onih okolnosti, uz koje ponajviše nastaju kradje i težke tjelesne ozlede; ali uz sve to opaziti će samnom svatko, komu je iole poznat život naroda našega, da imade posebnih uzroka, s kojih je spomenuti postotak u nas daleko veći nego li igdje drugdje. Ponajprije ne ima dvojbe, da naši zadružni odnošaji osobito uplivaju na veći broj težkih tjelesnih ozleda, imenito od onoga vremena od kada je u zakonarstvu usvojeno načelo slobodne diobe zadružne imovine. Dosta će biti, ako za podkrepu ove tvrdnje navedem, da je n. pr. u razdobju od g. 1863 do uključivo g. 1874 u obsegu negdanjega provincijala, ne uračunav županije bjelovarske, prosječni broj osoba osudjenih sbog težke tjelesne ozlede iznosio godimice 158; poslje god. 1874, kad se je stao provadjati nov zadružni zakon od 3. ožujka 1874, pak do

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

297, dakle za više od 87%. A zatim što da reknem o zločinstvu kradje? Tko je samo jednom zavirio u razprave sudbenih oblasti, imenito u bivšoj vojnoj krajini, taj se je mogao uvjeriti, da je velik broj osoba osudjenih sbog kradje pao u ruke pravde sbog toga, što si je protupravno prisvojio tudja drva u šumi. Tko zna, da su sve šume u krajini ili vlastničtvo države ili imovnih občina, da krajišnik ne ima šume, koja bi bila njegovim posebnim vlastničtvom, već da mu se potrebita drva od godine do godine doznačuju po oblasti bez obzira bila mu doznačena količina dostatna, ili ne, te da se takova ošteta šumskoga vlastničtva prosudjuje po zakonu kaznenom a ne po zakonu šumskom: — taj će se uvjeriti, da je već s toga razloga morao poskočiti broj kaznjivih djela počinjenih kradjom. Samo tako se je moglo dogoditi, da je u bivšoj krajini bilo miesta, gdje je bilo jedva nekoliko krajišnika, koji nisu bili osudjeni sbog kradje, te da je hrvatska vlada, kad je povraćen ustav tomu dielu domovine, morala od Njeg. Veličanstva izhoditi amnestiju za one, koji su bili osudjeni sbog povrjede šumskoga vlastničtva, jer bi inače veći dio krajišnika bio lišen svakoga izbornoga prava.

Da se u ostalom vidi, koji razmjer postoji obzirom na pojedine vrsti zločinstva, navodim sliedeći obračun, koji pokazuje, da od ukupnoga broja osoba osudjenih sbog zločinstva imade prosjekom na godinu

u skupu.	u bivšem gradj. području.	u bivšoj krajini.	u Hrvatskoj i Slavoniji.
I.	67·7%	74·2%	70·6
II.	30·7 „	24·4 „	27·9
III.	1·0 „	0·9 „	0·9
IV.	0·6 „	0·5 „	0·6

Absolutni brojevi ne mogu nas medjutim uputiti o kriminalitetu žiteljstva; u tu svrhu treba da prispodobimo broj zločinaca s brojem žiteljstva. Pogledom na ovu prispodobu valja razlikovati s jedne strane cjelokupno žiteljstvo, a s druge tako zvano kriminalno sposobno žiteljstvo. Kanimo li prosuditi objektivnu pogibelj, koja prieti družtvu od kaznjivih djela, valja da u obzir uzmemo njihov omjer prema cjelokupnomu žiteljstvu; bude li nam pako do toga, da prosudimo kriminalitet odnosno moralnost naroda, tada ćemo se morati obazrieti na ono žiteljstvo, koje je faktično kadro sudjelovati kod kaznjivih čina, a to je po našem kaznenom zakonu žiteljstvo

©DiZbi.HAZU

odlučuje momenat objektivni, a u posljednjem momenat subjektivni. Obzirom na svrhu ove razprave razmotriti nam je ovu drugu okolnost.

Od ukupnoga broja osoba osudjenih sbog zločinstva dolazi na svakih 10.000 st. kriminalno sposobnoga žiteljstva 29·5 zločinaca. Ovaj omjer nije medjutim jednak za svu domovimu; u bivšoj krajini on je mnogo veći od negdanjega provincijala; jer dok ovdje na svakih 10.000 st. odpada 25·3 osoba osudjenih sbog zločinstva, ima ih u bivšoj krajini 36·9 na isti broj stanovnika.

Razlika ova veoma je velika, jer u bivšoj krajini na 10.000 kriminalno sposobnog žiteljstva dolazi za 45·8% više zločinaca nego li u negdanjem provincijalu. Ova razlika pokazuje nam se u još jasnijoj slici, ako obzirom na ovu okolnost prispodobimo pojedine krajeve domovine.

Za temelj ovoj prispodobi služi nam teritorij pojedinih sudbenih stolova. (Vidi prilog I.) Područje ovo donekle se razlikuje od područja pojedinih županija, odnosno okružja; tako spadaju pod sudb. stol zagrebački ciela županija riečka i zagrebačka, te od županije križevačke občina vrbovačka, a od bjelovarske občina kutinjska; pod sudb. stol bjelovarski spadaju županija križevačka i bjelovarska, izuzev spomenute dvie občine. U obseg sudb. stola u Novoj Gradiški spadao je sve do 31. prosinca 1882 kotar Novska, zatim kotar N. Gradiška, te od kotara oriovačkoga občina Nova Kapela; dočim kotar oriovački, izuzev ovu občinu, s cielim okružjem brodskim i s občinom Jamina iz kotara mitrovačkog, sačinjava obseg sudb. stola u Vinkovcih. Napokon obsiže okružje petrovaradinsko, izuzev rečenu občinu Jaminu, obseg sudben. stola u Zemunu. Svi ostali sudbeni stolovi sudaraju se pogledom na svoj teritorij s obsegom istoimenih županija, odnosno okružja.

Sravnimo li sada broj osoba osudjenih sbog zločinstva s kriminalno sposobnim žiteljstvom (vidi prilog III.), dolazimo do zaključka, da na 10.000 st. odpada sliedeći broj zločinaca u obsegu sudb. stola:

1. Varaždin	12·5	5. Vukovar	31·1	9. Osiek	38 7
2. Zagreb	19·5	6. Gospić	31·5	10. Požega	44·2
3. Bjelovar	26·4	7. Vinkovci	32·0	11. N. Gradiška	45·0
4. Zemun	30·0	8. Ogulin	36·9	12. Petrinja	49·6

Brojevi ovi potvrdjuju nam istinu, koja se je dosada širila i na temelju nesustavnoga promatranja, da je na ime kriminalitet ži-

©DiZbi.HAZU

negdanjoj provincijalnoj Hrvatskoj; a s druge strane, da Slavonija u tom pogledu premašuje Hrvatsku u užem smislu; jer dok u slavonskih županijah i okružjih na 10.000 kriminalno sposobnoga žiteljstva dolazi 35·8 zločinaca, računa se u hrvatskih županijah i okružjih na isti broj stanovnika 26·2 zločinaca. Napose pako uvjeravaju nas ovi brojevi, da najpovoljniji odnošaji pogledom na kriminalnost vladaju na zapadnom kraju domovine, te da kriminalitet žiteljstva u užoj Hrvatskoj raste od zapada napram iztoku, a u Slavoniji od iztoka napram zapadu tako, da je kriminalitet žiteljstva najveći u području onih sudbenih stolova, koji se nalaze u sredini domovine. Medju ovimi posljednjimi prvo mjesto zauzimlje obseg sudb. stola petrinjskoga t. j. okružje bansko, gdje je kriminalitet žiteljstva za blizu 300% veći nego li u županiji varaždinskoj; a zatim se umah prislanja obseg sudb. stola novogradiškog, požežkog, te osiečkog. Kad bi nam bilo možno doznati razredbu zločinaca po rodnom kraju i po njihovom trajnom prebivalištu, ne ima dvojbe, da bi mogli točnije ustanoviti geografski pravac, kojim se u Hrvatskoj i Slavoniji razvija kriminalitet žiteljstva; tada bi bez dvojbe opazili kako na dosta povoljne kriminalne odnošaje sudb. stola zagrebačkoga upliva županija riečka, gdje je žiteljstvo općenito poznato sbog svoje moralnosti, te kako bi se područje sudbenoga stola bjelovarskoga dosta približilo kriminalnošću svojom slavonskim i krajiškim predielom domovine, da mu nije priključena malo ne ciela županija križevačka, koja se u tom obziru približuje županiji varaždinskoj.

Kad se jedanput i kod nas sabrala bude gradja statistička o kaznenom pravosudju uz pripomoć popisnica: tada istom biti će možno razgledati sve potankosti, koje se tiču pitanja: kako je kriminalitet žiteljstva razgranjen po pojedinih priedjelih domovine?

Budući da zločinstva prvoga skupa, a medju njimi kradja, pružaju najveći kontigenat zločinaca: to je naravski, da se pojedini priedjeli, s jednom jedinom iznimkom, pogledom na ovaj skup redaju istim onim redom, kojim ih razporedismo obzirom na sve vrsti zločinaca. Kod zločina naime skupa I. računa se na 10.000 kriminalno sposobnih st. sliedeći broj zločinaca u obsegu sud. stola:

1. Varaždin	7·1	5. Vukovar	20·1	9. Ogulin	30·2
2. Zagreb	13·6	6. Gospić	21·5	10. Požega	33·2
3. Bielovar	17·5	7. Vinkovci	24·2	11. N. Gradiška	35·9

©DiZbi.HAZU

Iznimka, koju gore spomenuh, tiče se sudb. stola osiečkoga, koji se je na štetu sudb. stola ogulinskoga napram ukupnom broju pomaknuo za jedno mjesto napried. Nu akoprem se zemljopisna razdjelba po pojedinih krajevih kod ovoga skupa skoro na vlas sudara s razdjelbom zločinstva u obće: to se ipak pojedini krajevi obzirom na intenzivnost kriminaliteta mnogo više medjusobno razlikuju kod ovoga skupa nego li u obće kod svih vrstih zločinstva. Dokazuje nam to najjasnije sliedeći obračun, kod koga polazimo s izhodišta, da u obsegu sudb. stola varaždinskoga, u području kojeg je kriminalitet najpovoljniji, na 10.000 kriminalno sposobnoga žiteljstva dolazi u obće 100 zločinaca. Omjerimo li kriminalnost pojedinih krajeva domovine o kriminalitet sudbenoga stola varaždinskoga, te uzmemo li, da je ovdje kriminalitet kod svih zločinstva i kod onih u skupu I. jednak 100: tada dolazimo do zaključka, da je kriminalitet u obsegu pojedinih sudb. stolova sliedeći:

Sudb. stol.	Zločinstva u obće.	Skup I.
1. Varaždin	100	100
2. Zagreb	156	191
3. Bjelovar	211	246
4. Zemun	240	273
5. Vukovar	248	283
6. Gospić	249	303
7. Vinkovci	256	340
8. Ogulin	296	425
9. Osiek	309	380
10. Požega	353	467
11. N. Gradiška	360	506
12. Petrinja	397	520

Ovi brojevi jasno nam pokazuju, kako je medju pojedinimi krajevi domovine mnogo znatnija razlika obzirom na zločinstva počinjena s pohlepe za dobitkom nego li obzirom na zločinstva u obće, te kako je ta razlika pogledom na medjusobni odnošaj pojedinih priedjela tolika, da smo i nehotice upućeni na zaključak, kako skoro svaki pojedini priedjel imati mora svoje specifične uzroke, s kojih je pogledom na druge priedjele toli različit omjer broja zločinaca osudjenih sbog zločinstva počinjenih s pohlepe za dobitkom. Na koliko mi sabrana gradja o kaznenom pravosudju do-

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

da je ovaj materijal za takovo prosudjivanje veoma nedostatan, te da bi u tu svrhu bilo od potrebe točno proučiti običaje i život naroda u svakom pojedinom predjelu. Kušalo se je s neke strane, da se potanje označe ti uzroci većemu kriminalitetu, a imenito većoj intenzivnosti kod zločinstva počinjenih s pohlepe za dobitkom, ako i ne za svako područje pojedinoga sudb. stola; nu takove oznake akoprem u svojoj općenitosti imadu mnogo istine, ipak nisu kadre dovoljno razložiti veći kriminalitet u pojedinih krajevih. Tako n. pr. razlaže velezaslužni svećenik Mato *Ilijašević*, koji je bio duhovnikom u kaznioni lepoglavskoj, u svojoj spomenici na zemalj. vladu, da je pijanstvo najglavniji uzrok većemu kriminalitetu, a tomu da opet najviše doprinosi velik broj krčama. Ja ne poričem pijanstvu znatnoga upliva na kriminalitet žiteljstva, ali ne mogu u broju krčama naći onaj razlog, s kojega bi se pojedini priedjeli toli silno razlikovali u kriminalitetu.

Tako n. pr. ima okružje bansko razmjerno najmanji broj krčama u cieloj Hrvatskoj i Slavoniji, a uz to najveći kriminalitet; naproti imadu županija riečka i zagrebačka bez obzira na gradove napram žiteljstvu najveći broj krčama, pa ipak je ovdje kriminalitet žiteljstva uz županiju varaždinsku najpovoljniji. Pak kad nas rezultati posljednjega popisa i ne bi upućivali, da medju brojem krčama i kriminalitetom kod nas ne ima nikakova saveza, ja bih o tom bio uvjeren već *uslied toga, što narod, koji se sam* u veliko bavi produkcijom vina i rakije, te kod kojeg se imenito rakija prodaje po svih dućanih, da takav narod i izvan krčama imade dosta sgode podati se pijanstvu. Ne mislim s toga, da bi se ovo zlo, koje je neposrednim povodom mnogomu zločinstvu, dalo ukloniti ili barem ublažiti ograničenjem krčmarskoga obrta; zato treba drugoga lieka, koji će biti kadar djelovati na ćud i srce, te probuditi u narodu više volje za gospodarstvenost. Ja se nadam, da će mnogi, koji se bave izpitivanjem narodnoga života i narodnih običaja, u podatcih priobćenih u ovoj razpravi naći mnogu točku, koja će ih potaknuti, da točno prouče, u čem je uzrok ovim velikim razlikam u kriminalitetu pojedinih krajeva.

Kako se uslied razmjerno velikoga broja zločinstva prvoga skupa znatno snizuje broj ostalih vrstih, to je naravski, da će i kriminalitet žiteljstva pogledom na te vrsti biti znatno manji.

Na temelju sabranih podataka dolazi na 10.000 kriminalno sposobnoga žiteljstva sliedeći broj zločinstva u području pojedinih sudb.

©DiZbi.HAZU

Kod skupa II.		Kod skupa III.		Kod skupa IV.	
1. Varaždin	5·0	1. N. Gradiška	0 0	1. Zagreb	0·1
2. Zagreb	5·6	2. Ogulin	0·05	2. Varaždin	0·1
3. Ogulin	6·5	3. Požega	0·06	3. Bjelovar	0 1
4. Vinkovci	7·5	4. Osiek	0·1	4. Vukovar	0·1
5. Bjelovar	8·3	5. Vukovar	0·1	5. Gospić	0·1
6. N. Gradiška	8·8	6. Vinkovci	0·1	6. Ogulin	0·1
7. Gospić	9·3	7. Zemun	0·1	7. Zemun	0·1
8. Zemun	10·4	8. Zagreb	0·2	8. Požega	0·2
9. Požega	10·8	9. Varaždin	0·3	9. Vinkovci	0·2
10. Vukovar	10·8	10. Bjelovar	0·5	10. Osiek	0·3
11. Osiek	11·3	11. Gospić	0·6	11. N. Gradiška	0·3
12. Petrinja	11·5	12. Petrinja	0·9	12. Petrinja	0·4

Uzmemo li napose u obzir zločinstva drugoga skupa, to nam se i ovdje kao što i kod skupa I u glavnom pokazuju isti pojavi, jer je i kod ovoga skupa kriminalnost žiteljstva veća u bivšoj krajini (na 10.000 st. 9 osudjenih) nego li u negdanjem provincijalu (na 10.000 st. 7·8 osudjenih), dočim s druge strane i pogledom na ovaj skup pripada prednost Hrvatskoj u užem smislu pred Slavonijom; jer dok ovdje na 100.000 kriminalno sposobnog žiteljstva dolazi 10·1 osudjenih, ima ih u užoj Hrvatskoj na isti broj žiteljstva 7·2. Ima pojedinih sudbenih okružja, koja svojim kriminalitetom kod ovoga skupa zalaze od ovoga poprečnoga pojava; nu u Slavoniji ne ima niti jednoga sudbenoga područja, koje bi imalo tako malenu kriminalnost kao što Hrvatska u užem smislu; jedino se žiteljstvo područja vinkovačkoga donekle tomu broju približuje. Naproti vidimo, da u većem dielu slavonskih okružja kriminalnost žiteljstva nadmašuje poprečni kriminalitet, što ga ustanovismo za Slavoniju.

U Hrvatskoj pako opažamo s druge strane, kako čitav zapadni kraj, koji počimlje obsegom sudb. stola varaždinskoga, te se proteže preko sudb. stola zagrebačkoga a dovršuje sudbenim okružjem ogulinsko-slunjskim, ima kod ovoga skupa mnogo manji kriminalitet nego li je u obće u području ciele uže Hrvatske, ali se zato s druge strane okružje bansko tako ističe svojim kriminalitetom i u skupu ovom, da daleko nadkriljuje kriminalitet što ga opazismo u Slavoniji.

Najveći broj zločinstva ovoga skupa odpada na težku tjelesnu ozledu (58·8%) i na sve vrsti javnoga nasilja (22·9%); tako ima preko osam desetina svih zločinaca ovoga skupa, koji su osudjeni

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

obzirom na kriminalitet ovoga skupa prema obsegu kriminalnosti kod težke tjelesne ozlede i javnoga nasilja. Što se napose tiče zločinstva javnoga nasilja, to mi je naročito iztaknuti, kako se od svih vrsti javnoga nasilja u nas najčešće sbiva treći slučaj t. j. javno nasilje počinjeno nasrtajem na osobe poglavarstvene. Od ukupnoga broja svih slučajeva javnoga nasilja računa se na ovaj treći slučaj 53·5%, i to u bivšoj krajini 57·4, a u negdanjem provincijalu 50·6 postotaka. Čini se, da je ova vrst zločinstva neka osobitost kod slavenskih plemena; jer nešto slična opažamo i u slavenskih priedjelih zapadne pole monarkije, a zna se, da je i u Rusiji prilično velik broj sličnih zločinstva.

Jedno od najtežih zločinstva ne samo ovoga skupa nego i u obće jest zločinstvo umorstva, koje se žalibože od godine do godine neprekidno množi. U razdobju od jedanaest godina (od 1873 do 1883 god.) osudjeno je u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji u svemu sbog zločinstva umorstva 498 osoba; napose pako osudjeno ih je u razdobju, koje je podlogom ovoj razpravi, ukupno 269 i to g. 1877 — 23, g. 1878 — 31, g. 1879 — 45, g. 1880 — 47, g. 1881 — 61, i napokon g. 1882 — 62. Ne ima dakle dvojbe, da je prirast ove vrsti zločinstva konstantan. Intenzivnost, kojom pojedini krajevi sudjeluju kod ove vrsti zločinstva, različita je, jer na 100.000 kriminalno sposobnog žiteljstva odpada po prosjeku spomenutih godina u obsegu sudb. stola:

1. Gospić	1·7	5. Bjelovar	2·7	9. Zemun	4·2
2. Varaždin	1·8	6. Nova Gradiška	3·1	10. Osiek	6·1
3. Zagreb	2·2	7. Požega	3·3	11. Petrinja	6·2
4. Vinkovci	2·6	8. Ogulin	3·8	12. Vukovar	9·3

Po ovom obračunu ne ima tolike razlike u kriminalitetu žiteljstva obzirom na ovu vrst zločinstva medju bivšom krajinom i negdanjim provincijalom, jer dok u krajini na 100.000 st. dolazi 3·7 zločinaca ove vrsti, računa se u provincijalu na isti broj 3·6; ali je golema razlika medju Hrvatskom u užem smislu i Slavonijom, jer ovdje na 100.000 odpada 5·3, a u užoj Hrvatskoj 2·8 zločinaca ove vrsti. U Slavoniji je jedino područje sudb. stola vinkovačkog, koje je glede toga povoljnije od prosječnoga razmjera u Hrvatskoj, dočim ovdje područje sudb. stola petrinjskoga nadkriljuje prosječni razmjer, što ga ustanovih za Slavoniju. Ne obaziruć se na ove iznimke, kojim se donekle još pridružuje i područje sudbenoga

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

zločinstva umorstva pogledom na kriminalno sposobno žiteljstvo raste od zapada napram iztoku.

Što se tiče *trećega* skupa t. j. zločinstva *naravi političke,* to se i ovdje opaža veći kriminalitet u bivšoj krajini; jer na 100.000 kriminalno sposobnoga žiteljstva dolaze 3 osudjenika, dočim se u provincijalu računaju na taj broj stanovnika dvojica. Kriminalitet pojedinih krajeva ne da se po naših podatcih za ovu vrst točno ustanoviti s toga, jer bi na temelju postojećih zakona za sva zločinstva veleizdaje, uvrjede Veličanstva, članova carske kuće, te smetanja javnoga mira imao biti nalježan u negdanjem provincijalu sudb. stol u Zagrebu a u bivšoj krajini sudb. stol u Petrinji.

Nu od toga načela sbivalo se je, kako nas uvjeravaju naši izkazi, toliko iznimaka, da nam ne preostaje drugo nego za podlogu razmatranja uzeti ukupni broj zločina političkih bez obzira na gore spomenutu ustanovu zakona. Pogrješka ne će u ostalom biti velika, jer se kod one vrsti zločina najviše ističe zločinstvo uvrjede Veličanstva, a kako se iz odnosnih izkaza razabire, izricali su u tom pogledu presudu ne samo sudbeni stolovi u Zagrebu i Petrinji nego i svi ostali. Pogledom na ovu okolnost možemo tvrditi, da je kod ove vrsti zločinstva kriminalitet mnogo veći u Hrvatskoj nego u Slavoniji, jer ondje dolazi na 100.000 kriminalno sposob. žiteljstva 3·8 osudjenika a ovdje samo jedan.

Što se napokon tiče *četvrtoga* skupa zločinstva, to nam se i ovdje pokazuje razlika u kriminalitetu medju bivšom krajinom i negdanjim provincijalom, te medju Hrvatskom u užem smislu i Slavonijom. U Slavoniji dolaze na 100.000 kriminalno sposobnih žitelja dvojica, koji biehu osudjeni sbog zločinstva ovoga skupa, a u užjoj Hrvatskoj 1·3; malo ne istu razliku opažamo medju negdanjim provincijalom i bivšom krajinom, jer se ovdje na isti broj stanovnika računaju 2, a ondje samo 1 takav zločinac.

Sva ova promatranja nukaju nas na zaključak, da je kod svih vrstih zločinstva kriminalitet žiteljstva u bivšoj krajini mnogo veći nego li u negdanjem provincijalu, da je žiteljstvo okružja banskoga u najnepovoljnijem položaju, jer kod svakoga skupa nadmašuje kriminalitet žiteljstva sudb. stola petrinjskoga dosta znatno kriminalnost ostalih priedjela domovine, te da napokon Slavonija u prilično velikom razmjeru svojim kriminalitetom nadkriljuje užu Hrvatsku; jedino kod zločinstva političke naravi zaostaje Slavonija

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

ovih priedjela; u koliko su pako još neki drugi uzroci povodom ovoj razlici, pokazati će nam razmatranja o pojedinih vlastitostih onih osoba, koje su osudjene sbog zločinstva, na koliko mi sabrana gradja u tom obziru pruža potrebite podatke. Obzirom na to da razgledamo najprije kriminalnost žiteljstva po spolu. (Vidi prilog III.)

III.

Jedva da je igdje razlika u kriminalitetu medju mužkim i ženskim spolom tolika i kriminalnost ženskoga spola tako povoljna kao što u Hrvatskoj i Slavoniji. Već obćeniti omjer medju oba spola pokazuje nam kod broja osudjenika, kako uza sve to, što kod kriminalno sposobnoga žiteljstva ženski spol brojem svojim *nadmašuje* spol mužki za 1·7% t. j. za 10 330 duša: broj osudjenih zena ne sačinjava ni dvadeseti dio svih osudjenika (4·95%). Ima pisaca, koji već na temelju ovakovoga omjera izriču sud o kriminalnosti jednoga i drugoga spola, nu podloga ova vrlo je nepodpuna; u tu svrhu treba broj osudjenika omjeriti o kriminalno sposobno žiteljstvo jednoga i drugoga spola, jer se samo tim načinom dade prosuditi kriminalna sklonost. Učinimo li to, tada vidimo, da od ukupnoga broja osoba osudjenih sbog zločinstva kod svakoga pojedinoga spola, dolazi na 10.000 kriminalno sposobnoga žiteljstva sliedeći broj osudjenih u obsegu sudb. stola:

Mužkarci.				Žene.			
1. Varaždin	23·9	7 Gospić	60·0	1. Ogulin	0·9	7. Petrinja	3·2
2. Zagreb	37·1	8. Osiek	73·0	2. Gospić	1·6	8. Zagreb	3·6
3. Bjelovar	50·0	9. Ogulin	73·0	3. Zemun	1·6	9. Požega	3·8
4. Zemun	57·2	10. Požega	83·5	4. Varaždin	1·9	10. Vukovar	3·9
5. Vukovar	58·3	11 N. Gradiška	86·7	5. Vinkovci	2·9	11. N. Gradiška	3·9
6. Vinkovci	59·3	12 Petrinja	94·6	6. Bjelovar	3·0	12. Osiek	3·9

Možebiti će mi se prigovoriti, što ovakav obračun prema kriminalno sposobnomu žiteljstvu uzimljem za podlogu, na kojoj prosudjujem kriminalitet spolova, nego uz sav taj prigovor ipak držim, da je samo to pravi put za izpitivanje, a nipošto onaj, kojim idu i najpoznatiji kriminalni statistici, koji drže, da se kriminalnost pojedinog spola prosuditi dade na temelju omjera medju ukupnim brojem osudjenika i onim svakoga pojedinoga spola. Ovaj omjer jedva bi onda mogao biti pravom podlogom za taj postupak, kad bi postojala podpuna jednakost spolova, nu gdje toga ne ima, tamo takav postupak nipošto ne valja. Tako bi n. pr. po tom po-

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

bio mnogo veći od sudb. stola osiečkoga, jer ondje dolazi na 100 osudjenih 7·4 žena, a ovdje samo 5, te bi prema tomu kriminalitet žena u varžždinskoj županiji bio veći od onoga u osiečkoj. Pa ipak tomu nije tako, jer ondje ima ne samo više žena nego u županiji virovitičkoj (osiečkoj), već je njihov broj u obće veći od broja mužkaraca, te se uslied toga prava slika o kriminalnosti pojedinog spola može dobiti samo na temelju omjera prema kriminalno sposobnom žiteljstvu svakoga spola napose.

Ako na tom temelju prosudimo kriminalitet jednoga i drugoga spola, moramo zaključiti, da je u Hrvatskoj i Slavoniji 16 put veća kriminalnost kod mužkoga spola od spola ženskoga; jer je od 10.000 kriminalno sposobnih mužkaraca tečajem našega razdobja bilo osudjeno sbog zločinstva popriečno na godinu 46·7, a od isto toliko žena njih samo 2·9. Nadalje vidimo na toj podlozi, da je kriminalitet žena u bivšoj krajini povoljniji od onoga u negdanjem provincijalu, jer ondje dolazi na 10.000 kriminalno sposobnih žena 2·1 a ovdje 3·3 takovih, koje su osudjene sbog zločinstva, te napokon, da žene u užoj Hrvatskoj u tom obziru ide prednost pred ženami slavonskimi, jer su ovdje od 10.000 kriminalno sposobnih bile osudjene sbog zločinstva 3·3 a ondje 2·6. Ne ima dakle dvojbe, da veći kriminalitet u bivšoj krajini napram negdanjem provincijalu potiče od veće kriminalnosti mužkoga spola.

Pojedini krajevi domovine redaju se glede kriminalnosti drugačije kod mužkoga a drugačije kod ženskoga spola, te nam se po ovom poredku pokazuje, kako u bivšoj krajini zapadni priedjeli, naime sudbeni stol gospićki i ogulinski, pokazuju kod mužkoga spola veću kriminalnost od skrajnih iztočnih krajeva t. j. od sudb. stola vinkovačkoga i zemunskoga, te kako je ta kriminalnost najveća u sredini bivše krajine, u okružju banskom i novogradiškom. Naproti opažamo kod ženskoga spola donekle protivnu sliku, jer je u zapadnih krajevih kriminalnost žena manja od iztočnih, dočim je u sredini, kao što i kod mužkaraca, najveća. U negdanjem provincijalu veća je kriminalnost mužkoga i ženskoga spola u slavonskih priedjelih, samo što ona u tih krajevih kod mužkoga spola raste od iztoka napram zapadu, a kod ženskoga obratno od požežke županije do vukovarske.

U provincijalnoj Hrvatskoj u užem smislu raste kod oba spola

©DiZbi.HAZU

samo prividna, jer tu bez dvojbe odlučuje grad Zagreb većim kriminalitetom spola ženskoga.

Intenzivnost, kojom se pojedini krajevi medjusobno razlikuju u kriminalnosti jednoga i drugoga spola, veća je kod spola ženskoga nego li kod spola mužkoga, samo što kod žena imade više krajeva, gdje se kriminalitet ili posve slaže ili se barem bitno medjusobno ne razlikuje. Jednu i drugu okolnost razabrati ćemo najjasnije, ako uzmemo, da je u najpovoljnijem priedjelu kriminalnost jednaka 100, te ako o nju omjerimo kriminalitet ostalih priedjela. Na tom temelju dolazimo do zaključka, da je kriminalitet sliedeći u obsegu sudb. stola:

Mužkarci.				Žene.			
1. Varaždin	100	7. Gospić	251	1. Ogulin	100	7. Petrinja	355
2. Zagreb	155	8. Osiek	305	2. Gospić	177	8. Zagreb	400
3. Bjelovar	209	9. Ogulin	305	3. Zemun	177	9. Požega	422
4. Zemun	240	10. Požega	350	4. Varaždin	211	10. Vukovar	433
5. Vukovar	244	11. N. Gradiška	362	5. Vinkovci	322	11. N. Gradiška	433
6. Vinkovci	248	12. Petrinja	396	6 Bjelovar	333	12. Osiek	433

Ovoj znamenitoj razlici u kriminalitetu medju jednim i drugim spolom, koja, mimogred budi rečeno, svagdje postoji ako i ne u tolikoj mjeri, navode se različiti uzroci, izmedju kojih se osobito naglašuje okolnost ona, što u žene ne ima ni sposobnosti ni fizične snage za mnoga zločinstva; što ona po svom položaju ne ima ni tolike prilike počiniti kaznjivo djelo, jer je ovisnija od muža te više vezana uz obitelj, te što ju napokon od toga odvraća prirodjena već čednost i sramežljivost.

Ne ću da se upustim u prosudjivanje ovih nazora; to je predmetom druge studije; toliko ipak već ovdje dopuštam, da u pojedinom slučaju ovi razlozi u istinu uplivaju na manji kriminalitet spola ženskoga: ali ne priznajem, da su oni uzrokom tako povoljnim kriminalnim odnošajem kod naših žena, kakovih jedva nalazimo igdje drugdje. Ponajprije ne mislim, da je pomanjkanje sposobnosti ili fizične snage kod žena za stanovite vrsti zločinstva povodom tomu povoljnomu položaju; jer promotrimo li pojedine kategorije zločinstva, ne ćemo naći velike razlike u sudjelovanju jednoga i drugoga spola. Tako n. pr. dolazi od ukupnoga broja osudjenih sbog zločinstva svakoga pojedinoga spola kod skupa I. na mužki spol 70·5%, a na ženski 72·6%, kod skupa II. na mužki spol 28% a na ženski 25·1%, kod skupa III. na mužki spol 0·9% a na ženski 0·8%, a napokon kod skupa IV. na mužki

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

kod skupa IV., s razloga, jer se u tom skupu nalaze zločinstva, koja počiniti mogu samo žene, kao što n. pr. zločinstvo pometnuća i izloženje djeteta: kod svih ostalih skupova nisu razlike tolike, da bi mogli tvrditi, kako pojedine kategorije ženski spol u većoj mjeri odvraćaju od zločinstva, ili kako su opet pojedine vrsti upravo razlogom, da žene u većoj mjeri sudjeluju.

Dapače razgledamo li *kriminalitet* mužkoga i ženskoga spola po pojedinih kategorijah, naći ćemo, kako je ta kriminalnost kod ženskoga spola mnogo manja u skupu IV., kamo su većim dielom uvrštena takova zločinstva kod kojih bi žene po svojih osobnih i fizičnih vlastitostih mogle sudjelovati u većoj mjeri od mužkaraca, nego li u skupu I. ili II., gdje većim dielom za počiniti zločinstvo ne dotiče puka lukavost. Tako je veća kriminalnost mužkoga spola nad spolom ženskim kod zločinstva skupa I. za 60·2%, skupa II. za 66·6%, skupa III. za 95·5%, a skupa IV. za 85·3%. Držim s toga, da pravi razlog tolikoj razlici u kriminalitetu hrvatskih žena leži drugdje, a to je njihova mnogo veća moralnost i religioznost nego li ju nalazimo kod žena gdje drugdje, a imenito kod onih naroda, koji se toliko bore za emancipaciju spola ženskoga.

Razgledamo li kriminalitet jednoga i drugoga spola po pojedinih krajevih domovine prema pojedinim vrstim zločinstva, dolazimo do sliedeće slike: Na 10.000 kriminalno sposobnoga žiteljstva mužkoga odnosno ženskoga dolazi sliedeći broj osudjenih u području pojedinih sudb. stolova:

Skup I

Mužkarci.				Zene.			
1. Varaždin	13·4	7. Vinkovci	44·6	1. Ogulin	0·5	7. Požega	2·1
2. Zagreb	25·5	8. Osiek	50·5	2. Gospić	0·7	8. Vinkovci	2·4
3. Bjelovar	33·4	9. Ogulin	60·1	3. Varaždin	1·2	9. N. Gradiška	2·8
4. Zemun	36·7	10. Požega	63 3	4. Zemun	1·2	10. Zagreb	2·9
5. Vukovar	36·9	11. N. Gradiška	69·6	5. Petrinja	2 0	11. Osiek	3·2
6. Gospić	41·4	12. Petrinja	70·7	6. Bjelovar	2 1	12. Vukovar	3·2

Skup II

Mužkarci.				Žene.			
1. Varaždin	9·5	7. Gospić	17·4	1. Zemun	0·3	7. Zagreb	0·7
2. Zagreb	11·2	8. Požega	19·8	2 Vinkovci	0 4	8. Gospić	0·9
3. Ogulin	12·6	9. Zemun	20·0	3. Ogulin	0·4	9. Bjelovar	0·9
4. Vinkovci	14 3	10. Vukovar	21 1	4. Varaždin	0 6	10. Petrinja	1·1
5. Bjelovar	15·8	11. Petrinja	21·5	5. Osiek	0·6	11. N. Gradiška	1·1

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

Skup III.

Mužkarci.						Žene.					
1.	N. Gradiška	0·0	7.	Zemun	0·3	1.	Požega	0 0	7.	Bjelovar	0·01
2.	Požega	0·1	8.	Zagreb	0·4	2.	Osiek	0·0	8.	Gospić	0·02
3.	Ogulin	0·1	9.	Bjelovar	0·6	3.	Vukovar	0·0	9.	Varaždin	0·03
4.	Osiek	0·2	10.	Varaždin	0·8	4.	Ogulin	0·0	10.	Petrinja	0·04
5.	Vukovar	0·2	11.	Gospić	1·1	5.	N. Gradiška	0 0	11	Vinkovci	0·05
6.	Vinkovci	0·2	12.	Petrinja	1·7	6.	Zemun	0·0	12	Zagreb	0·05

Skup IV.

Mužkarci.						Žene.					
1.	Vukovar	0·1	7.	Zemun	0·2	1.	Zagreb	0 00	7.	Bjelovar	0·01
2.	Gospić	0·1	8.	Požega	0 3	2.	Varaždin	0 00	8.	Vinkovci	0·05
3.	Zagreb	0·2	9.	Vinkovci	0·3	3.	Ogulin	0·00	9.	Požega	0 10
4.	Varaždin	0·2	10.	Osiek	0·4	4	N. Gradiška	0·00	10.	Osiek	0·10
5.	Bjelovar	0 2	11.	N. Gradiška	0 5	5.	Gospić	0 02	11.	Vukovar	0 10
6.	Ogulin	0·2	12.	Petrinja	0·7	6.	Petrinja	0 04	12.	Zemun	0·17

Kako nas ovaj obračun uvjerava, postoji ne samo u obće nego i kod pojedinih vrstih zločinstva u raznih krajevih domovine različita kriminalnost medju mužkim i ženskim spolom. Obćenito je doduše pravilo, da svagdje i kod svakoga skupa znatna prednost pripada ženskomu spolu, nu dok je kod prva tri skupa u bivšem krajiškom području kod mužkoga spola veća kriminalnost nego li u provincijalu, opažamo, kako u prva dva skupa u bivšem krajiškom području ženski spol ima manji kriminalitet nego li u bivšem provincijalu, a u posljednja dva skupa kako se ta kriminalnost izjednačuje. Ova jednakost nastaje kod mužkoga spola samo u četvrtom skupu. Nadalje vidimo na temelju ovoga obračuna, kako kod mužkoga spola Slavoniji pripada prednost samo kod zločinstva naravi političke, dočim kod ostali vrstih ona ima znatno veći kriminalitet od Hrvatske u užem smislu; naproti opažamo po gledom na ženski spol, da je kriminalitet u Hrvatskoj veći ne samo kod zločinstva skupa III. nego i kod skupa II., dočim kod skupa I. i IV. Slavonija nadkriljuje Hrvatsku i to s jedne strane sbog većega kriminaliteta slavonskih žena kod kradje i prevare, a s druge sbog zločinstva pometnuća, s kojega su, kako se zna, na zlu glasu slavonske žene; nu i taj glas nije osnovan na broju osoba osudjenih sbog toga zločinstva, jer od broja osudjenih žena dolazi u Slavoniji prosjekom na godinu za sva zločinstva skupa IV. ukupno 1·8 osudjenica; ne ima s toga sumnje, da je glas slavonskih žena u tom obziru gori nego li su one same, ili što mi se čini vjerovatnije

©DiZbi.HAZU

IV.

Jedan od najčudnovatijih pojava kriminalne statistike svakako je razredba osudjenika *po dobi* i kriminalnost pojedinih dobnih razreda. (Vidi prilog IV.) Ja ne ću duljiti te se upuštati u razmatranje one prve okolnosti, jer mi se mnogo važnijim čini prosuditi kriminalnu intenzivnost pojedinih dobnih razreda. U tu svrhu od potrebe je omjeriti broj zločinaca s brojem žiteljstva svakoga pojedinoga dobnoga razreda. (Vidi prilog V.) Učinimo li to, tada dolazimo do zaključka, do kojega dodje i Quételet, koji se je prvi bavio ovakovimi iztraživanji, i svi kasniji kriminalni statistici, da se na ime sklonost na zločinstva počimlje već u mladoj dobi razvijati, da ona silno i brzo raste, da je najjačom medju 20 i 30 godinom, te da poslje toga sve više je nestaje. Ovi nas rezultati očito uvjeravaju, kako obćeniti uzroci, koji leže u naravi ljudskoj, poglavito uplivaju na različitu kriminalnost pojedinih dobnih razreda. Da se ova okolnost uzmogne što temeljitije prosuditi, bilo bi dakako od potrebe promotriti kriminalnu sklonost ne samo za pojedina dobna razdobja nego i za svaku pojedinu godinu života, jer bi samo time mogli ustanoviti granicu, koja bi nam pokazala onu godinu života kad je kriminalnost najvećom, te kad ona opet počimlje padati. Nu toga nam ne dopušta naša gradja, pak zato nam se zadovoljiti valja s razredbom zločinaca u četiri dobna razreda. Ako sada broj osudjenih zločinaca svakoga dobnoga razreda prispodobimo s brojem žiteljstva odnosnoga dobnoga razreda: tada vidimo, da na 10.000 žitelja dolazi sliedeći broj onih, koji su osudjeni sbog zločinstva[1] i to u dobnom razredu od navršene

14—20. god.

1. Varaždin	5·5	5. Bjelovar	19·6	9. Vinkovci	29·6
2. Zagreb	16·2	6. Zemun	22·2	10. Petrinja	38·0
3. Gospić	18·7	7. Osiek	26·6	11. Požega	38·5
4. Ogulin	19·4	8. Vukovar	27·9	12. N. Gradiška	47·2

[1] Premda broj žitelja svakoga dobnoga razreda ne dosiže svagdje do 10.000, ipak je bilo od potrebe ovaj broj uzeti za podlogu prispodobi po svih dobnih razredih, ako ne s drugoga uzroka, a ono s toga, jer je broj zločinaca u najstarijem dobnom razredu tako malen, da bi prispodoba s manjim brojem žiteljstva bila veoma težka. Ako je uslied toga gdjegdje relativni broj zločinaca veći od broja absolutnoga, to ova okolnost ne će moći smetati nikoga, komu su iole poznata pravila pri-

©DiZbi.HAZU

20—30. god.

1. Varaždin	21·4	5. Vukovar	49·5	9. Osiek	65·1
2. Zagreb	31·3	6. Zemun	51·7	10. N. Gradiška	67·3
3. Bjelovar	43·5	7. Ogulin	51·8	11. Požega	76·6
4. Gospić	45·2	8. Vinkovci	58·6	12. Petrinja	81·4

30—60. god.

1. Varaždin	11·7	5. Vinkovci	24·3	9. Požega	34·1
2. Zagreb	17·6	6. Vukovar	25·0	10. Ogulin	39·1
3. Bjelovar	22·9	7. Gospić	33·0	11. N. Gradiška	37·0
4. Zemun	24·0	8. Osiek	33·0	12. Petrinja	41·9

60. god. i dalje.

1. Vinkovci	3·4	5. Vukovar	6·0	9. Petrinja	11·3
2. Zagreb	5·2	6. Zemun	6·0	10. N. Gradiška	14·0
3. Bjelovar	5·4	7. Osiek	7·4	11. Gospić	16·4
4. Varaždin	5·7	8. Požega	10·4	12. Ogulin	19·4

Akoprem iz ovoga obračuna razabiremo, kako se u svakom priedjelu domovine potvrdjuje gore navedeno i po Quételetu već iztaknuto pravilo, da je kriminalnost najveća u dobnom razredu od navršene 20. pak do navršene 30. godine, te da poslje toga vremena ta kriminalnost postupice pada: to ipak uza sve to nalazimo u pojedinih priedjelih domovine toliku razliku u kriminalitetu pojedinih dobnih razreda, da tvrditi moramo, kako pokraj obćenitih uzroka, koji leže u naravi ljudskoj, te koji jednakim načinom djeluju u svih priedjelih, imade još posebnih mjestnih razloga, koji u pojedinih krajevih osobitim načinom povisuju kriminalnost svakoga dobnoga razreda.

Ponajprije vidimo, kako većoj kriminalnosti žiteljstva u bivšem krajiškom području doprinose razmjerno svi dobni razredi, jer je u svakom od njih kriminalnost veća u bivšoj krajini nego li u bivšem provincijalu. *Čim su stariji dobni razredi,* tim je medju jednim i drugim dielom domovine razlika veća; tako je n. pr. u dobi preko 60. godine u bivšem krajiškom području kriminalitet veći za 83·5%, u dobi od 30—60. god. za 51·1%, u dobi od 20—30. god. za 38·3%, a u najmladjem dobnom razredu za 40·6%.

Još stalniju razliku opažamo u tom pogledu kod zločinstva skupa I., gdje je u najmladjem dobnom razredu bivše krajine napram

©DiZbi.HAZU

20—30. god. za 48·9%, u dobnom razredu od 30—60. god. za 74·4%, i napokon u najstarijem skupu za 128%. Kod potonjega promatranja gornjega obračuna ne ima dvojbe, da povod ovomu pojavu leži u kriminalnih odnošajih *gornje krajine*, gdje se opaža, da kriminalitet žiteljstva okreće na bolje, da mladji naraštaj ostavlja po malo tragove svojih otaca, pak da ima nade, da će upliv kulture postupice izjednačiti one razlike, koje u kriminalitetu postoje medju bivšom krajinom i materom zemljom. Još se svatko sjeća, kako je na zlu glasu bilo žiteljstvo gornje krajine sbog čestih kradja i razbojstva, te kako se je upravo taj dio kraljevine Hrvatske barem u javnom mnenju smatrao glede kriminalnih odnošaja najzadnjim. Ja ne dvojim, da je u tom sudu mnogo istine, a podkrepljuje me u toj misli okolnost ona, što je u području sudb. stola gospićkoga i ogulinskoga kriminalitet žiteljstva napram ostalim predielom domovine sve to nepovoljniji, čim su stariji dobni razredi, tako, da je u dobnom razredu preko 60. godine upravo u tih priedjelih najveći kriminalitet, dočim najmladji dobni razred u tom pogledu zauzimlje jedno od prvih mjesta.

Sasvim protivnu sliku pokazuje nam žalibože Slavonija. I ovdje je kriminalnost žiteljstva veća nego li u užoj Hrvatskoj, nu taj veći kriminalitet ide na račun mladjih dobnih razreda. Dolazi naime na 10.000 stan. sliedeći broj osoba osudjenih sbog zločinstva:

	od 14-20. g.	od 20-30. g.	od 30-60. g.	preko 60. god.
U Hrvatskoj	18·3	41·1	24·2	8·9
U Slavoniji	29·8	62·6	29·0	6·9
U Hrvatskoj i Slavoniji	22·2	48·2	25·8	8·2

Kako se iz ovoga obračuna razabire, to je u prva tri dobna razreda kriminalnost veća u Slavoniji nego li u užoj Hrvatskoj; samo u posljednjem dobnom razredu manji je kriminalitet u Slavoniji za 28·8%. Istina je doduše, da je i u Slavoniji i u užoj Hrvatskoj kriminalitet žiteljstva najveći u drugom dobnom razredu; ali u Slavoniji opažamo tu posebitost, da je kriminalitet u najmladjem dobnom razredu znatniji od onoga u dobi od 30—60. god.; toga ne ima u nijednom sudbenom području Hrvatske. Povrh toga opažamo, kako je razlika u kriminalitetu medju Hrvatskom i Slavonijom tim veća, čim je mladji dobni razred. Tako je u najmladjem razredu kriminalitet u Slavoniji veći za 62·8%, u razredu od 20—30. god. za 51·3%, a u trećem za 20%. Sva ove okolnosti

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

pokvaren, da je barem nevaljaniji od onoga u užoj Hrvatskoj, da se ta izkvarenost slavonske mladezi proteže kasnije i na stariju dobu, te da upravo u tom leži klica većemu kriminalitetu žiteljstva u Slavoniji. Sa slavonskimi priedjeli ide u užoj Hrvatskoj uzporedo područje sudbenoga stola petrinjskoga, gdje je kriminalitet žiteljstva u drugom i trećem dobnom razredu veći nego li igdje drugdje u domovini, dočim u prvom dobnom razredu to područje zauzimlje mjesto predposljednje. Pak i doista, kad promislimo, kako u županiji varaždinskoj u najmladjoj kriminalnoj dobi na 100.000 žitelja dolazi samo 55 zločinaca, u području pako sudb. stola petrinjskoga 380, požežkoga 385, a novogradiškoga dapače 472: ne ćemo li se morati pitati, što čini škola a što crkva za uzgoj mladeži, te nije li opravdan uzdisaj onih, koji kliču, da treba mladeži oplemeniti um i srce, jer da će se samo tako umanjiti i cjelokupni kriminalitet žiteljstva?

Što se tiče pojedinih vrstih zločinstva, to opažamo, kako se odsjekom u cieloj zemlji ukazuje obzirom na dobne razrede prilično jednaka slika, koju opazismo pogledom na sva zločinstva; nu prelazeć na pojedinosti vidimo, kako kod zločinstva počinjenih s pohlepe za dobitkom u bivšem provincijalu kriminalitet prema starijoj dobi u većoj mjeri pada nego li u bivšoj krajini, tako, da je ondje u dobnom razredu od 30—60. godine kriminalitet manji nego li u najmladjoj kriminalno sposobnoj dobi. Tomu su poglavito povodom nepovoljni kriminalni odnošaji mladeži u priedjelih slavonskih, kojim se u tom pogledu pridružuje jošte i obseg sudb. stola zagrebačkoga, bez dvojbe samo radi veće kriminalnosti, koja se u okolici grada Zagreba pokazuje obzirom na mladji dobni razred. Uslied toga i opažamo, da je kod prvoga skupa zločinstva u Slavoniji kriminalnost prvoga dobnoga razreda mnogo većom nego li u razdobju od 30 do 60. godine. U ostalom ne ima dvojbe, da su kriminalni odnošaji pojedinih dobnih razreda kod prvoga skupa zločinstva s malimi iznimkami ravni općenitim kriminalnim odnošajem, kako ih razložih malo prije. To se razabire iz sliedećeg obračuna, po kojem kod zločinstva počinjenih s pohlepe za dobitkom na 10.000 st. svakog pojedinog dobnog razreda dolazi sliedeći broj osudjenika, i to u dobnom razredu od navršene

14—20. god.

1. Varaždin	4·2	5. Ogulin	15·8	9. Vinkovci	22·5
2. Gospić	13·5	6. Zemun	16·6	10. Petrinja	30·8
3. Bjelovar	14·1	7. Vukovar	19·2	11. Požega	34·2

©DiZbi.HAZU

20—30. god.

1. Varaždin	12·1	5. Vukovar	30·7	9. Osiek	45·1
2. Zagreb	22·3	6. Zemun	32·7	10. N. Gradiška	55·3
3. Bjelovar	28·4	7. Ogulin	41·8	11. Požega	59·7
4. Gospić	29·1	8. Vinkovci	44·1	12. Petrinja	60·0

30—60. god.

1. Varaždin	6·4	5. Vukovar	16·3	9. Gospić	23·0
2. Zagreb	10·9	6. Vinkovci	18·2	10. N. Gradiška	28·7
3. Zemun	15·1	7. Osiek	22·4	11. Petrinja	30·0
4. Bjelovar	15·3	8. Požega	22·6	12. Ogulin	32·6

preko 60. god.

1. Varaždin	2·1	5. Vukovar	3·8	9. Petrinja	9·5
2. Zagreb	2·9	6. Zemun	4·3	10. N. Gradiška	9·5
3. Bjelovar	3·4	7. Požega	5·0	11. Gospić	11 7
4. Vinkovci	3·4	8. Osiek	6·3	12. Ogulin	13·8

Kod *drugoga* skupa zločinstva znatno se smanjuje kriminalitet u svih dobnih razredih kriminalno sposobnoga žiteljstva, a najviše u najmladjem razredu; uslied toga i jest kriminalitet u najmladjoj dobi kod ovoga skupa napram ostalim dobnim razredom mnogo manji nego li kod skupa prvoga. Ovomu pojavu ne valja tražiti uzroka možebit u posebitosti naših odnošaja, već u općenitih razlozih, koji leže u naravi ljudskoj. Kriminalni statistici opažaju svagdje, kako mladež u mnogo većoj mjeri sudjeluje kod zločinstva proti imovini nego li kod onih, koja smjeraju proti osobi ili koja nastaju u obće s nasilja ili kakove strasti. Kod onih bo vrsti zločinstva treba više fizične sile, više lukavosti, prevejanosti i zlobe, a svega toga ne ima u tolikoj mjeri u mladjoj dobi, u kojoj pokraj nepovoljnoga materijalnoga stanja potiču na zločinstva mnoge druge okolnosti, koje sve klicu svoju nose u mladjoj dobi, kao što lienost i zazor od rada i napora, taština, želja za užitkom itd.

Već je Quételet u svom djelu o čovjeku živimi bojami nacrtao, kako se razvija sklonost na zločinstva počam od najmladje dobe pak do starosti: ta slika mogla bi se uz neke modifikacije uporaviti i na naše okolnosti. Za podlogu daljega razmatranja u tom obziru neka služi sliedeći obračun, po kojem kod drugoga skupa zločinstva na 10.000 st. dolazi sliedeći broj osudjenika, u dobnom

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

14—20. god.

1. Varaždin	1·1	5. Gospić	5·0	9. Petrinja	6·7
2. Zagreb	1·8	6. Bjelovar	5·4	10. Vinkovci	6·9
3. Ogulin	3·6	7. Osiek	5·7	11. N. Gradiška	8·6
4. Požega	4·2	8. Zemun	6·2	12. Vukovar	8·7

20—30. god.

1. Varaždin	8·7	5. Vinkovci	14·4	9. Vukovar	18·6
2. Zagreb	8·7	6. Bjelovar	14·6	10. Zemun	18·8
3. Ogulin	9·8	7. Gospić	15·4	11. Osiek	19·5
4. N. Gradiška	11·3	8. Požega	16·5	12. Petrinja	20·3

30—60. god.

1. Varaždin	4·7	5. Bjelovar	7·1	9. Gospić	9·1
2. Vinkovci	5·6	6. N. Gradiška	8·1	10. Petrinja	10·0
3. Zagreb	6·2	7. Vukovar	8·3	11. Osiek	10·2
4. Ogulin	6·2	8. Zemun	8·5	12. Požega	11·2

preko 60. god.

1. Vinkovci	0·0	5. Bjelovar	2·0	9. Gospić	4·4
2. Osiek	1·1	6. Zagreb	2·0	10. N. Gradiška	4·5
3. Zemun	1·2	7. Vukovar	2·2	11. Požega	5·1
4. Petrinja	1·3	8. Varaždin	3·3	12. Ogulin	5·5

Kao što kod prvoga skupa tako vidimo i ovdje, da je u prva tri dobna razreda kriminalitet veći u Slavoniji nego li u užoj Hrvatskoj, dočim je u razdobju preko 60. god. mnogo veća kriminalnost u užoj Hrvatskoj nego li u Slavoniji. Na 10.000 st. dolazi naime sliedeći broj osoba osudjenih sbog zločinstva:

	od 14-20. g.	od 20-30. g.	od 30-60. g.	preko 60. god.
U Hrvatskoj	3·6	12·0	6·8	2·8
U Slavoniji	6·6	17·5	8·7	1·7
U Hrvatskoj i Slavoniji	4·6	14·0	7·4	2·5

I priedjeli bivše krajine ističu se u ovom skupu većim kriminalitetom napram bivšem provincijalu, osobito se ta razlika opaža u mladjoj dobi i to više u negdanjoj slavonskoj nego li u gornjoj krajini.

Ako uvažimo obćenite motive, s kojih nastaju zločinstva ovoga skupa, te uzmemo li u obzir razliku, koja u kriminalitetu ovoga

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

razreda: vidjeti ćemo, kako nam i ovi pojavi potvrdjuju gore navedenu tvrdnju o izkvarenosti mladeži u priedjelih slavonskih.

Kod zločinstva *trećega* skupa drugi su rezultati pogledom na pojedine krajeve domovine od onih, do kojih dodjosmo kod promatranja zločinstva prvoga i drugoga skupa. Ponajprije ne ima tolike razlike medju bivšom krajinom i bivšim provincijalom, a zatim je u Slavoniji kod svih dobnih razreda u tom obziru manji kriminalitet od Hrvatske. Na 10.000 st. dolazi naime sliedeći broj osoba osudjenih sbog ovoga skupa zločinstva:

	od 14-20. g.	od 20-30. g.	od 30-60 g.	preko 60. god.
U Hrvatskoj	0·06	0·41	0·50	0·23
U Slavoniji	0·02	0·08	0·12	0·04
U Hrvatskoj i Slavoniji	0·05	0·30	0·40	0·20

Razlog ovomu pojavu leži, kao što se razabire iz prijašnjega razlaganja, u samoj naravi ovih zločinstva, koja su u Hrvatskoj češća nego li u Slavoniji. Ova narav i jest uzrokom, da su ta zločinstva u najmladjoj dobi toli neznatna, a najveća da su u dobi zrelijoj od 30 - 60 god. U starijoj dobi, kad ljudi postaju hladnije krvi, kad u njih ne staje brige za odnošaje političke, umanjuju se opet i ova zločinstva. Dokazuju to za pojedine krajeve domovine sliedeći podatci, iz kojih razabiremo, da na 10.000 st. pojedinog dobnog razreda dolazi sliedeći broj osudjenika u dobnom razredu od navršene:

14—20. god.

1. Bjelovar	—	5. Ogulin	—	9. Varaždin	0·1
2. Požega	—	6. N. Gradiška	—	10. Gospić	0·2
3. Osiek	—	7. Zemun	—	11. Petrinja	0·2
4. Vukovar	—	8. Zagreb	0·05	12. Vinkovci	0·2

20—30. god.

1. N. Gradiška	—	5. Vukovar	0·1	9. Bjelovar	0·3
2. Požega	—	6. Ogulin	0·1	10. Varaždin	0·6
3. Vinkovci	—	7. Zemun	0·1	11. Gospić	0·7
4. Osiek	0·1	8. Zagreb	0·2	12. Petrinja	0·7

30—60. god.

1. N. Gradiška	—	5. Vukovar	0·2	9. Bjelovar	0·4
2. Požega	0·1	6. Vinkovci	0·2	10. Varaždin	0·5
3. Osiek	0·1	7. Zemun	0·2	11. Gospić	0·8

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

preko 60. god.

1.	Petrinja	—	5.	N. Gradiška	—	9. Varaždin	0·3
2.	Osiek	—	6.	Vinkovci	—	10. Požega	0·3
3.	Vukovar	—	7.	Zemun	—	11. Gospić	0·3
4.	Ogulin	—	8.	Zagreb	0·3	12. Petrinja	0·5

Kod zločinstva *četvrtoga* skupa ponavljaju se glede dobe obzirom na Hrvatsku i Slavoniju donekle isti pojavi, koje opazismo kod prva dva skupa, jer je u Slavoniji osim najmladjega u svakom dobnom razredu kriminalitet veći nego li u Hrvatskoj. Dolazi na ime na 10.00 st. odnosnoga dobnoga razreda sliedeći broj osoba osudjenih sbog zločinstva ovoga skupa:

	od 14-20. g.	od 20-30. g.	od 30-60. g.	preko 60. god.
U Hrvatskoj	0·09	0·19	0·16	—
U Slavoniji	0·04	0·28	0·25	0·07
U Hrvatskoj i Slavoniji	0·07	0·20	0·20	0·03

Što se pako tiče bivšega krajiškoga područja i negdanjega provincijala, to je kriminalitet u pojedinih dobnih razredih malo ne jednak u jednom i drugom dielu domovine s jednom iznimkom, da je u najmladjem dobnom razredu kriminalitet veći u bivšem provincijalu. Nu razlika u kriminalitetu ovoga skupa pogledom na pojedine dobne razrede ne ovlaštuje me još na kakove posebne zaključke, jer je broj kaznjivih čina ovoga skupa premalen. Okolnost ona, što je kriminalitet kod najstarijega dobnoga razreda skoro nikakov, a kod najmladjega vrlo neznatan, protumačuje se iz same naravi onih zločinstva, koja uvrstismo u ovaj skup.

Da medjutim bude podpuna slika u kriminalitetu pojedinih dobnih razreda, navodim ovdje, kako se pojedini krajevi redaju po kriminalitetu u svakom dobnom razredu. Na svakih 10.000 st. pojedinog dobnog razreda dolazi kod ovoga skupa sliedeći broj osudjenika u dobnom razredu od navršene:

14—20. god.

1.	Vukovar	—	5.	Zemun	—	9. Bjelovar	0·1
2.	Gospić	—	6.	Ogulin	0·06	10. Požega	0·1
3.	N. Gradiška	—	7.	Zagreb	0·07	11. Petrinja	0·3
4.	Vinkovci	—	8.	Varaždin	0·10	12. Osiek	0·9

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

20—30. god.

1. Gospić	0·04	5. Vinkovci	0·1	9. Osiek	0·4
2. Varaždin	0·06	6. Zemun	0·1	10. Petrinja	0·4
3. Zagreb	0·10	7. Bjelovar	0·2	11. N. Gradiška	0·6
4. Ogulin	0·10	8. Požega	0·4	12. Vukovar	0·9

30—60. god.

1. Varaždin	0·1	5. Požega	0·2	9. Zemun	0·2
2. Zagreb	0·1	6. Vukovar	0·2	10. Osiek	0·3
3. Bjelovar	0·1	7. Ogulin	0·2	11. Vinkovci	0·3
4. Gospić	0·1	8. N. Gradiška	0·2	12. Petrinja	0·5

preko 60. god.

1. Zagreb	—	5. Osiek	—	9. Petrinja	—
2. Varaždin	—	6. Vukovar	—	10. N. Gradiška	—
3. Bjelovar	—	7. Gospić	—	11. Vinkovci	—
4. Požega	—	8. Ogulin	—	12. Zemun	0·5

V.

Za prosudjivanje moralnih odnošaja biti će od važnosti promotriti kriminalnost žiteljstva po *obiteljskom stališu.* (Vidi prilog VI.) U tom pogledu opaža se u većem dielu europskih država, da je broj neoženjenih zločinaca veći od broja oženjenih, te se na tom temelju zaključuje, kako obiteljski život povoljno djeluje na moralne odnošaje žiteljstva uzprkos briga i skrbi, koje su kod oženjenih mnogo veće. Ja ne mogu tajiti blagotvorna upliva, kojim obiteljski život djeluje na moralni razvoj žiteljstva; ali mi se čini, na koliko se kriminalitet žiteljstva u obće uzimlje mjerilom za prosudjivanje tih odnošaja, da omjer medju brojem oženjenih i neoženjenih zločinaca ne može biti podlogom za to prosudjivanje. Tako n. pr. dolazi u Hrvatskoj i Slavoniji po prosjeku od šest godina od ukupnoga broja osudjenih sbog zločinstva na neoženjene i neudate 34·9%, na oženjene i udate 61·5%, a na udovce i udovice 3·5%. Sudeć po tom, bio bi kriminalitet kod oženjenih i udatih daleko veći nego li kod onoga diela žiteljstva, koji ne živi u bračnoj svezi, a navedena tvrdnja o blagotvornom uplivu obiteljskoga života morala bi se upravo izvrnuti.

Podloga ova, na kojoj mnogi prosudjuju kriminalitet žiteljstva po obiteljskih odnošajih, jedva bi bila valjana ondje, gdje je raz-

©DiZbi.HAZU

mjer medju oženjenimi i neoženjenimi ako ne posve a ono barem približno jednak; nu za nas, gdje se sklapa razmjerno više brakova nego li (osim Srbije i Ugarske) u ijednoj od europskih država, gdje se osim Rusije ljudi nigdje tako rano ne žene, ta podloga ne samo da ne valja, već nas ona dovodi upravo do protivnih rezultata.

Da se rieši pitanje, koliko oženjeni i neoženjeni, odnosno udati i neudati, sudjeluju kod zločinstva, te da se prema tomu prosudi kriminalitet jednih i drugih, moramo broj osudjenih prispodobiti s razredbom žiteljstva po obiteljskom stališu. (Vidi prilog II.) Kod te pako prispodobe moramo kod neoženjenih i neudatih uzeti u obzir samo one, koji su već navršili 14. godinu, jer se obzirom na zločinstva samo ovi mogu po našem kaz. zakonu brojiti medju kriminalno sposobno žiteljstvo.

Ako na tom temelju uzmemo promatrati odnošaje kriminalne, dolazimo do zaključka, da je kriminalnost i kod nas kao što i u drugih zemljah veća kod neoženjenih i neudatih nego li kod ostaloga žiteljstva; a kod oženjenih i udatih veća nego li kod udovaca i udovica. Od 10.000 žitelja svakoga pojedinoga stališa bilo ih je na ime osudjeno sbog zločinstva: neoženjenih i neudatih 38·2; oženjenih i udatih 28·8; udovaca i udovica 10·8. Kako nas ovi brojevi uvjeravaju, to je razlika u kriminalitetu medju pojedinimi staliži dosta znatna, jer je kriminalitet oženjenih i udatih za 24·6%, a onaj udovaca i udovica za 71·7% manji od kriminaliteta neoženjenih i neudatih. Nu promatrajuć potanje ovaj pojav razabiremo veliku razliku u kriminalitetu žiteljstva po obiteljskom stališu medju mužkim i ženskim spolom, a zatim vidimo, kako i pojedini krajevi dosta znatno zalaze od ovoga prosječnoga pojava iztraženoga za cielu zemlju.

Da je kod pojedinih stališa kriminalnost mužkoga spola veća od kriminaliteta spola ženskoga, nije ništa osobita, kad se znade, da je u obće kriminalnost mužkoga spola veća od kriminaliteta spola ženskoga; nu posebitost neka medju jednim i drugim spolom leži u tom, što je razlika u kriminalitetu pojedinih stališa mnogo veća kod spola ženskoga, te što je kod udovica kriminalitet veći nego li kod udatih žena. Od 10.000 žitelja svakoga pojedinoga stališa osudjeno ih je naime sbog zločinstva:

neoženjenih	62·4	oženjenih	55·9	udovaca	33·2
neudatih	5·3	udatih	2·0	udovica	2·8

Dok je dakle kriminalitet oženjenih za 10·4%, a kriminalitet

©DiZbi.HAZU

kod žena, da je kriminalitet udatih za 62·3% a udovica za 47·1% manji od kriminaliteta žena neudatih, podjedno pako vidimo, da je kriminalnost udovica *manja* za 40·6% od kriminalnosti oženjenih, dočim je naproti kriminalitet udovica *veći* za 40% od kriminaliteta udatih.

Da uzmognemo temeljitije prosuditi ove razlike razmotriti nam je kriminalitet žiteljstva po obiteljskih odnošajih za pojedine priedjele domovine. Učinimo li to, tada vidimo da je od 10.000 žitelja svakoga pojedinoga staliža u području dotičnoga sudbenoga stola bilo osoba osudjenih sbog zločinstva kod:

neoženjenih		oženjenih		udovaca	
1. Varaždin	25·3	1. Varaždin	23·7	1. Varaždin	14 6
2. Gospić	48·8	2 Zagreb	31·9	2. Gospić	23·5
3. Zagreb	49·3	3. Bjelovar	48·7	3. Zagreb	23·8
4. Ogulin	54·1	4. Vukovar	52·1	4. Ogulin	25·6
5. Bjelovar	55·8	5 Vinkovci	54·4	5. Požega	30·8
6. Zemun	61·8	6. Zemun	57·0	6. Bjelovar	34·3
7. Vinkovci	74·4	7. Osiek	66·0	7. Vukovar	34·6
8. Vukovar	78·9	8. Gospić	70·2	8. Zemun	36·7
9. Osiek	94·2	9. N. Gradiška	76·8	9. Vinkovci	41·0
10. Petrinja	100·1	10. Požega	79·4	10. Osiek	47·1
11. Požega	102·0	11. Ogulin	85·6	11. Petrinja	54·6
12. N. Gradiška	113·5	12. Petrinja	95·1	12. N. Gradiška	57·7

neudatih		udatih		udovica	
1. Ogulin	1·2	1. Zemun	1·0	1. Ogulin	1·0
2. Gospić	2·3	2. Ogulin	1·0	2. Zemun	1·0
3. Varaždin	3·2	3. Varaždin	1·1	3. Gospić	1·4
4. Zemun	3·9	4. Gospić	1·4	4. Varaždin	1·9
5. Petrinja	4·9	5. Bjelovar	2·1	5. Zagreb	2·2
6. Vinkovci	5·2	6. Vinkovci	2·4	6. Vinkovci	2·3
7. Bjelovar	5·3	7. Osiek	2·2	7. N. Gradiška	2·6
8. Vukovar	6·4	8. Požega	2·5	8. Osiek	3·0
9. Požega	7·0	9. Petrinja	2·6	9. Bjelovar	3·9
10 Zagreb	7·2	10. Zagreb	2·7	10. Petrinja	4·4
11. N. Gradiška	8·4	11. Vukovar	2·8	11. Požega	5·3
12. Osiek	9 3	12. N. Gradiška	2·8	12. Vukovar	5·4

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

Promotrimo li ovaj razmjer, po kojem se u pojedinih krajevih domovine reda žiteljstvo obzirom na kriminalitet pojedinih stališa, opažamo prije svega razliku medju bivšom krajinom i bivšim provincijalom s jedne, te medju Slavonijom i užom Hrvatskom s druge strane. U bivšem području hrv. slav. krajine znamenita je okolnost ona, što je kriminalitet *oženjenih veći* od kriminaliteta neoženjenoga diela žiteljstva; uslied toga pokazuje ovaj dio domovine iznimku od obćenitoga pojava, po kojem je kriminalitet neoženjenoga diela žiteljstva svagdje veći. Ja ovomu pojavu medjutim ne pripisujem one važnosti, koje bi mu možebiti mnogi na prvi mah bili voljni dati, a najmanje bih mogao na ovom temelju dopustiti zaključak, da bračna sveza u moralnom pogledu ne djeluje u bivšoj krajini onako povoljno kao što u bivšem provincijalu. Dapače protivno, ja ovaj pojav u bivšem krajiškom području smatram samo posljedicom drugoga pojava, koji sam označio kao povoljan znak u odnošajih krajiškoga života.

Po gornjih podatcih na ime samo je u dva područja u čitavoj bivšoj krajini veći kriminalitet kod oženjenih, i to u području sudb. stola *gospićkoga* i *ogulinskoga*; u ostalih priedjelih opaža se redoviti pojav, da je kriminalitet neoženjenih veći od kriminaliteta oženjenih. Ova pako posebitost, koju vidimo u rečena dva okružja, nastade po mojem sudu s toga, jer je upravo ovdje u starijih dobnih razredih kriminalitet razmjerno veći od kriminaliteta u najmladjem dobnom razredu, a to je, kako već gore naglasih, posljedicom okolnosti one, što se moralni odnošaji žiteljstva popravljuje, te što kriminalitet žiteljstva u mladjoj dobi manjim postaje.

Nuždna posljedica ove posebitosti okružja ličko-otočkoga i ogulinsko-slunjskoga jest, da je i u cieloj užoj Hrvatskoj kriminalitet oženjenih veći od kriminaliteta neoženjenih, dočim se u Slavoniji pokazuje redoviti pojav u prilog oženjenih.

Nu uza sve to, što, izuzev ova dva okružja, u svih ostalih priedjelih domovine kriminalitet pada od neoženjenih pak do udovaca, ipak postoji s relativnoga gledišta u pojedinih krajevih domovine razlika u kriminalitetu pojedinih staleža. Da ovu razliku što jasnije predočim, sračunao sam ponajprije kakav omjer postoji u pojedinih sudbenih kotarih medju oženjenimi i udovci, te neoženjenimi odnosno medju udatimi i udovicami te neudatimi kod kriminalno sposobnoga žiteljstva i kod osoba osudjenih sbog zločinstva.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

Na 100 neoženjenih odnosno neudatih dolazi kod

u obsegu sudbenoga stola	oženjenih i udovaca		udatih i udovica	
	kod odsudjenih sbog zločinstva	kod žiteljstva krim sposobnoga	kod osudjedjenih sbog zločinstva	kod žiteljstva krim. sposobnoga
1	2	3	4	5
Zagreb	121	191	109	308
Varaždin	155	170	94	239
Bjelovar	219	255	196	429
Požega	177	238	160	388
Osiek	165	243	98	370
Vukovar	161	253	192	379
Bivši provincijal	**163**	**214**	**128**	**332**
Gospić	278	208	180	304
Ogulin	345	230	266	318
Petrinja	207	224	221	392
N. Gradiška	159	239	121	378
Vinkovci	185	255	200	429
Zemun	188	211	83	340
Bivša krajina	**227**	**226**	**174**	**352**
Hrvatska i Slavonija	**189**	**218**	**139**	**339**
Hrvatska uža	204	216	142	321
Slavonija	172	240	134	378

Da je kriminalitet neoženjenih i oženjenih odnosno neudatih i udatih posve jednak, tada bi se morali sudarati s jedne strane brojevi stupca 2 i 3, a s druge stupca 4 i 5. Nu jer to ne biva, morati ćemo relativni kriminalitet oženjenih odnosno udatih za svako okružje pojedinoga sudbenoga stola izraziti slomkom, kod kojega će biti brojnikom razmjer oženjenih i neoženjenih kod osoba osudjenih sbog zločinstva, a nazivnikom razmjer medju oženjenimi i neoženjenimi kod žiteljstva. Usljed toga iznosi kriminalitet

u području sudb. stola	kod oženjenih				kod udatih			
Zagreb	$\frac{121}{191}$	ili 0·63	krimi	nal. neož.	$\frac{109}{308}$	ili 0·35	kriminal.	neud.
Varaždin	$\frac{155}{170}$	„ 0·91	„	„	$\frac{94}{239}$	„ 0·39	„	„
Bjelovar	$\frac{219}{255}$	„ 0·86	„	„	$\frac{196}{429}$	„ 0·45	„	„
Požega	$\frac{177}{238}$	„ 0·74	„	„	$\frac{160}{388}$	„ 0·41	„	„
Osiek	$\frac{165}{243}$	0·68			$\frac{98}{370}$	0·26		

©DiZbi.HAZU

Vukovar	161/253	ili	0·63	kriminal.	neož	192/379	ili	0·51	kriminal.	neud.
Bivši provincijal .	163/214	„	0·76	„	„	128/332	„	0·38	„	„
Gospić	278/208	„	1·33	„	„	180/304	„	0·59	„	„
Ogulin	345/230	„	1·50	„	„	266/318	„	0·83	„	„
Petrinja	207/224	„	0·92	„	„	221/392	„	0 56	„	„
N. Gradiška	159/239	„	0·66	„	„	121/378	„	0·32	„	„
Vinkovci	185/255		0·72	„	„	200/429	„	0·46	„	„
Zemun	188/211	„	0·89	„	„	83/340	„	0·24	„	„
Bivša krajina . . .	227/226	„	1·00	„	„	174/352	„	0·49	„	„
Hrvatska i Slavonija	189/218	„	0·86	„	„	139/339	„	0·41	„	„
Hrvatska uža	204/216	„	0 94	„	„	142/321	„	0·44	„	„
Slavonija	172/240	„	0·72	„	„	134/378	„	0·35	„	„

Sbog jasnijega priegleda razdielio sam u gornjih skrižaljkah žiteljstvo samo u dva skupa, u neoženjene odnosno neudate i sve ostale, te sam medjusobno omjerio kriminalitet jednih i drugih. Na temelju toga obračuna zaključujemo prije svega, da je u cielosti kod neoženjenih i kod neudatih kriminalitet veći nego li kod oženjenih ili udatih te kod onih, koji su bili jedanput oženjeni ili udati. Iznimka postoji samo u bivšoj krajini u toliko, što je kriminalitet neoženjenih jednak kriminalitetu oženjenih i onih, koji su bili oženjeni, i to s toga, što je, kako već spomenuh, kriminalitet neoženjenih veći od kriminaliteta oženjenih u obsegu sudbenoga stola gospićkoga i ogulinskoga; akoprem je ova okolnost donekle povodom, da se u užoj Hrvatskoj kriminalitet oženjenih prilično približuje kriminalitetu neoženjenih, to ipak i bez obzira na ovu okolnost nalazimo znatnu razliku medju užom Hrvatskom i Slavonijom. Treba samo da prispodobimo medjusobno područja pojedinih sudb. stolova u užoj Hrvatskoj i Slavoniji; kod te prispodobe opažamo, kako je osim područja sudbenoga stola zemunskoga u svih ostalih slavonskih područjih kriminalitet oženjenih napram neoženjenim manji nego li je prosječno u cieloj kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, samo u području sudbenoga stola zemunskoga diže se ta kriminalnost nad prosjek i to u vrlo malenoj mieri. U

©DiZbi.HAZU

priedjelih hrvatskih naproti, izuzev područje sudbenoga stola zagrebačkoga, ta je kriminalnost ili ravna prosjeku, kao što u obsegu sudbenoga stola bjelovarskoga, ili se diže nad prosjek i to kadšto u dosta velikom iznosu.

Ako sada s ovim pojavom prispodobimo u obće kriminalitet žiteljstva u Hrvatskoj i Slavoniji prema njegovoj razredbi po staležu, tada dolazimo do zaključka: da je kod neoženjenih, oženjenih i udovaca kriminalitet veći u Slavoniji nego li u užoj Hrvatskoj, jer je od 10.000 žitelja odnosnoga staleža bilo osudjeno sbog zločinstva

	kod neoženjenih	kod oženjenih	kod udovaca
u Hrvatskoj	51·4	52·2	27·7
u Slavoniji	84·5	62·3	41·4

nadalje, da veći ili manji kriminalitet pojedinoga staleža ne visi o razredbi žiteljstva po staležu u tom smislu, kao da bi kriminalitet oženjenih bio ondje veći gdje je i veći razmjer oženjenih napram žiteljstvu; da se u onih krajevih, u kojih je broj oženjenih veći, kriminalnost njihova udaljuje od kriminaliteta neoženjenih, dočim se kriminalitet oženjenih više približuje kriminalitetu neoženjenih ondje, gdje je razlika medju jednim i drugim staležem manja. Na temelju svih ovih rezultata ne ima dvojbe, da je bračna sveza znamenitim pomagalom, kojim se umanjuje kriminalitet u žiteljstvu; nu intenzivnost toga upliva opredieliti bi se mogla samo onda, kad bi za svaki pojedini dobni razred znali, kako se diele po stališu i žiteljstvo i oni, koji su osudjeni sbog zločinstva. Dok nije poznata ova razredba, ne bi na temelju gornjih podataka bilo uputno zaključiti, da ženitba u slavonskih priedjelih bolje djeluje na moralnost žiteljstva nego li u užoj Hrvatskoj, jer razlog, s kojega je u krajevih slavonskih razlika u kriminalitetu neoženjenih i oženjenih veća i to u povoljnom smjeru, neleži samo u uplivu braka, nego i u tom, što je u slavonskih priedjelih kriminalitet u mladjih dobnih razredih osobito velik, te što je upravo zato kod neoženjenih kriminalnost veća u Slavoniji nego li u užoj Hrvatskoj.

Kad se jedan put popravili budu moralni odnošaji u mladjih dobnih razredih, tada će bez dvojbe i razlika u kriminalitetu neoženjenih napram oženjenim biti manjom.

Pogledom na kriminalitet *žena* iztaknuti mi je naročito, ne samo da je kriminalitet udatih i udovica manji od kriminaliteta neudatih, nego da je ta razlika tolika, da je i u bivšoj krajini, gdje je taj

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

lovinu manji od kriminaliteta neudatih. Najviše se sbližuje kriminalitet jednih i drugih u okružju ogulinsko-slunjskom, a udaljuje u području sudbenoga stola zemunskoga i osiečkoga. U ostalom opažamo i kod žena medju Slavonijom i užom Hrvatskom u cielosti iste razlike, koje opazismo i kod spola mužkoga. Bilo je naime od 10.000 žena pojedinoga stališa osudjeno sbog zločinstva

	kod neudatih	kod udatih	kod udovica
u Hrvatskoj	4·6	1·9	2·6
u Slavoniji	6·9	2·3	3·1

Jednu osobitost pokazuju nam ovi brojevi, koje ne vidjamo kod spola mužkoga, a to je, da je kriminalitet udovica veći ili barem jednak kriminalitetu udatih. Pojav ovaj pokazuje se malo ne u svih priedjelih osim područja sudbenih stolova: zagrebačkoga, vinkovačkoga i novogradiškoga; ali je i u ovih kotarih razlika tako neznatna, da možemo tvrditi, kako je i ovdje kriminalitet udovica malo ne posve jednak kriminalitetu udatih. Ja sudim, da ne ću pogriešiti, ako iz ove okolnosti te iz malo prije navedenog pojava, što je kriminalitet neudatih razmjerno mnogo veći od kriminaliteta udatih, nego li je kriminalitet oženjenih napram neoženjenim, zaključim, kako osamljenost žene mnogo jače utječe na njezin položaj nego li to biva kod mužkaraca. Ne ima dvojbe, da bismo upliv ove okolnosti još jasnije opazili, kad bi ovaj pojav promatrati mogli u savezu sa zadružnimi odnošaji; ja ne dvojim, da bi nas to promatranje dovelo do zaključka, kako se kriminalitet neudatih i udovica tim manje odaljuje od kriminaliteta udatih, čim više žene živu u odnošajih zadružnih.

Prelazeć na pojedine vrsti zločinstva ne nalazimo velikih razlika napram onim pojavom, što ih opazismo kod zločinstva u obće; navlastito se sudaraju u glavnom rezultati skupa I. s pojavi, što ih pogledom na pojedine stališe spomenuh glede zločinstva u obće.

Iz priklopljenoga priloga (pod br. VI.) moći će se razabrati, koliko se kod svakoga pojedinoga skupa odaljuju pojedini pojavi od općih rezultata; ja ću ovdje samo napose spomenuti, koliko se kod svakoga pojedinoga skupa razlikuje kriminalitet pojedinih stališa u bivšem provincijalu i u bivšoj krajini, te zatim u užoj Hrvatskoj i Slavoniji. Od 10.000 žitelja kriminalno sposobnih bilo ih je osudjeno

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

kod skupa I.

Stalež	u bivšem provincijalu	u bivšoj krajini	u užjoj Hrvatskoj	u Slavoniji
neoženjenih	43·6	53·6	38·7	64·3
neudatih	**5·1**	**2·7**	**3·6**	**5·7**
oženjenih	28·0	54·3	35·6	41·6
udatih	**1·5**	**1·0**	**1·2**	**1·6**
udovaca	21·5	27·1	20·2	29·0
udovica	**2·2**	**1·5**	**1·6**	**2·5**

kod skupa II.

neoženjenih	13·8	15·8	11·9	19·6
neudatih	**1·03**	**0·9**	**1·0**	**1·0**
oženjenih	16·4	18·5	15·5	20·2
udatih	**0·6**	**0·6**	**0·7**	**0·6**
udovaca	9·2	8·0	6·7	11·6
udovica	**0·8**	**0·7**	**0·9**	**0·5**

kod skupa III.

neoženjenih	0·4	0·5	0·6	0·2
neudatih	—	—	—	—
oženjenih	0 5	0·7	0·8	0·2
udatih	**0 03**	**0·03**	**0·05**	**0·01**
udovaca	0·2	0·6	0·05	0·02
udovica	**0·03**	—	**0·03**	—

kod skupa IV.

neoženjenih	0·3	0·4	0·3	0·1
neudatih	**0·02**	—	—	**0·03**
oženjenih	0·2	0·4	0·2	0·3
udatih	**0·05**	**0·06**	**0·03**	**0·09**
udovaca	0·4	0·2	0·2	0·6
udovica	**0·07**	—	—	**0·2**

Gore iztaknuta okolnost, da je u bivšoj krajini kriminalitet kod oženjenih veći nego li kod neoženjenih, ponavlja se u tom kraju kod svakoga skupa zločinstva, s tom ipak iznimkom, da je kod skupa IV. ravan kriminalitet jednih i drugih. Nu dok se kod zločinstva u obće ovaj pojav pokazuje samo u području sudbenoga stola gospićkoga i ogulinskoga, te samo uslied toga i u cielom

©DiZbi.HAZU

kod zločinstva skupa II. taj isti pojav pokazuje i u obsegu sudbenoga stola petrinjskoga, novogradiškoga i zemunskoga, a kod zločinstva skupa IV. jedino u obsegu sudbenoga stola zemunskoga. Ove iznimke od općeg pojava, koje opažamo u pojedinih krajevih domovine, nisu medjutim nipošto posljedicom upliva, kojim pojedini stalež djeluje na kriminalitet, već su to posljedice kriminaliteta pojed nih dobnih razreda. Već sam na drugom mjestu naglasio, kako je kod drugoga skupa zločinstva kriminalitet u najmladjoj dobi kriminalno sposobnoga žiteljstva napram ostalim dobnim razredom mnogo manji nego li kod skupa prvoga. Ovaj pojav, koji se iznimice i kod skupa I. pojavlja u obsegu sudbenoga stola gospićkoga i ogulinskoga, te koji je uslied toga povodom, da je ovdje u obće kriminalitet ozenjenih veći od neoženjenih, razlogom je, da se kod skupa II. zločinstva u obće ponavlja ono, što opažamo u području spomenutih sudb. stolova. Samo tim dade se protumačiti: zašto je ne samo u bivšoj krajini, nego i u bivšem provincijalu, te napose u Slavoniji i u užoj Hrvatskoj, kod skupa II. kriminalitet veći kod oženjenih nego li kod neoženjenih. Ista ta okolnost protumačuje nam: zašto je i kod zločinstva skupa III. ne samo u bivšoj krajini nego i u negdanjem provincijalu kriminalitet oženjenih veći od kriminaliteta neoženjenih.

Pogledom na razliku udatih i neudatih opažamo kod prva tri skupa zločinstva i to u svih priedjelih domovine, s jedinom iznimkom područja ogulinskoga sudbenoga stola, isti pojav kao što kod zločinstva u obće, da je na ime kriminalitet neudatih veći od kriminaliteta udatih i od kriminaliteta udovica; samo kod skupa IV. nailazimo na protivan pojav, i to za čudo s razloga toga, jer se zločinstvo pometnuća i izloženja djeteta pokazuju *malo ne izključivo kod osoba udatih*. U cieloj Hrvatskoj i Slavoniji jedino je područje sudbenoga stola osiečkoga i vukovarskoga, gdje je bilo slučajeva ove vrsti zločinstva i kod neudatih ili kod udovica, i to u području vukovarskom kod udatih i kod udovica, a u području osiečkom kod sva tri stališa.

Pojav ovaj bitno se razlikuje od sličnih pojava kod ostalih naroda, gdje se poimence zločinstvo pometnuća i izloženje djeteta pojavljuje redovito kod neudatih i udovica, a samo iznimice kod osoba udatih. Okolnost ova ne samo da nas upućuje na jedan od znatnih razloga, s kojih je kod nas toli slab prirast žiteljstva, nego nam ujedno pokazuje put, gdje nam je tražiti uzroke ovomu po-

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

ih je dosta dobro označio vrli svećenik Mato *Ilijašević* u svojoj „Spomenici“. Mnoge od njegovih navoda potvrdjuju i gornji podatci, a napose okolnost onu, kako je ova vrst zločinstva razmjerno najviše razgranjena u bivšoj krajini, a napose u Slavoniji. Podpune slike ob ovoj vrsti zločinstva nije možno razviti, jer upravo kod zločinstva pometnuća najveći broj kažnjivih djela ostaje nepoznat.

U najbližoj svezi s promatranjem zločinaca po staležu stoji razredba njihova *po obiteljskih odnošajih* (vidi prilog VII.) t. j. po okolnosti onoj, koja nam pokazuje: kolik je kriminalitet kod onoga diela žiteljstva, koji ne ima djece, a kolik kod onih, koji imadu djece. Nu jer kod popisa žiteljstva nisu odnosni odnošaji tako potanko izpitani, da bi se popisalo žiteljstvo i prema toj razlici, to mi ne preostaje drugo nego pokazati: koliko je odsudjenih zločinaca imalo djece a koliko nije.

Po računu sračunanom na temelju prosjeka od šest godina veći je broj onih zločinaca, koji imadu djece (51·6%) od broja onih, koji djece ne imaju. Nu od ovoga obćenitoga pravila postoji prije svega razlika pogledom na spol osudjenika, a zatim pogledom na pojedine krajeve.

Što se prije svega tiče ove posljednje okolnosti, to i u tom obziru kao što i u svih ostalih odnošajih kriminalne statistike postoji razlika s jedne strane medju bivšom krajinom i bivšim provincijalom, a s druge medju Slavonijom i Hrvatskom u užem smislu; obzirom pako na razliku spola opažamo druge pojave kod mužkoga a druge kod ženskoga spola, jer dok je u obće kod mužkoga spola mnogo veći postotak onih, koji su imali djece, vidimo, kako kod ženskoga spola pretežu one žene, koje ne imadu djece.

Pojav ovaj, što ga opažamo pogledom na ženski spol, redovit je u Hrvatskoj i Slavoniji, jedino je bivša gornja i banska krajina iznimkom od ovoga pravila, jer je ovdje veći postotak onih žena, koje su imale djecu. Premalen je medjutim broj žena osudjenih sbog zločinstva, te nije uslied toga možno potanje iztražiti okolnost ovu; nu toliko ipak stoji, da se i ovdje potvrdjuje pravilo: kako je osamljenost žene često puta povodom mnogomu zlu, a ljubav napram djeci da je kadra i najokoreliju dušu često puta odvratiti od zla.

Što se tiče mužkoga spola to već ima znatnih razlika medju pojedinimi krajevi domovine. Tako je u bivšem provincijalu veći postatak onih zločinaca, koji nisu imali djece, dočim u bivšoj kra-

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

dočim je u Slavoniji veći broj onih, koji nisu imali djece. Od ukupnoga na ime broja mužkaraca osudjenih sbog zločinstva

	u bivšem provincijalu	u bivšoj krajini	u užoj Hrvatskoj	u Slavoniji
imalo je djece	47·1%	57·8%	55·6%	47·2%
nije imalo djece	52·9%	42·2%	44·4%	52·8%

Prispodobimo li pojave, koje nam pokazuju ovi brojevi s kriminalitetom oženjenih odnosno udatih, dolazimo do zaključka, da se postotak onih zločinaca, koji su imali djece, ondje snizuje, gdje se udaljuje kriminalitet oženjenih od kriminaliteta neoženjenih. S toga razloga opažamo, kako je u području sudbenoga stola ogulinskoga, gospićkoga i petrinjskoga najveći postotak zločinaca, koji su imali djece, ali je ovdje i kriminalitet oženjenih stranom veći a stranom malo ne posve jednak kriminalitetu neoženjenih; s druge opet strane se vidi, kako je u području sudbenoga stola zagrebačkoga, vukovarskoga, novogradiškoga i požežkoga najveći postatak onih zločinaca, koji nisu imali djece, nu ovdje je opet kriminalitet oženjenih znatno, a gdjegdje i polovinom manji od kriminaliteta neoženjenih. Uzka sveza medju oba ova pojava nastaje ponajviše otuda, što se u službenih podatcih upisuje obiteljski stališ samo kod oženjenih i udovaca, dočim se neoženjeni ne razlikuju prema tomu, da li imadu djece ili ne. Uslied toga nije mi preostalo drugo nego sve neoženjene brojiti u kategoriju onih, koji ne imaju djece. Nu za prosudjivanje kriminalnih odnošaja ne valja ni jedno ni drugo, već bi trebalo u obće kod svih zločinaca, bez razlike jesu li oženjeni ili ne, bilježiti imadu li djece ili ne, te onda prema tomu za svaki stališ razlučiti postotak jednih i drugih, te ga prispodobiti s kriminalitetom pojedinoga stališa. Dok toga ne bude, dotle nije niti na temelju postojećih kriminalno statističkih podataka moći izvoditi valjanih zaključaka.

Veoma zanimiva točka na polju statistike kriminalne jest pitanje o kriminalitetu *pojedinih vjeroizpoviesti*. (Vidi prilog VIII.) Da se ovo pitanje uzmogne što temeljitije razpraviti, valja obzir uzeti s jedne strane relativnu kriminalnost pojedinih vjeroizpoviesti, t. j. omjer u kojem različite vjeroizpoviesti sudjeluju kod ukupnoga broja osudjenih zločinaca napram ukupnomu broju privrženika svake pojedine vjeroizpoviesti, a s druge strane intenzivnost kriminalnu t. j. omjer osudjenih zločinaca svake pojedine vjeroizpo-

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

Da se uzmogne prosuditi relativni kriminalitet pojedinih vjeroizpoviesti, od potrebe je u obzir uzeti prije svega postotak, kojim pojedine vjeroizpoviesti sudjeluju kod ukupnoga broja osudjenika, a zatim postotak, kojim je u pojedinih krajevih žiteljstvo u obće razdieljeno po vjeroizpoviestih.

Obzirom na prvu okolnost dolazimo na temelju prosjeka od šest godina do rezultata, koji nam pokazuje sliedeća skrižaljka:

Od 100 osoba osudjenih sbog zločinstva bilo ih je:

u obsegu sudbenoga stola	rimo-katolika	grko-katolika	grčko-iztočnih	židova	ostalih
1. Zagreb	94·64	0·73	4·00	0·51	0·12
2. Varaždin	99·31	—	0·58	0·11	—
3. Bjelovar	67·71	—	31·84	0·36	0·09
4. Požega	41·18	0·70	56·67	0·19	1·26
5. Osiek	67·12	0·06	29·67	0·94	2·21
6. Vukovar	28·72	1·87	65·75	0·53	3·13
Gradjanska Hrvatska i Slavonija	**68·79**	**0·49**	**29·10**	**0·52**	**1·10**
7. Gospić	46·26	—	53·74	—	—
8. Ogulin	42·02	1·14	56·84	—	—
9. Petrinja	24·69	—	75·14	0·12	0·05
10. N. Gradiška	58·04	—	41·75	0·07	0·14
11. Vinkovci	65·96	0·12	30·51	0·90	2·51
12. Zemun	21·70	—	74·42	0·32	3·56
Bivša hrv.-slav. krajina	**40·55**	**0·25**	**58·13**	**0·21**	**0·86**
Hrvatska i Slavonija ukupno	56·01	0·38	42·24	0·37	1·00

Pogledom pako na okolnost drugu pruža nam potrebite podatke za obseg pojedinoga sudbenoga stola posljednji popis žiteljstva. Na temelju obračuna sračunanog po tih podatcih (vidi prilog I.) razdieljeno je žiteljstvo po vjeri u pojedinih krajevih domovine onako kako nam pokazuje sliedeća skrižaljka:

©DiZbi.HAZU

Razmjer žiteljstva po vjeroizpoviestih u postotcih.

u obsegu sudbenoga stola	rimo-katolika	grko-katolika	grčko-iztočnih	židova	ostalih
1. Zagreb	97·61	0·07	1·51	0·66	0·15
2. Varaždin	99·26	0·01	0·14	0·56	0·03
3. Bjelovar	83·69	0·04	15·56	0·65	0·06
4. Požega	61·93	—	34·55	1·04	2·48
5. Osiek	75·64	0·01	20·09	2·06	2·20
6. Vukovar	41·22	2·32	50·86	1·18	4·42
Gradjanska Hrvatska i Slavonija	**83·78**	**0·26**	**14·02**	**0·93**	**1·01**
7. Gospić	45·50	—	54·50	—	—
8. Ogulin	49·85	4·76	45·35	0·03	0·01
9. Petrinja	37·30	—	62·52	0·06	0·02
10. N. Gradiška	65·64	—	34·00	0·27	0·09
11. Vinkovci	88·69	0·02	8·56	0·96	1·77
12. Zemun	26·22	0·25	63·45	0·91	9·17
Bivša hrv.-slav. krajina . . .	**49·54**	**1·07**	**47·30**	**0·35**	**1·74**
Hrvatska i Slavonija ukupno .	71·16	0·56	26·30	0·72	1·26

Prispodobimo li obe ove skrižaljke medjusobno, tada opažamo, da je razmjer, u kojem pojedine vjeroizpoviesti sudjeluju kod zločinstva, dosta različit napram ukupnomu broju privrženika svake pojedine vjeroizpoviesti, jer da je kriminalna sklonost jednaka kod svih vjeroizpoviesti, tada bi naravskim načinom i brojevi u jednoj i drugoj skrižaljci morali biti jednako razredjeni. Nu čim toga ne ima, čim je ta razlika očevidna, treba na temelju gornjih skrižaljka pronaći izraz, koji će nam načinom konkretnim pokazati, u koliko pojedine vjeroizpoviesti u razmjeru jedna napram drugoj sudjeluju kod ukupnoga broja osoba osudjenih sbog zločinstva. U tu svrhu valja nam se poslužiti slomkom, kojemu je brojnikom omjer, po kojem se po vjeroizpovjesti razredjuju osobe osudjene sbog zločinstva, a nazivnikom omjer, koji nam pokazuje, kako je žiteljstvo u tom pogledu razdieljeno.

Kad bi relativna kriminalnost svih vjeroizpoviesti bila jednaka, tada bi morao biti za sve vjeroizpoviesti jednak i exponent omjera medju brojem žiteljstva i medju brojem osudjenika svake pojedine vjeroizpoviesti. Uzmimo, da je taj exponent kod jednake relativne kriminalnosti i kod jednakog broja privrženika svake pojedine vjeroizpoviesti ravan 100. Nu jer je, kako nam gornje skrižaljke

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

sudjeluju pojedine vjeroizpoviesti napram broju svojih privrženika faktično onakav, kakav se ukazuje u sliedećoj skrižaljci.

Po prosjeku od šest godina (1877—1882) sudjeluje kod jednakog broja pripadnika pojedine vjeroizpovjesti mjesto 100 osoba kod zločinstva

u obsegu sudbenoga stola	rimo-katolika	grko-katolika	grčko-iztočnih	židova	ostalih
1. Zagreb	96·9	1042·8	264·9	77·3	80·0
2. Varaždin	100·05	0·0	414·3	19·5	0·0
3. Bjelovar	80·9	0·0	204·6	55·4	150·0
4. Požega	66·5	700·0	164·0	18·2	50·8
5. Osiek	88·7	600·0	147·6	45·6	100·0
6. Vukovar	69·6	80·6	129·2	44·9	70·8
Gradjanska Hrvatska i Slavonija	**82·1**	**188·5**	**207·5**	**55·9**	**108·9**
7. Gospić	101·7	—	98·6	—	—
8. Ogulin	84·3	23·9	125·3	0·0	0·0
9. Petrinja	66·2	—	120·2	200·0	250·0
10. N. Gradiška	88·4	—	121·5	25·9	155·5
11. Vinkovci	74·4	600·0	356·4	93·7	141·8
12. Zemun	82·7	0·0	117·3	35·1	38·8
Bivša hrv.-slav. krajina	**81·8**	**23·3**	**122·9**	**60·0**	**49·4**
Hrvatska i Slavonija ukupno	78·7	67·8	160·6	51·4	79·3

Kad bi u svakom području bio dosta velik ne samo broj privrženika pojedine vjeroizpoviesti, nego i absolutni broj osoba osudjenih sbog zločinstva: mogao bih na temelju gornjega obračuna predočiti dosta dobru sliku o relativnom sudjelovanju pojedinih vjeroizpoviesti kod počinjena zločinstva; nu samo je broj sljedbenika rimokatolike i grčko-iztočne vjeroizpoviesti (osim područja sudbenoga stola varaždinskoga) tako velik, da nam u tom pogledu dopušta prispodobu medju pojedinimi krajevi, dočim je broj ostalih vjeroizpoviesti tako neznatan, da ćemo se morati zadovoljiti samo s obćenitom prispodobom.

Uzmemo li u obzir cjelokupnu kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju, tada opažamo: kako je relativna kriminalnost žiteljstva najveća kod sljedbenika grčko-iztočne vjeroizpoviesti, a najmanja kod Židova; medju oba ova extrema redaju se sljedbenici grčko-katoličke i rimo-katoličke vjeroizpoviesti, a zatim sljedbenici ostalih konfesija. Nu pogledom na iztaknutu okolnost ne bi bilo uputno u tom obziru

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

relativnu kriminalnost rimokatolika i grčko-iztočnih. U tom pogledu opažamo prije svega, kako nijedan kraj domovine nije s drugim razmjeran; svagdje vidimo drugi razmjer, svagdje drugačiju razliku u relativnoj kriminalnosti jedne i druge vjeroizpoviesti. Jednakost opaža se samo u tom, što u svih priedjelih, osim područja sudbenoga stola gospičkoga, sljedbenici grčko-iztočne vjeroizpoviesti sudjeluju preko, a rimokatolici izpod one granice, koju postavismo za temelj gornjega obračuna, a to je jednakost u relativnoj kriminalnosti svih vjeroizpoviesti. Nije mi možno postaviti pravilo, kako se ova relativna kriminalnost jedne i druge vjeroizpoviesti razgranjuje s gledišta geografskog, jer je u nekih priedjelih broj privržennika vjere grčko-iztočne odviš malen, te ne bi bilo uputno na temelju tih pojava izvoditi posebna kakova pravila, dokazuje to relativna kriminalnost sljedbenika grčko-iztočne vjeroizpovjesti u području sudbenoga stola varaždinskoga, zagrebačkoga, vinkovačkoga a donekle i bjelovarskoga te osiečkoga. Nu motreć priedjele one, gdje su sljedbenici vjeroizpoviesti grčko-iztočne brojem svojim ili jednaki ili jači od sljedbenika vjeroizpoviesti rimo-katoličke, svagdje opažamo, kako je relativna kriminalnost sljedbenika grčko-iztočne vjeroizpoviesti znatno veća od sljedbenika vjere rimokatoličke; ta razlika iznosi u području sudb. stola petrinjskoga i vukovarskoga preko 80, a zemunskoga i ogulinskoga preko 40%; jedino je u području sudb. stola gospičkoga taj kriminalitet malo ne posve jednak, dapače on je kod sljedbenika grčko-iztočne vjeroizpoviesti za 30% manji nego li kod rimokatolika.

Do sličnih rezultata dolazimo i onda, kad promotrimo *intenzivnost* kriminalnu pojedinih vjeroizpoviesti. Da ovu okolnost točno prosudimo, morali bi znati, kako je razdieljeno žiteljstvo kraljevine Hrvatske i Slavonije po dobi u savezu sa sljedbenici pojedine vjeroizpoviesti; nu jer kod posljednjega popisa žiteljstva popisna gradja nije izradjena u ovom pravcu, to nam ne preostaje drugo nego kriminalno sposobno žiteljstvo svake pojedine vjeroizpoviesti obračunati tako, da uzmemo, da svaka vjeroizpoviest od ukupnoga broja svojih sljedbenika ima toliko kriminalno sposobnih, t. j. toliko članova preko navršene 14. godine života, koliko postotaka kriminalno sposobnoga žiteljstva ima u obće cjelokupno stanovničtvo Hrvatske i Slavonije.

Učinimo li to, tada vidimo, da je intenzivnost kriminalna t. j. kriminalitet žiteljstva, prilično jednaka kod rimokatolika, grčko-

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

nisu velike, dočim je kod sljedbenika vjere grčko-iztočne ta intenzivnost najveća, a kod Židova najmanja.

Prispodobimo li medjusobno kriminalitet sljedbenika rimokatoličke i grčko-iztočne vjeroizpoviesti, to vidimo, kako se pojedini krajevi domovine redaju sliedećim redom: od 10.000 kriminalno sposobnih žitelja pojedine vjeroizpoviesti bilo ih je odsudjeno sbog zločinstva u području sudbenoga stola:

kod rimo-katolika		kod grčko-iztočnih	
1. Varaždin	12·7	1. Gospić	31·1
2. Zagreb	19·0	2. Zemun	35·4
3. Bjelovar	21·2	3. Vukovar	40·3
4. Vukovar	21·7	4. Ogulin	46·2
5. Vinkovci	23·8	5. Varaždin	51·0
6. Zemun	24·9	6. Zagreb	51·7
7. Požega	29·6	7. Bjelovar	53·7
8. Ogulin	31·1	8. N. Gradiška	55·2
9. Gospić	32·0	9. Osiek	57·3
10. Petrinja	32·8	10. Petrinja	59·6
11. Osiek	34·3	11. Požega	72·9
12. N. Gradiška	39·8	12. Vinkovci	114·1

Već na prvi mah opažamo u kriminalitetu jedne i druge vjeroizpovjesti dosta znatnih razlika medju bivšom krajinom i negdanjim provincijalom s jedne, te medju Slavonijom i užom Hrvatskom s druge strane. Sračunamo li pako napose kriminalitet za svaki pojedini dio domovine, tada vidimo, da je od 10.000 kriminalno sposobnoga žiteljstva pojedine vjeroizpoviesti bilo osudjeno zločinaca:

	u bivšem provincijalu	u bivšoj krajini	u užoj Hrvatskoj	u Slavoniji
kod rimokatolika	20·9	29·6	20·5	29·3
kod grčko-iztočnih	52·3	46·2	47·3	49·8

Na temelju ovih podataka moramo zaključiti, da je u svih priedjelih domovine, s jedinom iznimkom sudbenoga stola gospićkoga, kriminalitet sljedbenika grčko-iztočne vjeroizpovjesti znatno veći od kriminaliteta sljedbenika rimokatoličke vjeroizpovjesti; da je napose kriminalitet rimokatolika veći u bivšoj krajini i u Slavoniji nego li u bivšem provincijalu odnosno u užoj Hrvatskoj; da je i kod sljedbenika grčko-iztočne vjeroizpovjesti u Slavoniji kriminalitet

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

nalitet sljedbenika ove vjeroizpovjesti manji od kriminaliteta istih sljedbenika u bivšem provincijalu. Mnogomu će se već na prvi mah čudnovatom činiti ova posljednja okolnost, s kojom u svezi stoji i razmjer samoga žiteljstva po vjeroizpoviesti, jer opažamo kako je, osim područja sudbenoga stola petrinjskoga, u svakom drugom priedjelu, gdje žiteljstvo grčko-iztočne vjeroizpoviesti sačinjava oko polovine ili više žiteljstva, kriminalitet sljedbenika ove vjeroizpoviesti manji nego li u onih priedjelih, gdje je to žiteljstvo napram sljedbenikom ostalih vjeroizpoviesti zastupano u slabijoj mjeri. Nu uzmemo li na um, kako se je za posljednjih petnaest godina u nas razvijala miena žiteljstva, imenito s razloga vanjskih, lako ćemo si protumačiti ovaj pojav. Tko razgleda razpravu predstojnika hrv. statističkoga ureda Milovana Zoričića o rezultatih posljednjega popisa žiteljstva, taj će se uvjeriti, kako je imenito u nekih krajevih, a napose u gornjoj krajini, na rezultate popisa bilo od upliva s jedne strane ono žiteljstvo, koje se za vrieme popisa nije nalazilo u zavičaju, s druge strane broj odsutnika izvan granica Hrvatske i Slavonije, a napokon količina onih, koji se konačno iz domovine izseliše. Najveći kontingenat onih prvih dala je gornja krajina, a broj izseljenika osobito je znamenit u Sriemu i u gornjoj krajini, dakle upravo u priedjelih onih, gdje je žiteljstvo grčko-iztočne vjeroizpoviesti najjače zastupano. Ne ima s toga dvojbe, da se je izselilo većinom žiteljstvo ove vjeroizpoviesti: u tom nas podkrjepljuje imenito okolnost ona, što se iz Sriema ljudi većinom sele u kraljevinu Srbiju, a oni iz gornje krajine u Bosnu.

Tko pako znade, da se nikada ne izseljuje najbolji dio žiteljstva, taj će u svih ovih okolnostih moći naći put, koji će ga dovesti do uzroka, s kojega je kriminalitet sljedbenika grčko-iztočne vjeroizpovjesti manji u onih krajevih, gdje sljedbenici ove vjeroizpoviesti sačinjavaju oko polovice cieloga žiteljstva. Tu imamo tražiti razlog, zašto u bivšoj krajini kod grčko-iztočnih kriminalitet iznosi 46·2 a u bivšem provincijalu 52·3 na 10.000 kriminalno sposobnih.

Ja se s razloga, koje mi ne treba ovdje napose spominjati, ne ću upuštati u potanje razmatranje kriminalnih odnošajah sljedbenika pojedinih vjeroizpoviesti; toliko ću ipak samo naglasiti, da kod upliva na veći ili manji kriminalitet pojedinih vjeroizpoviesti ne valja u obzir uzeti samo dotičnu vjeroizpoviest, nego da će svaki nepristran motrilac morati uvažiti i druge okolnosti, imenito pako odnošaje narodnosti te u obće socijalne i gospodarstvene

©DiZbi.HAZU

Što se tiče razmjera, u kojem sljedbenici pojedine vjeroizpoviesti sudjeluju kod pojedinih vrsti zločinstva, neka služi sliedeći obračun. Od ukupnoga broja osoba osudjenih sbog zločinstva svake pojedine vjeroizpovjesti bilo je osudjeno sbog zločinstva kod skupa:

	I.	II.	III.	IV.
rimokatolika	68·9%	29·6%	0·9%	0·5%
grko-katolika	58·0%	37·0%	1·4%	3·6%
grčko-iztočnih	72·9%	25·6%	0·9%	0.5%
Židova	84·4%	12·6%	3·0%	0·0%
ostalih	65·9%	32·4%	0·5%	1·1%

Kod svake pojedine vjeroizpoviesti osudjeno je doduše najviše osoba sbog zločinstva počinjenih s pohlepe za dobi kom, nu prema ukupnomu broju osoba osudjenih od svake pojedine vjeroizpoviesti ipak je taj razmjer veoma različit. Jer dok je od ukupnoga broja osudjenih Židova njih $^7/_8$, a od sljedbenika grčko-iztočne vjeroizpovjesti nešto preko $^6/_8$ bilo osudjeno sbog zločinstva prvoga skupa, osudjeno je sbog zločinstva iste vrsti od katolika $^7/_{10}$, od ostalih vjeroizpoviesti $^2/_3$, a od grko-katolika najmanje, na ime $^3/_5$. Napose pako sudieluju najviše kod zločinstva kradje sljedbenici grčko-iztočne vjeroizpoviesti (67·7%), zatim rimokatolici (63·4%), sljedbenici ostalih vjeroizpoviesti (59·5%), grko-katolici (50%) i napokon Židovi (45·9%). Što se tiče zločinstva prievare, to se ono najviše iztiče kod Židova, jer ih je od ukupnoga broja osudjenih bilo osudjeno sbog ovoga zločinstva 27·4%, dočim je kod ostalih vjeroizpoviesti taj postotak razmjerno dosta malen, tako kod grko-katolika 4·3%, kod grčko-iztočnih 3·8%, kod rimokatolika 3·4, a kod ostalih vjeroizpoviesti 2%. Zločinstva drugoga skupa, a medju njim zločinstvo težke tjelesne ozlede, najviše se iztiču kod grko-katolika i sljedbenika ostalih vjeroizpoviesti, a najmanje kod Židova.

Tako je od ukupnoga broja osudjenih sljedbenika pojedine vjeroizpoviesti bilo osudjeno sbog

	težke tjelesne ozlede	umorstva	ubojstva	javnog nasilja
kod rimo-katolika	18·1%	1·1%	2·4%	6·7%
„ grko-katolika	29·7%	0·0%	0·7%	2·2%
„ grčko-iztočnih	14·1%	1·3%	2·6%	6·0%
„ židova	6·6%	0·0%	0·0%	3·0%

©DiZbi.HAZU

Što se tiče ostalih vrstih zločinstva, zanimiv je pojav taj, da je kod rimokatolika i sljedbenika grčko-iztočne vjeroizpoviesti jednak postotak, kojim oni sudjeluju kod zločinstva trećega i četvrtoga skupa: nu ova jednakost ne ovlaštuje nas još ni malo na zaključak, da je obzirom na ove vrsti zločinstva i kriminalitet jednak kod sljedbenika jedne i druge vjeroizpoviesti.

Na ostale odnošaje osoba osudjenih sbog zločinstva biti će prilike osvrnuti se u drugoj razpravi.

(Ostatak u sliedećoj knjizi.)

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

SVEČANA SJEDNICA

JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI

dne 25. studenoga 1886.

I.

BESJEDA

PREDSJEDNIKA DRA. FR. RAČKOGA.

Veleučena gospodo akademici!

Visoko štovani sbore!

Koliko se god puta, a danas već devetnaesti put, sastasmo u svečanoj sjednici, da se u glavnih crtah obazremo na godišnji znanstveni književan rad naše akademije: toliko puta osjetismo ugodno zadovoljstvo s izpunjenih naprama njoj i naprama narodu zvanja svoga dužnosti. Scienim, da će nas i danas obuzeti ovo čuvstvo, pokle bude pročitan tajnikov izvještaj, koji će nam predočiti sliku rada naše akademije tečajem ove godine. U toj slici vidjeti će se, ne koliko bismo željeli bili, nego koliko jesmo u danih okolnostih uraditi mogli. A uspjeh je takav, da će mu težko obzirom na sredstva, o koja se je naša znanstvena i književna radnja upirala, biti opravdana prigovora.

Prvih su godina prilično uzporedice rasla u našem zavodu materijalna sredstva i književna produkcija; ali u novije doba ne mogu više koracati uzporedice. Akademija, upućena jedino na svoj vlastiti prihod i na veledušnu pripomoć svojega pokrovitelja, može jedva izvadjati u prvom početku ustanovljenu znanstvenu osnovu, a razširiti je ne može. To znači, da su naše književne sile ojačale za veću produkciju, kad bi i sredstva u jednakom razmjerju dotjecala. Uz obilnija sredstva moglo bi se uskoriti izdavanje rječnika, i tim ovaj

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

obsegu iznositi na svjetlo gradja za poviest državnu, crkvenu, pravnu, književnu, prosvjetnu, pak tim pospješiti i znanstveno obradjivanje koli pojedinih grana toli cjelokupne poviesti narodne. Moglo bi se podpomagati strukovno iztraživanje prirodnih odnošaja naše domovine, čim bi se ne samo za temeljito poznavanje prirodnoga joj blaga nego i za tvarni razvitak njezin mnogo privriedilo. Na nova pako poduzeća, za koja bi se mogle prikupiti sposobne sile, kano što bi bila: izašiljanje u strane arkive i knjižnice, sabiranje gradje za dialektologiju i tradicionalnu literaturu, za narodne i pravne običaje, na znanstvene bud i u najčednijem razmjerju expedicie . . . nesmije se u tih okolnostih ni misliti. To su „pia desideria“, koja kano da nam valja bližoj ili daljoj budućnosti u baštinu ostaviti.

Sve su ovo moje i vaše želje, gospodo akademici! o kojih smo često u užem krugu viećali; a koje ovom prigodom iznosim na javnost, ne bi li s uspjehom i u one krugove doprle, kojim je briga oko javnih a poimence prosvjetnih poslova povjerena. Smjelo bi se predmnievati, da bi ondje nad tim razvitkom i nad ovim duhom nove podhvatljivosti našega zavoda ugodno rodoljubno zadovoljstvo imalo vladati. Smjelo bi se na dalje predmnievati, da se je ondje i o tom osvjedočeno, da je koli pravoga prosvietljenoga rodoljublja toli države svojega si zvanja sviestne zadatak, čim izdašnije podupirati znanstvenu i književnu radnju, od koje jedva imade za više ciljeve njezine plodovitije i unosnije.

Ele mi nećemo ni uz ova čedna sredstva prestati još većim marom obradjivati one grane znanosti, kojih je njega našoj akademiji povjerena; nećemo prestati obradjivati je u granicah one slobode, koja, dočim ne sapinje ni malo učeno iztraživanje, ne obara one podloge, na kojoj je tečajem vickova neumornim trudom podignuta velebna sgrada kršćanske civilizacije i na kojoj počiva sav život našega naroda.

Budi mi dozvoljeno ovu misao, ako i u kratkih crtah obzirom na odmjereno mi vrieme i na strpljivost vašu, ali u njekoliko rieči pobliže razpresti.

Ja držim, da je mnogim zabludam znanosti, predpostavivši da ne izviru iz opake namjere i da ne prosljeduju zlih ciljeva, ne malo krivo, što pojedina struka ljudskoga i onako ograničenoga znanja i umienja, nezadovoljna granicami svoje naravne nalježnosti, zalazi u područje druge bud koliko joj srodne struke, koja i predmetom svo-

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

jedna struka prisvaja takav gospodujući položaj, da se ne samo stoljetne stečevine ostalih grana znanosti nego i vjekovne uredbe prosvietljenoga družtva, koje su i potekle iz drugoga vrela i samosvojno se razvile, bezuvjetno podredjuje: onda je zabluda i opasna.

Kada se sa gledišta novih znanosti zavidja gospodujućemu u srednjem vieku položaju spekulativne bogoslovije ili skolastične filozofije; te se na taj primjer prstom pokazuje: ne uvažuje se dovoljno nastali u svih odnošajih onoga razdobja nov poredak, s kojim je ona znanost srasla, i ne uzima se dostatno u obzir, da nije imala tada na polju ljudskoga umienja ni premice ni suparnice. Ona ista dva življa, koja su sredovječno družtvo preobrazila, duh na ime kršćanstva i mladjana životna sila novih naroda, koji su stare na poprištu poviesti izmienili, pronikoše takodjer spomenutu glavnu i skoro jedinu znanost one heroičke dobe. „Kršćanska idea — kaže jedan od novijih umnih ocjenitelja te nauke — jest za velike mislioce srednjega vieka svagdje provodič u iztraživanju; jest stalno uporište, kojega nikada ne puštaju s oka; nu koje jim daje s radostnom smjelošću, sa sigurnim pouzdanjem i neumornom revnošću prodrieti u svakolika područja spekulativnoga znanja. I pošto se je s tim u ovih misliocih energična, odličnom ćudorednošću nošena duševna sila spojila, postaše ona veličanstvena djela, koja još danas stoje nedostižna“. Ako i nije znanstveno poznavanje prirode išlo preko znanja od Aristotela nasliedjena i arapskimi mudraci popunjena: rado će i sadanja triezna znanost svojoj sredovječnoj predšastnici oprostiti ovu prazninu, kad je podobna bila dati ljudskomu rodu jednoga Ivana Scota Erigenu, jednoga Tomu Akvinca, jednoga Alighieria Dantea; kad je u svih granah umjetnosti pod okriljem svojim odgojila tolike velikane, kojih se djelom svi viekovi dive; kad je pod svojom sjenom u tolikih novo-zasnovanih visokih učilištih do onolike tančine odgojila čuvstvo dobrote, pravice i ljepote, te kad je put prokrčila prieporodu znanosti i umjetnosti“.

Tek u novom vieku, u kojem su se pojedine grane znanosti neslućenim prije uspjehom počele razvijati, pooštrilo se je presizanje jedne u područje druge, i takmenje za odlučujućim uplivom ne samo na umni nego i na duhovni i javni život. Sjećam vas, štovana gospodo! one prievlasti, koju si je filozofija umjela steći prošloga i prvih decenija tekućega stoljeća, kad je svojim to empirističkim, to racionalističkim, to idealističkim, to materialističkim pravcem raztvarala osobito u izobraženijih slojevih positivno kršćanstvo, zna-

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

institucije po svojih načelih preobraziti kušala. Skrajni izdanci ovoga sustava bijahu, kako znate, nihilisam u religiosnom, apotheosa i svemoć državne vlasti u javnom životu.

Pokle je filosofija, osobito razpadnućem Hegelove škole u Njemačkoj i prielazom Hegelova idealizma u materializam, priemoć izgubila, preuze ju prirodoslovna znanost. Ova priemoć činila se opravdanom obzirom na gorostasna upravo odkrića, učinjena u novije vrieme pomoću te znanosti. Potaknuti tim uspjehom mnogi dusi prelaze u ovo područje ljudskoga znanja; a neočekivani obreti empiričko-exaktnih iztraživanja primamljuju sve to više u kolo radnika ove grane znanosti. Svemu tomu može se svaki prijatelj prosvjete i napredka iskreno radovati. Prirodoslovna iztraživanja popunjuju znatnu prazninu u ljudskom znanju, koja se u prošlosti težko osjećala, i negovoreći ob onoj golemoj koristi, koja se odanle na blagostanje naroda prosipava. Spekulativne znanosti, bogoslovija, antropologija, etnografija, historija mogu biti samo zahvalne prirodoslovju za te velike stečevine, jer ih mogu sgodno upotriebiti za razriešenje mnogih problema svojih.

Ali ni prirodoslovne znanosti nisu se znale očuvati od zablude, koja je punim pravom spočitana filosofiji — i one su prestupile u svojih iztraživanjih granice svoga nalježnoga područja. Mnogi prirodoslovci, držeći prirodu za jedino bivstvo, i nauke, koje se njom bave, za jedino opravdanu znanost, te jednostrano precjenjujući poznavanje prirode, zabacujući idealne predmete ljudskoga znanja, i idealno poznavanje smatrajući zabludom čovječjega duha, snidjoše na stanovište pukoga materijalizma. O tih prirodoslovcih nije preoštar sud Erdmannov: „Svaki, koji znade danas dobro sitnozor upotriebiti, scieni bez okolišenja, da smije presuditi, što je uzrok, što uvjet, što sila, što tvar, što logički zakon, što istina“. Materijalističko prirodoslovje, odkloniv stvaranje pralikova i podmetnuv mu prvobitnu „generationem aequivocam“, podmaknulo je izpod nogu glavni predmet metafizici i bogosloviji; zaniekav čovjeku duševna svojstva i sve psihičke pojave proglasivši čisto fiziologičkimi funkcijami antropologiju smatra izključivo svojom granom; držeći pače, da se i čovječanstvo razvija jedino po prirodnih zakonih, protegnulo je svoju vlast i na historiju. Onda nije čudo, što vatreniji borci toga pravca otvoreno propoviedaju: da je prirodoslovje jedina filozofija budućnosti.

Spomenuv u toj svezi poviest i što o zakonih, pod kojih se uplivom čovječanstvo razvija, govori materijalističko prirodoslovje, sjetih se,

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

materijalista naše dobe ne ima ni jedne izvorne misli; sve što u djelih njihovih čitamo, čak i ciničku prispodobu misli s izciedinom bubrega, kazao je već Cabanis", francezki naime filozof sensualističke škole koncem prošloga stoljeća (1757—1808). Sjetih se naime, kako je još prije petdeset godina (1830) slavni J. Görres sa učiteljske stolice na monakovskom sveučilištu, govoreći o dvostrukom shvaćanju svieta, i po tom takodjer historije, utvrdio, da je cielo poganstvo materijalistički razvoj čovječanstva shvaćalo naziruć sviet i čovjeka podvrgnuta željeznomu zakonu sile. „Kroz cielu starodavnost — kaže slikovitim jezikom rečeni umni pisac — provlači se mnienje, koje je, sva osjetila na vanjštinu prirode upiruć, zemlju i u njoj prirodno počelo kano vlast u duhovnoj državi štovalo, i na ovu sveobću vladalicu privezalo božanstvo u podložnoj služnosti. Po ovom mnienju je zemlja, samo iz chaosa i noći rodjena, skupnom majkom bogova i ljudi; od nje se prvi odluči sveobći otac, te za tim s njom porodi cvatuće potomstvo neumrlih i umrlih. Prvi su do duše više postavljeni i s ovime vladaju nad prolaznim plemenom; ali dočim ova obitava na cieloj kruglji zemaljskoj, oni su si odabrali sielo na vršku Olimpa, i gora, koja svojim podnožjem dopire u dubljinu zemlje, spaja njihov zavičaj sa zavičajem drugih zemaljskih stvorova, s kojimi ih sdružuju jednake podobe i istovietnost duševnih sila i strasti; te njihovu uzajamnu d elatnost stapa tečajem poviesti. I kano što je zemlja oba plemena, nebesko i zemaljsko, rodila iz svoga krila, tako ih obuhvaća zakon željezne sile, koji nad obima vlada; u tami, koja sredinu njezinu omota i u kojoj se prirodno počelo krije, stanuje ona sudbina, koja, gospodujući nad bogovi i ljudi, obkoljena od Parka, koje kreću nebo oko vječnih vretena, Zevsu ocu bogova dieli usudne srećke, da je u odredjena vremena porazdieli. Po tom su dakle mnienju samo prirodne sile, koje sbilja u poviesti djeluju; a ljudi i bogovi, premda jedni spadaju na zemlju, drugi na nebo, jesu po nutarnjoj naravi samo naravna bića, predana prirodi, o njezinoj sili bezuvjetno i sliepo ovisna". Skinite s ovoga nazora starodavnosti o neumolivoj prirodnoj sili, koja da upravlja čovječanstvom u poviesti, pjesničku mladomu koljenu ljudskomu priraslu slikovitost, pak viditi ćete u njem istovjetan nazor materialističke škole današnje o historijskom razvitku našega roda. Obima je jedna jezgra: Poviest je proizvod prirode, jer kano što čovjek, taj najuzvišeniji ustroj prirode, tako i cieli rod njegov u razvitku svojem podpada jedino pod zakone njezine. S toga je poviest čovječanstva u pravom smislu prirodna

©DiZbi.HAZU

Visoko štovana gospodo! Niti je namjera, niti zadaća moja; a niti vrieme, niti obzir na ovaj ugledni sbor nedopušta razpravljati o tih zabludah znanosti, koje nam njezina poviest prikazuje. Ja sam htjeo ovom prigodom samo na jedan izvor tih zabluda pokazati, o tom budući uvjeren, da bi se mnogoj predusrelo, kada bi svaka grana znanosti, sliedeći u iztraživanju vlastite zakone, ostala u svojem naravnom području, zadovoljna tim, što je znanje čovjeka u jednom smjeru obogatila i što svoj konačni posljedak, u koliko to suvislost s drugom zahtieva, ovoj ustupiti može. Neka se dakle filozofija iztražujući posljednji uzrok svakomu bivstvu bavi konačnim absolutnim bićem; ali neka mu ne niječe neprekidne sveze sa stvorovi i neposredne objave, što dočim se ne protivi pojmu o njem, potvrdjuje se sviešću i poviešću ljudskoga roda. Neka prirodoslovne znanosti ulaze u trag prvim organizmom; zakonom, po kojih postaju i živu; izvoru svjetla i toplote: prevratom zemlje; kretu i mieni nebeskih tjelesa; neka sva ova čudesa odkrivaju plemenitoj zvjedljivosti ljudskoj — ali neka ne tvrde, da su stanica, počelo, atom, prvi i skrajni uzrok bivstvu; da preko tvari i ethera ne ima nad- i izvan-prirodnoga absolutnoga bića, ne ima duševnoga svieta; dočim proti takovoj tvrdnji prosvjeduju zrela iztraživanja prvih mislioca tolikih viekova i cjelokupna moralna podloga čovječanstva.

Svaka struka i svaka grana znanosti zahtieva čitava čovjeka i sav viek ljudski; riedki su pače, koji mogu i pojedini ogranak u svoj širini i dubljini obraditi. S toga će se pravi strukovnjak ustručavati, da o predmetu izvan područ'a svoga konačnu i neprizivnu presudu izreče; a još će se više uztezati znanstvenu predpostavu, koliko joj drago prividno čvrstu, axiomom proglasiti. Ja držim, da su riedki odabrani dusi, kojim je uz današnju razgranjenost znanosti i uz ono strašno nesuglasje mnienja glede bitnih pitanja dano bistrim okom resultate strukovnih iztraživanja u sklad dovesti. Scienim na dalje, da smo još daleko od onoga vremena, kada će, pokle odpadnu mnoge efemerne these pojedinih struka, iz ukupnih resultata njihovih sazdana biti „scientia scientiarum.“ Al i o tom sam napokon osvjedočen, da kano što ni sada ni jedna znanošću iznesena i sbilja dokazana istina ne stoji i ne može stajati, tako neće ni ona budućnosti „scientia scientiarum“ stajati u protuslovju s onom vječnom istinom, koja iz krila neograničene mudrosti božanstvenim „slovom“ (ὁ λόγος) donesena na sviet, da „prosvietli svakoga čovjeka,“ predana je u pohranu osnovanoj njim crkvi, da bude neutrnivim vrelom svjetla

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

Prema tomu mi ćemo, učena gospodo akademici! obradjujući svaki onu struku znanosti, koju u našem zavodu zastupa, oprezni biti u izricanju na neutvrdjenih predpostavah osnovana suda, o kojem imadu svoju rieč i druge struke ljudskoga znanja i umienja; a osobito ako stoji u opriecci s objavom božjom, dakle s istinami one nauke, koja je prosvjetu izobraženoga svieta, kano što se obćenito priznaje, upravo stvorila. Ovakovu opreznost iziskuje od nas i posebni položaj našega zavoda naprama našem narodu, koji ga je uz veledušna mu pokrovitelja svojimi žrtvami sazdao, a kojega je, kadšto od svake ljudske pomoći ostavljena, u očajanih trenutcih njegove krvave prošlosti živa vjera u promisao od sdvojnosti očuvala. Neka nas na tom putu ne zastraši vika o slobodi znanstvena iztraživanja; jer u ni jednom djelovanju uma i volje čovjeka nisu sloboda i razuzdanost istovjetni pojmovi. Sjetite se, što je na takovo spočitanje slobodouman i u žedji za istinom neugasiv G. E. Lessing jednomu svomu berlinskomu prijatelju godine 1769 pisao: „Samo mi ništa negoverite o vašoj berlinskoj slobodi misliti i pisati; ona se steže jedino i samo na slobodu proti vjeri toliko rugla donositi na pazar koliko je koga volja; a takovom slobodom služiti mora se pošten čovjek do skora stiditi.“

I tim sam svršio. Ja sam, veleštovani sbore! živio u nadi, da će me preuzvišeni naš pokrovitelj svojim došašćem u našu sredinu, kano što je sam obećao bio i želio, riešiti za ovaj put inače ugodne dužnosti progovoriti njekoliko rieči s ove častne stolice, s koje evo već devetnaesti put uz dobrohotnost vašu besjedim. Pa sam se tomu radovao, a i vam bi za cielo bilo ugodnije čuti njegove rječitije i uglednije slovo. Ali obziri na zdravlje u svojoj starosti i u ovoj dalnjemu putovanju neprijatnoj dobi godine odvratiše ga od one nakane; te je s toga ono, što bi prisutan bio rekao, stavio u poruku, jučer ovamo stigavšu, a na mene i na sve nas upravljenu, koja će se po želji njegovoj s izvještajem ove svečane sjednice objelodaniti.

©DiZbi.HAZU

II.

IZVJEŠTAJ

TAJNIKA DRA. P. MATKOVIĆA.

Izvještujuć o stanju jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za minule akademijske godine, valja mi u obće pripomenuti, da je ova akademija prema svojemu zadatku i prošle godine nastavljala svoje književno poslovanje, koje se odnosilo, prvo na znanstvena iztraživanja u pojedinih strukovnih razpravah i drugih člancih, što no jih je priobćivala u svojem organu; za tim na gradju za izpitivanje jezika, književnosti, historije, prava i prirodnih odnošaja naše domovine, što je iznosila na sviet u posebnih sbornicih i knjigah. Isti pako oblik ovoga izvještaja jasno će pokazati, prvo, što je akademija minule akademičke godine za znanost privriedila, drugo, da na utrvenom putu dalje koraca i da se je taj put sigurnim i k cieli vodećim pokazao.

Počimajuć prvim dielom akademičke radnje, čast mi je najprije spomenuti razprave i druge članke, kojimi su pojedini razredi svaki u svojoj struci nastojali pomaknuti kod nas one struke znanosti, kojimi se po svojem zadatku bave.

U razredu *filologičko-historičkom* pravi član i predsjednik *dr. Franjo Rački* prinese razpravu *o državnoj vlasti u Hrvatskoj za podpune samostalnosti*, koju prislanja na predjašnje svoje razprave o nutarnjem stanju hrvatske države a na pose na posljednju razpravu (Rad, kn. 79.) „o crkvenoj vlasti one dobe“. Osnova je akademikova, da, označivši obje vlasti svaku za se, predje na njihove uzajamne odnošaje. Razpravivši naprije izraze, kojimi se Hrvatska u suvremenih spomenicih označuje kao država, prelazi na prvoga nosioca vlasti u toj državi, na kneza i kralja. Utvrdjujući svoje razlaganje što domaćimi ispravami, što analogijom iz državnoga života ostalih Slovena, nalazi, da je kneževsko doba sliedilo iza županskoga, u kojem su ravni medju sobom župani, predstavnici plemena i njimi zaposjednutoga zemljišta (župa), vršili državnu vlast. Zatim se razpravlja o rodu, iz kojega su izlazili knezovi, a od početka 10. vieka kraljevi hrvatski, kao što i o nasljedstvu priestola, koje da je kao i kod drugih Slovena bilo uredjeno po zakonu

©DiZbi.HAZU

starješinstva. Onda se odgovara na pitanje, da li je kneževska ili kraljevska vlast bila ograničena ili neograničena? te dolazi do zaključka, da je bila ograničena većem i narodnom skupštinom. Razlaže se obširno, koji su bili članovi vladačkoga vieća, a glede narodne skupštine se dokazuje, da je ona bila u Hrvatskoj t. da sastavljena kao i u drugih slavenskih zemljah, da je osim župana, plemstva i hierarhije imao pristup svaki slobodan državljanin, na ime svaki domaćin. Napokon da je zaključak imao biti jednoglasan ili tolikom većinom, da je manjina izčezavala. Na kraju opisuje njekoje funkcije vladalačke, ponapose vršenje vrhovne sudačke vlasti, od kojih se je sačuvalo više primjera u suvremenih listinah.

Pravi član *Ivan Tkalčić* u svojoj razpravi *o stanju više nastave u Hrvatskoj prije, a osobito pod Pavlini*, koju je čitao u svečanoj sjednici od prošle godine, predočuje dvoje: u prvom dielu razpravlja o stanju nastave u srednjem vieku, a u drugom, kako su ju podigli Pavlini do najvišega stupnja. Akademik osvrće se samo na t. zv. panonsku Hrvatsku, koja da nije u kulturnom pogledu mnogo zaostajala za svojom družicom prekovelebitskom. Akademik trudi se dokazati, da su jur u XII. v. postajale u Zagrebu katedralne škole, koje da je početkom XIV. v. biskup Kazotić u bolje reformirao. Budući da su sve škole bile izključivo namienjene mladeži, voljnoj se posvetiti svećeničkomu zvanju, za to su Pavlini početkom XV. v. stvorili u svojem samostanu Liepojglavi prvi javni gimnazij, koji su polazili i svjetovnjaci. Pošto su Isusovci početkom XVII. v. otvorili gimnazij u Zagrebu, dokinuše g. 1644 Pavlini svoj gimnazij, i u mjesto njega otvoriše novi prosvjetni zavod za predavanje filosofije, da su zagrebački djaci mogli opet nastaviti svoje nauke, što da je trajalo sve do dokinuća ovoga reda. Iztičuć zasluge Pavlina za višu nastavu, govori napokon o učenih djelih, koja su članovi toga reda napisali, te nabraja razne učenjake, osobito historike, kojim u svojih djelih da je pred očima lebdilo zajedinstvo cjelokupnoga naroda hrvatskoga.

Pravi član *Šime Ljubić* priobći *dva razna popisa listina* glasovitoga manastira Sv. Krševana u Zadru, od kojih jedan poteče iz pera Ivana Lučića, do sada nepoznat i neupotrebljen, a vrlo znatan za izdavanje naših najstarijih pismenih spomenika. Počimlje godinom 908, a iz njega je akademik izcrpio sve, što je u njem do god. 1409. Drugi popis bje dokončan 18. lipnja 1826 od Antuna Nikolića, a sastavitelj je tim kanio u kratko navesti sve listine krševan-

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

— Isti akademik u svojoj obznani o izdanju *arabskoga geografa Edrisa* po Amaru i Schiaparellu (Rim 1883) priobćuje izvod, tičući se Hrvatske i Dalmacije, popraćen svojimi opazkami.

Pravi član *Matija Valjavec* prinese razpravu o rieči *črez* u knjizi kranjsko slovenskoj i hrvatsko kajkavskoj do prije 50 godina. Akademik opaža, da ga je na tu leksikalnu monografiju potakla vrlo oskudna poraba rieči „črez“ u hrvatskoj i srbskoj knjizi, jer akademijski rječnik iz sveukupne literature navodi jedva 20 primiera, dočim knjiga kranjsko-slovenska i kajkavska obilato upotrebljuje rieč *črez*. Za tim napominje, da ju Miklošić navodi u „etym. Wörtb. d. sl. Sprachen“ pod „keršu“, gdje kaže, kako glasi u pojedinih slovenskih jezicih, u pruskom, litavskom, latinskom i u grčkom. Zatim razpravlja o formah i značenju rieči „črez“ u kranjsko-slovenskoj, hrvatsko-kajkavskoj i štajersko slovenskoj knjiz, sve to potvrdjuje mnogimi primjeri, a razpravu završuje akademik tim, da kaže, da *črez* dolazi i kao adverb ili kao takov malo ne samo po njemačkom uplivu. — Isti a ademik priobći kratak prilog o *staroslovenskom optativu*, kojemu je u glagolskom sinajskom spomeniku u trag ušao.

Pravi član *dr. Franjo Maixner* u svojoj razpravi *o hrvatskom prievodu Ovidijeve heroide „Paris Helenae“ od Hanibala Lučića* poredjuje prievod s originalnim tekstom, kako ga donose najstarija izdanja Ovidijevih heroida od konca 15. i početka 16. vieka, naročito glede njekojih interpolacija i marginalnih glosa, i drugih važnijih varianta te dolazi do rezultata, da hrvatski prievod niti prije prvoga izdanja t. zv Aldine, ni poslije drugoga izdanja Aldine (1515) nije mogao biti izradjen. Prema tomu Lučićev je prievod ne samo najstariji hrvatski prievod iz staro-klasičkoga pisca, nego takodjer jedan od najstarijih prievoda Ovidijeve heroide u svih europejskih literaturah. U drugom dielu razprave karakteriše sam prievod. Osim amplifikacija opaža se u prievodu nastojanje, da se frazeologijom prilagodi onomu smjeru, koji je u Italiji po Petrarkistih, u hrvatskoj literaturi po najstarijih liricih, Šišku Menčetiću i Gjorgju Držiću zastupan tako, da je utečaj ovih na čitavi način, kako Lučić udešava svoj prievod, izvan svake sumnje. — Isti akademik obznanio je *članke naštampane u programih* naših srednjih učilišta god. 1867—1886.

Pravi član *Tadija Smičiklas* čitao je iz većega djela, koje kani izdati pod naslovom „Paleografija hrvatske glagolice od 11. do 16.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

davši se u glavnih crtah na bugarsku glagolicu, nalazi u njoj dvie glavne skupine. U prvoj starijoj prevladjuje obla crta, ali isto tako mjesto ležećih od lieve na desnu stranu postaju ravne crte okomične. Ovu skupinu meće u dobu renaissance grčke crkvene knjige, koja ide u 10. i 11. viek. Ali glagolica bugarska ima i svoju decadencu, gdje se gube crte oble i prevladjuju ravne. S ovom skupinom dovodi akademik u savez potonju glagolicu hrvatsku, te nalazi u hrvatskoj tri skupine: 1) pismo stojeće u crkvenih knjigah, koje naslanja na ohridsko evangjelje; 2) pismo diplomatičko ili mješovito, naslanjajući ga na fragmenat Mihanovićev; 3) pismo čisto kursivno, koje je samo dalji razvitak pisma diplomatičkoga. Ovoj razdiobi traži razloge u uzporednom razvitku latinske kulture i latinskoga pisma u Hrvatskoj.

Ja nastavljajuć razpravljanja o putovanjih po balkanskom poluotoku XVI. vieku, ovaj put razpravih tri putopisa: *Melchiora Seydlitza* od g. 1556—59, neznana putopisca od god. 1559—60 i itinerare carskoga kurira *Jakova Betzeka* od god. 1564—73. U ovih trih putopisih ima dodataka, koji predjašnje putopise ne samo razsvjetljuju, nego gledom na puteve, kojimi se onda putovalo, i znatno jih popunjuju.

Dopisujući član dr. *Ivan Crnčić* priobći iz rukopisa Blagoslava Bartola, što se čuva u samostanu franjevačkom na Krku 38 izprava, koje još nisu nigdje obielodanjene. Najstarija izprava je od god. 1248., te sadržaje popis krčke vlastele, onda sliedi izprava od g. 1300 itd. sve do g. 1521.

U razredu *filosofičko pravoslovnom* pravi član *Adolf Veber* prinese razpravu *o istini*, u kojoj razpravivši najprije važnost i definiciju svoga predmeta, navodi medj ostalim, da se predmeti počimaju spoznavati putem osjećala, koja treba, da su zdrava; ali u tom slučaju da mogu nastati bludnje, pošto se i onda mogu poroditi zorovi, kad ni jedan tvarni predmet nedjeluje na osjećalne živce, pa se često pripisuju osjećalom, što je neposredno plod same duše. Spoznaju putem osjećala pomaže razum, pak se od sjetilnih predmeta stvaraju nesjetilni, koji nisu djelovali na osjećala, i to je po dvostrukom zakonu: suvremenosti i susljednosti. Dva predmeta, koja se stalno ponavljaju skupa ili susljedice, moraju stojati u savezu,

©DiZbi.HAZU

najprije točno označivati, jer se inače pada u goleme bludnje, kako to dokazuje kriv pojam o jednakosti medju ljudi.

Pravi član *dr. Franjo Marković* prinese razpravu *o etičkom sadržaju u naših narodnih poslovicah*. Akademik nastoji sastaviti saveznu i cjelokupnu sliku etičkoga ćućenja i mišljenja našega naroda, kako se ono u dosadanjih sbirkah naših narodnih poslovica ogleda, razvrščujući jih po glavnih etičkih kategorijah. Najprije pokazuje, što govori poslovica o *Bogu;* pa kako poslovice nalaze vriednost čovjeka i najveća mu dobra u moralnoj slobodi. Nadalje, kako jedne poslovice govore o dobrohotnosti i dobrotvornosti, kao i dužnostih čovjeka, a kako se u drugih ogleda sebičnost i koristnost kao obične činjenice života. Zatim što govore poslovice o pravu i sili, o pri i pogodbi o udružnoj naravi čovjeka, o tvorovih te udružnosti, o rodu i domu, o običaju i zakonu. Napokon o pravednosti: o povraćanju dobra i zla čina na sama činitelja, o zahvalnosti, o kazni, o čestom nerazmjerju izmedju vriednosti i sreće čovjeka na svietu, a o konačnom izpravljanju toga nerazmjerja po božjoj pravednosti.

Dopisujući član *Luka Zima* prinese razpravu *Njekoje, većinom sintaktične razlike izmedju čakavštine, kajkavštine i štokavštine*, u kojoj govori, prvo o pojedinih čestih govora, zatim o broju i rodu, o padežih i o glagolskih vremenih i načinih, navodeći mnogo novih rezultata, koji su potvrdjeni obiljem primjera crpenih iz narodnih umotvorina i iz starijih čakavskih i dubrovačkih pisaca.

U razredu *matematično prirodoslovnom* pravi član *dr. Djuro Pilar* u svojoj razpravi *o djakovačkom potresu* razpravlja ne samo ob ovom prirodnom pojavu od 24. ožujka 1884, nego i o omanjih trešnjah, koje su sliedile iza pomenutoga potresa, malo ne danomice više od mjesec dana. Mnoge je iznenadilo, da i u ravnici daleko od visokih gora može biti potresa; al još više iznenadjuje okolnost, što su u Djakovštini potresi dosta česti, premda na sreću nipošto ruinozni pojavi. Pošto je akademik narav, pojave, posljedice, smjer, geografijsko razprostranjivanje i ognjište djakovačkoga potresa na tanko razpravio, izvodi iz svega, da se djakovački potres ima uvrstiti medju t. zv. tektoničke potrese. Pod rahlim tlom Djakovštine u njekoj dubljini teče u čvrstom kamenju orogenetička pukotina, koja spaja Frušku goru sa zapadno-slavonskim gorjem. Ta

©DiZbi.HAZU

pomiču. Djakovački potresi su razni momenti radjanja gorja, koje ima spojiti istosmjerne gore slavonske s Fruškom gorom.

Pravi član *Ljudevit Vukotinović* u svojoj razpravi *o samorastnih ružah u Hrvatskoj* opisuje 156 ruža, medju kojimi oveći broj novih ruža, osobito oko Zagreba na brežnatih stranah, koje, kako akademik sa žalošću tvrdi, sve to više izčezavaju, jer se okolice krče i živice pretvaraju u kulturnu zemlju, čemu se narodni gospodar mora radovati, — nu botanik smije to žaliti.

Pravi član *Josip Torbar* prinese razpravu *o povraćanju studeni mjeseca svibnja*, u kojoj u uvodu razlaže, kako izkustvo i meteorologijske bilježke od davnih vremena pokazuju, da se mjeseca svibnja najradje u drugoj i trećoj periodi studen povraća, koja običaje za sobom i osjetljive mraze povući, te pita: imade li takovomu periodičkomu povraćanju i kod nas dokaza? U tu je svrhu sastavio po 21-godišnjih bilježkah našega meteorologijskoga motrilišta grafički priegled termijskih odstupaka od srednje temperature, te dolazi do zaključka, da je povraćanje studeni i kod nas nedvojbeno. Tražeći uzrok ovomu pojavu razpravlja o hipotezah, na temelju kojih hoće meteorolozi da pojav protumače. Akademik navadjajuć razloge za i proti pojedinim teorijam opaža, da nijedna nemože pojav protumačiti te tako i pitanje o kosmičnom poreklu, kojemu i akademik naginje, stoji još otvoreno.

Dopisujući član *dr. B. Jiruš* prinese razpravu *Njekoje opazke o ucvastih u obće i o pleiochasiju napose*, u kojoj najprije označuje pojam ukupne ucvasti, koju potanje definira. Dalje prelazi na razdiobu ucvasti, te pristaje uz obćenito primljenu razdiobu u botrytičke i cymosne ucvasti. Glede dalnje razdiobe priključuje se Eicheru te modificira njegov sustav. Opisujuć jedan do sada neopisani oblik ucvasti, što ga je vrlo razširena našao kod Ranunculacea, Rosacea, Umbelifera i Composita, dokazuje takodjer, da je pleiochasium više razširen, nego misli Eichler, koji je prvi ovu vrst ucvasti postavio. Konačno predlaže na temelju dobivenih rezultata razdiobu pleiochasija u grozdasti, paštitkasti i štitkasti pleiochasij.

Dopisujući član *dr. Fr. Studnička* u svojoj razpravi *o njekih vlastitostih verižnih determinanta* pokazuje u toj razpravi uporabu t. zv. verižnih determinanta na opredjelbu koeficienta od x^n funkcije

$$\varphi(x) = \frac{1}{a_0 + a_1 x + a_2 x^2 + \ldots + a_n x^n},$$

©DiZbi.HAZU

umnozih korjena kvadratičnih jednačba, te dobiva više općenitih zanimivih relacija determinantnih.

Dopisujući član *dr. Mijo Kišpatić* u svojoj razpravi *predhistorijsko kamenito orudje iz narodnoga muzeja u Zagrebu*, dokazuje iz petrografijskih iztraživanja, da je malo ne sve orudje pravljeno od domaćega materijala, što ga je čovjek u hrvatskih gorah našao. Sve orudje, što je do sada kod nas nadjeno, upućuje nas na dva kraja, u kojih se je ono pravilo: jedan kraj bio je pod Fruškom gorom, a drugi u Zagorju pod zagrebačkom gorom. Sve naše kamenito orudje, koje je od kristalična kamenja pravljeno, razdjeljuje se prema materijalu na četiri hrpe; ono sastoji naime od antigoritna serpentina, amfibolita, diabaza i sijenita. Materiał svega orudja pravljena od serpentina, potiče iz Fruške gore, orudje pako od diabaza i sienita pravljeno je od kamenja zagrebačke gore, amfibolno pako kamenito orudje potiče po svoj prilici koje iz zagrebačke, koje iz Fruške gore. — Isti priobći *izvještaj potresnoga odbora* o potresih god. 1884 i 1885. Godine 1884 ubilježeno je u svem 47 raznih potresa, koji su se na 31 dan razdielili, tako da se je svaki dvanaesti dan zemlja u naših krajevih tresla, a medju svimi potresi te godine bijaše djakovački od 24. ožujka najjači. Godine 1885 ubilježeno je 77 raznih potresa, a najznatniji bijahu oni, koji su u Bosni svoje izhodište imali.

I ove godine poslužilo se više nečlanova organom ove akademije, da pomognu obraditi domaće polje znanosti, to u filologičko-historičkom, to u filosofičkom, to u matematično-prirodoslovnom području.

Dr. Tomo Maretić prinese razpravu *o narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba*, u kojoj govori pisac, što su imena, što li prezimena po svome postanju i najstarijoj porabi. Pisac dalje dokazuje, da su ona samo prava prezimena, koja se svršuju na —ović ili —ević, a to bi osobito vriedilo i za rieči, koje se svršuju na —ić. Te i slične rieči bile su najprije imena, a u razpravi se razlaže, kako se i zašto se dogodilo, da su te i slične rieči od imena postale prezimena, a svoje razlaganje podkriepljuje različitima dokazima. Zatim se u razpravi govori o imenima, koja su postala po tom, odkuda je tko, kakova je zanata ili stališa Iza toga se govori obilnije o *nadimcima*, o imenima, koja se daju šale i poruge radi. Najznatniji i najveći je dio radnje onaj, koji govori o složenim imenima, i o imenima, koja su opet od njih nastala. Zatim prelazi na ona, koja se daju od *milote*, ali nisu složena. Napokon je obilan

©DiZbi.HAZU

imena, ili nesložena (ali od milošte) ili kršćanska Razredba je po nastavcih, koji je nastavak više, koji li manje običan. Svagdje gdje treba, obazire se pisac i na druge Slovene. — Isti prinese drugi dio svoje razprave *Veznici u slovenskih jezicih*, od koje je o prvom dielu prošle svečane sjednice govoreno. U tom su drugom dielu obradjeni svi ostali veznici, kojih neima u prvom dielu. Sasvime su isti naučni principi jednomu i drugomu dielu te razprave.

Ljubomir Stojanović iz Biograda priobći *Jedan prilog k' poznavanju bosanskih Bogomila*, priepis od četiri pergamenska lista, nalazeća se u car. javnoj biblioteci u Petrogradu. Rukopis je pisan 1393 u Bosni za tepačiju Batala njegovim djakom Stankom, a ona četiri lista jesu samo dio njegova, koji se je sačuvao. Rukopis je sadržavao evangjelje za porabu Bogomila, a na svršetku onih sačuvanih listova je popis njekoliko vjernika bosanske ili bogomilske crkve, koje se starac imenom Radin ondje pripominje.

Otac *Eusebij Fermendžin* u Rimu priobći prilog za životopis *Gjure Križanića*, sastojeći od njegovih listova, pisanih g. 1642—50 iz Ljubljane, Varaždina, Beča i Nedelišća. Ovimi listovi izpuniti će se njekoje praznine u životu toga čudnovatoga Hrvata, koji je pred dva vieka potaknuo njeke misli o sbliženju Slovenstva, što no su tek u naše doba opet na površinu stupile. Jezikom su zanimive hrvatske pjesme izpjevane u slavu cara Ferdinanda III, od kojih jednu prozva „dumom hrvackom“, drugu „pisni staroslavenskom“, a treću „davorijom srbskom“.

Dr. Fran Vrbanić prinese drugi dio svoje razprave *o kriminalitetu žiteljstva* u Hrvatskoj i Slavoniji, u kojoj ponajprije razpravlja o *pripadnih*, kojih je bilo u razdobju od god. 1877—82, svake godine 37·7% takovih, koji su već jedan ili više puta bili osudjeni po sudu kaznenom. Ovomu nepovoljnomu pojavu nalazi pisac uzrok osobito u nevaljanih kaznionah, imenito onih kod sudbenih stolova i dokazuje to pobližimi podatci. Nakon toga razlaže naobrazbu odsudjenih zločinaca, te nastoji s jedne strane razjasniti svezu, koja postoji medju kriminalitetom žiteljstva i njegovom naobrazbom, a s druge strane prikazati kriminalitet pismenih i nepismenih. Obziruć se na *državljanstvo* zločinaca zaključuje pisac, da je kriminalitet tudjinaca u nas veći od domaćega žiteljstva, a pogledom na njihovo *zvanje* i *zanimanje* u prvom se redu ističe kriminalnost seljaka, zatim služinčadi, nadalje trgovaca i obrtnika te napokon ostalih razreda žiteljstva. Osobito naglasuje veliki krimi-

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

davaju činovnici. Sve ove okolnosti razlaže pisac takodjer obzirom na pojedine skupove zločinstva te zaključuje razpravu željom, da se kod sabiranja kriminalno-statističke gradje uvede sustav popisnica, jer da će se samo onda moći podpuno prosuditi odnošaji kriminalni, upoznati zlo u klici svojoj i naći prava sredstva, kako da se pridignu moralni odnošaji naroda.

A. Jurinac, gimnazijski profesor u Varaždinu, prinese razpravu *Prilog k fauni ogulinsko-slunjske okolice i pećina,* u kojoj pisac nabraja sve vrsti životinja, što jih je tamo opazio. Najzanimivija je životinja, koju je Jurinac obreo, nova vrst korepnjaka porodice Gammarida, iz špilje kod Zagorja u gornjoj Hrvatskoj. Vrst ta spada u još slabo poznati rod *Criopis*, koj je srodan rodu *Niphargus.* Opisu ove zanimive vrsti dodano je 12 slika, bilo ciele životinjice, bilo njezinih karakterističnih čestica.

I. S. Vaneček, profesor u Jičinu, prinese razpravu *konstrukcija osî te cikličkih ravnina plohe čunjaste drugoga stupnja,* u kojoj pisac razabire konstrukcije osi i cikličkih ravnina plohe čunjaste drugoga stupnja od Chaslesa, Šolina i Pelza, koje su zaista elegantne, ali zahtevaju obsežno znanje geometrije. Zato nastoji pisac riešiti ovu zadaću jednostavno, i to na temelju projektiviteta temeljnih elemenata, te teorije polara.

Dr. Gjuro Arnold, profesor u Zagrebu, prinese razpravu o *zadnjih bićih.* U uvodu pokazuje pisac, da izkustvene znanosti nepostupaju razborito zaziruć od metafizike; jer kemiji treba atomistike, a fiziki etera, da protumače njeke pojave; organička pako priroda očitujuć se razvojem prema svrsi predpostavlja inteligentno biće. Zatim prelazi pisac na historijski razvoj pitanja „o zadnjih bićih". Kritikom pokušanih tumačenja toga pitanja dolazi do nazora, da su zadnja bića sviestne i očutne duše, uzrokujuće uzamjence stanovita nutrnja stanja. Pošto se pako tvrdnja zadnjih bića na istih nutrnjih pojavih temelji, to smo prisiljeni tvrditi, da ima još nješto, što je uzrokom, da se zadnja bića pojavljuju, a taj uzrok da je biće absolutno.

Preostalu radnju od prošle godine priobćila je ova akademija u LXXVIII, LXXIX, LXXX i LXXXI knjizi ovogodišnjega „Rada"; knjiga LXXXII i prva svezka LXXXIII takodjer su pod štampom te će još prije svršetka ove godine svjetlo ugledati. Od ovih pet i pô knjiga Rada za tekuću godinu ide LXXIX, LXXXI i LXXXII na filologičko-historički i filosofičko-juridički razred; knjiga LXXVIII

©DiZbi.HAZU

LXXX je zajednička, u njoj su čitanja za proslavu petdeset-godišnjice prieporoda hrvatske knjige. Pomenute omanje književne i historijske spomenike priobćila je akademija u svojem sborniku „Starine“, kojih je XVIII knjiga jur svjetlo ugledala i učenomu se svietlu predala. Preostala pako gradja, a te ima dosta, štampati će se nastajuće akademijske godine.

Osim ovoga rada jugoslavenska je akademija i prošle godine nastavila izdavanja gradje za jezik, historiju, pisano pravo slovenskoga juga i poznavanje prirodnih odnošaja naše domovine, te je ovu gradju na sviet izdala u posebnih knjigah. Nastavljajuć izdavanja izvora za jugoslavensku historiju i pravo, predala je akademija učenomu svietu XVII knjigu „Monumenata“, u kojoj je nastavak listina o odnošajih izmedju južnoga Slovenstva i mletačke republike, što je pr. čl. S. Ljubić u državnom arkivu mletačkom sakupio i za štampu priredio. U toj, jur VIII knjizi pomenutih spomenika, su isprave od svibnja godine 1419 do kraja 1424 godine. — Trudeći se akademija oko sabiranja gradje za historiju i drugih jugoslovenskih naroda, pobrinula se jur, da na račun buduće godine na sviet izda jedan dio rukopisa od otca *Eusebija Fermendžina,* naime izprave o odnošajih crkvenih u Bugarskoj 16. i 17. vieka, prepisane ponajviše iz „Propagandina“ i drugih arkiva rimskih. Ova je akademija jednakom brigom, koliko joj novčane sile dopuštale, nastojala i ove godine oko ostalih u poznatoj osnovi navedenih historijskih posala, osobito oko sabiranja gradje za „codex diplomaticus et epistolaris,“ kao i za „acta dietalia“ naših kraljevina; ali ti poslovi spadaju po svojoj naravi medju one književne radnje ove akademije, koje će trajati više godina, a čim se što za štampu priredi, izdati će se prema razpoloživim sredstvom ove akademije pomalo na sviet.

Nastavljajuć izdavanje *Starih pisaca hrvatskih,* ovih je dana akademija narodu predala knjigu XV, u kojoj su pjesnička djela *Gledjevića,* koja je za štampu priredio pr čl. P. Budmani.

Posao oko hrvatskoga akademijskoga rječnika i ove je godine znatno napredovao, jer je akademija jur u kolovozu izdala osmu svezku rječnika, ili četvrtu drugoga diela, kojom se ovaj dio završio, a u toj je svezci obradjena gradja od rieči *dovesti* do rieči *đarfi.* Pravi član P. Budmani tako je revno prionuo uz rad, koji mu je u učenom svietu slovenskom stekao priznanje, da bi mogle svezke rječnika izlaziti u kraćem razdobju, kad bi novčana sredstva dopu-

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

znamenitomu i dičnomu podhvatu zemaljska pripomoć uzkraćena. Oko rječnika nastaje sada još nov trošak. Pokojni naime redaktor, nezaboravni pr. čl. dr. Gj. Daničić, kao što je poznato, izključivao je iz našega rječnika kao historijskoga, sve neologisme; a buduć su novije doba mnogi stručnjaci izjavili želju, da bi se ovoj nepodpunosti i nestašici doskočilo, te da bi se rječniku dodale i one rieči, koje su u novije vrieme primljene u literaturu. U to je ime sadašnji redaktor pr. čl. P. Budmani izradio motiviranu osnovu, koja je uz odobrenje stručnjačkoga odbora, od akademije u cjelosti prihvaćena. Po toj dakle osnovi hrvatski će akademijski rječnik od trećega diela dalje obuhvačati i rieči iz novije literature. Da se pako ova nestašica neologisama u prvom i drugom dielu nadoknadi, vremenom će se k ovim djelovom izdati dodatak. — I ove se godine nastavljalo sakupljanje i redanje rječničke gradje, a za to mi je zahvaliti se svim, koji su slali rieči redakciji rječnika; osobito g. J. Bogdanoviću, parohu u Divoselu u Lici, o. Martiću u Bosni, g. L. Hefelu, učitelju u Sisku, g. A. Ostoiću na otoku Braču, g. Matavulju i g. Stojanoviću u Zemunu za priposlane sbirke narodnih rieči i fraza.

Pošto je u akademijah, učenih družtvih kao i u pojedinih naroda običaj, da se slavi spomen glasovitih učenjaka, koji su krvi i roda njegova, te svojimi se učenimi djeli stekli veliki glas u učenom svietu i tim proslavili svoj narod; pruža se buduće godine i našoj akademiji takova prilika, da proslavi spomen velikoga učenjaka sina slavnoga Dubrovnika, koj nije rodio samo velikih pjesnika, nego i drugih na glasu učenjaka. Dne 13. veljače 1787 umro je glasoviti učenjak isusovac *R. Bošković*, koj si je sa svojimi učenimi djeli stekao svjetski glas. Akademija je dakle odlučila, da proslavi buduće godine stogodišnjicu Boškovićeve smrti, te će u tu spomen izdati pokojnikovu biografiju, koja će se osvrtati na njegov vanjski život, i na tok njegovih znanstvenih radnja i raznovrstnih sveza. Osim toga pojedini će stručnjaci ocieniti Boškovićeve filosofijske, astronomijske, matematične i fizikalne radnje, i tim pokazati, koji je položaj zauzimao svojimi radnjami u dotičnoj nauci i u historiji tadanje znanosti. Slavno poglavarstvo kr. i sl. grada Zagreba odazvalo se želji ove akademije, te je jur jednu u našem susjedstvu otvorenu novu ulicu nazvalo Boškovićevim imenom, i odredilo, da se mramorno poprsje slavnoga učenjaka postavi na Zrinjskom trgu. u to ime budi pomenutomu poglavarstvu iskrena hvala!

Sada mi je izviestiti o dvih zavodih pripadajućih akademiji, na

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

O akademičkoj knjižnici i arkivu imadem javiti, da su rukopisi, koje je akademija od prije imala, uredejeni i popisani, te u novi čedulni popis svikolici uvršćeni. A tako je tečajem godine uredjena i popisana ogromna do 15.000 brojeća sbirka listina i pisama, koje je poklonio presvjetli gosp. komornik Julio pl. Jelačić. Uredjena je pako prema starijim njezinim elenchom, pa se toga radi i rabiti može. Ove godine pomnožao se je akademijski arkiv za 600 listina 17. vieka, koje je poklonio akademik g. R. Lopašić. I sbirka rukopisa povećala se s njekoliko priepisa. U knjižnici popisao je akademijski knjižničar časopise onih učenih zavoda i družtva, s kojimi ova akademija stoji u savezu, te je svezke raztresene po raznih pretincih sastavio u jedno. Knjižnica se ove godine povećala još i tim, što su s ovom akademijom stupila u savez nova učena družtva. Knjiga je što poklonjeno, što kupljeno do 520 svezaka. Buduće godine biti će briga knjižničara, da u arkivu listine registrira i da knjižnicu, koja je samo za prvu potrebu popisana bila, iznova popiše i inventare pak i strukovne kataloge polagano sastavi. Knjižnicom koja je svaki djelatni dan od 10 do 12½ ure otvorena, služili su se ponajviše akademici.

Ove je godine akademija opet pozvala mnoge učene zavode i družtva da stupe s njom u zamjenu publikacija. Ovomu su se pozivu, koji je akademija izdala na latinskom i hrvatskom jeziku, dosele odazvale akademija de' Lincei i akademija di Conferenze istorico-giuridiche u Rimu, akademije znanosti u Bordeaux-u, Bologni, S. Francisku u Kaliforniji i Leopoldinska akademija, pa Deputazione di Storia patria u Napulju, geologički komitet u Petrogradu, matematičko družtvo u Parizu, družtvo za pomoransku historiju u Stetinu, prirodoslovno družtvo u Frankfurtu na Odri, družtvo za poznavanje zemlje u Erdelju i redakcija „Ruskoga viestnika u Moskvi.“ „Rad“ pako iznova šalje učiteljištu u Dubrovniku i gimnaziju na Cetinju.

Glede galerije slika imam spomenuti, da je u nju prispjelo minule godine slika prikazajuća „odmarajućega se Bošnjaka“ od prof. Mašića. Tu su sliku dali izraditi štovatelji preuzvišenoga gosp. biskupa Strossmayera, namienivši ju spomeni njegove 70-godišnjice; on ju je pako poklonio akademijskoj galeriji. Preuvišenomu darovatelju budi u to ime iskrena hvala! Osim pomenute slike galerija nije se ove godine umnožila: jer neima u tu svrhu nikakove glavnice, a od zemlje neima podpore. Nu koliko naše občinstvo zanima ovaj novi prosvjetni zavod, vidi se odatle, što je na ovu godinu

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

do polovine tekućega mjeseca galeriju posjetilo preko 12.400 što domaćih što stranih osoba, koje su svoja imena u knjigu upisale, neračunajuć ovamo osobe neupisane, kojih je opet njekoliko tisuća bilo. I tako djeluju naše umjetnine mirnim i neopaženim načinom na razvitak i širenje ljepšega ukusa, što će se, nadamo se, nakon duže vremena očitovati takodjer vidljivim načinom. Glede izloženja bogate sbirke mjedoreza i liepih reprodukcija, žalibog ni ove godine nije mogla udovoljiti akademija općoj želji, jer redoviti prihod akademije nenalazi pokrića, a negdašnja podpora zemlje izostala je i ove godine. Prostorije naše galerije upotrebili su i ove godine njeki mladji umjetnici za izložbu svojih slika, u čem jim je akademija išla drage volje na ruku.

Napomenuv do sada povoljne momente u razvoju ove akademije, nemogu mukom mimoići ni žalostnih promjena, što ih je akademija prošle godine osjetila, izgubivši smrću jednoga pravoga i jednoga dopisujućega člana. Dne 28. siečnja t. g. preminu pr. član *dr. Jovan Subotić* u Zemunu. Pokojnik je pripadao ovoj akademiji od njezina obstanka; premda nije imao prilike raditi za akademiju, ipak su velike pokojnikove zasluge, koje steče za napredak srbske i hrvatske književnosti kao pjesnik i dramatik. Dne 19. veljače t. g. preminu u Petrogradu dopisujući član u razredu filologičko-historičkom *Petar Aleksijević Lavrovski*, član savjeta ministarstva narodnoga prosvešćenja i pravi savjetnik. Pokojnik kao sveučilištni profesor i ruski akademik bijaše jedan od najplodnijih ruskih slavista, izdao je niz liepih razprava i djela o slovenskoj filologiji i literarnoj historiji, a njegove su se radnje odlikovale historičko-kritičkom metodom. Još se pokojnik odlikovao temeljitim poznavanjem i drugih slovenskih literatura, osobito češke i srbske te je i u tih jezicih pisao u časopisu češkoga muzeja i u Glasniku srbsko učenoga družtva, a njegov rusko-srbski slovar ocienjen bijaše u našem akademičkom organu.

Novčano stanje akademije je ovako: zakladna glavnica po izkazu zemaljskoga računovodstva iznosila je koncem 1885 godine ukupno 372.121 for. 51½ novč., a pošto je na svršetku 1884 godine imala 359.722 for. 84 novč., prirasla je dakle ove godine za 12.398 for. 67½ novč. Ovaj znatan prirast potiče ponajviše od onoga velikodušnoga dara presvjetle gospoje grofice Marijane Normann, o kojem sam prošle godine na tanje govorio. Ove će godine narasti zaklada zapisom od 1000 for. pokojnoga kanonika Kalabava, koj je zapis na

©DiZbi.HAZU

smrti pokojnikova brata ovoj akademiji jur izplaćen. Premda je akademija već javno izjavila svoju najdublju harnost za te darove, opetuje ju i prilikom današnje svečane sgode.

Prihoda je imala jugoslavenska akademija 1885 godine ukupno 17.110 for. 8 nov., a izdala je iste godine 17.597 for. $39^1/_2$ nov., tako da su računi koncem godine zaključeni s manjkom od 487 for. $31^1/_2$ novč. Kako je akademija svoj prihod upotrebila, pokazali su računi, koje je po pravilih svojih obznanila u novinah i u LXXXI. knjizi ovogodišnjega „Rada.“

Ako se s ovim prihodom porede književni i znanstveni proizvodi minule akademijske godine, razabrati će se, da književna i znanstvena privreda naše akademije nije 1886 godine zaostala za nijednom od prošlih godina. A o samoj i akademiji i o podpori, koju će uživati, visi još veći napredak njezin na korist domaće znanosti i razvitak narodne prosvjete.

Jugoslavenska akademija da popuni donjekle one praznine, koje je osjetila smrću svojih vriednih članova, izabrala je u svojoj glavnoj skupštini od 21. studenoga o. g. jednoga počastnoga, jednoga pravoga i jednoga dopisujućega člana. Izabrani su naime:

Za počastnoga člana: *Ivan Kukuljević Sakcinski.* Ovim imenovanjem htjela je akademija povodom svetkovanja 50-godišnjice književnoga rada živućemu Nestoru hrvatskih historika izkazati svoje priznanje i štovanje.

Za pravoga člana u razredu filosofičko-pravoslovnom: *Dr. Fran Vrbanić*, sveučilišni profesor u Zagrebu.

Za dopisujućega člana u razredu filologičko-historičkom: *Dr. Tomo Maretić*, sveučilišni profesor u Zagrebu.

III.

PORUKA POKROVITELJA

J. J. Strossmayera.

Presvietli i prečastni gospodine predsjedniče, velecienjeni prijatelju! Da nije starosti i slabosti, i da je vrieme povoljnije, ja bi se jamačno odazvao častnome pozivu vašemu, i došao bi na svečanu sjednicu akademije. Učenost je najljepši ures uma čovječjega; ona je najza-

©DiZbi.HAZU

i promicatelji svakoga znanja i umienja; jer smo učenici onoga, koji je svjetlo od vječitoga svjetla, i koji je vječit izvor svakoga pravoga života. Mi smo na to poslani i opredieljeni, da budemo „svjetlo svieta i sol zemlje“; ter nam uviek i uviek na pameti biti ima, da je vječito slovo božje izmedj ostalih osobitim načinom na apostolsko zvanje pozvalo i sv. Pavla, jednoga od najumnijih muževa ovoga svieta, kojega jedna jedita rieč i izreka često puta više rječitosti i snage u sebi nosi, nego čitave knjige ljudi, koji se inače rječitosti i učenosti odlikuju. Učenost je s njeke strane i svetoj vjeri i rieči božjoj potrebita, jer je njezina zadaća iz ovoga neizmjernoga vrela ono prastaro i uviek novo blago iznositi, koje nuždam svakoga vieka i svakoga naroda odgovara, kano što su to činili njekada pravi geniji i velikani sv. Augustin i sv. Toma Aquinatski, u novije pako doba Bossuet, Fenelon, Bourdaleau, Lacordaire itd. Crkva božja, u kojoj i po kojoj vječito slovo božje živi i djeluje na ovom svietu, ne samo je uviek znanost sa svom snagom njegovala, nego ju je još svuda podupirala tako, da skoro sva sveučilišta i prosvjetni zavodi njezinoj se iniciativi i blagodarnosti zahvaliti imaju.

Hvala bogu, nije ni kod nas drugčije. Ja bi dakle, da mi je iole moguće, ovaj put rado došao u Zagreb, da se nasladjujem plodovi učenosti, koja se u akademiji stiče, i da se gospodi akademikom na njihovom trudu i njihovoj muci srdačno zahvalim. Ali osim ovoga, iskreno izpoviedam, došao bi ovaj put u Zagreb i napose za to, da domaće prijatelje i učenjake naše liepo zamolim, da se čuvaju u svojih učenih radnjah dirati u najsvetiju baštinu svih izobraženih naroda, u svetu vjeru, u taj viečni izvor svakoga svjetla, svakoga života, svake nade u bolju budućnost. Bog me sačuvaj! da bi ja tim ili našu akademiju ili naše sveučilište osumnjičiti ili osvaditi htjeo, pače iskreno izpoviedam, da se ja jednim i drugim zavodom upravo ponosim; te i učenim članovom akademije i profesorom sveučilišta svaku hvalu i slavu dajem, što učenom mukom i nastojanjem svojim krasnoj mladeži našoj i cielom narodu zdravu posve jedru duševnu hranu pružaju i jedino istini i pravdi božjoj služe, upućujući nas i naukom i primjerom svojim na onu značajnost, koja od nikakve na svietu žrtve ne preda, kada je sviesti svojoj i poštenomu osvjedočenju svomu sviedočanstvo pružiti.

Ali premda je, hvala bogu, tako, i bit će, ako bog da, tako, neda se ipak tajiti, da se je u novije doba nješto dogodilo, što s ovim

©DiZbi.HAZU

općenitim pohvalnim pravcem ne stoji u suglasju. Ja ću o tom prema svomu zvanju drugdje potanje progovoriti; a da sam u Zagreb doći mogao, kazao bih koju više; pa budući da to ne može nikako biti, evo što na brzu ruku vam, vele cienjeni moj prijatelju! u njekoliko rieči pišem, moleći vas, da to učenoj braći i prijateljem našim priobćite.

Um i sviest i srdce čovjeka je od boga; bog vlada polag sve slobode svieta blagom providnosti svojom udesom svieta; od boga je vidiva narav ova, u kojoj živimo, puna mudrosti i dobrote njegove. Kad je rod ljudski, koliko po osobitoj slabosti i tromosti svojoj, toliko još više po oholosti, sebičnosti, strasti i požudi svojoj u duboke tmine pao: tad je bog po vječitom slovu svojem na novo progovorio rodu ljudskomu; ter mu najprvo u nadi, a poslie u samoj živoj vjeri i ljubavi svojoj postao svjetlom, životom i spasom. Kad mi slabi ljudi jedan drugomu progovoriti možemo, i kada dar jezika posjedujemo, te u duši i sviesti pojedinaca i cieloga naroda osobitim načinom uplivati možemo: za što ne bi mogao toga činiti bog po viečitom slovu i duhu svojem? Objavljenje je medju tim historički čin i dogodjaj, oko koga se sav sviet kreće. Ako je tako, onda medju svjetlom uma čovječega i medju svjetlom rieči božje ne može biti nikakove oprjeke; jer bog samomu sebi protusloviti ne može; bog pače razpršiv svjetlom svojim tmine, u koje čovjek sa strasti svoje uviek naginje, pritekao je čovjeku slabiću u pomoć; te mu pruža jedini zalog, jedini uvjet one i snage i slobode, koja mu je bezuvjetno nuždna, da se istini i pravdi vječitoj s uspjehom posveti. Bog je — kano što sv. Pavao apostol veli — u kom živimo, u kom se gibamo, u kom jesmo; on je u umu i sviesti našoj; on je u vidivoj ovoj naravi; on je u poviesti roda ljudskoga.

Kada se u ime tobožnje znanosti veli, da je dvojbeno, jeda li je vječito slovo božje u čovječjoj puti ikada na svietu bilo: protuslovi se temeljnim zakonom uma i sviesti; jer ako vječitoga slova božjega nije na zemlji bilo, onda je ono ogromno, čudestveno preobraženje roda ljudskoga, u kome i sami živimo, sliep slučaj bez ikakova odgovarajućega uzroka, a to će reći umnomu zakonu kauzalnosti protusloviti. Onda su najdivniji i najumniji muževi kršćanskoga svieta, pače i taj sam, koji su vječito slovo božje, Isusa Krsta, svim žarom srdca svoga kano Boga svoga i spasa svoga ljubili, njemu se klanjali i u njem jedinom zalog sreće i neumrlosti svoje tražili — ovi ljubili i štovali, a drugi ugnjet mrzili i proganjali.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

nješto čega nije bilo ili o čem se bar posumnjati može. Oko ove adoracije s jedne i mržnje s druge strane sav se sviet moralni i religiosni od dvie skoro tisuće godina osvrće i osvrtati će se do časa, kada bude rečeno: et tempus non erit amplius. To se još očevidnije vidi u poviesti naroda, koja bi za izobraženi sviet pravom zagonetkom bila, da prije devetnaest od prilike viekova nije u Betlehemu sunce istine i pravde sinulo. Što je na ovom svietu svjetla i znanja, što je prave sreće i blagoslova, od njega je, i od njega jedinoga, a što je tmine i neizviestnosti, što nesreće i propasti, to dolazi odavle, jer je slovo vječito došlo u svoje, a svoji ga neprimaju. Ovo cielo družtvo ljudsko, ovaj cio obiteljski i državni život, znanost i umjetnost, svi spomenici izobraženoga svieta — sve to potvrdjuje ovu istinu.

Bez Boga, koji je sve u svietu stvorio, uredio i na svoje uzvišene svrhe uputio, sve nam u naravi ostaje tajno, nedokučivo i nerazumljivo. Bog je, koji nam je i u vidivoj naravi progovorio. Čovjeka čista i neporočna ništa nije kadro tako uzhititi i na nježna čustva pobožnosti potaknuti, kako pogled na liepu božju narav, kojom su se uviek i najveći umovi, od sv. Basilija do Humboldta, najveći pjesnici od Davida do Lamartina i Manzonia služili, da nam najuzvišenijim načinom kano živu priliku božju pred oči stave. Ovo nam potvrdjuju veliki prirodo-lovci počam od Newtona do Kopernika, Gallilea i otca Secchia. Vjera sveta odobrava sve obrete i sva odkrića u tom pravcu, ter jih blagosivlje; ali ne dopušta, da bi ikoji izum na tom polju istini se božjoj oprieti mogao. Kadšto se je do duše podiglo protuslovje uz veliku huku i buku; ali je trieznа znanost do skoro potvrdila onu izreku: „opinionum commenta delet dies, naturae iudicia confirmat“: za tim: „veritas domini manet in aeternum“.

Evo u kratko, za što Vas, velecienjeni moj prijatelju! molim, da u ime moje kažete prijateljem i braći svojim drugovom, i putem javnosti štovanim profesorom sveučilištnim. Vi ste u akademiji živi simbol onoga suglasja, koji medju vjerom svetom i učenim radom vladati ima. Svi smo Vam, a ja sam Vam napose veliku zahvalnost dužan. Naša dva najviša zavoda, akademija i sveučilište, dva su upravo oka u tielu naroda našega. Čuvajmo jih dakle kó oko u glavi, odvraćajući od njih svaku lakoumnost i razvratnost u znanosti.

Priključujem drage volje ovomu listu hiljadu forinti kano moj godišnji prinos za trošak oko akademičkoga rječnika; i čestitam

©DiZbi.HAZU

akademiji, što je poslije učenoga i slavnoga Daničića našla za taj vele važan posao vrlo odličnu i prvašnjoj posve ravnu silu.

Uz iskren pozdrav gospodi akademikom preporučujem se i na dalje Vašemu prijateljstvu i ljubavi, i ostajem za vazda vašim osobitim štovateljem

U Djakovu dne 21. novembra 1886.

Josip Juraj Strossmayer,
biskup i pokrovitelj akademije.

IV.

O SASTAVU TVARI.

ČITAO PRAVI ČLAN DR. GUSTAV JANEČEK.

(Gledaj knjigu LXXXIII.$_1$ Rada.)

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

IZVODI IZ ZAPISNIKA

JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI.

Sjednica matematičko-prirodoslovnoga razr. od 22. svibnja 1886

Predstojnik: J. Torbar; članovi razreda: Sp. Brusina, dr. Gj. Pilar, dr. Janeček, dr. K. Zahradnik i dop. član dr. V. Dvořak; drugih razreda: dr Fr. Rački, dr. P. Muhić, P. Budmani i I. Tkalčić.

1.

Pravi član J. Torbar čita svoju razpravu: O povraćanju studeni mjeseca svibnja. Odlučeno, da se štampa u „Radu".

2.

Predložena bi razprava prof. Jurinca: Prilog k fauni ogulinsko-slunjske okolice i pećina. Odlučeno, da se štampa u „Radu".

Sjednica matematičko-prirodoslovnoga razreda od 5. lipnja 1886.

Predstojnik: J. Torbar; članovi razreda: dr. Gj. Pilar i dop. čl. dr. Mijo Kišpatić; drugih razreda: dr. Fr. Rački, dr. P. Muhić, dr. P. Matković i P. Budmani.

1.

Dopisujući član dr. M. Kišpatić čita svoju razpravu: Predhistoričko-kameno orudje iz narodnoga muzeja u Zagrebu. Odlučeno, da se štampa u „Radu".

©DiZbi.HAZU

Isti član čita: Izvještaj o potresih g. 1884. i 1885. Odlučeno, da se štampa u prvoj dojdućoj knjizi „Rada“.

2.

Gosp I. S. Vaneček, prof. u Jičini, podnosi razpravu: Konstrukcija osi cikličkih ravnina plohe čunjaste drugoga stupnja. Odlučeno, da se štampa u „Radu“.

Sjednica filologijsko-historijskoga razr. od 19. lipnja 1886.

Predstojnik: dr. Fr. Rački; članovi razreda: dr. P. Matković, dr. Fr. Meixner, M. Valjavec, P. Budmani i N. Nodilo; drugih razreda: dr. P. Muhić, Lj. Vukotinović i dr. Gj. Pilar.

1.

Pravi član dr. Fr. Meixner čita svoju razpravu: O hrvatskom prievodu Ovidijeve heroide „Paris Helenae“ od Hanibala Lučića. Odlučeno, da se štampa u „Radu“.

Skupna sjednica od 20. lipnja 1886.

Predsjednik: dr. Fr. Rački; pravi članovi: J. Torbar, S. Ljubić, dr. Fr. Marković, A. Pavić, dr. K. Zahradnik, P. Budmani, T. Smičiklas, dr. Janeček, a dr. P. Matković kano tajnik.

1.

Odobrena bi odluka matematičko-prirodoslovnoga razreda, da se štampa u „Radu“ razprava pr. čl. J. Torbara: O povraćanju studeni mjeseca svibnja.

Odobrena bi odluka istoga razreda, da se štampa u „Radu“ razprava prof. Jurinca: Prilog fauni ogulinsko-slunjske okolice.

2.

Odobrena bi odluka matematičko-prirodoslovnoga razreda, da se štampa u „Radu“ razprava dop. člana dra. M. Kišpatića: Predhistorijsko kameno orudje iz narodnoga muzeja u Zagrebu.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

Odobrena bi odluka istoga razreda, da se štampa u dojdućoj knjizi „Rada“ od istoga Kišpatića: Izvještaj o potresih g. 1884. i 1885.

Odobrena bi odluka istoga razreda, da se štampa u „Radu“ razprava od I. S. Vanečka, prof. u Jičinu: Konstrukcija osi cikličkih ravnina plohe čunjaste drugoga stupnja.

3.

Odobrena bi odluka filologičko-historičkoga razreda, da se štampa u „Radu“ razprava pr. čl. dra. Fr. Meixnera: O hrvatskom prievodu Ovidijeve heroide „Paris Helenae“ od Hanibala Lučića.

4.

Odobrena bi odluka odbora za izdavanje historijskih i juridičkih spomenika, da se štampa god. 1887 jedan dio izprava ob odnošajih crkvenih u Bugarskoj 16. i 17. vieka, koje je iz rimskih arkiva prepisao o. E. Fermendžin.

Odobrena bi odluka istoga odbora, da se za 20 for. odkupe od dra. Bojničića priepisi izprava hrvatskih sabora XVI vieka ponajviše iz arkiva gradačkoga.

5.

Prihvaća se predlog redaktora akademijskoga rječnika pr. čl. P. Budmani, da se odkupi rječnička gradja od ostavine pokojnoga Kuzmanića, za koju gradju da se ponudi 50—60 for.

6.

Na zamjenu publikacija pristaju: a) akademije znanosti u Bologni i u Bordeauxu, b) družtvo matematičko u Parizu i c) družtvo historičko u Napulju, potonje je jur priposlalo svoje publikacije.

7.

C. kr. učiteljište u Dubrovniku moli akademijske publikacije za pol ciene. Buduć da se učiteljište običaje računati k srednjim učilištem, odlučeno bi, da mu se u buduće šalje „Rad“ kao i domaćim sličnim zavodom, a glede ostalih akademijskih publikacija udovoljava se molbi.

dizbi.hazu.hr

©DiZbi.HAZU

8.

Ministar prosvjete crnogorski moli preko svoga agenta akademijske publikacije za sniženu cienu, i to: a) za gimnazij i b) za biblioteku na Cetinju. Na ovu molbu bi odlučeno, da se gimnaziji cetinjskoj u buduće šalje „Rad“, kao što se daje domaćim srednjim učilišćem, ostale pako publikacije, da se ustupe uz sniženu cienu.

Sjednica filosofičko-juridičkoga razreda od 3. srpnja 1886.

Predstojnik: dr. P. Muhić; član razreda: dr. Fr. Marković; drugih razreda: dr. Fr. Rački, dr. P. Matković, P. Budmani i T. Smičiklas.

Sveučilištni profesor dr. Fr. Vrbanić čitao je kao gost nastavak svoje razprave: O kriminalitetu žiteljstva u Hrvatskoj i Slavoniji. Odlučeno, da se štampa u „Radu“.

Sjednica odbora za izdavanje rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika.

Prof. dr. A. Pavić, M. Valjavec, P. Budmani.

P. Budmani čini predlog, da se popuni rječnik, dodajući mu rieči, koje su u novije vrieme primljene u literaturu.

Odbor prima i odlučuje, da se taj predlog donese u skupnu sjednicu i da se preporuči za odobrenje i vršenje. U tu svrhu odbor predlaže akademiji, da se odmah stupi na crpenje novije literature, i to najprije obćih i strukovnih knjiga, a zatim literature u širem smislu, t. j. ne samo beletrističke, nego i istoričke, sadašnje političke itd., počevši od periodičnih listova, da se crpenje preda vještijim ljudem, a osobito strukovnih knjiga strukovnjakom; kod svega toga da se ima obzira i na hrvatsku i na srpsku književnost.

Sjednica filologijsko-historijskoga razr. od 15. srpnja 1886.

Predstojnik: dr. Fr. Rački; članovi razreda: S. Ljubić, N. Nodilo, P. Budmani, M. Valjavec; drugih razreda: dr. P. Muhić, dr. Gj. Pilar, dr. K. Zahradnik, dr. G. Janeček, a dr. P. Matković kano tajnik.

1.

Pravi član i predsjednik dr. Fr. Rački čita svoju razpravu: O državnoj vlasti u Hrvatskoj prije 12. vieka. Odlučeno,

©DiZbi.HAZU

2.

Pravi član S. Ljubić predloži obznanu Edrisijeve geografije, odnoseće se na iztočnu obalu Jadranskoga mora. Odlučeno, da se štampa u „Radu“.

3.

Pravi član M. Valjavec predloži književnu viest o staroslovenskom optativu. Odlučeno, da se štampa u „Radu“.

Skupna sjednica od 18. srpnja 1886.

Predsjednik: dr. Fr. Rački; pravi članovi: dr. P. Muhić, J. Torbar, S. Ljubić, J. Jurković, A. Veber, dr. Fr. Marković, M. Valjavec, dr. K. Zahradnik, P. Budmani, I. Tkalčić, dr. G. Janeček i dr. P. Matković kano tajnik.

1.

Odobrena bi odluka filosofičko-juridičkoga razreda, da se štampa u „Radu“ od prof. dra. Fr. Vrbanića nastavak razprave: O kriminalitetu žiteljstva u Hrvatskoj i Slavoniji.

2.

Odobrena bi odluka filologičko-historičkoga razreda, da se štampa u „Radu“ razprava pr. čl. i predsjednika dra. Fr. Račkoga: O državnoj vlasti u Hrvatskoj prije 12. vieka.

Odobrena bi odluka istoga razreda, da se štampa u „Radu“ od pr. čl. S. Ljubića obznana Edrisejeve geografije, odnoseće se na iztočnu obalu mora Jadranskoga.

Odobrena bi odluka istoga razreda, da se štampa u tekućem „Radu“ od pr. čl. M. Valjavca književna viest: Ostatak optativa u staroslovenskom jeziku.

3.

Čitan bi i uzet na znanje zapisnik matematično-prirodoslovnoga razreda od 25. lipnja t. g.

4.

Visoki kr. vladni odjel za bogoštovje i nastavu javlja, da su u

©DiZbi.HAZU

5.

U smislu §. 2. poslovnika razred filologičko-historički predlaže: za počastnoga člana g. Ivana Kukuljevića Sakcinskoga, a za dopisujućega člana dra. Tomu Maretića, profesora na kr. gimnaziju u Zagrebu.

Razred filosofičko-juridički predlaže za pravoga člana dra. Fr. Vrbanića, sveučilištnoga profesora u Zagrebu

Ovi su predlozi popraćeni obširnijimi motivacijami, koje su pročitane i uzete na znanje.

6.

Gesellschaft für Pommer'sche Geschichte und Alterthümer u Stettinu prihvaća zamjenu publikacija.

7.

Čitan bi zapisnik sjednice odbora za izdavanje akademijskoga rječnika od 4. srpnja t. g., u kojem se predlaže, da se popuni rječnik dodajući mu rieči, koje su u novije doba primljene u literaturu (V. pomenuti zapisnik). Ovaj predlog uz obširnu motivaciju redaktorovu bi jednoglasno prihvaćen i odobren.

8.

Predsjednik napokon predlaže, da bi slavna jugoslavenska akademija zaključiti izvolila, pošto je pravi član i tajnik ove akademije dr. B. Šulek minulog travnja navršio sedamdesetu godinu svoga života, da mu ovom prigodom sl. akademija izrazi svoju radost, što je 70-godišnjicu u zdravlju doček o, te da mu očituje svoju želju, da još poživi na korist i slavu naše hrvatske književnosti, koju je prije 45 godina mladenačkim žarom prigrlio i svojimi ju djeli obogatio. Ovaj bi predlog jednoglasno prihvaćen i u zapisnik uvršten.

Sjednica filologijsko-historijskoga razreda od 16. listopada 1886.

Predstojnik: dr. Fr. Rački; članovi razreda: S. Ljubić, dr. P. Matković, M. Valjavec, dr. Fr. Meixner, I. Tkalčić, P. Budmani, N. Nodilo, T. Smičiklas, dop. čl. R. Lopašić; drugih razreda: dr. P. Muhić i dr. Gj. Pilar.

1.

Pravi član T. Smičiklas čita iz većega djela, koje kani izdati

©DiZbi.HAZU

poglavje: O postanku i razvitku hrvatske glagolice. Odlučeno, da kada bude to djelo dovršeno, neka učini pr. čl. T. Smičiklas glede štampanja posebni predlog.

2.

Dopisujući član dr. I. Crnčić priobćuje iz rukopisa Blagoslova Bartola 38 još nigdje ne objelodanjenih izprava od g. 1248 do 1521. Odlučeno, da se štampa u „Starinah".

KNJIGE

koje je jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti sa zahvalnošću primila.

Od observatoria u Tacubayi: Anuario del observatorio astronomico nacional de Tacubaya para el anno de 1886. Mexico. 1885.

Od carskoga sveučilišta u Kazanu: Извѣстия и ученыя записки императорскаго Казанскаго университета. Год. 1881. кр. 1—6; год 1882. кр. 1—6.

Od ministarstva „narodnago prosvešćenija" u Petrogradu: Журнал министерства народнаго просвѣщенія. Год. 1884 Часть CCXXX—CCXXXVI. — 1885. ч. CCXXXVII—CCXLII. — 1886. ч CCXLIII—CCXLIV.

Od ministarstva „de l'instruction publique" u Parizu: Recueil des chartes de l'abbaye de Cluny, par Alexandre Bruel, tome III (987—1027). Paris 1884.

Lettres de Catherine đe Médicis, par M. Hector de la Ferrière, tome II (1563—1566). Paris 1885.

Bulletin du comité des travaux historiques et scientifiques:

a) Section d'histoire et de Philologie. Année 1884. nr. 2, 3, 4.

b) Section d'archéologie. Année 1884. nr. 4. — 1885. nr. 1.

c) Section des sciences economiques et sociales. Année 1884.

Bulletin des bibliotèques et des archives. Année 1884, nr. 3.

Répertoire des travaux historiques. Année 1882, tome II supplement. Année 1883, tome III, nr. 2.

Revue des travaux scientifiques. 1884. tome IV. nr. 8, 9, 10, 11.

Od ministarstva „na narodnoto prosvešćenije" u Srjedcu: Учевенъ вѣстникъ. Год. I. (1883) кн. I—XII. Год. II. (1884). кн. I—VII.

Od arheografičkoga družtva u Petrogradu: Rerum rossicarum scriptores exteri. Tom I. 1851., tom II. 1868.

Акты относящіеся къ исторіи западной Россіи. Том. V. (1633—1699) Петербург 1853.

Акты историческіе. Том. IV., V. 1842.

Historica Russiae monumenta. Tomus II. 1842.

Акты относящіеся къ исторіи южной и западной Россіи. Т. IX. (1668—1672.) Том. X. (1653—1654.) Том. XI. (1672—1674.) Т. XII. (1675—1676.) Т. XIII.

©DiZbi.HAZU

Supplementum ad historica Russiae monumenta. 1848.

Полное собраніе русскихъ лѣтописей. Том. X 1885.

Акты относящіеся до юридическаго быта древней Россіи. Том. III. 1884.

Указатель къ актамъ историческимъ. 1843

Великія миней четіи. Сентябръ дни 14—24; 25—30. Октябръ дни 1—3; 4—18; 19—31.

Русско-Ливонскіе акты. 1868.

Jordeböcker ofver Ingermanland. 1862.

Новгородскія писцовыя книги. Том. II. 1862. Том. III. 1868.

Русская историческая библіотека. Том. III. 1876. IV. 1878; V 1878; VI. 1880; VII. 1882; VIII. 1884; IX. 1884.

Протоколы засѣданій археографической коммисіи 1835—1840

Памятники сибирской исторіи XVIII вѣка. (1700—1713).

Лѣтописъ занятій археографической коммиссіи. вып. VI. (1872—1875). VII. (1876—1877).

О Россіи въ царствованіе Алексія Михаиловича. 1884.

Розъисканія дѣла о Ѳедорѣ Шалковитомъ и его сообщникахъ. Том. I. II. 1884. 1885.

Сборникъ князя Хилкова. 1879.

Списки іерарховъ и настоятелей монастырей россійскія церкви. 1877.

Что желательно для русской исторіи. 1870.

Сказанія Массы и Гркмана о смутном времени въ Россіи. 1874.

Указатель къ степенной книгѣ. 1883.

Записки гетмана Жолковскаго о московской войнѣ. 1871.

Рукописи археографической коммиссіи Описал Ник Варсуковъ. 1882

Сказанія о князъяхъ и царяхъ земли руской. Княженіе Володимера Мономаха.

Путешествіе новгородскаго архіепископа Антонія въ Царьградъ въ концѣ XII столетія. 1872.

Путешествіе игумена Даніила по святой землѣ (год. 1113—1115).

Медаліоны въ память военныхъ событій 1812, 1813, 1814, 1815 годовъ. 1838.

Чертежная книга Сибири составленая Семеном Ремезовымъ год. 1701.

Приложеніе къ чертежной книгѣ Сибири. 1882.

Матеріалы для историко-географическаго атласа Россіи

Каталогъ изданій археографической коммисіи 1836—1870.

Od carskoga arhielogičeškoga obščestva u Moskvi: Древности, труды имп. московскаго археологическаго общества. 1883, том. IX. 1885, том. X.

Древности. Общее оглавленіе и указатель къ первым четыремъ томамъ древностей 1885., том. V.

Незабвенной памяти графа Алексѣя Сергѣвича Уварова. Москва 1885.

Древности, труды импер. московскаго археологическаго общества Том. IX. выпускъ II III. Том. X. Том. XI. вып. 1.

Древности. Общее оглавленіе и указатель къ первым четыремъ томам древностей. Том. V. вып. 1.

dizbi.hazu.hr